د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انګړ
څېړنـــــــــــــــــچوپړي (ریســـــــــــرچ پاڼې)

لومړی ټوک

ماسټر. انجنیر

صفي الله فردوس

Ketabton.com

کورس: [illegible]

خبروونکی: د کوشنیوالي احساس

پېخلیک: د وري ۱۴، ۱۴۰۳ لېږدی

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

د الله په نوم پیل کوم چې پوره رحم کوونکی او پوره رحم لرونکی دی؛ مهرباني د پینې پنځونکي ښتن بر لورینه ده.

۲. لیکي پوهه

سرلیک:.	د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ ښېرنــــــــــــچوپړي (ریســــــــــــرچ پاڼې)
ټوک:.	لومړی ټوک له څلورو
لیکوال:.	ماستر انجینېر صفي الله فردوس
د محصول اوړدوالی،	
سوروالی او پېړوالی:.	۲۹۰ * ۲۱۵ * ۱۸.۳۲ میلي مېتر.
د کښلې غټې ټکي:.	۱۹ څپرکي
کښلې د چوپړو ګڼه:.	۲۹۶ چوپړي (مخه)
وړلو وزن:.	۷۴۰ ګرام
وت نه یا پرته له وته د ابېڅو ځای نیونه لري	
,, منشور: د رسمي سند ور کونه مستعمراتو ته د حقوقو ور کونه: دربست نیونه (د ابېڅو او نورو) پرانټ.،،	
:.	۲۷۵،۶۰۵.۰۰ داني
منشوره یې له وت سره:.	۳۶۰،۲۳۴.۰۰ داني
سرلیکه:.	۳،۷۶۸.۰۰
لینونه (خطه، کربښې له لیکي هرڼی، لاندنۍ یادونې او پاینۍ یادونې سره، سره)	
ګڼه:.	۱۱،۱۶۶.۰۰
وییزبرمه (پښتو په پښتو وی یا ویویکي یا لغاتونه، ویکي)	
ګڼه:.	۷۸،۴۲۳.۰۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ

ځېړنـــــــــچوپړي (ریســـــــــرچ پاڼې)

د کښلې د ابېښې پیل او پای:.	د دې کښلې پیل په دې ,, د ،، سره شوی او پای یې په یې ,, ې ،، اوړدې یې سره شوی دی.
ګڼه:.	پېنځم کتاب
لیکوال استوګنځای:.	بغل، تره خیل، کچور شمټی، مهترلام، لغمان، افغانستان
ځېړندوی:.	مومند ځېړندویه ټولنه
اېډېټور:.	ماسټر اېنجینېر صفي الله فردوس
طراح او ډیزان:.	ماسټر اېنجینېر صفي الله فردوس
کښلې د پیل پېر:.	پیلنی وار: د رییس غلام حسن بابا کور، نمبر اول ښوونځي ترښنګ، ختیخ نوی ښار، مهترلام، لغمان، افغانستان؛ تله ۱۵، ۱۳۷۲ لېږدی (زېږدی ۱۹۹۳ October ۰۷)، دوېیم وار: : زموږ کور، نمبر اول ښوونځي ترښنګ، ختیخ نوی ښار، مهترلام، لغمان، افغانستان؛ غبرګولی ۱۹، ۱۳۸۸ لېږدی (زېږدی ۲۰۰۹ June ۰۹)، درېیم وار: زموږ کور، نمبر اول ښوونځي ترښنګ، ختیخ نوی ښار، مهترلام، لغمان؛ کب ۲۰، ۱۳۹۵ لېږدی (زېږدی ۲۰۱۷ March ۱۰)، څلورم وار: ۷ کور، درېیم پوړ، ۵۳ بلاک، اماراتو ښارګوټی، کسبه، ۱۵ سیمه، کابل، افغانستان؛ کب ۰۱، ۱۳۹۹ لېږدی (زېږدی ۲۰۲۱ February ۱۹)،
کښلې د پای پېر:.	جوهریزاده سړک، میدګاردوک، دوشنبې ښار، دوشنبې، تاجیکېستان؛

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤ چوپړی

د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو انګړ

څېړنـــــــــچوپړي (ريســـــــــرچ پاڼې)

	پسرلی، وری ۱۴، ۱۴۰۳ لېږدی (زېږدی ۲۰۲٤ April ۲)
خپرېدو نېټه:.	وری ۱۴، ۱۴۰۳ لېږدی (زېږدی ۲۰۲٤ April ۲)
چاپ نېټه:.	پسرلی، وری ۱۴، ۱۴۰۳ لېږدی
چاپشمېر:.	۱۰۰۰ ټوکه
چاپ وار:.	لومړی
ډول:.	ادبيات او هنر (ليکنی ارت، ادبيات او فن، ادبيات او عملي مهارت، ادبيات او صنعت، ليکنی او صنعي قدرت ضد، ادبيات او د ښکلا د تخليق فن، د تخليقي تخيل اثر، ادبيات او د پوهې يوه څانګه په تېره د اجتماعي علومو د موسيقي يا ټنګټکور برخه؛ ليکنی او مهارت يا تخصص؛ ليکنی او استعداد؛ ادبيات او ځيرکي؛ ګړنې پيېلې) ټولګه
ژبه:.	پښتو
ژباړونکی:.	هېڅ يوه
پوخ بڼه:.	اساسي
تړ:.	تازه
رپ ځای:.	A٤
يادونه:.	د ګډون کولو ښېلګه
بيه:.	۵۰۰ افغانۍ
د ليکوال ګرځنده اړيکه:.	+۹۳۷۸۶۹۰۴۷۹۹
برېښناليک:.	Safiullah_firdows@yahoo.com
له پاره:.	د ټول پښتون پښت (نسل) له پاره دی چې لر او بر ټول پښتنو له پاره کښل شوی، ياني د ۷۰۰۰۰۰۰۰ اويا مېليونو وګړو له پاره.
کښلې د ګټنې ګور:.	زر ټولګي دی، ټول پښتون پښت به تړې ګټه پورته کړي چې د يوه تود بځري (پرتون) په اندازه هم د يوه پښتون د پرمختګ سبب شي؛ نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵ چوپړی **د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو انګړ**
ځېرنـــــــچوپړي (ريســـــــــرچ پانې)

اويا مېليونه تنه پښتون پښت ته يې ګټه ور رسيږي.

يادونه: د پښتون پښته! زما ګټه په کې نه شته؛ په ۵۰۰ افغانۍ يې له ماليې سره را وباسم، ۵۰۰ دانې يې وړيا وېشم او پاتې نور پلورم.
په ۵۰۰ افغانۍ چې له يوه کرډيټ کارټ سره برابرېږي بيه يې ده.
ګټه خو يې نه شته که دا لږ پيسې په لاس راغلې نو بل کتاب به پرې چاپ کړم.
د پښتو ورم دی چې د ليکوال ګټه د شپانه ګټه ده.
که مو ډېره ورته روغه وه د خپرولو له پاره يې و دربېږئ. (له چاپ روغ تېر شوی نه دی.)

د اي في اي (APA) کالب په بڼه د اخځوک يا ريفريس له پاره ترې ګټنې اجازه شته.

زما د الواک اغېزښندنې په ځېړنه کې څلور ستنې شاملې دي: خلاص ډېټا، خلاص کوډ، کاغذونو ته خلاص لاسرسی او خلاصه (وازه) بياکتنه. د خلاص پښتو ګړنې ادب د ودې له پاره د ټاټوبي ټولو پوګړو وګړو، د معلوماتو ټيوټوريلونه کوربه کړئ، په اوبپانو کې خپور کړئ، ترڅو و ګړو سره مرسته و کړي، ټولو وګړو ته د خپل پښتون پښت دودي دود ليکدود کارولو او پوهيدو کې د مرستې له پاره وسيلې رامنځته او لا کوربه کړئ.

د چاپ رښت له ليکوال او خپرندوی سره خوندي دي، بې اخځ ښوونې ترې د ګټې اخيستنې اجازه نه شته!.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳. تیسس ځرګندونه

تر روانپېره (اوسمهاله) پورې، د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ لا پښتون پښت (نسل) ته ځرګند نه دی. د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو ترمنځ بېلوالی؛ ځانګړې ځانګېرنې؛ انځورونه؛ تعریفونه (ځرګندونې، ښکارونې، د یوه توري یا سکالو تشریح کول یې)؛ ځپیزې او زورنې؛ ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت؛ سپېرنې؛ زما ځرګندول چې رونوي کتنه داسې؛ څه بڼه لوری سپینې ته را وباسم؛ د رنګونو ښکارونديي (د رنګونو کوډنه)؛ د پښتو پېیلو د رنګونو ځېرې، د رنګونو بوږولو کړنلارې او لښتیلیکي یې؛ د اوازنو ټپتوالي او لوړوالي کې اوړمنګې شننه؛ دفتنګونه؛ د کچې اندازې یې چې ما خپله رېبځ کړي (جاروبکړي) او ربځ کړي (برسکړي)؛ سیمه ییزي پایلې؛ آړوتی (شرط)، آر (اصل)، پیخلیک (تاریخ)، پېر (وخت) او یېبره (حاصل یا ثمره) یې هم ستونځمن کار وو.

د دې هر یوه ځېړلو ته زما اوړدپېری (اوږد پړاوی) او اوږدمنګی (اوږد عمری) لید لوری.

٤. غټ ټکي

۱. پخښتۍ ۱
۲. لیکي پوهه ۲
۳. تیسس ځرګندونه ٦
٤. غټ ټکي ٦
۵. د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو بېلوالی ۱۱

٦. اې (ا، الف): لنډۍ ۱۵
۶. ۱ د لنډۍ ځانګړې ځانګېرنې ۱٦
۶. ۲ د لنډۍ انځورونه: ۱۸
۶. ۳ د لنډۍ تعریف (ځرګندونه، ښکارونه، لنډۍ د یوه توري یا سکالو تشریح کول.) ۲۲
۶. ۴ د لنډۍ ځپیزې او زورنې ۲۳
۶. ۵ د لنډۍ ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت ۲۳
۶. ۶ د لنډۍ سپېرنه ۲٤
۶. ۷ د لنډۍ بېلوونکې نخښې ۲۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷. بې (ب): ټپه ۲۶
۷. ۱ د ټپې ځانګړې ځانګېرنې ۲۹
۷. ۲ د ټپې انځورونه: ۳۰
۷. ۳ د ټپې تعریف (څرګندونه، ښکارونه، ټپې د یوه توري یا سکالو تشریح کول.) ۳۱
۷. ۴ د ټپې څپېزې او زورنې ۳۲
۷. ۵ د ټپې ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت ۳۲
۷. ۶ د ټپې سپړنه ۳۳
۷. ۷ د ټپې بېلوونکې نخښې ۳٤

۸. پې (پ): ټیکۍ ۳۵
۸. ۱ د ټیکۍ ځانګړې ځانګېرنې ۳٦
۸. ۲ د ټیکۍ د چارپېریال انځورونه: ۳۷
۸. ۳ د ټیکۍ تعریف (څرګندونه، ښکارونه، ټیکۍ د یوه توري یا سکالو تشریح کول.) ۳۸
۸. ۴ د ټیکۍ څپېزې او زورنې ۳۹
۸. ۵ د ټیکۍ ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت ۳۹
۸. ۶ د ټیکۍ سپړنه ٤۰
۸. ۷ د ټیکۍ بېلوونکې نخښې ٤۱

۹. تې (ت): مصرۍ ٤۲
۹. ۱ د مصرۍ ځانګړې ځانګېرنې ٤۵
۹. ۲ د مصرۍ انځورونه: ٤٦
۹. ۳ د مصرۍ تعریف (څرګندونه، ښکارونه، مصرۍ د یوه توري یا سکالو تشریح کول.) ٤۹
۹. ۴ د مصرۍ څپېزې او زورنې ۵۰
۹. ۵ د مصرۍ ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت ۵۰
۹. ۶ د مصرۍ سپړنه ۵۱
۹. ۷ د مصرۍ بېلوونکې نخښې ۵۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰. د رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ) ۵٤
۱۰. ۱ پښتو پېیلو د رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ) ٦٤
۱۰. ۲ د پښتو پېیلو د رنګونو څېره.. ٦٥
۱۰. ۳ لنډۍ د رنګ ښکاروندی.. ٦٦
۱۰. ۴ ټپې د رنګ ښکاروندی.. ٦٦
۱۰. ۵ ټیکۍ د رنګ ښکاروندی ٦٦
۱۰. ۶ مصرۍ د رنګ ښکاروندی ٦٦
۱۰. ۷ د پښتو پېیلو د رنګونو بوړولو کړنلارې.. ٦٧
۱۰. ۸ د پښتو پېیلو د رنګونو لښتیلیک.. ٦٨

۱۱. د اوازنو ټیټوالي او لوړوالي... ٧٠
۱۱. ۱ اې (ا، الف). وازه څپه: ٧٢
۱۱. ۲ بې (ب). ترلې څپه:... ٧٢
۱۱. ۳ د اوازنو ټیټوالي او لوړوالي کې اوړمنګې شننه.............................. ٧٣
۱۱. ۴ غړونو د لوړوالي غورځېدونکي د اواز پورته والی او ښکته والی: ۸۰
۱۱. ۵ غړونو د لوړوالي د اواز پورته والی او ښکته والی:........................ ۸۰
۱۱. ۶ د اواز پورته والی او ښکته والی په لړ شویو غونډلو کې:.................. ۸۰
۱۱. ۷ د اواز پورته والی او ښکته والی په ورستاړي پوښتنو کې:................ ۸۱
۱۱. ۸ د اواز پورته والی او ښکته والی د خوښونې پوښتنو کې:.................. ۸۱

۱۲. دفتنګونه.. ۸۵
۱۳. لوړ د پلورلو وړ.. ۹۰

۱٤. د کچې اندازې ۹۳
۱۴. ۱ د دې موخې اړوند لومړی باید خپل ځانې پانګه، خپلې پلټنې په خپلو پانګو چې زما دي، کښلي مې دي، څرک یې داسې دی او داسې په ډاګه کېږي. ۹۳
۱۴. ۲ د کچې اندازې یې چې ما خپله رېبځ کړي (جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي)، اورېدلي، لوستلي، لیدلي او لیکلي په لاندې ښه دي:...... ۹٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴. ۳ د پښتو لنډۍيو، ټپو، ټيکيو او مصرۍيو ټول ټال ټولې سره ګډې، د کچې ګڼه يې ۲۱۹،۵۶۴ دوې سوه او نولس زره او پېنځه سوه او څلور شپېته دانې دي. ۱۰۲

۱۵. د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو سيمه ييزې پايلې ۱۰۵

۱۵. ۱ اې (الف). ګل باچا الفت داسې ليکلي دي لکه: ۱۰۷

۱۵. ۲ بې (ب). صديق الله رښتين د پښتو ټولنې مشر داسې ليکلي دي لکه:. ۱۲۱

۱۵. ۳ بې – ۱. پښتو ځېړنو د نړوال مرکز، نړوال سيمينار د مقالو مجموعه، ۱۳۵۴ لېږدی کې پوهاند صديق الله رښتين په اووه مه ګڼه مقاله پښتو پېژندنه کې کښلي دي:. ۱۲۴

۱۵. ۴ پې (پ). پوهاند دوکتور سيد بهاء الدين مجروح نظريه داسې سپينې ته راباسې.. ۱۲۵

۱۵. ۵ تې (ت). سليمان لايق د لنډۍيو په اړوند چې څه سپينې ته راباستلې. موږ ته يې په پوخ کې کړي دي، په دې بنه بوږوي. ۱۲۹

۱۵. ۶ تې – ۱. سليمان لايق کښلې او ويلې په قلم ټولنه کې چې لايق په لنډۍيو باندې کنفرانس ورکوي، زما د ادبي بهير د ۱۳۸۳ لېږدي اشنا د بازمحمد عابد ثبت او کښلی متن، ۱۳۸۷لېږدی. ۱٤٦

۱۵. ۷ ټې (ټ). پوهيالی محمد اسماعيل يون په دې بنه کښلي دي او روڼ وي داسې. ۱۵۹

۱۵. ۸ جې (ج). ځېړنوال دوست محمد دوست شينواری رونوي داسې. ۱۶۲

۱۵. ۹ چې (چ). جانان د پښتو لنډۍيو کې د محروميت پر موضوع کښلې دي. ۱۶۶

۱۵. ۱۰ ځې (ځ). فياض علي شاه اخونزاده له پام سره لږ څه ګډوم. ۱۷۱

۱۵. ۱۱ څې (څ). محمد حامد حليمي لنډۍ د ګلونو په سمندر کې تر خپل پام لاندې راوستې دي. ۱۷٦

۱۵. ۱۲ خې (خ). ولايت خان ځدراڼ د پښتو لنډۍيو په اړه يوه څو خبرې. ۱۸۵

۱۵. ۱۳ دې (د). حبيب الله رفيع د المان رږغ راډيو ته د مرکې له پاره داسې کښلي و. ۱۹۱

۱۵. ۱۴ د – ۱. حبيب الله رفيع د هارون حکيمي د مرکې د پوښتنو ځوابونو کې د پښتو لنډۍيو ژوند ځلورنيمو زرو کلونو ته رسوي. په لاندې بنه يې کښلي و. ۱۹۵

۱۵. ۱۵ ډې (ډ). محمود نظري په لنډۍيو کې طنزي او خندونکي توکي داسې په ډاګه کړي.. ۲۰۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۶ رې (ر). سرباز خان ,, پښتو ادب کې د ټپې یا لنډۍ مقام ،، په دې لیکنه کې داسې کښلي دي. ۲۱۱
۱۵. ۱۷ ړې (ړ). پوهنمل سرفراز مومند څخه د ډیپلوم انجینېرعبدالکادر مسعود غوښتنه. ۲۲۳
۱۵. ۱۸ ز. پوهندوی لال باچا ازمون د لنډۍ او دوبیتي پرتله! کړې، ما ځنې لنډۍ او د پر تړښتی راخېستې، دوبیتې او تله یې پاتې.............. ۲۲۶
۱۵. ۱۹ ژې (ژ). عبدالباري جهاني یوه ځل بیا د لنډیو په باره کې تر سرلیک لاندې په مقاله کې په لاندې بڼه کښلي دي.................. ۲۳۶

۱٦. د انځورونو، څېرو او لښتیلیکو لړلیک: ۲۵۳
۱۷. د کره لیکنۍ پښتو په پښتو تشریحي وییکو چوپړي، د پښتو ابېڅې په سته په لاندې لښتیلیک کې کښل شوي:.............................. ۲۵۹
۱۸. بیبلو ګراپي Bibliography د هغو لیکونو لېست چې په یوه سکالو یا بوږونکي او کښونکي پورې اړه و لري.......................... ۲۸۸
۱۹. د پخښتۍ سټ ۲۹۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵. د لنډۍ‌یو، ټپو، ټیکۍ‌یو او مصرۍ‌یو بېلوالی

د دې ځېړنې د چوپړو بنه یا د دې ریسرچ پاڼې د کالب بنه د اي في اي (APA) په کالب کې شوی دی. او د نوموړي لاربنود ځخه ګټه اخېستل شوې.

,, خپور شوی لاربنود د امریکا اروا پوهنې ملګرتیا، پینځمه ګنه. ۲۰۰۱،، (لیونل، ۲۰۰۱م کال، ۱۰۱ چوپړی). چې امریکا د ماچیګن مطبوعاتو له پوهنتون ځخه خپرېږي. کټ مټ کړی دی. زه باید هڅه و کړم چې دا لاندې شیان د خپلې لیکنې له پاره و وینم او وي منم. له خپل ځان نه داسې پوښتنې و کړم چې ایا زه د لنډۍ‌یو، ټپو، ټیکۍ‌یو او مصرۍ‌یو بېلوالی کوی شم:

:- ایا ما دې خپلو سوالونو ته ځوابونه برابر موندلي دي؟
:- ایا دا ټول شیان چې لیکل شوي وړ دي ؟
:- ایا دا اسانه ده چې دا لیکنه دې درکړل، ځارل یا تعقیبکړل شي؟
:- ایا ما په ډېره ښه کچې د پښویې، پېیلې او د وییوکیو ځخه ګټه اخېستې؟

په دې پوهېدل چې ځه شي ته اړتیا چې وي لیکي، هغه شي ته چې زه اړتیا لرم چې وې لیکم پرې پوهېږم. دا تر ټولو غوره ورم دی د علمي لیکنې له پاره، ځان ډاډه کړه چې ته پوهېږي په ډاډمنه بڼه کله چې ته یې اړتیا لري چې وېکړې، هر کله چې ته په رښتنې نړۍ کې یوه ځه کارې په ازموینه کې نه، په دې ځان پوی کړه چې ته پوهېږې چې ته یې په کومه بڼه کارې او موخه د لیکلو مو ځه ده.

او همدارنګه تاسو اړتیا لرئ چې د خپلو لیکولو ډول ته مو ځواب ورکړئ. د لیکو ډول مې داسې نه دی لکه یوه خپل ملګري ته چې په بریښنالیک کې ځه لیکم. دا علمي زیارایستل له هغو ځخه ډېر توپیر لري. تاسو به و مومئ د علمي پښتو ژبه کې او همدا رنګه چې خلک په کومه بڼه د رېسرچ پاڼې په پوهنتونو کې لیکي. د لیکلو فکر مو په دې بڼه کړئ، کله چې ځه لیکم، زه اړتیا لرم چې ځو جلا شیان د لاندېنو سربېره پام کې نیسم:

:- په اندونو فکر او پر دې پرېکړه کوم، د کوم شي زه تکل لرم د لیکلو
:- پلان او برابروم خپلې لیکنې
:- لیکمه یې
:- کنټرول، نیونه، تمبونه یا د سمولو له پاره یې پلټنه کوم د خپلو لیکلو، ښایې داسې شونې وي چې بدلون او یا و منم همغه.

ما به پردې ځان ډاډه کړه چې له لیکلو نه وړاندې به مې پلان ونیوه، پر دې به مې پام کوه چې کوم شیان په کومو لړونو یا ځپرکو کې وي. وخت به مې پرېښوده

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
ځېرنـــــــچوپړي (ریســــــــرچ پاڼې)

چې په پای کې زه خپلې کښلې و منم. جغات مې کاږه چې کښلې مې په زړه پورې او ښې شي.

د خپلو کښلو د منلو له پاره مې ګړندیتوب او بیړه اسانه نه وه، ګواکې داسې پام مې کوه چې زه به نور هم بریالی وم، کله چې وار په وار مې پورتني شیان د پرمختلو له پاره چارچول او د خپلې زده کړې له پوهې مې کښل.

ګواکې دا ده چې کنه نو هر هغه څه چې مې لیکل لومړی مې هغې ته ښه فکر کو، بیا مې پلان جوړه و ورته، بیا مې لیکل پیلول، بیا مې کتل چې څه مې زړه و هغه مې لرېکول او یا پر ځای پریښودل. د لیکلو پام مې په دې ښه د بریا له پاره چارچولو. سربېره پر هغو د پښتو داسې غونډلې د ریسرچ پاڼې (د ځېړنې چوپړي) کې راسره لا ملا ټینګوله. ترې ګټه مې اخیستې.
لکه:

۱. له هغه سره سم
۲. د هغه په اند کې
۳. د هغه څرګندول چې رونوي کتنه داسې
٤. هغه نظریه داسې کوي
٥. لکه څنګه چې دا وایي
٦. لکه څنګه چې راپورشوی د هغه په واسطه
۷. زده کړه داسې ښایي
۸. د هغې پلټنه داسې په ډاګه شوې، یا د هغې ځېړنه داسې ښودل شوې.
۹. دا ځېرنه داسې سپیني ته باسي
۱۰. د دې پیله ساده برابر وي دا
۱۱. له ټولو نه وړاندې
۱۲. بل لورې ته
۱۳. زما په نظرېې
۱٤. په ټولو کې همداسې
۱٥. په دې پوښ (قضیه) کې
۱٦. دا به داسې ښکارېږي
۱۷. د دې بېلګه داسې ده
۱۸. دا نو داسې نه ورته نه شو ویلی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انګړ
څېړنــــــــچوپړي (ریســــــــــرچ پانې)

دې ته به زه نغوته و کړم چې ځینې پښتو شعرونه د لوستلو، لیکلو په دوران کې ما څېړلي او سپړلي دي. ښه بېلګه یې دا ده چې په ټوله پنډوسکه کې د ټول پښتون پښت ۷۰ میلونه و ګړي دي.

د دوی ۴۰٪ له سلو څلوېښت وګړي یې زده‌کړې لري، ښه مثال یې هم دا دی چې د شعرونو لوستلو او ویلو ترمنځ نظریې یې په ډاګه کړم. لاندې هغه څه دي چې په وار، وار په مکرر ډول د لنډیو، ټپو، ټپکیو او مصریو په علمي بڼه لوستلو او لیکلو توپیر څرګندوي. دا به زما یا په راتلونکي کې د ډیپلوم انجینېر صفي الله فردوس خان د څېړنې (ریسرچ) بېلګه وي.

که چېرې لومړی څېرې ۱. الف ته زېر شو په وار، وار د ۱۰,۰۰۰ لیکل شویو شعرونو کې د ګراپ لوړوالی لږ دی؛ نظر دوېیمې څېرې ۱. ب ته. په دوېیمه څېرې ۱. ب کې بیا د همدغو شعرونو چې لوستل کېږي ګراپ لوړوالی لوړ دی؛ دلته دا موندل کېږي چې د دغو پېنځه څلوېښت بڼه شعرونو او ۱۶۰ نورو بېلا بېلو شعرونو کې چې ټول وار په وار لوستل کېږي ډېر لږ یې لیکل کېږي.

له دې څېړو څخه را څرګندېږي چې د پېیلو(شعرونو) د لیکلو او لوستلو ترمنځ ډېر توپیر شتون لري. دلته غزل ډېر مشهور دی، خو دومره نه لیکل کېږي، لکه چپاربیته، ایزې، د ښادی نارې، کاکړی، د اټڼ نارې، لنډی، ټپې، ټیکی او مصری.

په څېړنه کې داسې ده چې که ۳۰ زره دانې غزل په ټول پښت کې لیکل شوي وي، نو ۱۵ زره یې ویل شوي دې چې د لوستلو کچې یې هم کمه ده. ترې سروکې، کاکړی، د اټڼ نارې، لنډی، ټپې، ټیکی او مصری ډېرې هم دي. د ګراپ له نیمه ملا څخه او لوستلو کې د ګراپ سر پورې تر ۹۵,۸۰۰ پورې لوستل شوي دي.
عادې لیک چې په لیست او بازار کې د چاته ادرس ورکولو له پاره ور کول کېږي.
له هغو د ازموینو پارچو، عریضې او شکایتونو څخه مې موخه نه ده.

که چېرې تاسو داسې پام کوئ نو بیا د ځان له پاره مو یوه سکالو (مضمون) ورکړئ، چې کوم شعرونه ستاسو ډېر خوښ دي.

په لیکلو او لوستلو یې د یوې اونی شپه او ورځ له پاره پیل کړئ، او له ۱۰۰،۰۰۰ ډېر چوپړي له پامه تېر کړئ.

بیا یې پر تله کړئ سره چې تاسو څومره شعرونه لیکلي او څومره مو لوستلي. د همدې له پاره پام و کوئ چې دا بڼه د هر یوه له پاره څنګه ده؛ منئ یې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څېره ۱. الف په وار، وار (د هرو۱۰,۰۰۰لیکل شوي شعرونو)، ۱۳۹۵لیږدیز لمریز کال

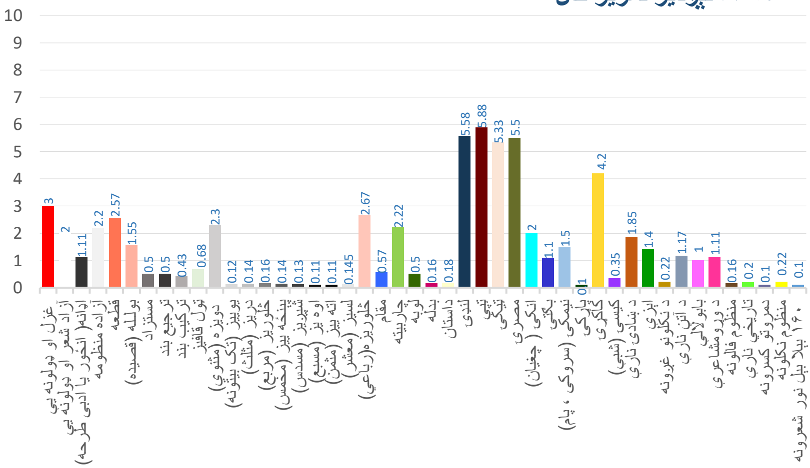

۱.۵ څېره ۱. الف په وار، وار (د هرو۱۰٬۰۰۰لیکل شوي شعرونو)، ۱۳۹۵لیږدیز لمریز کال

څېره ۱. ب په وار، وار (د هرو۱۰,۰۰۰ویل شوي شعرونو)، ۱۳۹۵لیږدیز لمریز کال

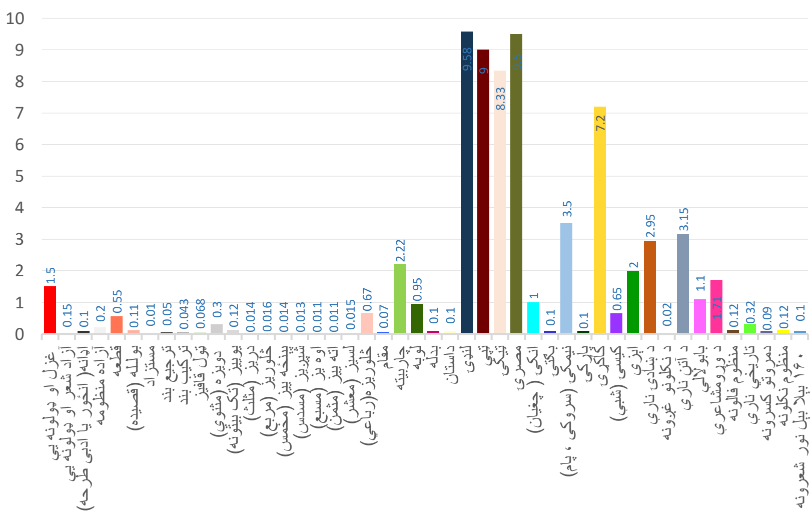

۲.۵ څېره ۱. ب په وار، وار (د هرو۱۰,۰۰۰ویل شوي شعرونو)، ۱۳۹۵لیږدیز لمریز کال

شعرونو د رنګونو ښکاروندي (شفرونه یا کوډونه) په څېره ۱. ۲. ۱ کې و ګورئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٦. اې (ا، الف): لنډۍ

د دې له پاره چې ماران ښه و پېژنو، الله عظیم په ډېر ښه بڼه د ټولو مخلوقاتو غونډې، دوی یې هم جوړه، غبرګونې سرونه پیدا کړي دي، لکه ځینې ژوي، (انسان، حیوانات، دوې سره غبرګونې ماشومان، انجونې یا الکان، ژوي، لکه پسونه او خوسیان...).

د مارانو د لا سپړلو له پاره ما خپل اصلي د پښتو متل چې وایي ,, ګوسڼه له ګوسڼې څخه زېږېږي او لټکه له لټکې څخه،، دا متل یا مثال چې په عربي ژبه کې متل ته مثال وایي. موږ یې هم د مثال په بڼه یاد وو، زموږ سیمه مهترلام کې، دغه متل زموږ د تربورانو یوه پښتون قوم وتخیل (هودخیل) یې ډېر کار وي، خپلو بچیانو د روزنې او هڅونې د غښتلتیا له پاره خپل زوزات ته وایي.
چې تاسو ځانونه، بیدار، ګړندي، تېز، چټک، کړۍ!!؟ لکه د لټکې مار په شان، خپل د پلارو په پل ځۍ، خپل اصلیت مو له لاسه مه ورکوۍ، د ژوند په هرو څارو کې...، ورته وایي د ګوسڼې نه مه کېږۍ، لټ، سست، بې غوره، بې ګرمتیا (مسولته)، چې په هېڅ څه نه وېره غورځوي او نه هم ترې وېره کوم ژوی کوي.

ما د مارانو ځانګېړنو د څېړنو له پاره چې زموږ نیکونو په لرغونې زمانه کې لکه څنګه چې د لټکو ځانګېړنې وي، هغه ماران یې هم له ځانګېړنو سره پېژندل، د پښتو هغه پېبیله (اشلوک، پیران، شېر یا شعر) چې ډېر ورته د لټکې غونډې و، په لټکې و نومه وو، چې هغه لټکه یا لنډۍ هم همغه څې د ځانګېړنې در لودونکې ده.

ما د نړۍ غوره د ژویو پېژندونکو پوهانو خبرې چې د دوی په اړه یې کړي کټ مټ راخستې او بیا مې ژباړلې دي خپلې ژبې ته: ,, دوې د لېندۍ ژبې او د تنې څلور سترګې، چالباز وېشتونکي د زهرو سر یې پیل کېږي او د دې چې سیالې کوي د هر ډول جګړې له پاره چې پاېښت (ژوندي پاتې شي، بقا) و کړي. عجیبه احساساتي ده دوې سرو لرونکی مار یا لټکه. تېره ورځ ونیول شوه د هوټل په بڼ په پالما، ماجورکا کې. ساینس پوهان نه پوهېدل چې دوی ته د حشرو لنډپېري(موقتي) خواړه چې په خویه یې و خوري تیار کړي.

د رومي نوم مکروپروټوډن د حساب کې ناڅاپي بدلون و کړه. خو تجربه لرونکي پروفیسور ګارډن برغارډټ، تینسي، و ویل چې دوې سره هېڅ له یوه سره غوره نه وي. هغه داسې ورځیاته کړه: ,, دوې سري ماران یا لټکې ډېرې اومچکې وي، خو نه اوریدلو ځواک یې غلی نه وي. خنډ یې پر دې کې وي چې دواړه ډېر ښه مشکل لري. په پرېکړه کولو کې چې په کومه لاره تله و کړي، نو ګړندی ځواب نه شي ورکولی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

جاپانیان وایي چې دوې سرى مار دوې برابره وېرووونکى وي. ۲۷ سانتي مېتره اوږد، هر سر یې ۲ سانتي اوږدوالى لري، دوې سرى مار دوى نیولى دى او د ټیګاشیما ښاروالۍ کې یې په حکمتي حال کې د ننداري له پاره وړاندې کړى. په وینا یې ډېرى وګړي په حیرانونکي ښه ننداري ته راځي. ،، (اډمین، ۲۰۱۰م کال).

،، ژوند د دوې سرو مارانو له پاره وارخطا وي. لږکه پورته شوله کوچنۍ هتۍ ته او هغې ډېر ښه فکر کوه. برغارډټ درلوده دوې سره لرونکى تور مرګ خوړونکى مار چې هغه لا پوره شل ۲۰ کلن وو. د ارېزونا حکومتي پوهنتون د دوې سرې سلطان مار کور و، دا یې په دښته کې د یوه ماشوم په اندازه موندلى و، دې مار نرډې ۱۷ کاله په پوهنتون کې تېر کړه. سلما او لوویسو د غلي دوې سرې مار د سانډیګو په ژوبڼ کې تر مرګه پورې ژوند کوه، او ۱۵ دانې یې سالم نارمل بچیان درلودل،، (هېلارې، ۲۰۰۲ م کال،۱ سرلیک).

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپیني ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوې سرې پېیله (شېر یا شعر) یې د لنډۍ نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو دوې سرې پېیلي له لټکې سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې لرلي. لکه:

۶. ۱ د لنډۍ ځانګړې ځانګېړنې

۱ :- ښه ډول لري، ۲:- بند، بند دي ۳:- ګړندى حمله کوي ۴ :- تېز زهر لري ۵:- تېز زورور زهر شیندي ۶:- اوږد عمر لري. ۷:- ښه غږ یا پشهارى کوي ۸:- په حیراونکي ښه دې خوښ راځي چې وې ویني.۹:- د لیدلو تلوسه پیدا کوي ۱۰ :- سالم بچیان راوړي، ګنه یې ډېرېږي. ۱۱:- هر سر یې ښه فکر کوي او د بل اوز اوري. ۱۲:- دوې د لېندى ژبې یې پر دوښمن وېره اچوي. ۱۳:- د تنې څلور سترګې وي (هر څه رانه ویني) ۱۴:- چالباز وپشتونکي د زهرو سر یې پیل کېږي د دې چې سیالې کوي د هر ډول جګړې له پاره چې پاېښت و کړي. ۱۵ :- عجیبه احساساتي.

موږ ته یې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې ښه یې پوښ کې کړي.
هرې ټپې، ټیکى او مصرى چې دغه پورته ځانګېړنې و درلودلې نو هغو ته لنډۍ وایي. تاسو لنډۍیو، ټپو، ټیکیو او مصرۍیو ته ښه غوږ و نیسۍ!! پام ورته و کړۍ! نو بیا یې پېژنى چې دا لنډۍ دي چې د لټکې ځانګېړنې لري. ټپې، ټیکۍ او مصرۍ دا پورته ۱۵ ځانګېړنې نه لري. ټپې، ټیکى او مصرى نه دي، بېلوالى یې پرهمدې کې دى.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې د بېلولو له پاره زه یوه بېلګه تاسو ته له خپل شعري لیکي ځخه را اخلم چې د سر مؤلف مرستیال محمد عزیز تحریک صیب د ۷ اووه مې پوښتنې ځواب کې مې ورته کښلي و.

,, ۷. د تا په نظر د: مصرۍ ، لنډۍ ، ټپې او ټیکۍ تر منځه توپیر څه دی؟
[[۷:- هو هر نوم یې ځانته دی. لکه لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ او هره یوه یې ځانته ځانګړې فلسفه لري.

(ځکه دا به ته هېڅ و نه منې، د دې له پاره یوه مثال درته وایم: یوه کس په امریکا کې پولیسو ونیوه او سیده یې ستا کور ته بوتلو نوم یې عزیز وو، تخلص یې تحریک وو، ستا د پلار هم نامی هم وو، خو هغه د فاریاب ولایت وو او د نیکه نوم یې خان باقر وو، ستا د کور دروازه یې وټکوله، له کوره ورته وریندار وویل چې څوک یې؟ هغه ورته و ویل زه عزیز یم، تخلص مې تحریک دی. خو وریندار له اواز نه وپېژنده چې دا بل څوک دی او دواړو ته یې و ویل تاسو ځای غلط کړي دی.

د دې تن ډېري ځانګړنې به له تا سره برابري وي خو هغه خو ته نه شي کېدلی. که دننه ورشي خدایږو چې سر خو ورته مات کړي.

هم داسې ځانګړي فلسفه چې مصرۍ، لنډۍ، ټپې او ټیکۍ له خپل نوم سره یې لري. ترې معلومېږي او پېژندل کېږي. لکه: لنډۍ له لټکې ځخه اخېستل شوي چې لټکه هغه دوه سره مار ته وایې چې ډېر کرندی او چټک وي. په چټکۍ سره خوله لږوي، دوې سره لري، په کال کې یوه وارې پوستکی اچوي، لټکې ته ځکه لنډۍ وایې چې د سیلا بونو له مخې لنډه او د مانا له پلوه ډېره اوږده او غښتلې وي. یا دا چې لومړۍ نیم بیتۍ یې د دوېیم نیم بیتۍ نه لنډ وي، لکه دا زما لاندې لنډۍ چې د بوست د فکیرانو کلی، لښکرګاه، هېلمند ,۰۳۰ Roshan BTS site HLM ۲۹/ ۱۲ ۲۰۰۷ کښلې وه :..

وطـن تـم ټول کافران راغـله
ژر را پاڅېږه چې جـوړه جهاد له ځونـه ...،،
(صفی الله، ۱۳۸۸ ل ل کال، ۵۴ او ۲۲۶چوپړی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶. ۲ د لنډۍ انځورونه:

دا لاندې د لنډۍیو انځورونه مې د جنوري په ۳ درېیم، ۲۰۱۱ زېږدي کال کښته کړي وو.

۱:- د لټکي یا دوې سره مار (# ۱ انځور)

۲:- دوې سره مار (# ۲ انځور)

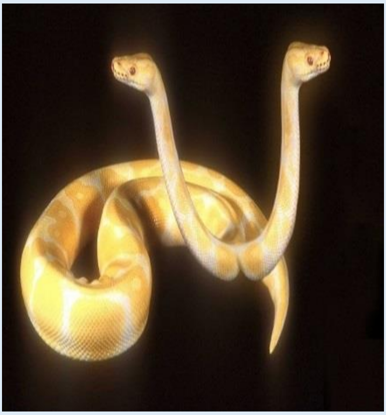

۳:- د لټکي یا دوې سره مار (# ۳ انځور)

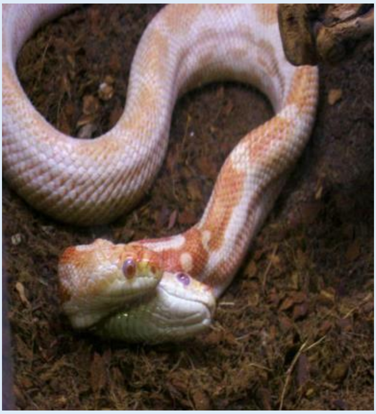

٤:- د لټکي یا لنډۍ (# ۴ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

٦:- لنډۍ (# ۶ انځور)

۵:- د تور دوې سره مار یا چورنیا د نړۍوالي ګنې ګڼه ۶۱۰۷۶ یا توره لټکه، یا توره لنډۍ (# ۵ انځور)

۸:- د دوې سره مار، لټکه یا لنډۍ
(# ۸ انځور)

۷:- د لنډۍ (# ۷ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍ‌یو، ټپو، ټیکی‌یو او مصری‌یو انګړ
ځېرنــــــــــچوپړي (ریســـــــــــــر چ پاڼې)

۹:- لنډۍ (# ۹ انځور)

۱۰ :- لنډۍ خپل خواړه خوري
(# ۱۰ انځور)

۱۱:- د لنډۍ ایکسري
(# ۱۱ انځور)

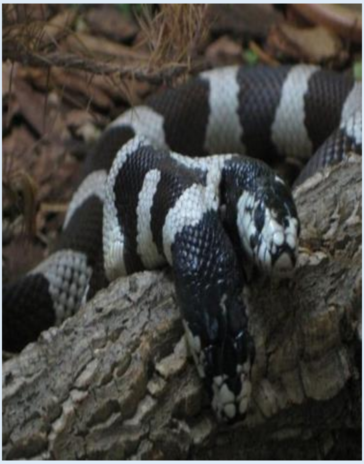

۱۲:- لنډۍ په ډډ دمه ده او خوب کوي (# ۱۲ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳:- لنډۍ خپل لوري ته بدلون ورکوي، چې په کومه لاره سېخه شي، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو لټکه له یوه بڼه پېیلې یا شعر سره تشبع کړی دی.
(# ۱۳ انځور)

١٤:- ښکلې او خوږه لټکه، لنډۍ یا دوې سره مار، لنډۍ چمتو ده، څارنې کوي. روڼ بوږم چې داسې مې و کښل د لنډۍیو له پاره، کټ مټ یې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو لټکه له یوه بڼه شعر سره تشبع کړی دی. چې ورته لنډۍ وایي او ټولې څنګېړنې یې سره ورته دې.
(# ۱۴ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶ . ۳ د لنډۍ تعریف (ځرګندونه، ښکارونه، لنډۍ د یوه توري یا سکالو تشریح کول.)

له پورتنیو بېلوالو ځخه لکه ځنګه چې ۶ سرلیک وایي او پیله یې ساده برابروي داسې:

لنډۍ

په لغات کې لنډۍ هغه دوې سرې شعر ته وایي چې د لټکې سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، ځرنګوالی او ځرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی، هېښونکی، سندریز، خوږ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس (ولوله) او واند یا تخیل ډک شعر دی چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېځو ,, ښ، ډ، ړ، ڼ، ی او ... .،، ځخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکني په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

لنډۍ د مسرو شمېر یې ۲، د ځپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته.
(دفتنګونه د لنډۍ توکي دي لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وی!، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای، ګرانه، وروره، یه کربانه! کنه او داسې نور) د قافیې کلمې یا غونډلې نه لري.
خو د دوېیمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړ وي.
هره لنډۍ باید د ه (زموږ خپله ,,ه،، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېځې ده. په واول یا غږن اواز پای ته رسېدلې وي، لنډۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول شعر (البته په همدې وزن او اهنګ) ځرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د لنډۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.

پرتولو لنډیو، باندې یوه رښت (قانون) د تطبیق وړ دی، یانې دا چې د هرې لنډۍ لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنګونو پرته او دوېیمه ۱۳ ځپې وي له دفتنګونو پرته.
د هرې لنډۍ، د لومړۍ ځلورمه او اتهمه ځپه او د دوېیمې مسرې ځلورمه اتهمه او دولسمه ځپه، خجنه وي او ډېری وخت په کې کومه ځپه په کې نه احساسېږي له

(c) ketabton.com: The Digital Library

سيمه ييزو غږو سره هم څپه په خپل کيفيت نه پاتې کېږي او په نيمه سيمه کې توپير لري. لکه:

▲ ای! ګـنو ژنـو ميرڅـمنو

څـنې له څـنډو سـازوی خندا راځينه

د پورتنۍ لنډۍ څپيز (څپه، سپلاب، هجا ,, سيليبل Syllable،، د ابېڅو شمېرلو) - خجيز (زورنه، خج، اکسنټ ,, لفظ، د موسيقي نوټ: د خج نښه: د توري په سرنښه , چې د تلفظ د جګوالي او ټېټوالي زور، اوږدوالی، څه رنګوالی يا کيفيت ښه يي،: ټينګه , لهجه،: تاکيد: بېلوونکي نښه: د وينا , ځانګړی، خاص او بېل ، ډول. :Accent, Morphemel ،،) جوړښت په دې ډول دی:

۶. ۴ د لنډۍ څپيزې او زورنې

U-**U**UUU-**U**UUU
U-**U**UUU-**U**UUU-**U**UUU

ای! – ګه – نو- **ژه** + نو- مير – څه- **مه** + نو
څه – نې – له - **څن** + ډو- سا – زه – **وی** + خن - دا – را- **ځي** + نه
۱- ۲- ۳- **۴-** ۵- ۶- ۷- ۸- ۹
۱۰- ۱۱- ۱۲- **۱۳-** ۱۴- ۱۵- ۱۶- **۱۷-** ۱۸- ۱۹- ۲۰- **۲۱-** ۲۲

۶. ۵ د لنډۍ ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت

ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت يې داسې دی:

الف. ______________
____

ب. ______________ ______________

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶. ۶ د لنډۍ سپړنه

د هیواد سرغندوی تکړه هېښنده انقلابي سندرغاړی عبدالله مقری وایي:

د دې لنډۍ سپړنه
لومړی مسره ۹+ ۲ =۱۱ځپې چې ,,او،، او ه دفتنګونه دي په لومړی مسره کې.
دوهیمه مسره ۱۳+۲ = ۱۵ ځپې چې ,, نو،، او ,, جان،، دفتنګونه دي. دلته ټوله لنډۍ ۲۶ سیلابه یا ځپې شوې ده او ولس کې دفتنګونه لرغن دود دي.

۱. لومړی مسره
۲. دوهیمه مسره
۳. ۱. او۲ . یوه لنډۍ
٤. دفتنګونه او، ه، نو،جان
٥. ګڼ تورځکی شین رنګ یې د رنګ ښکاروندی دی.
٦. ځپې(سیلابونه)
   1. مسره ۹ + ۲
   2. مسره ۱۳+ ۲
۷. زورنه (ځجنه) **بولډ**
۸. د اوازتېوالی او لوړوالی خطونه
۹. نرانو ته منسوبې (اړوند)

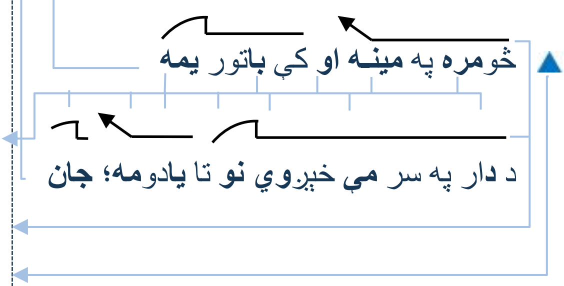

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶. ۷ د لنډۍ بېلوونکې نخښې

له پورتنیو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۶ سرلیک وایي او پیله یې ساده برابر وي داسې:

اې (ا). لنډۍ

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپینې ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوې سرې پېيله (پيېړن، شېر، شعر یا اشلوک) یې د لنډۍ نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو دوې سرى شېر یا پېيلې له لټکې سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې لرلې. لکه:

۱. بڼه ډول لري
۲. بند، بند دي
۳. ګړندۍ حمله کوي
٤. تېز زهر لري
٥. تېز زورور زهر شیندي
٦. اوږد عمر لري
٧. بڼه غږ یا پشهارى کوي
٨. په حیراونکي بڼه دې خوښ راځي چې وې ویني
٩. د لیدلو تلوسه پیدا کوي
١٠. سالم بچیان راوړي، ګڼه یې ډېرېږي
١١. هر سر یې بڼه فکر کوي او د بل اوز اوري
١٢. دوې د لبندۍ ژبې پر دوښمن وېره اچوي
١٣. د تنې خلور سترګې وي (هر څه رانه ویني)
١٤. چالباز وېشتونکي د زهرو سر یې پیل کېږي د دې چې سیالي کوي د هر ډول جګړې له پاره چې پایښت و کړي
١٥. عجیبه احساساتي (ولولیز)

موږ ته یې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې بڼه یې پوښ کې کړي.
هرې ټپې، ټیکی او مصرۍ چې دغه پورته ځانګېړنې و درلودلې نو هغو ته لنډۍ وایي. تاسو لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو ته بڼه غوږ ورته و نیسئ!! پام ورته و کړئ! نوبیا یې پېژنی چې دا لنډۍ دي چې د لټکې خصوصیات لري. ټپې، ټیکی او مصرۍ دا پورته ۱۵ ځانګېړنې نه لرې او ټپې، ټیکی او مصرۍ نه دي، بېلوالی یې پر همدې کې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷. بې (ب): ټپه

ټپه له ټپ څخه اخېستل شوې، او ټپ دی چې درد پيدا کوي. د انسان په تن کې چې درد وي، نو بیا سم د کار نه وي، خوښي يې ځي، خفګان يې ډېرېږي. په هېڅ څه پام نه راوړي، چې درد په کې پیدا شي بيا ورته رنځور وايي، رنځور تن ته الله ج خپل ځان په ياد راولي، ولس يې پوښتنې ته راځي، له درده د لرې کېدو دعا ورته کوي. ټپه له ټپ يا زخم څخه اخېستل شوي ده. چې سړي ته ټپ ورکوي، په دردونو يې اړوي دا هم يوه د تسمیې وجهه لري.

هغه دا چې د ټپې تاثير د سړي په زړه ټپ جوړه وي .
یاني که توري او ټوپکي ښکاره ټپونه جوړه وي، نو ټپه بیا پټ زخمونه د انسان په وجود کې جوړولی شي، چې يوازې احساس يې کېږي، خو لیدل کېږي نه.

د رسول الله ص خرګندول چې رونوي، د درد کتنه داسې. ,, جندب رض وايي چې رسول الله ص ګوته په يوه جنګ کې وينې شوي وه، وي ويل : ته يوه ګوته يې چې ويني شوي يې – تاته دا درد , تکلیف، د الله په لار کې رسېدلی دی.،،
(فرهاد، ۲۰۰۳ زېږدی، ۱۴ چوړی).

د دې زده کړه داسې ښه يې چې دردونه وځغمئ، د الله عظیم په حق لار کې تاسو ته رسېدلي دردونه وزغمئ، بدله او ثواب يې هغه لوی، قوي حکمت لرونکي، الله ج درکوي.

که په ژويو کې الله ج درد نه وی پيداکړی نو بل ژوی به يې څنګه پيدا کوه؛ همدا درد دی چې انسان له انسانه څخه زوکړه کېږي، که پام مو کړی وي چې يوه مېرمن اميدواره وي، د درد ضد درمل ورته رنځورپوهان نه ورکوي، تر‌ې لرې يې ساتي، داسې هم شونې ده چې که داسې و نه کړئ، نو نس به مو په چاړه غوڅ شي او ټول عمر به عيبي ګرځئ (داسې هم شونې ده چې ډېرى روغتونونه د پيسو مندلو په خاطر پرې کونې کوي چې د پرې کونې ډېرې پيسې واخلي، د طبعي يا پنځي زېږون په خلاف)، له دردونو سره يې اموخته کوي،

او د ۲۴ نی يا شپږمياشتينی اميدوارۍ څخه پرې دردونه د الله په حکمت پيل کوي، چې ځومره نهومياشتو ته نږدې کېږي چې زېږون پای وي. په همغه کچې دردونه هم درانه کېږي. مېرمنې يې د مرګ په سرحدونو سره غاړه په غاړه کړې وي، ښه مېرمن همغه وې چې دا سخت دردونه چپه او پټه خوله و زغمي؛ په زړه کې الحمد الله وايي او له يو الله ج څخه د اسانۍ مرسته وار په وار و غواړي؛ په همدغو دردمندو شېبو کې مېرمنو ټپې ويلې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا پلټنه داسې په ډاګه کوی شي یا دا ځېړنه داسې ښودل شوې.

,, د ستاسو ویجینا (د خاوند زردکې پوښ) چې خلاص کړل شي یا کله چې ډېر خلاصېږي ښېځې ډېره ورته ښه لري، لکه د شونډو ګونځې چې پوښلې وي. سره اېلیزیبث ناټالي،،. (ماک فاډن چې خپله ځېړنه یې د ویجینا د اندازو له پاره کړې وه په سانتي باندې)

,, چې د لیتفټ لابیا لړ تر لړه منځنی حد یې داسې وو، له دې اندازې سره ۲.۱ سانتي اوږ، له ۰.۴ – ۶.۴ پورې ټوټوونې (قطر) اندازې ، سمه اندازه یې بیا له دې اندازې سره ۱.۹ سانتي اوږ، له ۰.۳ – ۷.۰ پورې رینج، اندازې دي. او د هغې اوږدوالی څومره وو؟ چې د لیطفټ لابیا لړ تر لړه منځنی حد اوږدوالی یې ۲.۱ سانتي (د ماشوم د زردکې په اندازه)، له ۱.۲ – ۷.۵ پورې اندازې کچې وه، سمه اندازه یې ۳.۵ سانتي اوږده او رنج یې له ۰.۸ -۸.۰ سانتي پورې دی.

بروک ماک فاډن، ایم. ډي.، د پروفیسور مرستیال، د مېرمنو د جراحی او کون غپ د رملو (پیلویک درملو) په برخه کې، د دوباره عملیاتونو ماهر یا جراح د اوهایو سټیټ پوهنتون کې وه.

په ۲۰۰۵ کال کې د اېنګلېستان ژورنال د قابله ګۍ یوه زېږنتون کې یې د ۵۰ مېرمنو شخصي غړو کې کړې وه؛ خو بروک ماک فاډن ۱۶۸ مېرمنو چې عمر کچې یې ۵۷ کاله وه کړي ده. ۹.۶ نارمال رنج ۶.۵ – ۱۲.۵ د ټوټوونې (قطر) اندازه د ویجینا له پاره : ۲.۱ – ۳.۵ سانتي پورې.

ځېړونکو دا تر څونه ده موندلې چې له ځاني اخېستل شویو انځورو نو دې ګټه پورته کړل شوي وي.

,, داسې کومه لاسته راغلې ډاټا په لاس نه ده راغلې، نو ځکه دا یوه ډېر ټېټ او بې بنسټه سرلیک دی.،، مک فاډن ویلي دي. (زهرا بارنیس، ۲۰۱۴) د یوې مېرمنې د ځانګړی برخې نارمال کچې بروک ماک فاډن په وینا تر ۵۰ – تر ۵۳ اوږد ماشوم چې له ۲.۷ څخه تر ۴.۱ کېلو ګرامه په تول ماشوم چې د سر اندازه یې ۳۳ څخه تر ۳۵ سانتي مېترو پورې وي راوځي، دا ټول د درد زور دی چې الله یې نوی ماشوم پېنځوي. (اصزیف، غوره اندازه ګېږي د نوي زوکړه شویو، څخه زما ژباړه. ۲۰۱۴ م کال ، ۲ چوپړې).

د نر لمن ۳.۸۱ سانتي ټوټوونې، ۱۴.۲ نارمال ختل، دوباره ګرځیدنه یې ۱۲.۱۹، د ۱۵٪ له سلو یې ۱۷.۷۸ او د ۳ سلو یې ۲۰.۳۲ سانتي کښلی دی. (لېزېټې، د سلامتۍ ژوند، له طبي ورځ پاڼې زما ژباړه. ۲۰۱۴، ۲ سرلیک).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
ځېړنــــــــــــــــچوپړي (ریســــــــــــــرچ پاڼې)

په ټوله کې به دا ټوله کړم چې، د خاوند زردکې پوښ ۳.۵ سانتي ټوټوونې له ۳.۸۱ سانتي ټوټوونې زردکې سره په درد کې وې، نو چې ۳۵ سانتي ټوټوونې د نوي ماشوم سر خاوند زردکې پوښ ۳.۵ سانتي ټوټوونې څخه راوځي نو دا اسانه خبره نه ده، همدا درد دی چې دا راوباسې.

,, که چېرې تاسوته الله ج له لورې څه درد یا تکلیف یا غم وي، یا د کوم، د ادم ع د ازامنو څخه درته درد یا تکلیف یا غم رسېدلی وي، هغه دې دا ایت لولي ,, سلم علیکم بما صبر تم فنعم عقبی الدار،، (ربښتیا ویلي الله عظیم) انشا الله چې د هغه له پاره به په دین او په دنیا کې د بریاوو ورونه خلاص وي.
(قاري فضل، ۳۱ چوپړی).

د دې ژباړه بیا سید عبدالسلام داسې کړې ده،
,, (وایي به) سلام دې وي په تاسو باندې په سبب د صبر کولو ستاسو نو ښه انجام د کور د اخیرت دی.،، (سید عبدالسلام، ۱۳۹۲ لمریز لیږدی، ۵ ټوک، ۲۸۲ چوپړی).

او سلطان عزیز بیا داسې ژباړه کړې ده، ,, (او ورته به وایي چې) په تاسو باندې د دې کبله سلام (سلامتیا) وي چې تاسو (په دنیا کې) صبر کړی وو، نو په (دې اخروي) کور کې ډېره ښه نتیجه ده (چې تاسو ته جنتونه درکړی شوي).،، (سلطان عزیز. ۱۳۹۱ لیږدی، ۶ ټوک، ۱۳ سپاره، ۱۳ سورت، الرعد، ۲۴ ایت ۴۱۲ چوپړي).

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپيني ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نيکونو خپل د ژبې يوه دوې سرى شعر يې د ټپه په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو شعر له ټپ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې لرلې. لکه:

۱.۷ د ټپې ځانګړې ځانګېړنې

۱ :- درد پيدا کوي، ۲:- د انسان په تن کې چې درد وي، نو بيا سم د کار نه وي، ۳:- خوښې له منځه وړي، ۴:- خفګان ډېره وي، ۵:- په هېڅ څه پام نه راوړي، ۶:- انسان په دردونو اړوي، ۷:- تاثير يې د انسان په زړه ټپ جوړه وي، ۸:- پټ زخمونه د انسان په وجود کې جوړ وي چې يوازې احساس يې کېږي، خو ليدل کېږي نه، ۹:- بې واکه کړنې په انسان کوي، بېواکه خوښحالي څرګندوي چک چک کوي، ۱۰:- تاثير يې د انسان رنګ پرک زېړ اړوي،۱۱:- غم ډېر وي، ۱۲:- د انسان سپيني تختوې، ۱۳:- ولس پرې خبرېږي، رسوايي کوي، ۱۵:- کړو زياتوي، ۱۶:- د ټپ باندنى برخه کوچنى وي او د ټپ دننى برخې رېښه اوږده وي، ۱۷:- انسان رنځور وي.

موږ ته يې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې بنه يې پوښ کې کړي.
هرې لنډۍ، ټيکۍ او مصرۍ چې دغه پورته ځانګېړنې و درلودلې؛ ښه غوږ ورته و نيسۍ؛ پام ورته و کړئ؛ نوبيا يې پېژنئ.

دا ټپې دې چې د ټپ يا زخم خصوصيات لري. لنډۍ، ټيکۍ او مصرۍ نه دې، بېلوالى يې پرهمدې ځانګړيو ځانګېړنو کې دى.

لکه دا لا ندې زما ټپه چې د ملا باکي غونډۍ په سر، د موسى کلا ولسوالۍ، هېلمند ۲۰۰۷ / ۰۱ /۱٦ ,۰۱۲ Roshan BTS site HLM د روشن ۰۱۲ نمبر ښادې ساحه کې کښلې وه.

,, دا سترګې ما وژني جانانه
چې ترمې اوښکې يې سهار کې و وينمه ،،
(صفى الله، ۱۳۸۸ ل ل کال، ۲۲۸ چوپړى).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷. ۲ د ټپې انځورونه:

دا لاندې د ټپو انځورونه مې د جنوري په ۳ دربيم، ۲۰۱۱ زېږدي کال کښته کړي وو.

۱۷:- د رنځور يار ټپ
(# ۱۷ انځور)

۱۵:- وران ټپ۱۴۷۱- ۲۴۷۴-۸-۱۰۰-۱۴
(# ۱۵ انځور)

۱٦:- ۶۸۸۲۹ ونډس، ټپ، (٦٨٨٢٩ wounds).
(# ۱۶ انځور)

ټپ. روڼ بوږم چې داسې مې و کښل د ټپو له پاره، کټ مټ يې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نيکونو ټپ له يوه ښه شعر سره تشبع کړی دی. چې ورته ټپه وايي، او ټولې ځنګېرني يې سره ورته دي. (# ۱۷ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳.۷ د ټپې تعریف (څرګندونه، ښکارونه، ټپې د یوه توري یا سکالو تشریح کول.)

له پورتنیو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۷ سرلیک وایي او پیله یې ساده برابروي داسې:

بې (ب). ټپه

د وی یا ویکیي له پامه (په لغات کې) ټپه هغه دوې سرې پیېلې (پیېړن، اشلوک، شېر یا شعر) ته وایي چې د ټپ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی، هېښونکی، سندریز، خوږ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخیل ډک شېر دی چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ،، ښ، ډ، ړ، ڼ، ی او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکړې له پیدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) ګښلی شي.

ټپې د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته.
(دفتنګونه د ټپې توکي دي لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وی!، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای، وروره، یه الکه، یه پښتونه، یه کربانه، کنه او داسې نور... .)،
د پښېلې یا قافیې کلمې یا غونډلې نه لري. خو د دوېیمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره ټپه باید د ه (زموږ خپله ,,ه،، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنی ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودي، ,ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېڅې ده. په واول یا غږن اواز پایته رسېدلې وي، ټپه د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي.

په نورو ژبو کې د دې ډول پیېله (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د ټپې په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرټولو ټپو، باندې یوه رښت (دودی یا قانون) د تطبیق وړ دی، یانې داچې د هرې ټپې لومړی مسره باید ۹ له دفتنګونو پرته، او دوېیمه ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.

د هرې ټپې، د لومړی څلورمه او اتهمه څپه؛ د دوېیمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي؛ ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سیمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بيزو غړو سره هم څپه په خپل کيفيت نه پاتې کېږي او په نيمه سيمه کې توپير لري.
لکه:

▲ يــار په ولاړه کـړيکه و کـړه
تبر شـوى عمر په ډالرو نه راځينه

د پورتنۍ ټپې څپيز (څپه، سپلاب، هجا ,, سيليبل Syllable،، د ابېڅو شمېرلو) - خجيز (زورنه، خج، اکسنټ ,, لفظ، د موسيقي نوټ: د خج نښه: د توري په سرنښه ، چې د تلفظ د جګوالي او ټيټوالي زور، او ږدوالی، څه رنګوالی يا کيفيت ښيي،: ټينګه ، لهجه ،: تاکيد: بېلوونکی نښه: د وينا ، ځانګړی، خاص او بېل ، ډول. Accent, Morphemel: ،،) جوړښت په دې ډول دی:

۷. ۴ د ټپې څپيزې او زورنې

U-**U**UUU-**U**UUU
U-**U**UUU-**U**UUU-**U**UUU

يار – په – وه- **لا** + ړه- کړې – که- **وک** + ړه
تبر – شه – وی - **عو** + مر- په – ډا – **لا** + رو - نه – را- **ځي** + نه

۱- ۲- ۳- **۴-** ۵- ۶- ۷- ۸- ۹
۱۰- ۱۱- ۱۲- **۱۳-** ۱۴- ۱۵- ۱۶- **۱۷-** ۱۸- ۱۹- ۲۰- **۲۱-** ۲۲

۷. ۵ د ټپې ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت

ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت يې داسې دی:

الف. ________________
____
ب. ________________ ______________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷. ۶ د ټپې سپړنه

اېنځرى اوستاد (د هېواد تکړه هېښنده بنجومارى او سندرغاړى) وايي:

د دې ټپې سپړنه
لومړۍ مسره ۱+ ۹= ۱۰ څپې چې ,, وه!،، دفتنګونه دى په لومړۍ مسره کې.
دوېيمه مسره ۱۳ = ۱۳ څپې ده. دلته ټوله ټپه ۲۳ سیلابه یا څپې شوې ده، او ولس کې دفتنګونه لرغن دود دي.

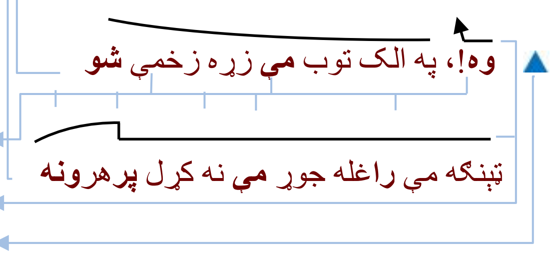

۱. لومړۍ مسره
۲. دوېیمه مسره
۳. ۱.او۲ . یوه ټپه
٤. دفتنګونه ,, وه!،،
٥. ځيګري رنګ يې د رنګ ښکاروندى دى.
٦. څپې (سیلابونه)
1. مسره ۹ + ۱
2. مسره ۱۳
۷. زورنه (خجنه) **بولډ**
۸. د اوازټيوالى او لوړوالى خطونه
۹. نرانو ته منسوبې (اړوند)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷.۷ د ټپې بېلوونکې نخښې

له پورتنیو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۷ سرلیک وایي او پیله یې ساده برابروي داسې:

نو د دې له پاره زما ځېرنه دا سپیني ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوې سرې شعر یې د ټپه په نوم باندې نوموليٰ وه، چې دې پښتو شېر یا پېیلې له ټپ سره ډېر ورته ځانګړې ځانګېرنې لرلې. لکه:

١. درد پیدا کوي
٢. د انسان په تن کې چې درد وي، نو بیا سم د کار نه وي
٣. خوښي له منځه وړي
٤. خفګان ډېره وي
٥. په هېڅ څه پام نه راوړي
٦. انسان په دردونو اړوي
٧. تاثیر یې د انسان په زړه ټپ جوړه وي
٨. پټ زخمونه د انسان په وجود کې جوړوي چې یوازې احساس یې
٩. کبرې، خو لیدل کبرې نه
١٠. بې واکه کړنې په انسان کوي، بېواکه خوښحالي څرګندوي چک،
١١. چک کوي
١٢. تاثیر یې د انسان رنګ پېرک زېړ اړوي
١٣. غم ډېر وي
١٤. د انسان سپیني تختوي
١٥. ولس پرې خبرېږي، رسوایي کوي
١٦. کړو زیاتوي
١٧. د ټپ باندنی برخه کوشنۍ وي او د ټپ دننی برخې رېښه اوږده وي
١٨. انسان رنځور وي

موږ ته یې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې بڼه یې پوښ کې کړې.
هرې لنډۍ، ټیکۍ او مصرۍ چې دغه پورته ځانګېرنې و درلودلې؛ ښه غوږ ورته و نیسئ؛ پام ورته و کړئ؛ نوبیا یې پېژنئ. چې دا ټپې دي چې د ټپ یا زخم خصوصیات لري. لنډۍ، ټیکۍ او مصرۍ نه دي، بېلوالی یې پرهمدې ځانګړیو ځانګېرنو کې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. پې (پ): ټیکۍ

رونې بوړوم چې داسې مې کښلي وو، د ټیکۍ له پاره، ټیکۍ ښه برابر، سم پوره، ټیک، سم سیي ته وايي چې یوازې د ناوې ستاینه په کې و شي، پلار د کور د ناویتوب په شپه، او یا د خاوند، ساتونکي، مېړه، د ژوند ملګري د کور د ناویتوب په شپه یې ټولې پېغلې یا ځوانان، زاړه او واړه، زړې او وړې ښه برابر شعرونه چې برابر وي، د ناوې ستاینه په کې و کړي.

دا چې له لرغوني پېر څخه د یوې پېغلې تر ټول غوره، په ټول ژوند کې د خوښۍ شپې د واده شپه وي، ټول وګړې او وګړي یې درناوی کوي، د دې د باچايي ورځ یې بولي، تازه ګلونه یې په سر کړی، ګردۍ او نیمۍ کوي. غوره ختې په تن کوي، هر څه د ناوي برابر وي، ښه سينګار یې شوی وي، ټولې ملګرې یې څنګ کې شتون لري، د دې له پاره چې هر څه یې ښه باربر وي د ناوې، نو مېرمنې ترې چارچارپیره دوره وي، ټولې راغلو مېرمنو باندې د ناوې ټول برابر شیان ډېر تاثیر اچوي، د ابولبشر زوزات ټول یوازې د ناوې ستاینه په کې کوي. پاتې شونې دې نه وي چې د پېغلو په دوره کې یوازې کوژده شوې او مېړوښه پېغلې وي. انجونې، بې مېړوښه او سترې مېرمنې په کې ګډون نه کوي.

کټ مټ یې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو ټیکۍ له یوه ښه پېیلې سره تشبع کړی دی. چې ورته ټیکۍ وايي، سم برابر، د ټولو پام د ناوي ناویتوب درناوي ته چې په همغه شپبه کې ویل کېږي نومولې دي او ټولې ځنګېړنې یې د ښادۍ د دې شپبو سره ورته وي.

له ببولالو یې تو پیر په سم برابروالي او کوشنیوالي د پېیلې یا شعر کې دی.
,, هغه شی چې ښه برابر وي؛ یا سم برابر ته وايي؛ چې ډېری یې مېرمنې په ښادۍیو کې وايي؛ چې ناوې ودروي او چارپېره ترې پېغلې ولاړې وي؛ یوه یوه ټیکۍ ورته وايي؛ د ناوې تعریف په کې کوي او د همغې دایرې د وینا برابرې وي.،، (صفی الله، ۱۳۸۸ لیږدی کال، ۵۷ چوپړی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپینې ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوې سرې پېیله یې د ټیکی په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو شعر ټیک، رېټ رمټ یا سم برابر سره تشبع کړی دی. چې ورته ټیکی وایي، د ټولو پام د ناوې ناویتوب درناوي ته چې په همغه شپېبو او چارپېریال کې ویل کېږي نومولي دي. ټولي ځنګېړنې یې د ښادی د دې شپېبو سره ورته وي؛ هر څه د ناوې برابر وي، سم برابر، یوازې د ناوې ستاینه په کې کوي همدغه چارپېریال سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې لري. لکه:

۸. ۱ د ټیکی ځانګړې ځانګېړنې

۱:- ناوې د ناوېتوب درناوي په کې وي، ۲:- د ټولو پام د ناوې سپېڅلتیا ته اړوي، ۳:- رټې رمټې وي، ۴:- خوښې ډېره وي، ۵:- ډېر خوږ تاثیر لري، ۶:- ډېر پام د خلکو ورته اوړي، ۷:- تر ډېره ستایل کېږي، ۸:- تاثیر یې ټینګ وي، ۹:- مېرمنې یې ډېرې وایي، ۱۰:- په ودونو کې ډېرې اورول کېږي او یادول کېږي، ۱۱:- د پال په بڼه یې پېغلې وایي، ۱۲:- په ګډه یې وایي سره، ۱۳:- پېغلو لاسونه سره یوه تر بلې ورکړي وي، ناوې یې په منځ کې وي، د لاسو نو په ټال سره په خوږو اوزو ناوې په ټال زنګوي، ۱۵:- ناوې پرې ډېره خوشحالېږي،۱۶:- د ناوې ستاینه په کې وي.
موږ ته یې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې بڼه یې پوښ کې کړي.
هرې لنډۍ، ټپې او مصرۍ چې دغه پورته ځانګېړنې و درلودلې؛ ښه غوږ ورته و نیسئ؛ پام ورته و کړئ؛ نوبیا یې پېژنئ. چې دا ټیکی دي؛ چې سمې برابر وي، د ناوې ستاینه په کې شوې وي او د واده د شپې چارپېریال زوکړې خصوصیات لري. لنډۍ، ټپې او مصرۍ نه دي، بېلوالی یې پر همدې ځانګړیو ځانګېړنې کې دی.
لکه دا لا ندې زما ټیکی چې په مهترلام، لغمان کې مې په خپل کور کې په ۲۰۰۷ زېږدي کال کې کښلې وه. دا زما خپله ټیکی ده، زه نر یم، خو ډېرو مېږو، مېرمنو به ویلې وي او دي. لکه یوه زړه مېرمنه په ښادی کې ولاړه ده د ناوې ننداره کوي، د ناوې ښې اړخ ته یوه پېغله ولاړه ده، ډېره ښکلې هم ده، هغه پېغله یې ډېره خوښه راغلې ده، له وړاندې ځایه څخه ټیکی اچوي، په دې ټیکی سره ناوې هم خوشحالېږي، چې د ملګرې ستاینه یې هم و شوه او د واده پېرودونکي یې هم پیدا شوه. نورې مېرمنې پرې ډېرې خوشحالېږي او بیا یې له واده ورسته هم وایي، چې هغې پلانکۍ مېرمنې ښه ټیکی د بیستانکی له پاره هم و ویشته، لکه څې خپل کوم زوی، مسې، وراره او خوریه ته یې په ګوته کړه. دا ټیکی د ناوې د شپې د چارپېریال زوکړه ده او وایي لکه لاندې ټیکی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

که یې بو غان راباندې پلـوري
زه پیرودونکي د ابـۍ د ګسـتې ګل یمه ،،
(صفی الله، ۱۳۸۸ لیږدی کال، ۵۷ او ۲۲۹چوپړی).

۸. ۲ د ټیکۍ د چارپېریال انځورونه:

دا لاندې د ټیکۍ چارپېریال انځور لړ استازیتوب کوي، د لغمان مخکېنۍ ولسوالۍ نورستان انځور دی. زموږ د ټیکۍ یو سم برابر محیط انځور په لاس راکوي.

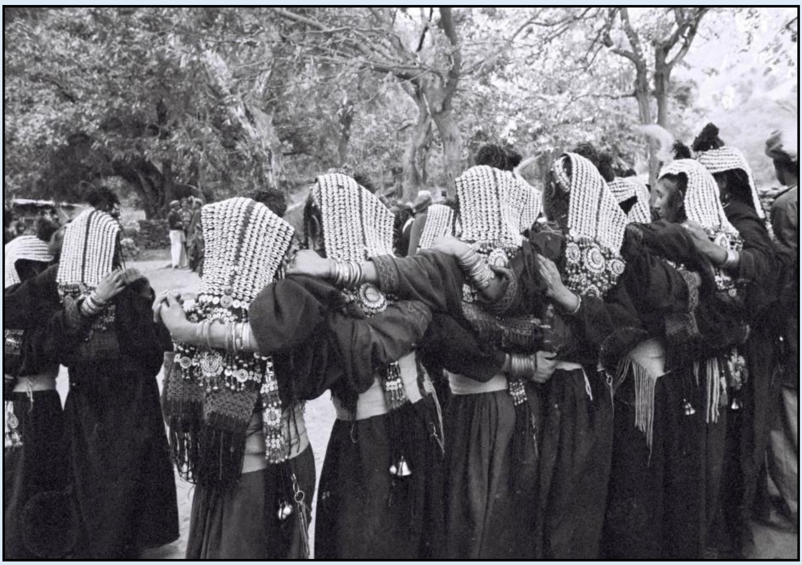

۱۸:- د نورستانی مېرمنو د واده انځور دی، چې د ټیکۍ چارپېریال انځور وي. روڼ بوږم چې داسي مي و کښل د ټېکۍ یو له پاره، کټ مټ یې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو ټیک له یوه بڼه پېیلي شعر سره تشبع کړی دی. چې ورته ټیکۍ وايي، او ټولې ځنګېرنې یې سره ورته دي. (# ۱۸ انځور)

کانتیوا او د نورستانی مېرمنو د ګډې نڅا انځور ,, پیرو مرنډي، ایټالیاوۍ دره ګرځندوی په کافرستان کې، د انسان پېژندنې دوره او د توکم پېژندنې موزیم ټولونه، ۱۰ څېره، د نڅا تیارول ،، (پیرو مرنډي، ۱۹۶۸ زیږدی، ۱۴۱ چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳.۸ د ټیکۍ تعریف (څرګندونه، ښکارونه، ټیکۍ د یوه توري یا سکالو تشریح کول.)

له پورتنیو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۸ سرلیک وایي او پیله یې ساده برابروي داسې:

پې (پ): ټیکۍ

د وی له پامه ټیکۍ هغه دوې سرې پیېلي ته وایي چې د ټیک سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.

او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی، هېښونکی، سندریز، خوږ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پیپله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ږ، ڼ، ۍ او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پیدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

ټیکۍ د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته. (دفتنګونه د ټیکۍ توکي دي لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وی!، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای، وروره!، یه پښتونه!، یه کربانه، کنه ... .،)، د پښېلې (قافیې) کلمې یا غونډلې نه لري. خو د دوېیمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره ټیکۍ باید د ه (زموږ خپله ,,ه، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېڅې ده. په واول یا غږن اواز پایته رسېدلې وي. ټیکۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول پیېله (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د ټیکۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.

پرتولو ټیکیو، باندې یوه ربښت د تطبیق وړ دی، یانې داچې د هرې ټیکۍ لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنګونو پرته، او دوېیمه ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته. د هرې ټیکۍ د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه او د دوېیمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي. ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسیږي. له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کیږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري. لکه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ نـاوې رو، رو کـدم اخلـه
د ولـس پېغلـې پــه کتــار درسره ځينـه

د پورتنی ټيکی ځپيز (ځپه، سپلاب، هجا ,, سيلبيل Syllable،، د ابېڅو شمېرلو) - خجيز (زورنه، خج، اکسنټ ,, لفظ، د موسيقي نوټ: د خج نښه: د توري په سرنښه , چې د تلفظ د جګوالي او ټېټوالي زور، اوږدوالی، څه رنګوالی يا کيفيت ښهيي،: ټينګه , لهجه ،: تاکيد: بېلوونکی نښه: د وينا , ځانګړی، خاص او بېل، ډول. :Accent, Morphemel ،،) جوړښت په دې ډول دی:

۸. ۴ د ټيکۍ ځپيزې او زورنې

U-**U**UUU-**U**UUU
U-**U**UUU-**U**UUU-**U**UUU

نا – وې – رو- **رو** + که- دم – ا- **خه** + له
د – و – لس - **پېغ** + لې- په – که – **تا** ر + در - سه–ره- **ځي** + نه

۱- ۲- ۳- ۴- ۵- ۶- ۷- ۸- ۹

۱۰- ۱۱- ۱۲- ۱۳- ۱۴- ۱۵- ۱۶- ۱۷- ۱۸- ۱۹- ۲۰- ۲۱- ۲۲

۸. ۵ د ټيکۍ ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت

ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت يې داسې دی:

الف. ______________
____

ب. ______________ ____________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

٨. ۶ د ټیکۍ سپړنه

د دې ټیکۍ سپړنه
لومړۍ مسره ٩ =٩ څپې چې دفتنګونه نه لري، په لومړۍ مسره کې.
دوېمه مسره ١٣ = ١٣ څپې دلته ټوله ټیکۍ ٢٢ سیلابه یا څپې شوې ده،

١. لومړۍ مسره
٢. دوېیمه مسره
٣. ١.او٢ . یوه ټیکۍ
٤. دفتنګونه نه لري
٥. بادامي رنګ یې د رنګ ښکاروندی دی.
٦. څپې (سیلابونه)
   1 . مسره ٩
   2 . مسره ١٣
٧. زورنه (خجنه) **بولډ**
٨. د اوازټیوالی او لوړوالی خطونه
٩. ښځو ته منسوبې (اړوند)

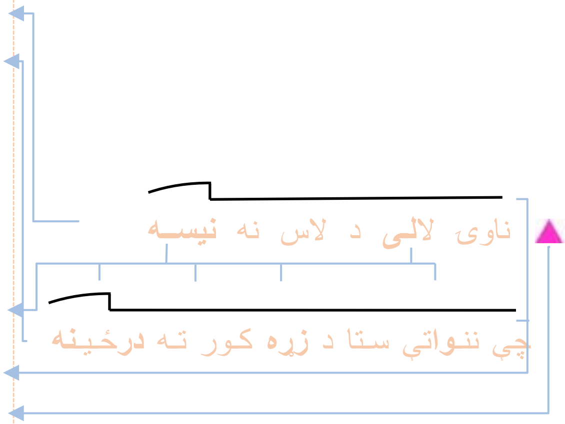

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. ۷ د ټيکۍ بېلوونکي نخښې

له پورتنۍيو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۸ سرليک وايي او پيله يې ساده برابروي داسې:

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپيني ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نيکونو خپل د ژبې يوه دوې سرې پيبيله يې د ټيکۍ په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو شعر يا پيبله ټيک، رټ رمټ يا سم برابر سره تشبع کړی دی. چې ورته ټيکۍ وايي، د ټولو پام د ناوې ناوېتوب درناوي ته چې په همغه شپېو او چارپېرېال کې ويل کېږي نومولې دي. ټولې ځنګېړنې يې د بنادۍ د دې شپېو سره ورته وي. هر څه د ناوې برابر وي، سم برابر، يوازې د ناوې ستاينه په کې کوي او همدغه چارپېرېال سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې لري. لکه:

۱. ناوې د ناوېتوب درناوي په کې وي
۲. د ټولو پام د ناوې سپېڅلتيا ته اړوي
۳. رټې رمټې وي
٤. خوښې ډېره وي
٥. ډېر خوږ تاثير لري
٦. ډېر پام د وګړيو (خلکو) ورته اوړي
٧. تر ډېره ستايل کېږي
٨. تاثير يې ټينګ وي
٩. مېرمنې يې ډېرې وايي
١٠. په ودونو کې ډېرې ليکل کېږي، اورول کېږي او يادول کېږي
١١. د پال په بڼه يې پيغلې وايي
١٢. په ګډه يې وايي سره
١٣. پيغلو لاسونه سره يوې تر بلې ورکړي وي ناوې يې په منځ کې وي، د لاسو نو په ټال سره په خوږو اوزو ناوې په ټال زنګوي
١٤. ناوې پرې ډېره خوشحالېږي
١٥. د ناوې ستاينه په کې وي

موږ ته يې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې بڼه يې پوښ کې کړي.
هرې لنډۍ، ټپې او مصرۍ چې دغه پورته ځانګېړنې و درلودلې؛ بڼه غوږ ورته و نيسئ؛ پام ورته و کړئ؛ نوبيا يې پېژنئ. چې دا ټيکۍ دي؛ چې سمې برابر وي، د ناوې ستاينه په کې شوي وي او د واده د شپې چارپېرېال زوکړې خصوصيات لري.
لنډۍ، ټپې او مصرۍ نه دي، بېلوالی يې پر همدې ځانګړيو ځانګېړنې کې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹. ټې (ټ): مصرۍ

مصرۍ يا مصره، د مصرۍ تورې سره تشبېه ده. د ادم ع ځامنو جوړې کړې، په خپله ګټه يې په هرڅه کې کاروي. له ټولو نه وړاندې د مصرۍ پيله ساده برابره وي دا چې الله ج ادم ع ته ډاډ ګېرنه ورکړه، چې د ځمکې د خلافت له پاره ما پيدا کړی يې. د دې له پاره نه چې په جنت کې تل مدام و وسي، و خورې او و څښې او ارام کېښنې په جنت کې.

همدغه يوه ستر اړخ او وصيله وه چې الله ج داسې و کړه. يوه څه شيان يې ورته هم ورکړه چې په ځمکه کې ژوند و کړي، چې هغه دغه نهه داني وو؛ چې ادم ع له اسمان څخه ځمکې ته راوړه، ,, ۱:- توره تېږه يا حجر اسود د کوزولو په وخت کې له واورې هم ډېره ځلېده او اوس د سعدي په مکه کې د کعبې په کونج کې ايښې ده، په منځ کې سوری لري۲:- جنت د ګلونو يا ونو پاڼې ۳:- ټوکان يا آمسا چې د جنت د آس له ونې څخه جوړه وه ۴:- بېلچې ۵:-کلنګه يا کوداله ۶:- د جنغوزې او څېړۍ ونه ۷:- سندان يا يوه درنه اوسپنه چې لاندې پرته وي ۸:- تبر يا څټک ۹:- چمټا يا چې د ګرم شيانو نيولوله پاره پکارېږي ،، (برهان دين، ۲۰۰۶م کال، ۴۷چوپړی).

د دې له پاره چې ژوند و کړي په نوموړي اسابو باندې او په هره بڼه په هر ځانګېرنو ترې ګټه واخلې. لکه څنګه چې د ادم ع زوزات د عمر به تېرېدو سره، تورې ته هم په ژوند کې اړتيا پيدا شوه چې څه پرې، پرې کړي، دا اړتيا لومړی مصريانو پوره کړه، د تن زرې، ډال، توره يا سوارډ يې جوړ کړه، داسې نور جنګې زربيي اساب يې ساز کړي دي، زموږ يې تورې يا مصرۍ سره کار دی، چې په پيل کې دوی له تېزې برخې چې دواړو خواوې يې تېرې او په پای کې لږګېنه برخه درلودله، لومړی له ميسو، چې بيا له جستو يا ژېړو، څخه جوړه کړي وې، چې هم ګرانه وه، نو اړتيا يې و مونده چې سختې او ارزانې جوړې کړي، له اوسپنې څخه يې جوړه کړه چې د مصريانو ۱۹ کورنۍ پورې اړه درلوده. ,, د خيفيش يا د خوفيش(*khepesh or khopesh*) په نامه مصر کې جوړېږي؛ د لومړي نوي سلطانت کې د بحر په غاړه کښتۍ کې هم وه، چې ۷۵ سانتې اوږده وه چې ۱۳ پېړۍ له ميلاده (نن څخه وړاندې ۳,۷۱۷ کاله) وړاندې، همدغه لومړی د اوسپنو د جوړولو تخنيک و، چې له مصره اروپاته هم تللی دی او له دې وړانې اسيا ته هم ،، (ژۍ لرونکې وسلې، ۲۰۰۹ م کال).

,, د اسلام دين لومړۍ توره چې کلکه، دواړو خواو ته تېره، چې په دې بڼه په ټوله نړۍ کې تر درېوو پورې ايله شتون ولري، چې ويل کېږي، زموږ د پيغمبر حبيب الله، محمد رسول الله ص ده، بيا هر خليف د اسلام شوې وه، چې لوټ شوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

له مملوک څخه د کټکي یا عثماني خلافت د ۱۵۱۷ م کال په جنګ کې، د ژوندې پاتېکودو هغه اودا او په ډالۍ کې ورکړه،

,, مبارکه توره یا سیف المبارک ،، چې په مصر کې جوړه شوې او ۱۳- ۱۵ عیسوي پېړۍ کې د لندن په ملي میوزیم کې خوندې ده، په هغه وخت کې ۶۰۰,۰۰۰ څخه تر ۷۰۰,۰۰۰ اېنګلېسي پونډه بېیه درلوده، ۹۵ ساتې اوږدوالی لري. د بولۍ نېغه بېیه یې یا د پېرودونکو په تبر پرې کړې بېیه: ۱۲۱,۲۵۰ اېنګلېسي پونډه پېروده. د اسلامي نړۍ رسامۍ، د لیلام ګڼه: ایل ۰۹۷۲۱، ځای: لندن، بولۍ پېخلیک، لومړیوار، دونۍ، د اپریل میاشت، لومړۍ ورځ، ۲۰۰۹ میلادې کال، لس نیمې بجې. ،، (مملوک توره...)، (ایلوګاډ، ۱۹۷۹ م کال، ۲۰۳ چوپړی) او (عمانې، ۱۵۱بولۍ، ۲۰۰۷ م کال، ۷۹ چوپړی).

مصرۍ توره د حضرت ابو داود المزاني رض هم وه، هغه وایي چې : د بدر په لویه غزا کې ما مشرکان په خپله توره وهل، چې سر به یې غوص شو او پر ځمکه به ولویده؛ خو په وینه به ککړه شوې هم نه وه، ما به تورې ته و کتل چې زه یې دومره په تېزه وهم، یا زما توره دومره تېره ده چې د مشرکانو سر پرې کوي او دا په وینو کېږي هم نه. چې ورسته رسول الله ص دا ایت مورږ ته و ویل : ,, زه مو په ۱۰۰۰ ملاییکو باندې ملاتړ کوم. چې په تاسو پسې به وي.،، (القران الکریم، انفال سورت، ۹ ایت).

دا کېسه مورږ ته لسم ټولګي کې په ۱۹۹۷ زېږدي کې، د پېښنور شمشتو د کډوالو کمپ کې مولوي شاه محمد کړې وه، خو په الرحیق المختوم کې داسې دي:- ,, ابو داود المزاني وایي: ما د یوه مشرک پسې هڅه و کړه چې و یې وهم خو د هغه سر زما له تورې له ورسیدو وړاندې غوڅ شو. نو پوه شم چې له ما پرته بل چا و واژه.،، (جانباز، ۲۰۱۳ م کال، ۳۱۶ چوپړی).

لکه زمورږ د پښت کرونده ګر، چې د ګرونده ګرو په ورځ، کې بېلچې، رمبې، سپاره، ښاښۍ، کلنګه، باد دکې، غالبېل، چجج، ژغونډی، اوبه تېتی، ننداري ته وړاندې کوي، د وګړو په وړاندې یې ننداره چیانو ته ښه یې. په ورته بڼه په مصر کې په هره ملي مصرۍ ورځ کې، مصرۍ پېغلې، مصرۍ تورو سره نڅا کوي، ننداره چیانو ته یې وړاندې کوي. د سر له پاسه یې اېښې وې په تېرو، د اړخ په لېکه د لوخ نس او ملا ترمنځ د اړخ په لېکه په تېرو برخې د تورې باندې نڅا کوي، تورې به یې په تېرو یا په سر او یا په ځان وي، د وجود غړې به داسې ډېر لړځوي.

لکه: کله چې څوک د برېښنایي چاپي کولو څوکۍ کې لړځېږې او د انسان ټاکلي غړې لړځېږي. دوی بې کچې سپینې، ښایسته ژېړوېښتانو لرونکې هم وي، د دوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښایست خو یوسف ع، سارا بي بي، د ایوب ع مېرمن دوی خو هم مصریان وو، بې کچې ښایسته دي، په ټوله دنیا کې، داسې ښایسته اوس هم په کې شته چې انسان ورته ګوته په غاښ کېږي، چې الله ج دوی څومره ښایسته پیدا کړي دي، چې خپله به و وایئ چې دا د الله ج ملاییکې به څومره ښایسته وي.

په لومړي وار سره مصریانو د هرمو اندازې و کړې (تر ننه پورې د مصر هرمو جوړونکي نه دي معلوم) په پړو باندې، اټکلي غوټو باندې واټن پوره معلوم کړه، ۹۰ درجه زاویه یې هم وپېژندله، ۶,۰۱۷ کاله نن څخه وړاندې یې مسو څخه ګټه پورته کړې وه. ۷،۶۰۱ کاله وړاندې ابوالبشر حضرت ادم صفی الله د سرندیف په غره راښکته شوی دی.

دامې کره لاندې زما څېړنې داسې سپینې ته باستلي و، لکه څنګه چې پیټري وایي ,, تاریخ لیکونکی وایي په نږدو لرغونو جګړو کې چې، مصریانو په میدیترانې د جګړو لړی پیل کړې، ډېره تکتیکي جګړې یې کولې او جګړه یې له کیروس او کرو یسوس (*Cyrus and Croesus*) سره کوله، ... ، هېندیانو ویل، هند ته د بحر له لارې ۱،۲۰۰،۰۰۰.۰۰ تنه داسې انسانان وو، چې تورې یې تر پښو رسېدې، تر اړخو به یې تړلې وې، اوسپنېزې د تن زرې یې اغوستې وي او لکه د دوی مذهبي ورځ چې وي یا د دود تر سره کولو ورځ یې وي... ،، (پیټري، د مصریانو تاریخ، ۱۵۵ چوپړی).

لکه څنګه چې دا له خپل زوړ کښلې لیکې څخه راواخلم.

,, مصری ته مصره هم وایي، دا ځکه چې په پخوا زمانو کې د تورې او ډال جنګونه وو، د هغو جنګونو په پېر د جنګ ښه او پیاوړې توره به په مصر کې جوړیدله. نو د مصری تورې شهرت ډېر زیات وو، هغه به ډېره تېره او ځلانده هم وه، ډېرې لنډې بنې یې هم لرلې، نو د مصری تا ثیر او ښکلا یې د مصری تورې سره تشبیه کړي.،، (صفی الله، ۱۳۸۸ ل ل کال، ۵۶ چوپړی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپيني ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نيکونو خپل د ژبې يوه دوې سرى پيبله (پېړان، اشلوک، شېر يا شعر) يې د مصرى په نوم باندې نومولي وه، چې دې پښتو دوې سرې پيبلې له مصرى تورې او مصرى سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې لرلې. لکه:

۹ . ۱ د مصرى ځانګړې ځانګېرنې

۱:- ډېرې ښايسته وي، ۲:- ښه نادره توازن لري. (چې لومړى د لاستي برخه يې لنډه او دوېيمه برخه يې چې تېره وي اوږده، د مېچې منځه (ثکل مرکز) يې د مصرى دواړو مسرو ته ورته وي.)، ۳:- ډېر ژر تاثير کوي، ۴:- انسان په يوه وار له منځه وړي، ۵:- يوه وار يې سرې ته بس دى، ۶:- بېلابېلي بڼې لري، ۷:- درې خواوې يې سرى پرې کوي، ۸:- په پام او ناپامى کې انسان نه کرېکې باسي، ۹:- ډېرې لرغونې دي، ۱۰:- لرغونې اندازه کړل شوي، ۱۱:- لرغوني څېړل شوي، ۱۲:- د مصر هرمو غوندې جوړونکى يې معلوم نه دى، ۱۳:- لکه هرم پوره برابر شکل لرې چې د الله کوم مخلوق رغولي دي، ۱۵:- زوروري دي، ۱۶:- په هر ځاى کې ترې ګټه اخېستل کېږي، ۱۷:- د ننداروشيان دي، ۱۸:- وهم لري، ۱۹:- زور دى، ۲۰:- په مينه ساتل کېږي، ۲۱:- تل انسان سره وي، ۲۲:- مکارې وي لکه لنډې مصرى تورې، ۲۳:- د مېړمنو د مستى او د سړو د سرلوړى توکي دي، ۲۴:- درندې دي، ۲۵:- سختې دي، ۲۶:- جوړول يې ګران دى، ۲۷:- ډېر ارزښت لري، ۲۸:- ننداري چيانو ته يوه ابلاغ وي، ۲۹:- مينه ناکې وي، انسان مينه پرې راځي، ۳۰:- په ډېره باريکى او مينه جوړېږي، ۳۱:- په خپل ځاى کې کارول کېږي، ۳۲:- ډېرې لنډې دي.
موږ ته يې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې بڼه يې پوښ کې کړي.

هرې لنډى، ټپې، ټيکى چې دغه پورته ۳۲ ځانګېرنې و درلودلې. ښه غوږ ورته و نيسئ، پام ورته و کړئ، نو بيا يې پېژنئ. چې دا مصرى دي چې د مصرى تورو او مصرى خصوصيات لري. لنډى، ټپې، ټيکى نه دې، بېلوالى يې پر همدې ځانګړو ځانګېرنو کې دى.
,, لکه دا لاندې زما مصرى چې د کابل پولي تخنيک پوهنتون شپه غاله، پنځم بلاک، لومړي پوړ، دوېيمه کوټه کې د لیږدي کال ,pm ۱۰:۰۰ ۱۰ /۰۲/ ۱۳۸۵
E۱۰۲ کې کښلې وه:

په سپينه ږيـره سودايي يې
جومات کې کې نه عبادت و کړه ږبنه ،،
(صفی الله، ۱۳۸۸ ل ل کال، ۲۲۸ چوپړى).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې مصرۍ تاثیر همدومره ډېر دی. چې سړی یې پرې غوڅ کړی هم وي، خو توره لا په وینو نه وي شوې. خو دی وروسته پرې پوهېږي، چې ترې وینې ځي، دی خبر هم نه وي. د دې مصرۍ به ایله لس کاله کېږي، چې زما له پښتنه پښت جنټیک زهن زوکړه وي، خو پورتنۍ ټولې ځاګېړنې د مصرۍ لري، نو ځکه ورته مصرۍ وایو او مصرۍ یې بولو. انسان چې زوړ شي باید د هر څه نه د کورنۍ ژغورونکی وي، له تېرو سړو او تودو څه و لري، په دومره عمر ناوړې و نه کړي، له سپین ږېرې څخه الله ج حیا کوي، ځکه ټول عمر یې اسلام دین کې تېر کړی وي، په سپین ږیریتوب کې باید ګناهو نه توبه و کړي، نور پرې کړ نه شي، د هر انسان د سرلوړۍ ځای مسجد دی، په مسجد کې ناسته د دنیا او اخیرت بریا ده، غوره ځی مسجد دی، په مسجد کې ناسته، صبر، انتظار د الله ج په ثنا کې په ټول مخلوق کې د مینې ارتباط پیدا کوي، یوازې عبادت په جومات کې خوند کوي، په نه کړو یې تن لېرجن، لاړجن، ناولی، چې له خولې یې لېړ ځي، همغه وي او ړبن وي.

۹. ۲ د مصرۍ انځورونه:

دا لاندې د مصرۍ یو انځورونه مې د جنوري په ۳ درېیم، ۲۰۱۱ زېږدي کال کښنته کړي وو.

۱۹:- ډاګیر ـ سره زرو- له یوآر څخه.- ۲۵۰۰ مخزېږدي. له نن څخه ۴,۵۱۷ کاله واړندېنۍ ده. (# ۱۹ انځور)

۲۰:- لوریسټان ـ اوسپنېزه- ژیړو- ډاګیر- ۱۵۰۰ مخزېږدي. له نن څخه ۳,۵۱۷ کاله واړندېنۍ ده. نن د فیبروري، ۲۸، ۲۰۱۷ زېږدی دی. (# ۲۰ انځور)

۲۱:- ویسیکس- رافییار – ټیسټوډ - همفیشیري مصرۍ. (# ۲۱ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انګړ

څېړنـــــــــچوپړي (ریســـــــــرچ پاڼې)

<u>۲۳</u>:- خوندي شوی انځور د مصری نڅاګرې له مصری تورې سره. چې د انځور شاه سپین بګرونډ لري، ګڼه یې ۵۰۰۶۳۴۵۲ <u>(# ۲۳ انځور)</u>

<u>۲٤</u>:- خوندي شوی انځور د مصری نڅاګرې له مصری تورې سره. چې د انځور شاه سپین بګرونډ لري، ګڼه یې ۶۳۲۷۱۱۲ <u>(# ۲۴ انځور)</u>

<u>۲٥</u>:- مصری سکیمیټارا ۲ ایل جي <u>(# ۲۵ انځور)</u>

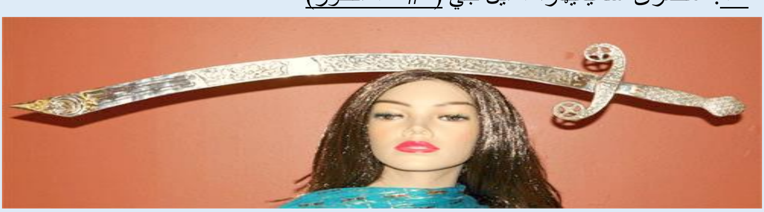

<u>۲۲</u>:- ماراکون سپینو زرو مصری ۱ ایل جي. په ډانګ پیلي روڼ بوږم چې داسې مې و کېنل د مصری یو له پاره، کټ مټ یې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو مصری له یوه بڼه پیلي (پېړان، اشلوک، شېر یا شعر) سره تشبي کړی دی. چې ورته مصری وایي، او ټولي ځنګېرني یې سره ورته دي. <u>(# ۲۲ انځور)</u>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲٦:- يو آر - سيمېټار- د- ډبليو اي بي. مصرۍ (# ۲٦ انځور)

۲۷:- ډاګير - د هډوکي لاستي والا مصرۍ (سپين موتي مصرۍ) (# ۲۷ انځور)

۲۸:- مملوک - نېکمرغه - مصرۍ – د محمد رسول الله مصرۍ (# ۲۸ انځور)

۲۹:- توره - املاش - دوديزه – زر مخزېږدي کالنه (# ۲۹ انځور)

۳۰:- مې سينين - ډاګير - د ځمريانو د ښکار مصرۍ (# ۳۰ انځور)

۳۱:- د محمد رسول الله مصرۍ # ۳۱ انځور)

۳۲:- د ليکاني يا کلم په بڼه ځو خورې مصرۍ . (# ۳۲ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹. ۳ د مصرۍ تعریف (ځرګندونه، ښکارونه، مصرۍ د یوه توري یا سکالو تشریح کول.)

له پورتنۍیو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۹ سرلیک وایي او پیله یې ساده برابروي داسې:

تې (ت): مصرۍ

د وۍ یا ویيکي له پامه مصرۍ هغه دوې سرې پېيلې ته وایي چې د لرغون مصرۍ تورې، مصرۍ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، ځرنګوالی او ځرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړې، غښتلي، هېښونکې، سندریزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پېيله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ږ، ڼ، ۍ او ... .،، د مصرۍ لرغون اهرمو غوندې چې ترننه یې نه جوړونکو او نه د هغوی نومونه معلوم نه دي څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي.
پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بنې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کېنلی شي.

مصرۍ د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته. (دفتنګونه د مصرۍ توکي دي لکه: وۍ، او، نو وۍ!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وۍ!، ای!، وه الله وۍ!!، وا وۍ، وای وای، نو، په کربانه!، وروره!، کنه، ولې اواسې نور ... .)، د پښېلې (قافیې) غونډلي (کلمې) نه لري. خو د دوېیمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره مصرۍ باید د ه (زموږ خپله ,,ه، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېڅې ده.

په واول یا غږن اواز پای ته رسېدلې وي، مصرۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول پېيلې (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د مصرۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرټولو مصرۍ یو، باندې یوه رښت (دودی یا قانون) د پلې (تطبیق) وړ دی، یانې دا چې د هرې مصرۍ لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنګونو پرته، او دوېیمه ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هرې مصرۍ، د لومړۍ ځلورمه او اتهمه ځپه؛ د دوېيمې مسرې ځلورمه اتهمه او دولسمه ځپه، خجنه وي. ډېری وخت په کې کومه ځپه په کې نه احساسېږي له سيمه ييزو غږو سره هم ځپه په خپل کيفيت نه پاتې کيږي او په نيمه سيمه کې توپير لري. لکه:

▲ په خپلـې ژمنــې ټينـګار و کړه

ولـس جرګـې به ننواتــې درلـېږمه

د پورتنۍ مصرۍ ځپيز (ځپه، سپلاب، هجا ,, سيلبيل Syllable،، د ابېڅو شمېرلو) - خجيز (زورنه، خج، اکسنټ ,, لفظ، د موسيقي نوټ: د خج نښه: د توري په سرنښه , چې د تلفظ د جګوالي او ټيټوالي زور، اوږدوالی، څه رنګوالی يا کيفيت ښه يي؛: ټينګه , لهجه ،: تاکيد: ټپلوونکي نښه: د وينا , ځانګړی، خاص او بېل، ډول. :Accent, Morphemel ،،) جوړښت په دې ډول دی:

۹. ۴ د مصرۍ ځپيزې او زورنې

U-**U**UUU-**U**UUU
U-**U**UUU-**U**UUU-**U**UUU

په – خپ – لې- **ژ** مه+ نې- ټين – ګار- **و ک** + ړه
و – لس – جر - **ګې** + به- نه – نه – **وا** + تې - در – لې- **ږه** + مه

۱- ۲- ۳- **۴-** ۵- ۶- ۷- ۸- ۹
۱۰- ۱۱- ۱۲- **۱۳-** ۱۴- ۱۵- ۱۶- **۱۷-** ۱۸- ۱۹- ۲۰- **۲۱-** ۲۲

۹. ۵ د مصرۍ ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت

ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت يې داسې دی:

الف. ______________
____

ب. ______________ ______________

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹. ۶ د مصرۍ سپېرنه

د مهترلام سرغندوی سندر غاړی عبدالحادي (قاري لغمانی) اوستاد او سید احمد اوستاد وایي:

د دې مصرۍ سپېرنه
لومړۍ مسره ۱+ ۹= ۱۰ څپې چې ,, وه!،، دفتنګ دی په لومړۍ مسره کې.
دوېمه مسره ۱۳ = ۱۳ څپې دلته تولة ټپه ۲۳ سیلابه یا څپې شوې ده، او ولس کې دفتنګونه لرغن دود دي.

۱. لومړۍ مسره
۲. دوېیمه مسره
۳. ۱او۲ . یوه مصرۍ
٤. دفتنګونه ,, وه!،،
٥. تت نصواري یې د رنګ ښکاروندی دی.
٦. څپې (سیلابونه)
1. مسره ۹ + ۱
2. مسره ۱۳
۷. زورنه (ځجنه) **بولډ**
۸. د اوازتېوالي او لوړوالي خطونه
۹. نرانو ته منسوبې (اړوند)

- وه!؛ له دې خواږه اواز د **زار شمه**
  وایي خو **ته** خو مزه **ماته** راکوینه

- الکه **تورې** جامې و **کړه**
  تورې **جامې** درسره **ډېرې** خوند **کوینه**

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹. ۷ د مصرۍ بېلوونکې نخښې

له پورتنۍیو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۹ سرلیک وایي او پیله یې ساده برابروي داسې:

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپینې ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوې سرې پیېله یې د مصرۍ په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو دوې سري شعر یا پیېلې له مصرۍ تورې او مصرۍ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې لرلې. لکه:

۱. ډېرې ښایسته وي
۲. ښه نادره توازن لري. (چې لومړی د لاستې برخه یې لنډه او دوېیمه برخه یې چې تېره وي اوږده، د مېچې منځه (ثقل مرکز) یې د مصرۍ دواړو مسرو ته ورته وي.)
۳. ډېر ژر تاثیر کوي
٤. انسان په یوه وار له منځه وړي
٥. یوه وار یې سړي ته بس دی
٦. بېلابېلې بنې لري
۷. درې خواوې یې سړی پرې کوي
۸. په پام او ناپامۍ کې انسان نه کرېکې باسي
۹. ډېرې لرغونې دي
۱۰. لرغونې اندازه کړل شوي
۱۱. لرغونې څېړل شوي
۱۲. د مصر هرمو غوندې جوړونکې یې معلوم نه دی
۱۳. لکه هرم پوره برابر شکل لرې چې د الله کوم مخلوق رغولې دي
۱٤. زوروری دي
۱٥. په هر ځای کې ترې ګټه اخېستل کېږي
۱٦. د ننداړو شیان دي
۱۷. وهم لري
۱۸. زور دی
۱۹. په مینه ساتل کېږي
۲۰. ټل انسان سره وي
۲۱. مکارې وې لکه لنډې مصرۍ تورې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۲. د مېرمنو د مستۍ او د سرو د سرلوړۍ توکې دي
۲۳. درندې دي
۲۴. سختې دي
۲۵. جوړول یې ګران دي
۲۶. ډېر ارزښت لري
۲۷. نندار چیانو ته یوه ابلاغ وي
۲۸. مینه ناکې وي، انسان مینه پرې راځي
۲۹. په ډېره باریکۍ او مینه جوړول کیږي
۳۰. په خپل ځای کې کارول کیږي
۳۱. ډېرې لنډې دي

موږ ته یې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې بڼه یې پوښ کې کړي.
هرې لنډۍ، ټپې، ټیکۍ چې دغه پورته ۳۲ ځانګېرنې و درلودلې. ښه غوږ ورته و نیسئ، پام ورته و کړئ، نوبیا یې پېژنئ. دا مصرۍ دي چې د مصرۍ تورو او مصرۍ خصوصیات لري. لنډۍ، ټپې، ټیکۍ نه دي، بېلوالی یې پر همدې ځانګړیو ځانګېرنو کې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰. د رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ)

د دې له پاره چې پیبلو (پېړانو، اشلوکو، شېرونو، شعرونو) ته د رنګونو ښکاروندی جوړ کړم؛ دا یوه ډېر پیچلی او دروند کار دی، ډېرې درنې، سترې پوهې ځیرکتیا، غښتلتیا، سپېڅلتیا او بېلوالې د رنګونو ته اړتیا شته، ځکه چې د رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ) په هر علمې تراڼ کې دننۍ ځانګېړنې، موخې، منځپانګې، څرګندوالي، څه رنګوالي (کوالتي)، څرنګوالي (کومه بڼه) ته اړتیا وي، چې په ټاکلي توکي یې د رنګونو ښکاروندی ټمبونی ګرځوي.
بېلګې:

۱. د برېښنا انجینېري په نړوال ښکاروندي کې یا (IEC International Electrical Cod, BS British Standerds, NEC National Cods Electrical)

۱. ۱. اې (ا). سپین: د سوړ (منفي یا یخ) رنګ دی؛ خوندي رنګ دی، د ودانۍیو دننه سپین برېښنایي پړې او سپینه رڼا لرونکي څراغونه او کلوبونه څخه ګټه اخېستل کېږي.

۱. ۲. بې (ب). سور: د وېرې؛ خبرداري؛ خطر او لومړي فاز رنګ دی (لومړي ګرم پړی یا کیبل، لین، لیکې او کرښې رنګ دی، چې تر ۲۰۰۹ زېږدي کال پورې د لومړي فاز ښکاروندی وو، له ۲۰۰۹ زېږدي کال پیل ورسته یې بدلون و موند، لومړي فاز رنګ په ځیګري رنګ او برون و منل شو.)؛ د اوروژنې د ټولو توکو؛ د خبرداري د ټولو توکو رنګ دی.

۱. ۳. پې (پ). ژېړ: د پاملرنې؛ توجع؛ پام؛ ځېرتیا او دوېیم فاز رنګ دی (دوېیم ګرم پړی، یا کیبل، لین، لیکې او کرښې رنګ دی، چې تر ۲۰۰۹ زېږدي کال پورې د دوېیم فاز ښکاروندی وو، له ۲۰۰۹ زېږدي کال پیل ورسته یې بدلون و موند، دوېیم فاز رنګ په تور رنګ و منل شو.)؛ د توکو ښکته پورته کولو، د ټولو اسبابو او کرنیون؛ د خبرداري د ټولو توکو رنګ دی،؛ ژېړه رڼا لرونکي څراغونه د ودانۍیو نه باندې، په ازاده فضاء کې ترې ګټه اخېستل کېږي او اړینه ده چې بېړني څراغونه ژېړه رڼا لرونکي وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱. ٤. تې (ت). اسماني: د نرانو؛ سپڅلی؛ لوی؛ پراخ؛ پلن؛ پېر؛ نږدې او درېيم فاز رنګ دی (درېيم ګرم پړی يا کيبل، لين، ليکې او کرښې رنګ دی، چې تر ۲۰۰۹ زېږدي کال پورې د درېيم فاز ښکاروندی وو، له ۲۰۰۹ زېږدي کال پيل ورسته يې بدلون و موند، درېيم فاز رنګ په خورين رنګ او ګري و منل شو.).

۱. ۵. تې (ټ). تور: د سويې خوندي؛ ورسته پاتې؛ تياري؛ ګړنګ؛ سوري او سوري رنګ دی؛ (د سوړ (منفي، نيوټرل يا يخ) کيبل يا لين، ليکې او کرښې رنګ دی، چې تر ۲۰۰۹ زېږدي کال پورې د سوړ کيبل ښکاروندی وو، له ۲۰۰۹ زېږدي کال پيل ورسته يې بدلون و موند، د سوړ کيبل رنګ په اسماني رنګ و منل شو.)؛ تور رنګه برېښنايي پړي يا کيبلونه د ودانيو نه باندې يا د باندې د ګټې اخېستلو وي.

۱. ٦. جې (ج). شين: د تللو؛ وتلو؛ ارامتيا؛ هوساينې؛ دمې او ځمکن پړې رنګ دی (ځمکن پړي يا کيبل شين - ژېړ رنګ هم لري. په شين رنګ کې ژېړې ليکې. لکه د زيبرا يا برګ افريکايي خره تورې او سپينې کرښې چې يوه له بله ټاکلی واټن لري.).

۱. ۷. نوټ: د دندې په ساحه کې د مزدورانو روغې سپينې خولې او ختو رنګ وي، د برېښنا د مزدورانو روغې سرې خولې او ختو رنګ وي، د ميخانيکي مزدورانو روغې اسماني خولې او ختو رنګ وي. د کيمياوي توکو د مزدورانو او د ژغورونکو خوديتوب ډلې د مزدورانو روغې ژړې خولې او ختو رنګ وي. د لوړو اېنجينېرانو روغې سپينې خولې او ختو رنګ وي چې پرې پر سره رنګ د لوړ مديريت ټاپې او ليبلونه ټمبل شوي وي.

۲. د سړکونو په نږوال ښکاروندي کې، سپين: د خوندي؛ بې وېرې؛ بې خطره؛ سويې ډار رنګ دی.، ژېړ: د پاملرنې؛ توجع؛ پام؛ د ځېرتيا رنګ دی.، تور: د سويې خوندي؛ ورسته پاتې؛ تياري؛ ګړنګ؛ سوري او سورې رنګ دی.، سور: د وېرې؛ خبرداري؛ خطر رنګ دی.، شين: د تللو؛ وتلو؛ ارامتيا؛ او هوساينې، دمې رنګ دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳. د هنر او ادبیاتو، پوهنځي ښکلو هنرونو ویاړلی محصل او د کابل پوهنتون د ښکلو هنرونو د پوهنځي استاد ښاغلی صفي الله صفي په اړه لیکونه اوه پوله لیکونه او رسامۍ هنر ځلور کاله زده کوونکی پاتې شوی یم د برهان الدین رباني په باچاهي کې. د اته کلونو په عمر به وم. ,, د ادبیاتو اووم هنر یا رسامي او خطاطي مې ځلور کاله شاګردي په لغمان کې له محبوب اوستاد څخه کړې وه. تر ټولو کوشنی شاګرد یې زه وم،، (صفی الله، ۱۳۸۸ لیږدی کال، ۴۸ چوپړی). نوموړي ښوونکي مې د رسامي او خطاطي لوړې زده کړې د انقلاب په دوران ایران کې کړې وې.

هغه ویل: د رسامۍ له ماهرۍ او پوهې څخه د رنګونو کارول په لاندې بڼه دي:
۱. سور رنګ: د عاشقي؛ مستوالي او خوښګڼوکی رنګ دی. ۲. تور د غم؛ اندېښني؛ پښېماني رنګ دی. ۳. ژېړ: د بېلتانه؛ جلاتوب او لرې والي رنګ دی. ۴. سپین: او ۵. شین: د سپېڅلتیا؛ زرغونتوب او ښتینولي رنګ دی. له دغو ټولو پینځو رنګونو څخه ټول رنګونه چې دنیا کې دي ترې جوړېږي، دا پینځه په ماهرت او تجربو سره ګډ کوه سره نو هر رنګ چې غواړې درته په لاس راځي.

٤. د زده کړیالۍ په دوران د کابل پولي تخنیک پوهنتون د بریښنا انجینېري د الکترونیکس ښوونکي الله بخښلې پوهنیار محمد رفیق میاخیل صیب. په ۲۰۰۳ زېږدي کال کې له خپل لوستلیکي څخه راته داسې ویلې وو.

زما په یادښت چوپړو کې شته دي. په ټولګي کې مې ورسره یوه نادره ټوکه و کړه د رنګونو په پېژندنه یا د رنګونو تشخیص کې و کړه، ټولو ټولګیوالو مو را برق وهل په کړسکړس په خندا شول.

کټ مټ د کابل پوهنتون اوستاد پوهنیار محمد رحمت الله تنها د دې سرلیک لاندې: موږ په بې رنګه نړۍ کې ژوند کوو.

له البېده بسنې سره د بي بي سي له پاڼې د خپرېدو وخت: ۲۱:۲۱ ګرینویچ - شنبه ۱۵ ډسمبر ۲۰۱۲ ـ ۲۵ لیندۍ ۱۳۹۱ لیږدي داسې خپور کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

,, موږ په بې رنګه نړۍ کې ژوند کوو.

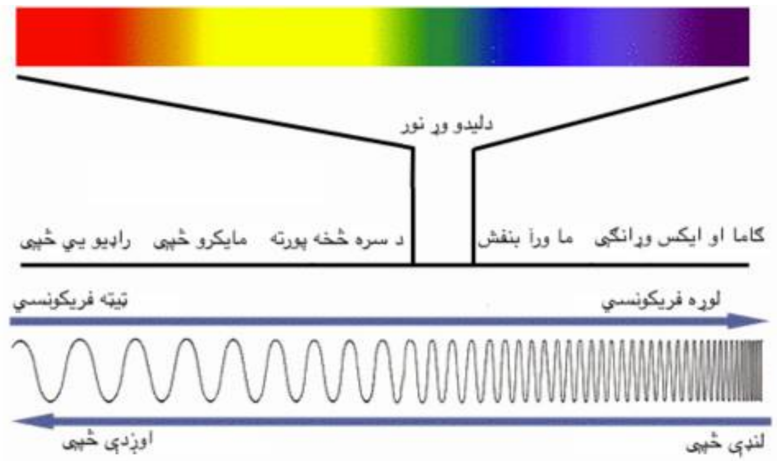

۳.۱۰ روښنایی یا رڼا د لنډې څپې او اوږدې څپې ترمنځ د رنګونو څرنګوالی

نور یا رڼا یوه ډول انرژي ده چې د بېلا بېلو فریکونسۍ لرونکو الکترو مقناطیسي څپو په بڼه څرګندېږي. اوږدې څپې ټېټې فریکونسۍ او لنډې څپې لوړې فریکونسوۍ لري. فریکونسي د څپې د تکرار کچې ته وایي. هر څومره چې فریکونسي زیاته شي په هماغه اندازه څپه قوي کېږي. د الکترومقناطیسي څپو طیف چې د څپو د اوږدوالي مقیاس دی له مثبت لایتنهایي څخه پیل او تر منفي لایتنهایي پورې رسېږي چې په دغه طیف کې د لیدو وړ نور د څپو اږودوالی له ۴۰۰۰ څخه تر ۸۰۰۰ مایکرو مېترو پورې رسېږي. د لیدلو وړ نور اووه رنګه لري چې له سره څخه پیل او په بنفش باندې ختمېږي.

هر شی په حقیقت کې بې رنګه دی خو کله چې د لیدلو وړ نور په مقابل کې واقع شي نو ځینې رنګونه جذبوي او ځینې هم منعکسوي چې د دې عملیې په ترڅ کې موږ شیان رنګین وینو. د نور هغه برخه چې جذب نه شي او بېرته منعکسه شي نو زموږ د سترګو کسي ته را رسېږي چې د نور دغه برخه یوه ځانګړی رنګ لري او موږ نوموړی شی هم په همدغه منعکس شوي رنګ کې وینو. د بېلګې په ډول نباتات رنګ نه لري خو کله چې د لیدو وړ نور ورباندې ولګېږي نو د نور د شین رنګې څپې په استثنا نور ټول رنګونه جذبوي او شین بېرته منعکس کوي چې دغه منعکس شوی نور زموږ سترګو ته را رسېږي او په پایله کې موږ ته نباتات شنه ښکاري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا راز موږ فکر کوؤ چې تور شی تیاره دی او هیڅ رنګ نه لري، سپین شي ته یوه ځانګړی رنګ چې هېڅ په رښت کې موجود نه دی مانا سپین رنګ قایل یوه خو په حکیکت کې موضوع په بشپړ ډول معکوسه ده.

سپین رنګي شیان ټول اووه رنګونه په بشپړه توګه منعکس کوي، خو سترګې په یوه وخت دا ټول رنګونه نه شي تشخیص کولای او موږ شی بې رنګه وینو.

همدا راز تور رنګي شیان ټول رنګونه جذبوي او د منعکس کولو له پاره څه نه لري چې زموږ سترګو ته یې را و لیږي ځکه خو موږ ته تور ښکاري چې په حکیکت کې تور رنګ هم رښت کې وجود نه لري.

بله بېلګه یې دا ده چې لمر د سهار او مازدیګر له خوا سور ښکاري هغه ځکه چې سهار او مازدیګر لمر له موږ نه لرې وي او کله چې وړانګې له لمر څخه تر موږ پورې واټن وهي په لاره کې ځینې بځرکي شته چې د لمر سور رنګ نه شي جذبولای او هغه منعکس کوي چې په پایله کې موږ ته لمر سور ښکارېږي.

دا ټولې څرګندونې موږ ته ښه یې چې زموږ د لیدلو او یا هم نور حواس حکیکت نه بلکې مجاز احساس وي او موږ ته تل مجازي مالومات راکوي نه حکیکي مالومات نو پر همدې بنسټ ویلی شو چې نړۍ ټوله په اصل کې بې رنګه ده او یوازې سترګو ته را رسېدونکې منعکسه څپې دي چې هر شي ته رنګ ورکوي.

په دې رنګ ورکولو کې موږ انسانان او زموږ ټول حواس هېڅ رول نه لري. هر څه چې همدا څپې، خپله شیان د جذب او انعکاس په پایله کې موږ ته را لیږي نو زموږ حواس یې د یوه ځانګړي رنګینې پدیدې په شکل مني. ،، (محمد رحمت الله، ۱۳۹۱ لیږدی، ۱ چوپړی.)

زموږ د الکترونیکس ښوونکي الله بخښلي پوهنیار محمد رفیق میاخیل صیب چې دا و ویل: زموږ د لیدلو او یا هم نور حواس حکیکت نه بلکې مجاز احساس وي او موږ ته تل مجازي مالومات راکوي نه حکیکي مالومات نو پر همدې بنسټ ویلی شو چې نړۍ ټوله په اصل کې بې رنګه ده او یوازې سترګو ته را رسېدونکې منعکسه څپې دي چې هر شي ته رنګ ورکوي. په دې رنګ ورکولو کې موږ انسانان او زموږ ټول حواس هېڅ رول نه لري او هر څه چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا څېې او خپله شیان د جذب او انعکاس په پایله کې موږ ته را لېږي نو زموږ حواس یې د یوه ځانګړي رنګینې پدیدې په شکل مني. بله داچې په ټولو حیواناتو کې خر هغه حیوان دی چې د رنګونو تشخیص نه شي کولی.

نو ما ته بې له ځنډه په لغمان کې اووه اته خره د غلام محمد کرمي ماما چې هغه د کروندې د کرکېلي درندو کارو ته ساتل او ټوله ورځ به د نمبره اول ښوونځي په ډاګه کې څرېدل، راغلل چې زه یې څو وراړې غورځولی وم. ما پام و کړه چې ښه نو که داسې وي چې دوی خرو ته هر څه واچوي، که چېرې وچ هم وي لکه پرووړې، نو هغه به ورته د شنو شمخو، د شولو د تازه وښو غوندې ښکارېږي. نو ما اوستاد ته و ویل: چې د خرو سترګې خو غټې هم دي او سترګې یې ښې سترې عدسیې هم لري، چې په ټټو، کرونده کې چېرې لرې ښځې له رنګه جامو سره و وینې نو خپل اوزونه او سامان راوباسي، دا خو هم حکیکت دی. که خره د رنګونو تشخیص نه شو کولی نو ولې، بیا داسې کار فطري کوي. دا خو سول (اکل یا عقل) نه مني.!، په دې وخت کې ټولو ټولګیوالو پرک وهه.

۵. په اصل کې که ټوله دنیا بې رنګه ده، خو موږ د اسنتیا او د چټکې پوهېدنې له پاره د رنګونو ښکاروندي جوړو. چې وګړو ته ژر پوهه په لاس کې ورکوي، رنګ یوه بې نومه او ګونګ شی دی، خو انسان ته دا ګونګ بې ژبې شی، د خبرو په نه کولو باندې هم پوهه راکوي. او له موږ سر غړېږي. بېلګه یې: کله چې پر کشونو یا سړکونو موټر بیا یو؛ په سړک کې د هرو شپږ مېټرو په واټن د سړک په داړو ښې او ګسې اوړې او منځ کې کوشنۍ نښې لګولې وي. زموږ په خپل لاس تلو لورې ته ژېړ رنګ وي، په منځ د سړک کې سپینې او د ګسې لورې ته سرې نښې ښکارېږي چې هر څومره ورباندې زموږ د موټر د څراغونو رڼا ډېره پرې وځې په همغه کچې نښې ډېرې رڼا منعکس کوي او نښه همغومره ډېره روښانه ښکارېږي.

زموږ د لاس نښې موږ سره غږېږي چې زېړه رڼا راښیي چې پام او توجو کوه، په منځ کې لیکې سپینه رڼا رالېږي چې بې خنډه دی، خو پام به د سرک نورو لیکو ته کوو چې د هغو په وړاندې خپل پلان و لرو. او ور تېر لور یا بل لاس ته بیا سره رڼا را لېږي چې موږ ته وایي چې دې لورې ته خنډ دی، وېره ده، خطر دی، ځکه چې یا به بل موټر تېرېږي او یا دا د راتلونکو موټرو د ځغاستې لیکه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بله بېلګه یې: د ژوندۍ برېښنا په هر توکي او اسبابو باندې په ژېړ رنګ په سره پاڼه کې کښلې وي. چې ځان ترې لرې ساتئ. په ماضي لاس ور رسیدو مو په ۰.۰۳ سانیو کې ژوند اخلي. د دې له پاره د رنګونو ښکاروندی موږ ته په چټکۍ سره پوهه راکوي.

٦. ما د افغانستان په لس کلنه د اېنجینېري په خدمتي دوره کې، د هېواد دننیو او باندنیو سترو کمپنیو سره، له ۴۰۰ ډېرو د هېواد دننه او له تر ۲۰۰ له هېواد باندې د مخابراتي سایټونو کې، تر ۵۰ ډېرو امنیتي قوماندانیو، ۵ سرحدي لیواګانو، ۵ د ملي پوځ ستري لیواګانو، په پرتو ودانیو لکه: سړکونو، هوایي لیکې، او ډاکرونو، د چټلو اوبو د پاکول، لوی ویلو او د نښه وېشتونځی کې.

په ولاړو ودانیوکې لکه: په خونو، ودانیو، بارکونو، پارکونو، پخلنځیو، روغتونونو، سترو پخلنځیو، د اوروژنې ودانیو، ساتونکو څلیو، ساتونکو چوړګه مېنو، د چټک غبرګون ځواک د ودانیو، وریا (شاور) وو، چړچوبو (تشنابونو)، د اوبو زېرمو، د برېښنا زېرمو، د وسلو زېرمو، د موټرو زېرمو، د موټرو تمځیونو، د اسبابو زېرمو، سرپټولوبغالو او بېلابېلو برخو کې د رنګونو په غوروي او خوښونه کې د نوموړې برخو د مېرانو، لویانو اوباندنیو مشاورینو سره پرې د رنګونو په ټاکنه کې مصلحتونه کړي دي.

٧. د رنګونو په ټاکنه کې مې د لاندو ښکاروندو پخوا لوستلي وو، سه په منډه او څه په دمه. لکه دا لاندې.

٧. ١. په پېنځه کلنه د ډیپلوم په اېنجینېري دوره کې ټول لوستلیکي.

٧. ٢. د افغانستان د شلو بېلا بېلو پوهانو کتابونه او د دوی لوستلیکي.

٧. ٣. د جمهوري اسلامي افغانستان د ملي سټندرډ اداري بېلابېل ښکاروندي چې ځینې یې کټ مټ له اېنګلېسي کاپي فسټ کړي دي، په زرو پاڼو کې د څېړکو او سرلیکو د افغانستان په ملي پښتو ژبه را ژباړلي نه دي؛ یوه ثانیه به یې هم پرې ځان ستړی کړی نه وي. لکه د تورکې هېواد د برېښنا د پړو، مزو، کېبلونو او لینونو ټول ښکاروندی به یې راخېستی وي او کټ مټ پرته له علمي څېړنې او شننې به یې په ملي سټندرډ کې د ښکاروندي غوندې روغ رمټ له پردۍ ژبې سره دننه کړي وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. دغه ۴۰ لاندېني پېښی والو ښکاروندو ښه ښایسته له سلو ۶۳٪ زما د سر وېښتان رژولي دي، د لسو کلونو په موده کې، چې ټول چوپړي يې په مېليونو دي، په يوه شپه او ورځ کې په ډېريو ورځو او شپو د کال کې له زرو چوپړو ډېر لوستلي دي، څه په منډه او څه په کراره. چې له خوبه به راوېښ شوم نو خپلو رژېدلو ۵ پېنځو یا ۶ شپږو وېښتانو به راته اسلام عليکم ويل.!؟

۸. ۱. My Acadmic studies Cods Soccer Field:

۸. ۲. National Institute of Building Sciences (NIBS);

۸. ۳. Air Force Civil Engineer Support Agency (AFCESA);

۸. ٤. Naval Facilities Engineering Command (NAVFAC);

۸. ٥. Unified Facilities Guide Specifications (UFGS) of

۸. ٦. the Corps of Engineers (USACE);

۸. ٧. American Water Works Association (AWWA);

۸. ٨. American Concrete Institute (ACI);

۸. ٩. International Building Code (IBC);

۸. ١٠. National Fire Protection Association (NFPA);

۸. ١١. Unified Master Reference List (UMRL) (PDF version);

۸. ١٢. American National Standards Institute/ Telecommunications Industry Association/Electronics Industry Association (ANSI TIA/EIA);

۸. ١٣. United States Department of Agriculture Rural Utilities Service (RUS Bulletin);

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. ۱۴. USACE-AED Afghanistan Engineering District Design Requirements;

۸. ۱۵. Unified Facility Criteria (UFC);

۸. ۱۶. Underwriters' Laboratories (UL) Fire Protection Equipment Directory (۲۰۱۰);

۸. ۱۷. CMAA ۷۴ Specification for Top Running Bridge and Under Running Single Girder Electric Overhead Traveling Cranes Utilizing Under Running Trolley Hoist (Crane Manufacturer's Association of America);

۸. ۱۸. EIA ANSI/TIA/EIA-۶۰۷ (۱۹۹۴) Commercial Building Grounding /Bonding Requirement Standard;

۸. ۱۹. Factory Mutual (FM) Approval Guide-Fire Protection, latest edition;

۸. ۲۰. IBC International Building Codes, ۲۰۰۹ edition (including the Referenced Standards in Chapter ۳۵ or the latest editions of those Standards);

۸. ۲۱. IEEE C۲ National Electrical Safety Code (NESC), latest edition;

۸. ۲۲. IFGC International Fuel Gas Code, latest edition;

۸. ۲۳. IMC International Mechanical Code, latest edition;

۸. ۲۴. IPC International Plumbing Code, latest edition;

۸. ۲۵. Lighting Handbook IESNA, latest edition;

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. ۲۶. International Mine Action Standards latest edition;

۸. ۲۷. TM ۵-۸۰۲-۱ Economic Studies;

۸. ۲۸. TM ۵-۸۰۵-٤ Noise and Vibration;

۸. ۲۹. TM ۵-۸۱۱-۱ Electrical Power Supply and Distribution;

۲۸. A/E/C CAD Standards, V٤,۰

۸. ۳۰. ACI ۳۱۸ Building Code Requirements for Structural Concrete, American Concrete Institute;

۸. ۳۱. ACI ۵۳۰/ASCE ۵/TMS ٤۰۲ Building Code Requirements for Masonry Structures;

۸. ۳۲. AISC ۳٤۱ Seismic Provisions for Structural Steel Buildings including Suppliment No. ۱, American Institute of Steel Construction;

۸. ۳۳. AISC ۳٦۰ Specification for Structural Steel Buildings, American Institute of Steel Construction;

۸. ۳٤. ASCE ۷ Minimum Design Loads for Buildings and Other Structures;

۸. ۳۵. ASTM American Society for Testing and Materials;

۸. ۳٦. ASTM-D-۱۵۸٦ Standard Test Method for Standard Penetration Test;

۸. ۳۷. ASTM-D-۵۲۹۹ Standard Guide for Decommissioning Ground Water Wells;

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. ۳۸. AWS D۱,۱ Structural Welding Code – Steel, American Welding Society;

۸. ۳۹. BS۷٦۷۱ Requirements for Electrical Installations, Institution of Electrical Engineers (IEE), Wiring Regulations, Seventeenth Edition;

۸. ٤۰. CMAA ۷۰ Specification for Top Running Bridge and Gantry Type Multiple Girder Electric Overhead (Crane Manufacturer's Association Traveling Cranes of America);

۸. ٤۱. Specifications for UFGS :Specsintact Software are in SpecsIntact format. SpecsIntact is government sponsored software used to edit specifications for government contracts;

۱۰. ۱ پښتو پېيلو د رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ)

پورتنۍیو اته ګڼه لړونو په پام کې نیولو سره، ما د پښتو ژبې پېيلو (شعرونو) ته د رنګونو ښکاروندي (د شعرونو د رنګونو کوډ) چې د هر شعر له پاره ده وټاکه. ښايي چې په راتلونکي کې څه ورګډ شي په کې او څه په کې بدلون و مومي.

لکه د ایفون د کمپنۍ د نازکو توکو رنګونه، چې سور، سپین، سروزرو رنګی د مېرمنو له پاره. تور، ځمکن او د سپینو زرو رنګی د نرانو له پاره ټاکي.

ورسره د تورکیې د ختو کمپنۍ رنګونه چې ټولې نړۍ ته ښې ختې تیار وي، چې د ختو رنګونه یې ښه درانده دي. د سړو له پاره، اسماني رنګ، د مېرمنو له پاره ګلابي رنګ تود هڅوځی لري. په هر علمي تراڼ کې دننۍ ځانګېړنې، موخې، منځپانګې، ځرګندوالي، څه رنګوالي او ځرنګوالي ته اړتیا وي، چې په ټاکلي توکي یې د رنګونو ښکاروندی ټمبونی ګرځوي. په لاندې ښه زما ځېړنه دا جوت رونوي داسې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ .۱۰ د پښتو پیپلو د رنګونو څېره

لاندې د پښتو پیپلو پینځه څلوېښتو او یوه سلو شپېته بېلا بېلو نورو پښتو پیپلو رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ) مې په ۱۳۹۵لېږدي کې وندی بوږولی او په راتلونکي پېر کې د پښتو ژبې د ټولو پیپلو رښت څرګندونه کوي.

څېره ۱ . ۲ . ۱ پینځه څلوېښتو پښتو شعرونو او یوه سلو شپېته بېلا بېلو نورو پښتو شعرو رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ)،۱۳۹۵لېږدیز لمریز کال

(c) ketabton.com: The Digital Library

١٠. ٤ ځېره ١. ٢. ١ پینځه ځلوېښتو پښتو شعرونو او یوه سلو شپېته بېلا بېلو نورو پښتو شعرو رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ)،١٣٩٥لېږدیز لمریز کال

١٠. ٣ لنډۍ د رنګ ښکاروندی

لنډۍ یو د رنګونو ښکاروندی: ګڼ تورځکی شین رنګ دی.
اسماني رنګی هرم يې نرانو ته د منسوبتیا نښه ده.

Color model: RGB, Red: ٢٢, Green: ٥٦, Blue:٨٦	ګڼ تورځکی شین	لنډۍ	٢۶

▲ ای! ګـنیو ژنـو میرخمنو
ځـنې له ځــنډو ســازوی خندا راځینه

١٠. ۴ ټپې د رنګ ښکاروندی

د ټپې د رنګونو ښکاروندی: ځیګري رنګ دی.
آسماني رنګی هرم يې نرانو ته د منسوبتیا نښه ده.

Color model: RGB, Red: ١١٢, Green: ٠, Blue:٠	ځیګري	ټپې	٢٧

▲ راځـه وصال ته غـاړه کېږدو
نور له هـجرانه تـوبــګاره شـوم مینه

١٠. ۵ ټیکۍ د رنګ ښکاروندی

د ټیکۍ د رنګونو ښکاروندی: بادامي رنګ دی.
ګلابي رنګی هرم يې میرمنو ته د منسوبتیا نښه ده.

Color model: RGB, Red: ٢٥١, Green: ٢٢٩, Blue:٢١٤	بادامي	ټیکۍ	٢٨

▲ بډۍ ملـګرې دې خوشحاله
واده د ستا دی ژړا دوی د دروغـو کړینـه

١٠. ۶ مصرۍ د رنګ ښکاروندی

د مصرۍ د رنګونو ښکاروندی: تت نصواري رنګ دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

آسماني رنګی هرم يې نرانو ته د منسوبتيا نښه ده.

۲۹	مصری	تت نصواري	Color model: RGB, Red: ۱۰۳, Green: ۱۰۹, Blue:٤۱

▲ د اسـلام رنګــه دې کړه بـده
سـاډې سـوډې امامـه څه دې و سـتايمه

۱۰. ۷ د پېښتو پيبلو د رنګونو بوړولو کړنلارې

د رنګونو د جوړولو او ټاکلو له پاره له لاندينې د رنګونو ښکاروندي لښتيليک (جدول) څخه ګټه پورته کړئ.

رنګونو د ټاکلو کړنلارې: لومړی ليک غوره کړئ يا سليک کړئ، بيا د ليک رنګونو ته لاړ شئ چې د انګرېزۍ په لومړي ابېڅې اي ترې لاندې رنګ زېرمه وي؛ دننه شئ؛ نور رنګونو کېکاږئ (more Colors)؛ د رنګونو دود کې (Custom) تولې ټاکلي سلنې کښه و کښئ او وي غواړئ (OK).

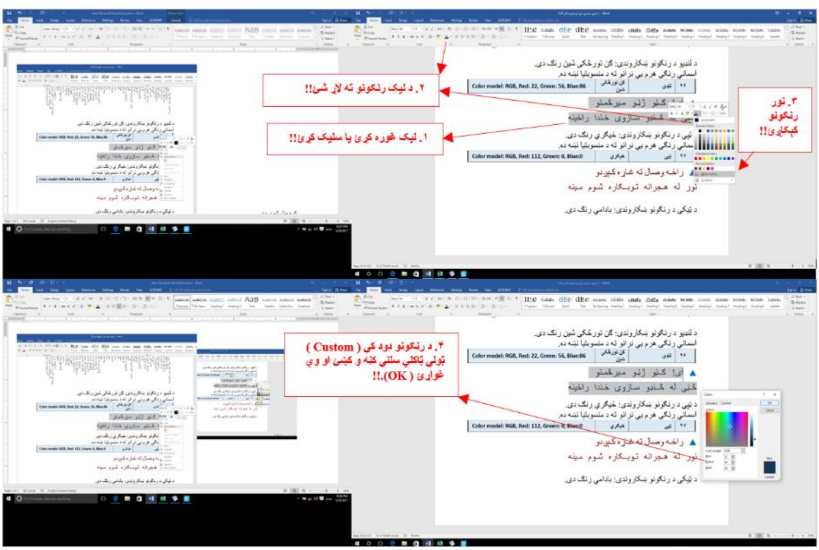

۳۳:- د لنډۍيو، ټپو، ټيکـۍيو او مصرۍيو، د رنګونو ښکاروندي جدول څخه ګټه پورته کولو، د رنګونو د ټاکلو کړنلارې انځور.
* زه څو سکرينو څخه په يوه محال ګټنې اخلم، زما د کمپيوټر د ښېښنې انځور. (# ۳۳ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸ .۱۰ د پښتو پيېلو د رنګونو لښتيليک

جدول ۱ .۲ .۱ پينځه څلوېښتو پښتو پيېلو (پيرانو، اشلوکو شېرونو يا شعرونو) او يوه سلو شپېته بېلا بېلو نورو پښتو شعرو رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ)، ۱۳۹۵لېړديز لمريز کال			
Color code:	د رنګونو ښکاروندي	د شعرونو نوم:	ګڼه
Color model: RGB, Red: ۲٥٥, Green: ۰, Blue:۰	سور	غزل او ډولونه يي	۱
Color model: RGB, Red: ۲٥٥, Green:۲٥٥, Blue:۲٥٥	سپين	آزاد شعر او ډولونه يي	۲
Color model: RGB, Red: ٥۱, Green: ٥۱, Blue:٥۱	خړ	اډانه(انځور يا ادبی طرحه)	۳
Color model: RGB, Red: ۲٤۲, Green: ۲٤۲, Blue:۲٤۲	تيټ خمکن	آزاده منظومه	۴
Color model: RGB, Red: ۲٥٥, Green:۱۱٦, Blue:۸۳	پيکه مالټه يي	قطعه	۵
Color model: RGB, Red: ۲٥٥, Green: ۱۷۷, Blue:۱٥۹	تت پيکه مالټه يي	بولـله (قصيده)	۶
Color model: RGB, Red: ۱۱۸, Green: ۱۱۳, Blue:۱۱۳	خړ	مستزاد	۷
Color model: RGB, Red: ۹٥, Green: ٥٦, Blue:٥٦	ډېر خړ	ترجيع بند	۸
Color model: RGB, Red: ۱۷٥, Green: ۱۷۱, Blue:۱۷۱	لږ خړ	ترکيب بند	۹
Color model: RGB, Red: ۲۲٦, Green: ۲٤۰, Blue:۲۱۷	تت پسته يي	تول قافيز	۱۰
Color model: RGB, Red: ۲۰۸, Green: ۲۰٦, Blue:۲۰٦	تت خړ	دويزه (مثنوي)	۱۱
Color model: RGB, Red: ۲۱۷, Green:۲۱۷, Blue:۲۱۷	تت خړ	يوييز (تک بيتونه)	۱۲
Color model: RGB, Red: ۱۹۱, Green:۱۹۱, Blue:۱۹۱	لږ تت خړ	دريز (مثلث)	۱۳
Color model: RGB, Red: ۱۲۷, Green: ۱۲۷, Blue:۱۲۷	لږ خړ	څلوريز (مربع)	۱۴
Color model: RGB, Red: ۸۹, Green:۸۹, Blue:۸۹	خړنګی	پينځه ييز (مخمس)	۱۵
Color model: RGB, Red: ٦٤, Green:٦٤, Blue:٦٤	لږ خړنګی	شپږيز (مسدس)	۱۶
Color model: RGB, Red: ۱۳, Green: ۱۳, Blue:۱۳	ډېر خړنګی	اوه يز (مسبع)	۱۷
Color model: RGB, Red: ٤, Green: ٤, Blue:٤	تور ته نږدې خړنګی	اته ييز (مثمن)	۱۸
Color model: RGB, Red: ۲۳۰, Green:۲۳۰, Blue:۲۳۰	خړڅکی	لسيز (معشر)	۱۹
Color model: RGB, Red: ۲٥٥, Green: ۱۹۸, Blue:۱۸٥	لږ تت پيکه مالټه يي	څلوريزه(رباعي)	۲۰
Color model: RGB, Red: ٥۱, Green:۱۰۲, Blue:۲٥٥	نيلي	مقام	۲۱
Color model: RGB, Red:۱٤٦, Green: ۲۰۹, Blue:۸۰	پسته يي	چاربيته	۲۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۳	لوبه	تېز شېتلي شين	Color model: RGB, Red:٥١, Green: ١٠٢, Blue:٠
۲۴	بدله	اناري	Color model: RGB, Red: ٢٠٤, Green: ٠, Blue:١٠٢
۲۵	داستان	سپين ځکی ژېړ	Color model: RGB, Red: ٢٥٥, Green:٢٢٥, Blue:٢٠٤
۲۶	لنډۍ	ګڼ تورځکی شين	Color model: RGB, Red: ٢٢, Green: ٥٦, Blue:٨٦
۲۷	ټپې	خيګري	Color model: RGB, Red: ١١٢, Green: ٠, Blue:٠
۲۸	ټیکی	بادامي	Color model: RGB, Red: ٢٥١, Green: ٢٢٩, Blue:٢١٤
۲۹	مصرۍ	تت نصواري	Color model: RGB, Red: ١٠٣, Green: ١٠٩, Blue:٤١
۳۰	انکی (چغیان)	فيروزه يي	Color model: RGB, Red: ٠, Green:٢٥٥, Blue:٢٥٥
۳۱	بګتۍ	تېز نيلي	Color model: RGB, Red:٥١, Green: ٥١, Blue:٢٠٤
۳۲	نیمکۍ (سروکی ، پام)	تت اسماني	Color model: RGB, Red: ١٥٧, Green:١٩٥, Blue:٢٣٠
۳۳	پاړکۍ	پوخي	Color model: RGB, Red: ٠, Green:٦٢, Blue:٠
۳۴	کاکړۍ	ژېړ	Color model: RGB, Red: ٢٥٥, Green:٢١٦, Blue:٥١
۳۵	کیسی (شبې)	بنجاني	Color model: RGB, Red: ٢٥٣, Green: ٥١, Blue:٢٥٥
۳۶	ایزې	شېتلي	Color model: RGB, Red: ٠, Green: ١٥٣, Blue:٠
۳۷	د ښادۍ ناري	تت غوځاني	Color model: RGB, Red: ١٩٧, Green:٩٠, Blue:١٧
۳۸	د نکلونو غړونه	اوبښ رنګه	Color model: RGB, Red: ١٩١, Green: ١٤٤, Blue:٠
۳۹	د آتڼ ناري	ابره يي	Color model: RGB, Red: ١٣٢, Green: ١٥١, Blue:١٧٦
۴۰	بابولالي	ګلابي	Color model: RGB, Red: ٢٥٥, Green: ١٠٢, Blue:٢٥٥
۴۱	د وړومشاعرې	تېز ګلابي	Color model: RGB, Red: ٢٥٥, Green: ٥١, Blue:١٥٣
۴۲	منظوم فالونه	غوځاني	Color model: RGB, Red: ١٠٧, Green: ٧١, Blue:٣٥
۴۳	تاريخي ناري	پیکه شېتلي شين	Color model: RGB, Red: ١٠٢, Green: ٢٥٥, Blue:١٠٢
۴۴	دمروتو کسرونه	تېز ابره يي	Color model: RGB, Red: ١٠٢, Green: ١٠٢, Blue: ١٥٣
۴۵	منظوم نکلونه	تت ژېړ	Color model: RGB, Red: ٢٥٥, Green: ٢٢٥, Blue:٠
۴۶	۱۶۰ بېلا بېل نور شعرونه	شين	Color model: RGB, Red: ٢٥٥, Green: ٠, Blue:٤٤

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱. د اوازنو تېټوالي او لوړوالي

وړاندې له دې چې د اوازنو تېټوالي او لوړوالي ته ورشم، د مجاوير احمد، محمد اسماعيل او دوست محمد نظرونه به و ګرو چې د څېړنې سپړنې سره ملتيا کوي. نېغ د دوی نظرونه به په لړ څه بدلون و مومئ، ما په پراخ بڼه څخه ورګډ کړي هغه و ګورئ او لکه څنګه چې دوی لاندې ويلي ,, د دوی لومړی مسرې په پای کې يوه اهنګينه کلمه لري، چې د لنډۍ، ... . ټپه، ټيکۍ او مصرۍ پښېله يا قافيه نه لري، خو د دوييمې مسرې په پای کې اهنګينه کلمه يا ترنګتوک لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره لنډۍ،... . ټپه، ټيکۍ او مصرۍ بايد د زور,, ه ،، په واول يا غږن اواز پای ته رسېدلې وي. پای کې دا زور ,, ه ،، رانه شي نو اهنګ يې نيمګړی پاتې کيږي.

لنډۍ،... . ټپه، ټيکۍ او مصرۍ د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غږيز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړيږي. په نورو ژبو کې د دې ډول شعر (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک ليدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د لنډۍ،... . ټپه، ټيکۍ او مصرۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.

پرتولو لنډۍ،... . ټپه، ټيکۍ او مصرۍ باندې يوه قانون د تطبيق وړ دی،
ياني دا چې د هرې لنډۍ،... . ټپه، ټيکۍ او مصرۍ لومړی مسره بايد ۹، او دوييمه ۱۳ ځپې وي. د هرې لنډۍ،... . ټپه، ټيکۍ او مصرۍ د لومړۍ څلورمه او اتهمه ځپه او د دوييمې مسرې څلورمه اتهمه او دوولسمه ځپه، خجنه وي لکه:

▲ امانتي مې ګور کې کيږدئ
که يار خبر شي ما به خپل وطن ته وړينه

د دې لنډۍ ځپيز- خجيز جوړښت په دې ډول دی:,, دلته يې – د ځپو ځای او کچې په ډاګه کړي. چې په لومړی مسره کې دوې ځپې دي، په دوييمه مسره کې درې ځپې شتون لري. ،،

U-**U**UUU-**U**UUU
U-**U**UUU-**U**UUU-**U**UUU

د يوه منظم قانون له مخې د اهنګ لوړوالی او ټېټوالی او د ژبې له غږيز جوړښت سره بشپړ پيوستون، د پښتو ملي او ولسي شاعرۍ ډېره خوندوره کړې ده، له همدې کبله خو دا شاعري زموږ د ولس د موسيقۍ له ځپو سره ډېره ښه اوډلتيا مومي او کله چې بيا دا دواړه ښکلي هنرونه سره يوه ځای شي، نو بيا د دردمنو زړونو زنګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

لرې کړي. د پښتو ژبې د شعرونه د څپو د شمېر، د مسرو د څومره والي او څرنګوالي له پلوه یوه له بله بدلون مومي، خو بیا هم د څپیز خجیز جوړښت له مخې پرتولو یوه قانون تطبیقیږي. یانې تر هر درېوو څپو ورسته څلورمه څپه خج (فشار) اخلي.،، (محمد اسمعیل، ۱۳۷۷ ل ل کال، ۷چوپړی).

,, پښتو لیکوالو بیا هم خوارې ورې هڅې کړې او ادبي فنون، روح ادب، ادب مناره، قافیه، خوږه شپیلی، بدیع و بیان، لیتکی، بدیع او د پښتو شعر، ادب په تاریخ کې قصیده، پښتو غزل... په ځینې اثار رامنځته کړل، چې دې هر اثر پر خپل وخت د ځانګړو صنایعو په پېژندنه او سپړنه کې په زړه پورې ونډه واخیسته؛ خو په خپله د پښتو د ولسي او فلکوري شاعرۍ د څانګو او ځېلونو د پېژندلو اړتیا ته یې پام لمړنی لیکوال چې د یوې تخصصي او ځانګیزې (مسلکي) اړتیا په توګه یې د پښتو شعر د رغښت او سکښت اړتیا وانګېرله، هغه د پښتو ژبپوهنې نوښتګر او زیارن اوستاد پوهان ډاکټر مجاور احمد زیار و، چې د شاعرانه او ژبنیو ازمېښتونو په رڼا کې یې ,, پښتو شعر څنګه جوړېږي،، نومی اثر رامنځ ته کړ او د خپلې څېړنې، ازمېښتونو له کوچ او نچوړ یې دا را ویستل چې په پښتو شعر کې تر هرو درېو څپو وروسته څلورمه څپه خجنه (فشاري) راځي، یوازې په پښتو شعر کې نه، بلکې د ده دا سپړلی دود پر هغو شعري چوکاټونو هم سورې راځي، چې له عربي ژبې نه ورته راغلي دي.

د پوهان زیار دغه نوښتۍ هڅه رښتیا چې د پښتو شعر لرغونې پر موضع د یوه ځانګړي ازمېښت لرونکی اثرو، چې په علمي، څېړنیزه جامه کې پښتو شاعرانو او د شعر مینه والو ته وړاندې شو. تردوی ورسته که څه هم د اروابناد اوستاد روهي ,, شعر پېژندنه ،، هم د شعر پر تیورۍ او منځپانګه باندې یوه ارزښتناک اثرو، چې د ژوندۍ شاعرۍ او ژمنې شاعرۍ ټک و برید په ګوته کوي. (د یون د پوهنیارۍ د علمي ردبې لیکي باندې د محمد آصف صمیم د نمانځنې یادونې۱۳۷۷، ۱، ۱لیږدی)،، (محمد اسمعیل، ۱۳۷۷ ل ل کال، ۷چوپړی).

,, د لنډۍیو، ... . ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو بل خصوصیت دا دی چې څلورم سیلابل یوه څپه (د جملې اکسنټ) راځي او په دې صورت په لومړۍ برخه کې په څلورم او اتم، په دوېیمه برخه کې په څلورم، اتم او دولسم سلابل څپه راځي.
څپه په خج لرونکي هجا واقع کیږي. له دغه ځایه د لنډۍ، ... . ټپې، ټیکۍ او مصرۍ لومړۍ او دوېیم پاړکی هېڅکله په خج لرونکې هجا پای ته نه رسیږي په دغه لنډۍ کې د سلابل او څپې ترسیم وړاندې کیږي:

▲ که – په – مې – **ونډ** + کې ـ شه – هید – **نه** + شوې
خدای – ړو– لا – **له** + یه – بې – نن – **ګۍ** + ته – دې – سا- **تي-** + نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا په هغه صورت کې چې د لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ يوازې ويل کېږي او که له نيمکۍ سره يوه ځای شي په هغه صورت کې د نيمکۍ له خصوصيت سره سم د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو په څپو کې توپير راځي او کله له داسي هم ويل کېږي چې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سيمه ييزو غږو سره هم څپه په خپل کيفيت نه پاتې کېږي او په نيمه سيمه کې توپير لري،،
(دوست محمد ، ۲۰۰۶ زيږدی کال)

,, څپه د هجا يا سيلاب په مانا ده. کله که موږ د مورفيم څخه بحث کوو نو د څپې موضوع حتماً را منځ ته کېږي، ځکه چې څپه د مورفيم يوه جز دی. څپه يا سيلاب ژبنی واحد دی، چې يا يوه خپلواك وی او يا له يوه خپلواك او يوه څو بېواکو څخه جوړ وي او په يوه ځايي ډول له خولې څخه را و وځي. لکه : د ,,ابا،، کلمه چې دوې څپې لري، چې لومړی ,ا، يوه څپه يوه خپلواك غږدی او دوييمه ,با، بله څپه ده، چې له يوه بېواك ,ب، اويوه خپلواك ,ا، څخه جوړه شوې ده او په ګډه سره دواړه يوه مورفيم جوړ وي. که چېرې تجزيه شي بې مانا غږونه يانې اوازونه لاس ته راځي.

خپلواك يا واول اواز د څپې په جوړښت کې رغنده او اساسي رول لري په دې مانا چې پرته له خپلواك اواز څخه څپه نه شي جوړېدی يانې خپلواك اواز د څپې زړی يانې (هسته، منځی) جوړه وي. څپه په دوه ډوله ده:

۱۱ . ۱ اې (ا، الف). وازه څپه:

هغې څپې ته وايي، چې په خپلواك اواز پای ته رسېدلې وي.
لکه : ابا = άbά، زه = zə، ته = tə، بيا = byά... .

۱۱ . ۲ بې (ب). تړلې څپه:

هغې څپې ته ويل کېږي، چې په يوه بېواك اواز پای ته رسېدلې وي.
لکه : مور= mor، خور= xor ، کټ = kαt، خپل = xpəl ... .،، (محمد اقا شېرزاد او جمشېد رشيدي ، ۱۳۸۵ل ل کال، ۹ چوپړي).

وازه څپه او تړلې څپه د پښتو پيبلو د هرې مسرې (بند، کړی يا بيت) د څپې شمېرلو کې په اسانۍ تول ګڼه څپې په لاس را کوي او څپېز مېچې روغه سپيني ته را اوباسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ .۱۱ د اوازنو ټیټوالي او لوړوالي کې اوړمنګې شننه

ما ته په دې سپړنه کې تر ټولو ستره نادره او هېښونکي ابېڅې , ه ، په لاس راغله چې (زمونږ خپله ,,ه»، هـ یا هي ‹‹ چې ورته وړه ه»، روغه ه»، کوشنۍ ه»، لنډه ه»، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه»، یا عینکو والا»، عصري او ځانښودې، ,ه»، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېڅې ده. لاندې نادره ځانګېړنې لرې.

۱. په دې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ د ریسرچ پاڼې (د ځېړنې چوپړي) کې د , ه ، ابېڅې ۸۰۴۳۷ وارې راغلې ده.

۲. د مېرمنو په نومونو کې ډېره , ه ، ابېڅې راغلې وي چې که پام و کړو د پښتون پښت اوس مهال ټول ټال ۶۰ مېلیونه تنه نفوس لري، چې له پېنځوسو ډېره ګڼه یې د مېرمنو ده، چې تر ۳۰ مېلیونو پورې د میندو، خویندو په ښځینه نومونو کې د , ه ، ابېڅې راځي.

۳. د پښتو ژبې کې ډېر کارېدلی ابېڅی هم د , ه ، ابېڅې ده. چې که پښتو ژبه ۶۰۰۰۰۰ وۍ یا وییکي لرې. نو په ۳۰۰۰۰۰ درې سوه زرو کې چې ما لا له پام تېر کړي. د , ه ، ابېڅې شتون لري.

٤. تر ټولو ډېرې پېیلې (پیرانو، شېرونو، شعرونه یا اشلوک) د پښتو ژبې د , ه ، ابېڅې باندې پښېله (قافیبه) او لړ (ردیف) شوي دي. که د , ه ، ابېڅې د هرې وییکي له بېل بېل ابېڅې و منو نو د , ه ، ابېڅی په کې لړ (ردیف) راځي. لکه وینه، دینه، شینه، ځینه، بینه په د غو وییې پښېلې کې د , ه ، ابېڅې لړ ده. یا قافیي دي چې د ه ردیف لري. لړ (ردیف) داسې تعریف کوو چې هغه غونډلې، وییکي (ویوکي یا وۍ) او ابېڅې چې په ټول او تله برابر یا مقفي شعر په پای کې د ټولو قافیه والو مسرو په یوه بڼه او یوه مانا تکرار راځي ورته ردیف وایو.

٥. د پښتو ژبې د لنډۍ، ټپه، ټیکۍ او مصرۍ یوازې د , ه ، ابېڅی په پای کې وار په ورار ترېښتې راځي. سندریزه، سازېینه، یا اهنګینه کلمه لري، چې د دوی ټولو غبر بشپړوي. چې ګڼه یې تر ۲۱۹،۱۵۷.۰۰ لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د , ه ، ابېڅي غږ د انسان له نس د منځي يا ثقل مرکز نو دننه ګېډې نه پيل کېږي چې د ټول تن له رګونو او تشوځاينو يا واکيولونو څخه د سر پای، د پوندو له پيل څخه زور را اخلي او له خولې څخه باندې وزي، عملي بېه يې: تاسو په خپله د , ه ، ابېڅي و وايئ؟ پېنځه وارې , ه ، و وايئ. لکه : هې بيا يې و وايئ , ه ، هې

تاسو ځېر شوئ چې د نس مو راټول او ټول شو. او د , ه ، له پاره يې هوا را ټوله کړه ترڅو پورې هې , ه ، خپل غږ پوره را و باسي او له نورو ابېڅو سره يې تو پېر و شي. خود به په دې کوشنۍ هې , ه ، کې دومره بډايه توکې وي. چې د تن له ټولو غړو او غدو، رګونو، واکيولونو، زړه، ټټر او له ستوني خوږ راځي چې د بدن د ټولو غړو ملاتړ ورسره شتون لري، چې هر سومره مينه تاثير په کې ور ګډ کړي. هغه د باندې را څرګند وي. د دې له پاره لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ دومره سرغندوي، هېښنده، ګټلې، خوږې، غښتلې، پياوړې، سپېڅلې او څرګندې... . دي.

زموږ نيکونو ورته داسې غږېز ابېڅی سټه ټاکلې ده. چې په پای د هر يوې لنډې، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ کې راځي.
د دنيا په ټولو ژبو کې څکه دومره خوږ او پياوړي شعرونه شتون نه لري چې
په لنډو مانا وو، کې دې ډېرې ماناوې خوږ تاثير د دې بېه شعرو ته ورته په کې شتون و لري.

٦. د غږېز رغښت يا غږی يې روغ دی. لکه د
(امريکايانو ريم، Rhyme:* Rip,Sip,Lip.)

۷. په لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ کې کوشنۍ , ه ، د دوبيمي مسرې يا نيم بيت پای کې، يا وروستاړی يې د څرکنده هې , ه ، لکه: غرمه، سترګه، پاڼه، ګوته، لښته، غونچه، درومه، پومبه، پوندانه، زره، دوره، هنداره، هېنډه، څېرمه... .
او زورکی , ه ، : چاړه، وياله، خوله، تره، ترله؛ زړه، نيکه، پسه، ليوه، خوله، کولمه، پېنځه، اېنده... .

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروستاړي غږ ډېر لږ دی، او روغ هم دمره نه راځي په کې.
که وي د هېڅ په ګڼه شتون لري. يوازې د هي ,, ه ،، ابېځی په پای کې وار په وار ترېښتې راځي. سندرېږه، سازېينه، يا اهنګينه کلمه لري غږلرونکې هي ,, ه ،، راوړل کيږي. لکه:

۷. ۱. ونه - waná: (ځرګند واو يا وې بېواک ,,و،، په غږ کلمې سره راشي) ونه.

۷. ۲. ينه - iná: (ځرګنده يې يا لنډه يې ,, ي،، په غږ جملې، غونډلې سره راشي) يينه او ينه.

۷. ۳. زوزکی - ná: (نون زور و لري يا رښتې پښېلې هې ,, ه ،، ځخه مخکې ابېځه نې ,, ن ،، زور و لري) نه.

۷. ٤. زورکی مه – má) maná منه مجهوله هې) مه.

۷. ٥. زورکی ,, ه يا ــه ،: tralə, xwalə, maγolə, xpalə (ترله، خوله، مغوله، خپله، اوربله، دړه،) ډېرې لږې شتون لري.

۷. ٦. زوروالـه هې (زور) ,, ه يا ــه ،: ará, aṛ, baxtawará, konatawará, zargará, kaftará (کفتره، زرګره، کوناټوره، بختوره، اړ، اره) ډېرې لږې شتون لري.

۸. موږ هېڅ وخت کې لنډۍ، ټپې، ټيکی او مصری کې کوشنی ,, ه ، د دوېيمې مسرې يا نيم بيت پای کې ، يا وروستاړی يې د ځرکنده ,, ه ،، په الف يا ا باندې نه شو اړولی. کره او خوږ غږی روغ نه راځي او داسې لوستل روغه نه ده. لکه: ونا، ينا، نا، ما، ترلا، مغولا، خپلا، خولا... .

۹. د اې ,الف يا ا، ټول غږ له تالو ښخه راوځي، ټول په خوله کې رغيږي چې خوله ورسره خلاسيږي او هوا پاس په تالو رغيږي، لکه ا، آ، آـ آ . خو د ,, ه ، رغښت بيا له ګېډې يا نس څخه پيل کيږي. چې ,, ا، دومره ښه او روغ نه لوستل کيږي، ښه هم نه راځي. د الف غږ لوستل روغ کار نه دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰. په لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ کې څپه، سپلاب، هجا (سیلیبل Syllable):
د ابېڅو شمېرلو ته وايي، د آوازونو هغه ډلې ته وايي چې د ساه (تنفس) په یوه وار بندېز سره رغول کېږي. هر کله چې د یوې کلمې، غونډلې، جملې، وۍ د رغولو یا اداکولو په وخت کې ځنډ او پرېکړې راشي، دغو پرېکړو ګڼې ته څپه وايي.
څپې د آوازونو د بندښت له مخې له یوه بل بېل پېژندل کېږي. په بله وینا د یوې کلمې د څپو شمېر د هغې کلمې د غږونو په ګڼې پورې تړلې دي.
لکه :

۱۰. ۱. یوه څپه یا هجا: زه، ته، چې، د، وو، دی، دي، شي، وي، و، لار، تار، مار، لښ... .

۱۰. ۲. دوې سیلابه: څلېر، دد، دود، ترېلی، کبنل، کټمل، غوړګه، اوبږۍ، دنیا، نانا، ماما، کاکا، لالا، ملا، لیلا، نڅا، خندا، ژړا، پښت، منج، ډییک، بوږم، اوډون، شېر(شعر)، لنډۍ، ټپې، ټیکۍ، مصرۍ... .

۱۰. ۳. درې څپیزه یا درې سیلابیزه: غوړاسکی، میرڅمن، ایللی (سپین رنګه بوټی دی، چې دنیا (ګشنېز) ته ورته پاڼې کوي)، نارکبل، بارړه(با-ره-ړه)، سرګړی، سپېرکی، مړوندی، شاه خورک (اوبه نه لري، او ۳۰ سانتي ونه لري)، ګنډیری، کرونده، خواریکښ، پوهنمل، مرستو، هېروون، فردوس، ځمکسمون، ځمکواکی، ټانټورۍ... .

۱۰. ٤. څلور سیلابیزه: د وزې ګېره (د بوټي نوم دی)، نانا‌ایللی (شین رنګ بوټی دی په شړومبو کې یې هم ګډوې، ایللی بیا سپین رنګه بوټی دی، د دواړو توپیر همدا دی)، شړومبې، ترنجبېل، سیلابیزه، څلوریزه، لوستلیکی، لاسلیکول، مخبېلګه، ټولوژنه، ټولپوښتنه، ترینکوټ، لرغونتوکي، اکاخیله، تره خیل، جیجیونتې، ټبوټبوک، ځینګوړا، تورتېیلی، پانګواکي، اړیوییکي، کتنپلاوی، مېکاییل، میخاییل... .

۱۰. ۵. پینځه سیلابیزه: وړاندېینه، وړاندوینه، ځرغېنځښت، وییپوهنه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېوادمشر، ژبپوهنیز، ازبېکېستان، انترکتیکا، څوارلسمه، پېنځه پنځوس، ویکیپېډیا، اکېککوونکې... .

۱۰. ٦. شېږ څپپیزه: څلورڅلوېښت، شپږسیلابیزه، ځمککچپوهنه... .

۱۱. زورنه، خج، اکسنټ [لفظ، د موسیقي نوټ: د خج نښه: د توري په سرنښه (چې د تلفظ د جګوالي او ټېټوالي زور، اوږدوالی، څه رنګوالی یا کیفیت ښه يي): ټینګه (لهجه): تاکید: بیلوونکی نښه: د وینا (ځانګړی، خاص، بېل) ډول. :Accent, Morphemel]: د غږونو لنډې غونډې سلسلې ته وایي او د غږونو تسلسل بیا بیا تکراريږي خو ټول تکراريدونکي تسلسلات مورفیم نه وي. په پښتو ژبه کې ځینې وخت په یوه نیم حرکت باندې د آوز ډېره زوزنه (فشار) راځي، چې هغه ته زورنه وايي. د زورنې په راتلو د یوې کلمې مانا له بلې څخه توپیر کوي لکه دا لاندې جملې:

۱۱. ۱. **ښ**ـکاري (څرګندېږي): زورنه په ښې ابېڅې باندې په لومړی څپه کې.

۱۱. ۲. ښـکاري (ښکارکونکی): زورنه په رې ابېڅې باندې په پاینی څپه کې.

۱۱. ۳. **و**اړه (ټول، ګرسره): زورنه په وې ابېڅې باندې په لومړی څپه کې.

۱۱. ٤. وا**ړه** (کوشنیان، کوچنیان، زوزان، زوزات): زورنه په هې ابېڅې باندې په پاینی څپه کې.

۱۱. ٥. تـېره (پخوا): زورنه په تې ابېڅې باندې په لومړی څپه کې.

۱۱. ٦. تې**ره** (تېز): زورنه په هې ابېڅې باندې په پاینی څپه کې.

۱۱. ۷. **پ**ـرې (پرې د پښویې ترښتی دی. لکه : تاسو پرې پام کوئ): زورنه په پې ابېڅې باندې ده.

۱۱. ۸. پرې (غوڅ، جلا، اېسته. لکه : پیاز دې پرې کړه.): زورنه په ې ابېڅې باندې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲. زورنه (خج، فشار، اکسینټ) په لاندې غونډ (کلېمو) یا وییکیو کې ولولئ. چې زورنه په کومه څپه کې راځي هغه پېږ شوي (ډبل شوي. ،بولډ،) دي او پاتې نور ابېڅې او څپې سپک یا کم، لږ، کښته، تنزیل آواز لري، schwa sound.

۱۲. ۱. هجــړا
۱۲. ۲. هډ**پوه**
۱۲. ۳. هډ**ټړ** (اسکېټ)
۱۲. ٤. هـ**ړاند** (لالهاند)
۱۲. ٥. هـړ**پې** (صندق، بکس)
۱۲. ٦. همـ**انـ**دی (هماندی، همفکره، ورته فکرلرونکی)
۱۲. ۷. همـ**بو**ل(همسندری)
۱۲. ۸. **همــ**پېرى (هممهالی، همدوره،همعصری معاصر)
۱۲. ۹. همڅنـ**ګ** (همپوړی، انډیوال)
۱۲. ۱۰. هوا**وپـ**ـچې (هوايي ليکې)
۱۲. ۱۱. **هو**بله (وزله، وسیله، چاره)
۱۲. ۱۲. **هېـښـ**ـمې (زما د نثرونو نابشپړ کتاب نوم دی، مانا یې د ناڅاپي تورې وریځې، هېښمه یې مفرده وی د چې ناڅاپي توره وریځ ته وايي پښتو ژبه کې.)
۱۲. ۱۳. هانـ**دو**هڅه
۱۲. ۱٤. همبنـ**دا**ړی (همبزمه، همجلسی)
۱۲. ۱٥. هـ**تو**ځی (بازار)
۱۲. ۱٦. **پیــ**از
۱۲. ۱۷. **چا**کلیټ
۱۲. ۱۸. **زر**دکه
۱۲. ۱۹. **لیـ**مو
۱۲. ۲۰. جا**نـا**ن
۱۲. ۲۱. پــ**لار**
۱۲. ۲۲. **مو**ر
۱۲. ۲۳. هېـ**وا**د

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲. ۲٤. سرخندنه
۱۲. ۲٥. سیاست

په پورتنۍیو ویوکییو کې ځرګنده شوه چې زورنه له هرې درې ځپو څخه ورسته نه راځي، بېل بېل ځایونه کې راځي. د لوستلو په دوران یې توپیر هم په غونډلو کې همداسې وي، په همدې سته لنډۍ، ټپې، ټېکۍ او مصرۍ هره مېسره چې د پښتو د لرغونو آریایانو د سندرو وزن دی همداسې ساتې، تر اوسه پورې لنډۍیو، ټپو، ټېکیو او مصرۍیو همدغه ځانګړتیا ساتلې ده، یانې د شعر وزن د ځپې (فشار ـ اکسینټ) او د هجاوو (سیلابونو) په اساس بېلا بېل دي. د هرې وۍ چې په کومه بڼه لوستل کیږي په همغه بڼه کې لوستل کیږي.

په پښتو ژبه کې موږ دوې د اواز پورته والی او ښکته والی (په خبروکې)، تلحین یا د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي بېلګې لرو. (په زوره ږغېدونکی)، د غږونو د لوړ والي او غږونو د لوړ والي غورځېدونکي.
لکه ازان او تکبیر چې ۱۴۰۰ کاله کیږي د دې پېیلو په اواز پل ګډ کړ، د دواړو ترمنځ په اوازونو کې بېلوالی شتون لري خوند او سور لري خو غونډلې یې ورته دي سره.
د پېیلو د منځپانګې ډولونه د ټاتوبي ټنګټکور او پېیلي کښلي کې و ګورۍ.
,, د پښتو ژبې ټول ګړنې او لیکني پېلې د سکالو له مخې په ۲۶ ډوله دي،،
(صفي الله، ۱۴۰۰ لیږدی، ۱۱ چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱. ۴ غړونو د لوړوالي غورځېدونکي د اواز پورته والی او ښکته والی:

دا تر ټولو پراخه د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي (په زوره ړغېدونکی) په پښتو ژبه کې او په ساده څرګندولو غونډلو کې، د امر او پوښتنې باندې چې په ولي وی باندې راځي: لکه داسې نور، کوم وخت، کوم یوه او په کومه بڼه. ډېری وخت دغه د سېل په بڼه د فاعل د منلو له پاره کارول کېږي.

څرګند مصری و لي.

څرګند ټپې وايي؟

۱۱. ۵ غړونو د لوړوالي د اواز پورته والی او ښکته والی:

دا تر ټولو پراخه په زوره ړغېدونکی د پوښتنې هو او نه په ځواب کې راځي، او ځینې پېر د ورستاړي پوښتنې کې راځي. غړونو د لوړ والي د اواز پورته والی او ښکته والی برخه کې
په بشپړه تو ګه د ګمان له عملي فاعل سره راځي.

د څرګند لنډۍ خوښېږي؟

۱۱. ۶ د اواز پورته والی او ښکته والی په لړ شویو غونډلو کې:

د اواز پورته والی اوښکته والی په هره غونډله کې پورته کېږي، تر هغو پورې چې په ورستۍ غونډله کې بیا اوز د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي د لوړوالي غورځېدونکي په بڼه کېږي.

په ښادیو کې، مېرمنې ټیکۍ ولـــي، ټیکۍ یادوي او د ناوې ستاینې کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱ .۷ د اواز پورته والی او ښکته والی په ورستاړي پوښتنو کې:

په ورستاړي پوښتنو کې ځيني پېر (وخت) د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي د غږونو د لوړ والي په بڼه کېږي؛
او کله د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي د لوړ والي غورځېدونکي په بڼه کېږي. چې د ډاډمنتيا پورې اړه لري. د اواز پورته والی او ښکته والی د غږونو د لوړ والي غورځېدونکي په برخه کې داسې څرګندېږي چې غږېدونکی ته معلومات وي خو مازې خپله پوښتنه تصويب کوي.
د اواز پورته والی او ښکته والی د غږونو لوړ والي په برخه کې داسې څرګندېږي چې غږېدونکی ته معلومات هېڅ نه وي او د پوښتنې په لټه کې وي.

څرګند د ټيکيو مينوال دی، ايا هغه نه دی؟

څرګند د ټيکيو مينوال دی، ايا هغه نه دی؟

۱۱ .۸ د اواز پورته والی او ښکته والی د خوښونې پوښتنو کې:

ځيني پوښتنو ته ځواب ورکول کېږي په ټاکلو کې، چې په منځ د دوې غونډلو کې راځي لکه ترښتي. د لومړی غونډلې پوښتنې، د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي د غږونو د لوړ والي په بڼه کېږي چې پر هو نه ځوابېږي. د دوېيمې غونډلې پوښتنې کې د اواز پورته والی او ښکته والی د غږونو د لوړ والي غورځېدونکي په بڼه کېږي.

زده کړه داسې ښايې چې دا به وګړيېزه پايله رغوي. دلته ډېری په له هرو درېو څپو څخه ورسته څلورمه زورنه (زور، فشار، خجنه) نه اخلې، ما دا د سندر غاړو له غږيو او غږونو د زورنې چې په غونډله کې مې ډبل کړی دی، لږ پېړ ښکارېږي (بولډ کړی دی هغه ابېځی چې پرې زورنه راغلې، او سندرغاړو په کې زورنه کړې). چې دوی يې د څپې په زورنه (خج يا فشار) کې چې ډېر زور ورکړی دی. په لاندې بڼه دی.

دلته د لا ډېرې باريکي له پاره که د وييکو، وی کې ځېر شو چې په کومه برخه کې زورنه ورکول کېږي او راځي.: لکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو انګړ
ځېرنـــــــــچوپېري (ريســــــــــرچ پاڼې)

د هېواد سرغندوي تکړه هېښنده محلي سندرغاړي شاه ګل او ملاګۍ اوستاد د لغمان ميوزيک بشير رسټورانټ له خوا ښخه يې خپرې کړې.

▲ نصيب تقدير ته ګناه نه شته
يه!؛ بخت چې کوته شي تندى سل تکرې خورينه

▲ منډې مې ډېرې پسې و کړې
ورځ د ازل کې جدايي ليکلې ونه

اپنځرى اوستاد (د هېواد تکړه هېښنده بنجومارى او سندرغاړى)

▲ وى!؛ خلک د کال مړي ته جاړې
ما په ژوندي جانان کمر را و شکونه

شهريار کوچى

▲ زړګى مې دسې راته وايي
چې په دا ناستو خلکو و شينده ګلونه

د مهترلام سرغندوى (مخکښ) بنجو مارى

▲ د عشق اور به مې مړ نه شي
او!؛ که له جامو سره درياب ته ودانګمه؛ نو وى!!

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ځوانان **خو** هر ځای **کې** وسېږي

د **لمپاکا** په شان ځوانان به چېر**ته وینه**

▲ ای!؛ ګـنو ژنو میرخمنو

ځـنې له ځـنډو سازوی خندا راځینه

ای – ګ – نو- ژ + نو- میر – خ- **م** + نو
ځ – نې – له - **ځن** + ډو- سا – ز – **وی** + خن - دا – را- **ځي** + نه

د مهترلام سرغندوی سندر غاړی قاري لغمانی اوستاد او سید احمد اوستاد

▲ له دې خوار**ه** اواز د زار **شمه**

وایي خو **ته** خو مز**ه** ماته را**کوینه**

▲ هلکه تورې جامې و کړه

تورې جامې درسره **ډ**یرې خوند **کوینه**

بنګی او بریالی

▲ په زړه مې **خاو**رې کوټنی شوې

اغزې پرې شنه **شو** اوس مې خوب **ته** نه پرېږ**دینه**

▲ **او**!؛ مبار**کې** راکړی **علمه**؛ وی

چې پرې مین **وم** ترې چارپېر **مې** کړه **لاسونه**

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوار دې پیدا کړم خوار **به** مړ **شم**
د ارمانو**نو** ډک زړګی **به** ګور ته وړ**مه**

په مرګ **خو** مرم **نه** پاتې کیږم؛ **اشنا**
ګور ته **به** وېسم **ستا** رټلي جوا**بونه**

د هېواد سرغندوی تکړه هېبنده انقلابي سندرغاړی عبدالله مقری

څو**مره** په **مینـه او** کې **با**تور **یمه**
د **دار** په سر **مې** خېږوي **نو** تا **یا**دو**مه، جان**

د هېواد سرغندوی تکړه هېبنده د شرق الماس خوږغږي او خوږ سندرغاړی احمد ظاهر

په کلا**ګی** کفتـر**ې** ناستې
یوه یې وېشـ**تل** کړې بل **یې** غېشي ور **کوینه**

د هېواد سرغندوی تکړه هېبنده اوستاد د افغانستان راډیو تلویزیو ښاګلي نوموتي خوږغږي او خوږ سندرغاړی پینده محمد منګل

ما سره **سمه** سیالي **مه** کړه
زه **لغمانی** یم خر په **ونه** خېږومه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲. دفتنګونه

دفتنګونه (الیده، اضافه، سرباري او اوسترباري) غونډلې یا کلمې دي چې سندره (اهنګ؛ ترنګتوک؛) یې لا خوږوي، په بله مانا دیفتنګونه (غبرګغږونه یا واکه مرکب) هغه اوازو ته وایي چې د خپلواک او نیمواک په ملګرتیا منځ ته راځي او لکه یوستووی اواز یوه وار پټلیز له خولې راوځي د یوه غبرګغږ. لومړی ټوک یوه خپلواک او دوهیم ټوک یې یوه نیم واک اواز وي، کله زورکی واله یې یا نرمه ,,ی،، او زرکی واله یې یا درنه یې ,,ی ،، او داسې نور. دیفتنګونه (غبرګغږونه) ناټرویيکي، ټرویيکي، سټربل، اوسټربل، پارنویيکي، بلنویيکي، اندېښنې، هېجاني چغې، لکه: الله وی!، وی، او، نو وی!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای. نو، الله، او، کنه!، یه کربانه!، یه پېښتیانا!، یه ځلمیه!، هه بچیه!، یه کربانه!، ای الکه! وروره!، بخته میره! دغه راز هو، نه، ښه، څنګه، ولې... .

په پورتنیو لنډیو، ټپو او مصریو څخه ځېړنه او سپړنه دا هم سپینې ته را باسي.

۱. په لومړی ټپه کې ,, یه ،، په دوهیمه ټپه کې ,, وی ،، او په پېنځمه ټپه کې ,, اشنا،، دفتنګونه (پارنویکي... . ټول په لنډېیرې بڼه په غبرګغږونو یادو) دي.
۲. په دوهیمه لنډی کې ,, او،، او ,, نو وی!!،، او په پېنځمه لنډی کې ,, او،، او په شپېږمه لنډی کې د هېواد سرغندوی تکړه هېښنده انقلابي سندرغاړی عبدالله مقری هم د لومړی مسرې په منځ کې د ,, او،، او په دوهیمه مسره کې ,, جان،، دفتنګونه د ډېر خوږ والي له پاره ویلي دي. په لاندې دوې لنډیو کې هم راوړل شوي دي.

چې دا او دې ته ورته دفتنګونه میاروښان نه منل او اخوندرویزه منل. چې پردې اړه پخوا میر روښان یا پیر روښان (میا روښان، اخون روښان، بایزید روښان، انصاري روښان، مسکین، اورمړ، بایزید انصاري، بازید) له مخزن اسلام لیکونکي سره کلک د نیتونو جګړي کړي دي، چې دا دفتنګونه میاروښان لري کړي او نه یې مني.

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ یا الله!؛ مسافری ته خفه نه یم
خفه په دې یم چې مرګی غوټې وهینه

▲ وی!؛ که یارانه نه کړې جانانه
داسې خو مه وایه چې نه دې پېژنمه

په دې لنډیو کې ,, یا الله!،، او په دوبیمه کې ,, وی ،، دفتنګونه دي، خو له لرغونو زمانو څخه دې برخې هم شتون لره، اوس هم همداسې پالل کېږي. ,, حالنامه د پیروښان کتاب کې د ده ځیني شعرونه، ژوند او د روښاني غورځنګ د غړو، د ده د کورنۍ او د مخالفینو له لورې چې پېښتې شوي دي، د هغې ځوابونه او بشپړ معلومات شته دي، چې د کندهاري ابوبکر زوی علي محمد کنداري ترتیب کړی دی. له دې سربېره د رسم الخط پښتو: چې د پښتو ژبې ځانګړي ټکي یې په پښتو لیکدود له پاره ټاکلي وو ،،
(شهسوار، ۱۳۹۱ ل ل کال، ۱۵۲چوپړی)

په همدې کتاب کې د افضل خان خټک له خولې څخه چې د سید علي ترمزي (پیربابا) مرید اخوند دروېزه د مخزن اسلام یا مخزن اسرار کې کښلې دي او اخوندروېزه په لغمان کې ژوندګړ و او لوی شوی و، له دې ځایه پېښور ته تللی و، چې اخون هغه څوک و چې له پیر روښان سره یې د مغلو او سید علي ترمزي (پیر بابا) په لمسون دښمني درلودله. په ۱۵۸۵ زېږدي یا ۱۰۰۴ لېږدي نه وړاندې.

زما یې له جګړو او نیتونو سره کار نه شته خو د یوې خبره چې له لغمان څخه اخوندروېزه هلته پېښور ته تللی و که اخون تورک یا مغول و،
خو په لغمان کې لوی شوی او ستر شوی و نو ځکه یې په دغو دفتنګونو چې پیروښان نه منل یوه نقد همدا کوه پرې او د پښتو ژبې لغمانی یو په اړه یې بشپړه پوهه در لودله، ,, اخوند درویزه بابا په اصل کې تورک و (تذکرة الابرار والاشرار ۱۴۰ چوپړی)، د دوی نیکونه کې چې لومړی سړی د لغمان نه ننګرهار ته راغلی و، د هغه نوم جیون بن جنتی و، د پلار له ډډې تاجک تورک و او د مور له له اړخه د سلاطین بلخ سره تړلی و، په مهمندزو کې دېره شوه... .،، (اخوند درویزه رحمة الله علیه، مخزن، پښتو اکېډیمي پېښور پوهنتون، د مطبوعاتو سلسلې ګڼه یې ۳۳، فیبروري ۱۹۴۹ زېږدی، چوپړی ب).

د افغانستان د علومو اکېډمي کتابتون کې یې ګڼه ۳۱۳ ده د مخزن او ټول ۲۱۶ چوپړي دی چې ما لوستلی دی، قلمي نخسه یې هم د علومو اکېډمي کتابتون کې شتون لري. د وخت حاکم ظاهیرالدین بابر ښې ډېرې اوربېدیلي دي لنډی، ټپې، ټیکی او

(c) ketabton.com: The Digital Library

مصرۍ چې لغمانی یې هم په خپلو بابري حکمرانی لیکي کې ترې یادونه کړې ده. (د تاریخ مرصع د افضل خان خټک او شهسوار سنګروال همغه تارېخي څېړنې، او د ظهېرالدین بابر بابري کتاب له بېلابېلو چوپړو څخه).
اخوند چې د پیروښان خیارالبیان کتاب,, یوه نخسه یې د جرمني په ټیوبنګن پوهنتون کې شته ده ،، یې په شر البیان یاد کړه او نقدونه یې پرې په ۹۸۷ لېږدي کلونو کې و کړه، پیر تاریک یې بللی و. ,, مقفي یا مسجع نثرونه: هغه نثرونه دي چې لیکوال په کې وزن او مسجع لرونکي کلمې د شعر د قافیو په څېر کاروي.

چې په دري او فارسي ژبه کې بېلګې د خواجه عبدالله مناجاتونه او د شیخ سعدي د ګلستان حکایتونه دي. په پښتو ژبه کې یې ډېرې ښې بېلګې د بایدزید روښان ,, خیارالبیان،، او د اخوند درویزه ,, مخزن اسلام،، بللی شو.،، (سید محی الدین ۱۳۸۶ لېږدی، ۴۶چوپړی).

,, ... لنډۍ یو بل مزیت هم لري، هغه دا دی چې مرجع یا په بل عبارت سره کسر یا سرور سره جوړه کړي او وروسته لنډۍ پسې ویل کېږي.
داسي لنډۍ اکثره پښتانه پر لارې یا په اتڼ کې وایي، همدغه لنډۍ او مرجع د پښتنو او پښتو د شعر په اقسامو کې خورا لوړ مقام لري، د لنډۍیو په وزن یا په بل عبارت په سیلابو کې د وزن د بدلېدو په وخت کې ځینې زیاتي حروف لکه: وا، وا، واو، هی هی، هاهو، وی، واه او نور لوېږي یانې که څوک وغواړې چې لنډۍ پر خپله مخصوصه لهجه یا پر خپل مخصوص وزن و وایي، یانې د پښتنو د بلې ډلې پر وزن وایي پر دوه ډوله ویل کېدای شي.

یوه دا چې دغه پورته کلیمات د لنډۍ د سېلابو په منځ کې وروا‌چوي، دوېیم دا چې د لنډۍ د لومړۍ مسرۍ یا د منځ یا د اورستۍ مسرۍ کلمې سره مکرري و وایي.
یوه رقم لنډۍ داسې ویل کېږي چې مرجع او کسر نه لري، فقط یوازې، یوازې د لنډۍ په سر سر کې یوه د , ها ، کلمه ورلوېږي او لومړۍ مسرۍ یوه وار او دوېیمه مسرۍ دوې وار ویله کېږي:

▲ ها!، تر تا دې غم لا وفادار دی
ته کله، کله غم دې تل، راسره وینه

بل قسم لنډۍ داسې ویل کېږي چې یوه مرجع لري او د , وا وا وا ، کلمات په کې ورلوېږي او ګډېږي. لومړۍ مسرۍ سره د دوېیمې مسرۍ نیمه برخه یوه ځای کېږي او ویل کېږي. د دوېیمې مسرۍ پاته نیمه برخه د مرجع سره یوه ځای یوه وار ویل کېږي لکه دا:

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپوږمۍ پر منځ د اسمان راغله، وا
بې یاره خوب، وا، نه شته که ما له نه راځینه

بل قسم دا ده چې کسرر او پوره مرجع وراچول کېږي او په سروز کې ویلی کېږي. اول د لنډۍ مسرۍ دوه واره وايي او , یاره، کلمه ورسره زیاتېږي. د دوېيمې مسرۍ سره د مرجع د لومړۍ مسرۍ سره يوه وار وايي او د مرجع دوېیمه مسرۍ د مرجع د لومړۍ مسرۍ سره یوه ځای ویله کېږي لکه دا:

که مې ته روغ لېونی نه کړې یاره
که مې ته روغ لېونی نه کړې یاره
نو مې د بنګو پیاله مه بوله مینه
مازیګری دی بنګـــی زانګـي
چېته د خیاله زنګېده چې بنګی شوله
مازیګری دی بنګـــــی زانګـــــي ،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، د او هـ چوپړی)

یادونه: بلن غونډلې (یا ندایه او ځوابیه غونډلې) لکه: یه پښتیانا!، یه ځلمیه!، هه بچیه!، یه کربانه!، کنه، ای الکه! وروره!، بخته میره! دغه راز هو، نه، بښه، ښنګه، ولې.
,, داسې نور وییکي او پوښتنو مځري هم نیمګړې یا لنډ کړ شوې غونډلې دي، هغه هم د خبرو اترو او ډیالوګ په بهیر کې لکه چې یوه و وایي: ته ناروغ یې؟ بل داسې ځواب و وایي: هو، نه، ولې، ښنګه؟ او داسې نور ،، (مجاویر احمد زیار، ۱۳۸۲ ، ۱۴۲ چوپړی)

پارنوییکي، بلن وییکي... . د نوموني پازه نه لري او بېلابېلو ځانګړو ننګېرنو څرګندونه کوي. پارنوییکي لکه: د خوښۍ (واخ، وخ، اوخ... .) یا د خپګان، خواشینی یا اندېښنې او درد (وای، وی، وي، وئ، وی، آه، اوه، وش، هئ شو، الا، هله ... .) او داسې نور هیېجاي چغې، سورې او اوزونه.

بلنوییکي د څارویو، ژویو او مرغانو د بلنې او هڅونې یا رټنې او شړنې له پاره راځي لکه: اوښه!، اخه!، کشي!، تغه!، ډرې!، کچ کچ! کورې!، ورکیش!، پیش پیش!، خخخخ... خي!، ښکښک!، کورکور (خرو ته)، ډیو ډیو (کوکیو او غوییو ته)، نتخه نتخه... .

(c) ketabton.com: The Digital Library

مګر انګيوييکي يا انګينومونه لږو ډېر د نوموني پازه تر سره کوي، لکه : بغ، بم، بو، غر، ګر او داسې نور بې مانا اوازونه چې د طبيعي پېښو په بڼه له خولې راوځي، په دوي کې ځېنو د آرو ژبنيو توکونو (ځيزمونو) ارزښت هم پيدا کړی وي لکه: درز، غرز... (د غورځېدو اوازونه)، درب، درب، ډب، ډوب... . (د وهنې اوزونه) او داسې نور (د ځيز نوم ډولونه دې هم وکتل شي.). (لودين، زېری، ۴۳ ګڼه ۱۳۵۱ ل) ، (زيار، ۱۳۸۲ ل، ۱۴۶ چوپړی)

د پښويې له پامه: ,, نو ،، يوه اړيکوييکي دې، Conjunction لکه: څکه چې ناروغ وم، نو درمل مې و خوړل يا که ته راشې، نو زه به هم راشم. (نو: اړيکوييکی دی چې د اړوتې غونډلې په سر کې د که په وړاندې هم راځې لکه: که شمال نه وي- نو ونه نه ښوري. يا که ته راشې – نو زه به درشم.) او په ورته بڼه په توسني غبرګغونډله کې: لکه تا بللی وم، (نو) څکه راغلم.
,, و،، او ,, او ،، تړوييکي: د عطف توري دي: لکه کاکا او ماما، خور او ورور، زه او ته، ترور او ترېله، اينګور او نږندې، ښه او بد. يا (او، و : تړوييکي دي چې دوه توکونه (ويي- غونډلې) سره ملګرې کوي.) او په همدې بڼه چې، که، هم، او، و... يووستوي اړيکوييکي دي.
که او يا ناتړوييکي :

▲ يا به دې زلفې کمر بند کړم
يا به مې سر د غرغرې شمال وهينه

,, په، ته، د او سره ،، ستربل دي. لکه: په کور کې، ته مخامخ، ته ورته، ته درناوېږ . د ده، د پردو، د شپې، د غرمنۍ، د ورځې، تر لغمانه پورې، تر مېز لاندې، له ننګرهاره، په ګيدړ په سې، تر تا ځخه زه ښه يم.
په لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو کې چې لومړی مېسره يې نهه سيلابه ده او دوېيمه مېسره ديارلس سيلابه ده په دفتنګونو او پارنوييکېږ باندې يې سپلابونه هم يوه، دوې، درې او يا ځلور سيلابه ډېرېږي، چې د سرغندوي سندرغړو په خپلو اوزونو کې ويلي دي، چې منل شوی اصلي بڼې په ټول کې ډېر والی راولې، خو د دوی خوږوالی لاپياوړی کوي او اوريدونکي پرته له تيندکه ځخه دا ټول منې. دا ټول هم د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو توکي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳. لوړ د پلورلو وړ

لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ تر ټولو شعرونو لوړ د پلورلو وړ شعرونه دي، ځکه چې سندر غاړي ډېرى په دې شعرونو نوموتي شوي دي، کوښښ ډېر کوي چې په مينه او خوند دا سندرې و وايي. ځکه تر ډېره خوندورې دي، اورېدونکو ته خوند ورکوي، په خواږه ساز او اوز سمبالېږي، د موسيقۍ رغول يې د هرې موسيقۍ د الې غږونکي زده وي، د دوی د کمپوز رغښت هم اسانه دی، د باندنيو هېوادونو او ډېرى ګاونډي همبول (همسندرې)، تل له افغانو سندر غاړو په روسيه، جرمني، هند، امريکا، فرانسه، اېنګلېستان، پاکستان، تاجکستان، توركيه، قزاقستان او ازبېکستان کې غوښتې او وړاندېزونه ورته شوي چې له دوی سره په غبرګو غږونو اوازونه سره جوړه کړي چې لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ وايي سره.

په روانه عصري موسيقۍ په ډګر کې راته زما خپنوتې (خپنې لنډې) خاوند اجمل اميد د محمدعثمان د زوی د ننګرهار د بهسودو ولسولۍ ويلې و، چې ماته دې لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ راکړه زما له دوی سره ډېره مينه ده، ډېرې مې خوښېږي او تود بازار هم لري.

تر ډېره چې ما وګړي ليدلي او ماته څرګنده ده، ټول ځوانان چې په مجلسونو کې په لومړي ځل سندرې پيل کوي، نو هغه يا لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ وايي.
په پښتنو کې مجلسو نو کې لومړی په همدغو شعرونو باندې خلک همبول کېږي.

په لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ باندې الګان نوم وتي شوي وي. او له شوکه يوه يا دوې له دوی څخه په مجلسونو کې ولې.

په دې دومره کچې نوموړو شعرونه چې ما د سندرغاړو او نورو وګړو راخپستې، ډېريو يې په لسو دانو ۱۰ لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو باندې ستر سندرغاړي جوړ شوي دي. په وار وار ترې تکراراً همدغه لس دانې چې هر يوه سندر غاړې ته خوښې وي، هغه ترې په هر بېل مجلس کې ويل کېږي، ځکه همغو خوښکړل شويو يې په زهن او خوله کې ځای موندلی وي.

که چېره يوه تن ښه خوږ غږ و لري او په مينه باندې، هغه مينه چې لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ يې ترې غواړي و وايي، نو غوره سندرغاړی ترې جوړېږي، د دې له پاره چې هر ډېرى کسانو ته په نوموړي ډګر کې همدغو لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ پيپل ورښيي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر ډېره پورې د لنډۍ، ټپې، ټيکی او مصرۍ کتابونو او د دوی په لټه کې هر وګړی وي چې وايي خلي، ښه غوره والی او څه رنګوالی لري چې د غوښتنو، يادونو، نښه کونو ګچې يې ډېره وي.

د خوږو لنډۍ يو، ټپو، ټيکۍ يو او مصرۍ يو ټاکل او په لاس راوړل که ډېرې هم دي خو بيا هم ګران دي، په ۱۰ دانو کې به د ځينو کسانو هېڅ خوښ رانشي، چې لولي يې، او که له کوم تن يې واوري که يوه دانه هم وي بيا يې ډېره خوښېږي.
په پلازمينه کې مې اورېدلي دي چې فرهاد دريا د باران د موسقۍ ډلې غړي ويلي و، له جګړو وړاندې مې د افغانستان په راډيو تلويزيون په کتابتون کې ما په ۵۸۰ پينځه سوو او اتيا مصرۍيو کې د بابولالي څار ناکرار کړم ليونۍ، وه په مين ګرانې پلو راټيټ کړه شين خالۍ نيم کۍ له پاره دا مصرۍ خوښه کړه. او دا ډېر درونډ کار دی.

ستا د کټ کټ خندا دې زار شم
لکه ماشين چې په بخمل و چلوينه

په ورته وخت کې د هېواد سرغندوی تکړه هېښنده اوستاد د افغانستان راډيو تلويزيون ښاګلي نوموتي خوږغږي او خوږ سندرغاړی پينده محمد منګل مېرمنې او د هنر زده کوونکې اغلې ښاپيرۍ نغمې له پاره په ۹۰۰ ټپو کې يوه ټپه د شاه لونګينه يارۍ... . نيمکۍ له پاره غوره کړې وه، هغه داسې ده.

زړه مې سوری باد کې لړېږي
غېشې د غم ترې تېر او بېر وتلې دينه

د دې له پاره چې غوره په غورو کې و مومې، د هندارو ، مجلسونو او ننداړو په وړاندې د ليدونکو او اورېدونکو د تود هر کلي سبب شي، په لاسته راوړ باندې چې پېرودلي يې وي، پرې وخت يې تېر کړی وي، مصرف يې پرې شوی وي، نور ته وړاندې کوي او خپله هم پرې هاميانۍ په لاس راوړي. ځکه ډېر پلورلو وړ دي له هر اړخه.

په ۲۰۱۱ لېږدي کال مې د کابل د شپه ميرو اکاډمۍ پخلنځۍ روغو، نو يوه هزاره سندر غاړی و، د محمد دواود هزارګي په نوم ويل يې زه د حيات ګرديزي شاګرد يم، په همدغو پښتو شعرونو لنډۍ، ټپې، ټيکی او مصرۍ زه د شپه ميرو په زړونو کې ځای کړی يم او په هر مجلس کې يوه وارې ځينې وخت څوارې وايم، او زه هم پرې په اکاډمۍ کې پايم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
څېړنـــــــچوپړي (ریســــــــرچ پاڼې)

لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ ترټولو لوړ د پلورلو وړتیا په دې کې ده چې د پښتون پښت دود ته پایښت ورکوي. چې په دې سره ژبه بډایه او اوږ عمر کوي، دا بیا وګړو د پوهې او اوښیارۍ کچې پورې اړه لري، چې په کومه بڼه یې د ژبې له احساس څخه ګټنې اخلې، په احساس یې پالي او بې احساسه وګړي نه شي کولی چې د دې ګټه یې و مومي. ځکه په دې سره د دښمنانو او د پردو له لورې ورپېخو خنډونو ته پام اړل کېږي، هغوی ته د دې له لارې تاونونه ور رسېږي، هغوی په ډېر مصرف باندې د دې له منځوړلو او ادبې برخې د یوې ژبې له هېڅ سره برابرول او خپل دود پرې ټومبل پرته له دې لارې ډېر ستونځمن کار وي.

مېځمنو د پېخلیک په اوږدو کې دا چغات کړی دی، چې زموږ له وګړو څخه علم پوهه واخلې، لیک لوست پرې کم کړي. په پټو سترګو یادلو او حفظولو پرې علم پورته کړې، د لیکلو او پوهېدلو زدهکړې ترې واخستل شي. مېرمنې یې بېخې بې لوستلو کړي. لوړې د لاسته راوړنو او کشفولو ځانګې په کوشنۍ یو کوشنۍ یو برخو و وېشي، چې د لوړ خیال او بریاوو خاوندان په هېڅ پېر کې و نه شي. د دې له پاره د خپل دود د وګړني پېیلو لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ لیکل او لوستل مو ژبه او کلتور ژوندی ساتي او ساه ور کوي.

چې په هره کچې چې د وګړو په منځ کې لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ ډېرې لوستل کېږي، په کچې یوه بل تن برداښت کوي هم سره، یوالی، پوهې، علم، لیک لوست، شونې او روزنې او سوکالۍ ته یې ملا راتړې، په زرګونو او مېلیونو وګړو یووالي او هوساینه، د هغوی مشغولتیا او خوښول، په لوړه کچې د سیاست د هامیانۍیو په مصرفولو پرته شونې نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱٤. د کچې اندازې

کره بوړوم چې زما له کوشنیوالي څخه مینه له خپل ادب سره پیدا وه، دا نو په فطري ډول او د پښتني مور او پلار، پښتني نیا او نیکه د پښتون پښت چارپېریال ګرندی تاثیر چې سوری یې په لومړي تولګي کې، د ځلور کلونو په عمر د حضرت قیس بن سعد په ښوونځي کې، د کډوالۍ په دوران کې، په ۱۹۹۰ زېږدې کال کې، په پسرلي موسم کې، د ښوونځۍ نه په لاره تلو کې لوېدلي وو. لومړی مې دا لاندې لنډۍ اورېدلې وه، خو له دې وراندې به مې د پښتنې مور او پښتني نیا ډېرې لنډۍ، مصرۍ، ټپې او ټیکۍ اورېدلې وي. په لومړي وار مې دا لنډۍ یاده کړې وه.

مجاهدین د خدای دوستان دي
ځکه سرونه د الله په رضا ګدینه

او په ورستي وار مې خپله دا لاندې ټپه کښلې وه، د خپل دې لیکي په پېخلیک د کب ۱۰، ۱۳۹۵ لېږدیز لمریز کال.

د عامر مینه بویه مینه
له اننګو کړی باسي اوښکې یې ځینه

۱.۱۴ د دې موخې اړوند لومړی باید خپل ځاني پانګه، خپلې پلټنې په خپلو پانګو چې زما دي، کښلي مې دي، څرک یې داسې دی او داسې په ډاګه کېږي.

۱. دولس۱۲ داني مصری ، ځای یې: بوست د پکیرانو کلی، لښکرګاه، هېلمند، *Roshan BTS site HLM 030, 01/01/2008* ۲۲۴ چوپړی.

۲. شیږ۶ داني لنډۍ، ځای یې: بوست د پکیرانو کلی، لښکرګاه، هېلمند، *Roshan BTS site HLM 030, 29/12/2007* ، ۲۲۶ چوپړی.

۳. داني ټپې ، ځای یې: د ملا باقي غونډۍ په سر، د موسی کلا ولسوالی، هېلمند، *Roshan BTS site HLM 012, 16/ 01 / 2007*، ۲۲۷ چوپړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤. دانې ټیکۍ، ځای یې: زموږ کور، مهترلام، لغمان، افغانستان،۲۲۹ چوپړی.

٥. دانې ټپې، ځای یې: د کابل پولي تخنیک پوهنتون شپه غاله، پینځم بلاک، لومړیپوړ، دوبیمه کوټه E۱۰۲ ,۳:۰۰ pm ۱۰ /۰۲/ ۱۳۸۵ لمریځ لیږدی کال، ۲۳۷ چوپړی.

٦. ۲۳ دانې لنډۍ، ځای یې: د کابل پولي تخنیک پوهنتون شپه غاله، پینځم بلاک، لومړیپوړ، دو بیمه کوټه E۱۰۲ ,٥:۱٤ pm ۰۹ /۰۱/ ۱۳۸٥ لمریځ لیږدی کال،۲۴۰ چوپړی.

٧. ۹ دانې مصرۍ، ځای یې: د کابل پولي تخنیک پوهنتون شپه غاله، پنځم بلاک، لومړی پوړ، دوبیمه کوټه E۱۰۲ ,۱۰:۰۰ pm ۱۰ /۰۲/ ۱۳۸٥ لمریځ لیږدی کال، ۲۴۹ چوپړی.

٨. ۱۰ دانې د شپه مېرو ټپې، د کابل پولي تخنیک پوهنتون شپه غاله، پینځم بلاک، لومړی پوړ، دوبیمه کوټه E۱۰۲ ,۱۱:۰۰ pm ۱۰ /۰۲/ ۱۳۸٥ لمریځ لیږدی کال،۲٥۱ چوپړی . ،، (صفی الله، ۱۳۸۸ لیږدی کال).

د دې بېلګه داسې ده، چې لنډۍ ۳۰ دانې دي، مصرۍ ۲۳ دانې دي، ټپې ۳۸ دانې دي او ټیکۍ ۶ دانې دي. د ۲۰۰۷ زیږدي څخه مې کښلي دي. ۱.۱ ۲ ګڼه څېړه بیا په نیمکۍ یو کې د لنډۍیو ګڼه ۱٥، مصرۍیو ګڼه ۲۱، ټپو ګڼه ۳۳، ټیکۍیو ګڼه ۸ ده، او په ایزې کې یا لنډۍ ایزې، ټپه ایزې، ټېکه ایزې او مصرۍ ایزې کې. د لنډۍیو ګڼه ۳، ټپو ګڼه ۳، ټېکۍیو ګڼه ۲ او مصرۍیو ګڼه ٥ ده. اوس د څېړاند په بڼه دانو داسې نه ورته نه شو ویلی چې، زما کښلې مخورې هم دي، ډېرې وګړي یې پېژني هم، ما کښلې، زما دي، زه نریم، او ډېرې اړخ به د ښځو د ځولۍ ځور کښلې بریخې، غټ او واړه، سړي او مېرمنې، زړې او وړې، زاړه او واړه، پېغلې او ځلمي یې وایي. زما دي او زما به نه وي!؟، د خپلو تېرو کښلو لیکونکی یم، د دې لیکي څېړاند او زېړندوی یا پنځګر یم، پېیونکی خپل پښتون پښت ته یم ترڅو یې په غاړو کې د ګلو پېیون (امېل) شي.

الله ج که د دې لوروینه په تېر ولس زوزان باندې کړي و، پرما یې هم کړې ده، زه هم د دې پښت زوی یم، د دې ولس یم، د هغه منندویي خو ومنم، که د کلونو چورلیځ ته ځېر شئ، نو له هغه ټاکلي زیږدي نه ورسته مې هېڅ نه دي کښلي، د خپلو کښلو په ټولو لا ستړی وم، ځیني رانه تری تم شول، ځیني له بریښنایي زېرمو څخه ړنګ شول، ټکرې یې و خوړي، د خپل علمي ډګر د انجینیري رېبځګر یم. نو تر اوسمهل مې ډېر لږ یوه، یوه دانه هېڅ کې شمېر دي نه دي کښلي او د لیکو په راټولو ښښت

(c) ketabton.com: The Digital Library

یم؛ له ۱ . ۳ الف او ۱ . ۳ ب ګڼه ځېره وړاندېینه کوي، راتلونکي پښتون پښت ته مخببلګه یې ګڼلی شو او ښودونکي کوی شي چې لوستلیکي (درسي کتاب) غونډې ترې ګټه پورته کړي.

ځېره ۱ . ۳ الف زما د کتاب ځلېر کې د ددو دود څخه زما د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچه، ۲۰۰۷ - ۰۱ - ۱۶ (ګڼه یې په: داني)

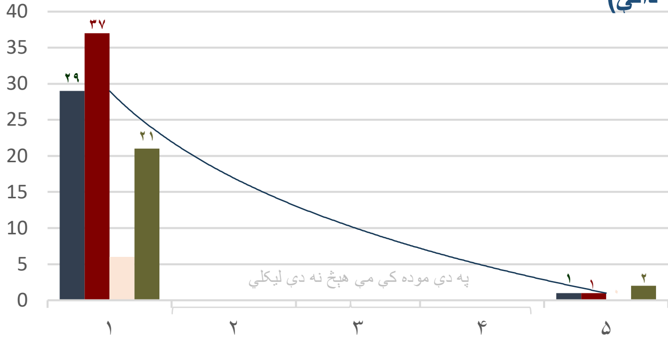

۱٤. ٥ ځېره ۱ . ۳ الف زما د کتاب ځلېر کې د ددو دود څخه زما د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۲۰۰۷ - ۰۱ - ۱۶ (ګڼه یې په: داني)

ځېره ۱ . ۳ ب زما په نیمکۍیو او زما په ایزو کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچه، ۲۰۰۷ - ۰۱ - ۱۶ (ګڼه یې په: داني)

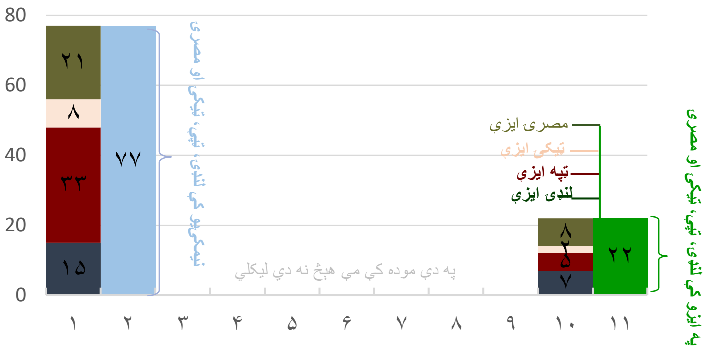

۱٤. ٦ ځېره ۱ . ۳ ب زما په نیمکۍیو او زما په ایزو کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۲۰۰۷ - ۰۱ - ۱۶ (ګڼه یې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴. ۲ د کچې اندازې یې چې ما خپله ربېځ کړي (جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي)، اورېدلي، لوستلي، لیدلي او لیکلي په لاندې بڼه دي:

۱. له خپل لیکي ،، ښلېر کې د ددو دود،، څخه چې ۴۸ یې لنډۍ دي، ۷۴ یې ټپې دي، ۱۶ یې ټیکۍ دي او ۴۹ یې مصرۍ، چې ټولې سره ګډې ۱۸۷ کېږي. ،، له همدغو څخه په دې کچې په نیمکۍیو ، پام یا سروکو کې: ۱۵په کې لنډۍ دي، ۳۳ په کې ټپې دي، ۸ په کې ټیکۍ دي او ۲۱ په کې مصرۍ دي؛ له همدغو څخه په دې کچې: ۷ لنډۍ ایزې دي، ۸ ټپه ایزې دي، ۲ ټیکۍ ایزې دي او ۵ مصرۍ ایزې دي، ،، (صفی الله، ۱۳۸۸ لیږدی کال).

ښېره ۱ .۳ پ. ,, ښلېر کې د ددو دود،، په نیمکۍیو او زما په د لنډۍیو، مصرۍیو، ټپو او ټیکۍیو کچې، ۲۰۰۶ ـ ۱۷ (ګڼه یې په: دانې)

لنډۍ	ټپې	ټیکۍ	مصرۍ	ښځو ته منسوبي	سړو ته منسوبي	کره شوي	خبرداری	کنټرول کې
Lánḍéy	Ṭapé	Ṭikéy	Mésréy	Related to women	Related to men	Action Req'ed	Caution	In control
■	■	■	■	▲	▲	■	●	✓
۴۸	۷۴	۱۶	۴۹			۵	۳	ټول
۱۵	۳۳	۸	۲۱					

۱۴.۱ ۱ لښتیلیک ښېره ۱ .۳ پ. ,, ښلېر کې د ددو دود،، زما په لیکي کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۲۰۰۶ ـ ۱۷ (ګڼه یې په: دانې)

ښېره ۱ .۳ ت. زما ایزو کې د لنډۍیو، مصرۍیو، ټپو او ټیکۍیو کچې، ۲۰۰۶ – ۱۷(ګڼه یې په: دانې)

لنډۍ	ټپې	ټیکۍ	مصرۍ	ښځو ته منسوبي	سړو ته منسوبي	کره شوي	خبرداری	کنټرول کې
Lánḍéy	Ṭapé	Ṭikéy	Mésréy	Related to women	Related to men	Action Req'ed	Caution	In control
■	■	■	■	▲	▲	■	●	✓
۷	۸	۲	۵			۱	۱	ټول

۱۴. ۲ لښتیلیک:. ښېره ۱ .۳ ت. زما ایزو کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۲۰۰۶ – ۱۷ (ګڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲. د کابل علومو اکاډمي پښتو لنډۍ ۱۰۰،۰۰۰ سل زرو شا او خوا ټولې سره ګډې کېږي، چې له لاندې کتابونو څخه یې په بشپړولو کې کار اخېستل شوی دی.

۲. ۱. د پښتونخوا د شعر هار او بهار، جېمز ډارمسټټر (۱۲۶۵/۱/۱۸ لېږدي کې په ټولو پیل کړی یا په ۱۸۸۶/۴/۷ زېږدی) ، کابل پښتو ټولنې په ۱۳۵۶ لېږدي کې له چاپه تېره شوي.

۲. ۲. سپوږمیه کړنګ وهه راخېږه، له چاپه تېره شوي ټولګه.

۲. ۳. غوړشکه د لنډۍیو، پینده محمد زهیر خطي نسخه ملي ارشیف. ۱۳۱۰ لېږدی (۱۹۳۲ زېږدې) کې استقلال لېسه کې کښلې، او ۱۳۱۸ لېږدي کې پښتو ټولنې ته سپارلې. اوس یې د میندپدوکې پته ۴/۵۲ پرله په سې ګڼه ۴۶۳۸.

۲. ٤. منتخبات لغات متفرقه پښتو، ټولوونکی نا معلوم، خطي نسخه ملي ارشیف. ۱۳۱۲ لېږدی (۱۹۳۴ زېږدې)، اوس یې د میندپدوکې پته ۴/۸۲ پرله په سې ګڼه ۵۳۸۲.

۲. ٥. متلونه او لنډۍ یا ذخیرة الغات، ټولوونکی محمد عمر خطي نسخه ملي ارشیف. ۱۳۱۸ لېږدی (۱۹۴۰ زېږدې)، اوس یې د میندپدوکې پته ۴/۸۲ پرله په سې ګڼه ۵۳۸۲.

۲. ٦. ملي سندرې، محمد ګل نوري په ۱۳۲۳ لېږدي کې پښتو ټولنې له چاپه تېره کړې ټولګه.

۲. ۷. پښتو سندرې، ګل باچا الفت د پښتو ټولنې مبصر، د صحافت او تالیف د څانګو امیر، په ۱۳۲۵ لېږدی(۱۹۴۶ زېږدی)، د پښتو ټولنې نشراتو نمبر ۹۵، د عمومي مطبعې له چاپه تېره شوي ټولګه، د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۲ ده، پښتو سندرې الفت، په کې ټولې سره ګډې ۱۱۶ دانې دي. چې ۷۳ یې لنډۍ دي،۲۶ یې ټپې دي او ۱۷ یې مصرۍ دي، ۱۱۲ څخه تر ۱۱۹ چوپړي پورې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲. ۸. محمد دين ژواک د ادبياتو د مديريت کفيل، ۷۳۰۰ دانې، پښتنې سندرې په نوم باندې له چاپه سلامت تېر کړی دی، پښتو ټولنه، ۱۹۵۵ليږدی.

۲. ۹. لنډۍ چاپ کوونکی او فارسي مترجم عبدالروف بېنوا انګرېزي ژباړه يې محمد ابراهيم شريفي کړې، پښتو ټولنه، ۱۳۳۷ليږدي کې د کابل عسکري مطبعې (د ملي دفاع وزارت مطبعه) څخه له چاپه تېره شوې ټولګه ده، په عامه کتابتون کې يې د موندنې ګڼه ۳۹۸/۲ ل ۴۵ ب دی.

۲. ۱۰. عبدالروف بېنوا د لنډيو مجموعه، پښتو ټولنه، ۱۳۵۸ ليږدي کې له چاپه تېره شوي ټولګه.

۲. ۱۱. د مينې جهان يا ملي موسيقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه لومړی ټوک.

۲. ۱۲. د مينې جهان يا ملي موسيقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه دوېيم ټوک، پښتو ټولنه.

۲. ۱۳. د مينې جهان يا ملي موسيقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه درېيم ټوک، پښتو ټولنه.

۲. ۱٤. د مينې جهان يا ملي موسيقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه څلورم ټوک، پښتو ټولنه.

۲. ۱۵. مشهوري ټپې، د سليم خان له خوا په پېښور کې له چاپه تېرې شوي ټولګه.

۲. ۱٦. د مينې جهان يا ملي موسيقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه څلورم ټوک، پښتو ټولنه.

۲. ۱۷. سرود کهسار، محمد يونس، له چاپه تېر شوی اثار.

۲. ۱۸. د سيد غلام ننګرهاري ديوان، قلمي نخسه، ملي ارشيف.

۲. ۱۹. د حسين ديوان، په پېښور کې له چاپه تېره شوي ټولګه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ . ۲۰. فولکلوري ګيډۍ، علي محمد منګل، پوښتو ټولنه، له چاپه ټېره شوي ټولګه.

۲ . ۲۱. غرنۍ سندرې، غروال، پوښتو ټولنه، له چاپه ټېره شوي ټولګه.

۲ . ۲۲. د خلکو سندرې، حبيب الله رفيع، پوښتو ټولنه، له چاپه ټېره شوي ټولګه.

۲ . ۲۳. د زړه قطرې، عبدالله جان اسير، په پېښور کې له چاپه ټېره شوي ټولګه.

۲ . ۲٤. ټپه او ژوند، محمد نواز طاهر، په پېښور کې له چاپه ټېره شوي ټولګه.

۲ . ۲۵. پښتو لنډۍ، د شفاهي ادب فولکلور د ډيپارټمنټ د علمي غړو د ۱۳۶۱ لېږديز لمريځ کال ګډه علمي پروژه، د لنډيو په باب تحليلي څېړنې، د سليمان لايق او مجاور احمد مومند په زيار، د افغانستان د علومو اکاډمي، د ژبو او ادبياتو مرکز پښتو ټولنه ۱۳۶۳ لېږدی. ۱۱۱۵۸ دانې له خروار پاغوندونه يوه پوټۍ د ښېلګو په بڼه پښتون پښت ته وړاندې کړي دي.

۳. پښتو لنډۍ له ابېڅو څخه ما له ا ب پ ټولې کړې وې. د الف يا ا چې پيل کېدلې ا ۲۴۵، ب ۲۴۵، پ ۶۳۰ چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! يې لنډۍ دي، !!! يې مصرۍ، !!! يې ټپې دي او !!! يې ټيکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۱،۱۲۰ کېږي. (۲:۲۱:۵۹ PMThursday, July ۵, ۲۰۱۲)

٤. د ګل، پسرلي، باغ او غوټۍ په هکله: څېړلي، سپړلي، رېبځ کړي (جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! يې لنډۍ دي، !!! يې مصرۍ، !!! يې ټپې دي او !!! يې ټيکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۹۱ کېږي.

۵. د تورې، ننګ او مېړانې په هکله: څېړلي، سپړلي، رېبځ کړي (جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! يې لنډۍ دي، !!!

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې مصرۍ، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۴۰ کېږي.

٦. د بېلتون، هجران او جدایۍ په هکله: ځېړلي، سپړلي، رېبځ کړي(جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!! یې مصرۍ، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۲۴۰ کېږي.

۷. د لیدو، کتو او دیدن په هکله: ځېړلي، سپړلي، رېبځ کړي(جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!! یې مصرۍ، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۹۲ کېږي.

۸. د ګودر او منګې په هکله: ځېړلي، سپړلي، رېبځ کړي(جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!! یې مصرۍ، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۲۲ کېږي.

۹. د مین، یار، اشنا، جانان ، عاشق او معشوقې په هکله: ځېړلي، سپړلي، رېبځ کړي (جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!! یې مصرۍ، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۳٦۵ کېږي.

۱۰. د مسافرۍ، پردېسۍ او جلا وطنۍ په هکله: ځېړلي، سپړلي، رېبځ کړي (جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!! یې مصرۍ، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۵۲ کېږي.

۱۱. د خط او خال، حسن او جمال، شونډو او پېزوان، سترګو او زلفو په هکله: ځېړلي، سپړلي، رېبځ کړي(جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!! یې مصرۍ، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۱٦۸ کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲. رفع الله ستانیکزی ملګری مې چې په مخامخ کوټه مو و سره د کابل پولي تخنیک پوهنتون شپه غاله کې، لوستلیکي به یې هم راته راوړل او د پښتو لنډۍیو لومړی ټوک خو یې ماسره ځوشپې و، او زه به ډېری د لنډۍیو په اړه له افضل لالا او لر. د دمې وخت کې له دسره د کرارۍ په مجلس بوختوم په ۱۳۴۸ زېږدي کې. د لنډۍیو په اړه دده مقاله مې.: ځېړلي، سپړلي، ربېځ کړي(جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!! یې مصرۍ، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۱۷۰ کېږي.

۱۳. انګلېسي ژبې ته ژباړل شوې: ځېړلي، سپړلي، ربېځ کړي(جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!! یې مصرۍ، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۵ کېږي.

۱٤. شمس خوستي هم خوږې لنډۍ، چې رومل ورته خپرې کړي وي، په انټرنیټ کې، چې ټولې سره ګډې ۲۷۰ کېږي. په ۱۳/ ۵/ ۲۰۰۹ لېږدي کې خو ډېری یې له کتابه وې.

۱۵. د ډاکټرې سلما شاهین لیکي روهي سندري د ۱۵،۶۴۲ شا او خوا ټولې سره ګډې کېږي.

۱٦. پوهاند ډاکټر محمد رحیم الهام، لنډۍ ها (پښتو لنډۍ او د هغو فارسي ژباړه،۴۰۷ شا او خوا ټولې سره ګډې دي، وطن ۲۶، پردیسي ۱۸، بېلتون ۲۲، دیدار ۲۲، پخلاینه ۱۴، مینه ۵۲، غېږ ۱۲ ، زلفې او اوربل ۱۰ ، زړه او سترګې ۴۲، خندا او خولګۍ ۵۲، ویر ۱۳ ، تومت ۱۰، وفا ۷، ګلونه ۴۰ ، ګودر ۶، راز، راز ۶۱)، د اریک سیار کتابتون اداره او مسلسله ګڼه یې ۴۳، د عامه کتابتون کې د موندلو ګڼه ۲/ ۳۹۸ ل ۳۸ الف، ۱۶. (۱۳۷۹ لېږدی).

۱۷. هېواد شېرزاد راټولې کړي له ا ابېڅې څخه تر ې پورې. ۲۷ چوپړي، په هر چوپړي کې ۳۵ کېږي او ټولې سره ګډې ۹۴۵ کېږي، د لېږدي نوي کال په په پیل کې هېواد شېرزاد راټولې کړې وې او هېواد افغانستان برېښنالیک ته یې لېږلي وې. ,, Hewad Afghanistan, www.hewad.com په خپل ۲۰۰۹ نوي زېږدي پیل کې دا خپور کړې وو چې. له موږ سره ۱۰۰،۰۰۰ بېلا بېلې لنډۍ شته چې ۱۰۰۰ دانې یې د دې نوې کال په لومړۍ ورځ ورپورته

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوي دي. په Sunday, ۲۸, ۲۰۱۰, PMNovember ۹:۱۱:۳۷ ، له هېواد ټکي کام ځخه مي د هېواد شېرزاد ۹۵۶ کوزې کړي او پلټلي وې. ،، (www.hewad.com ۲۰۱۰).

۱۴. ۳ د پښتو لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو ټول ټال ټولې سره ګډې، د کچې ګڼه يې ۲۱۹،۵۶۴ دوې سوه او نولس زره او پېنځه سوه او ځلور شپېته دانې دي.

له پورتنيو ځخه دا په لاس راځي او ښېلګه يې داسې ده چې ځېړنه دا سپيني ته را اوباسي، چې ټولې لنډۍ، مصرۍ، ټپې او ټيکۍ، د پښتون پښت لرغوني بډاينه ده، چې د پورته نيو ۱۷ واړو ښېلا ښېلو ګڼه يې ۲۱۹،۵۶۴ دوې سوه او نولس زره او پېنځه سوه او ځلور شپېته دانې کېږي.

,, ما قلم خوځولی دی کله بند او کله روان د خپلې ژبې پېيلې آر له پاره، چې په نن ورځ کې زما ژبه ۳۱ يوه دېرشتمه ليکه کې دی. او د نړۍ په ټولو (۶،۵۰۰) ژبو کې يوه دېرشتم روڼ ځای لري، چې له دې ټولو ژبو ځخه (۲،۰۰۰) ژبې داسې دي، چې له (۱،۰۰۰) ځخه لږ کسان پرې خبرې کوي، دا هم په ځرګنده ټول په علمي بنه د نړۍ ژبپوهانو ځېړلي دي، چې په دغو کې هغه ژبه له منځه ځي او د ورکېدو په حالت کې دي، چې د وويونکو ګڼه يې له (۳۰،۰۰۰) ځخه لږه وي، (۷۰،۰۰۰،۰۰۰) اوويا مېليونه پښتون پښت په پښتو ژبه خبرې کوي.

د نړۍ پر ټولو ژبو کې لومړۍ، بډايه او پرمختللې ژبه چې ځواک يې خپلو خپل ژبو په لاس کې دی، هغه د چين اساسي لهجه ده، چې (۱،۲۱۳،۰۰۰،۰۰۰) يوه بېليون او دوې سوه او ديارلس ميلونه تنه پرې خبرې کوي.

بله دا چې که اېنګلېسي ژبه (۱،۲۰۰،۰۰۰) يوه مېليون دوې سوه زره وييکي (لغات) لري، عربي او روسي ژبه بيا (۹۰۰،۰۰۰) نهه سوه زره وييکي لري، پښتو ژبه (۶۰۰،۰۰۰) شپږ سوه زره وييکي لري، دري يا فارسي ژبه بيا(۴۰۰،۰۰۰) ځلور سوه زره وييکي لري.

دلته په يوه نه يوه نوم داسې کسان شتون لري؛ چې د خپلې ژبې له ويوکو سرا تربګني لري؛ په کومو چې نه پوهېږي؛ هغه بيا ناګنلي ګڼي؛ په دې سره به لازمي وي؛ چې پښتو خپل کره وی له منځ لاړ شي. ما ايله (۴۰،۰۰۰) وييکي نه دي زده

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي، نو دا د دې مانا نه لري، چې پښتو ژبه دې الله مه کړه نيمګړي وي. خو زه به په نورو پاتې (۵۶۰،۰۰۰) پښتو ويوکو نه پوهېږم.،، (صفی الله، ۱۳۸۸ لیږدی کال، ننه توزې (پیلیزه، سريزه، مخکې وينا، مقدمه)، ۷۲ چوپړی).

ځيني پوهان وايي چې هر پښتون فطرتاً شاعر دی او د خپلې ژبې په دغو شعرونو پوهېږي. لنډۍ، ټپه، ټيکۍ او مصرۍ خو وايي، په خبرو کې او ميرانه کې، اړې کې، مرسته کې، وفادارۍ کې، جرګه کې، جګړه کې، ترو کې، انشر کې، نغارو کې، ترېلو کې ، بانډو کې، غرو کې، ټيټنګو کې، وتيزو کې، څلېرو کې، تمځيو کې، لوستځيو کې، خادۍيو کې.

بل لور ته که د پښتون ټول پښت ۶۰ شپېته مېليونه دی، په روانېېر کې، که ماحضې پام وکړو نو چې د هر پښتون يوه دانه ياده وي، نو ۶۰ شپېته مېليونه دی، خو دا د منلو وړ نه ده هېڅ ځکه چې زموږ لوی کور افغانستان په کوچنۍيو، کوشنۍيو کورونو ويشل شوی دي او هر کور ترې وار په وار د دې پښت دښمنانو، زور، لوټمار، تالاګر، تاړاکګر، يرغلګر، بلوسګر، تېرو، اورګډي، زبېښاکګر، پټنه ګر، نيواکګر، جګړهمار او په يونه يوه بڼه د لوی افغانستان کورونه کوشني کړه، او کوشني کورنه يې ترې بېل کړه. له لوی ننګرهاره يې پېښور بېل کړه، له بلخ يې ثمرقند، بخارا او پجنده. سوات، بلوچستان او... چې کله به کوشني بېل شوي کورونه له خپل لوی کور سره يوه ځای شي.

د دې له پاره اړينه ده چې که د دې پښت يوهوالي کې هرڅه ته ګټه ده، چې ټول پښت او ژبه ورسره هم بډايه کېږي. که د دې پښت په ستر پوهنتونونو کې يوه پوستکالی (سافټوير) ورغوي، چې ټولې چاپشوې، خوندي شوې، لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ زېرمه کړي؛ نوې ورتلونکې به په پوستکالي کې ځای و نيسي او خوندي شوې به پېژني، نه به پورته کېږي. پاتېشونې به مومې او خوندي کوي به يې.

لکه هر کمپوټر کې چې فولډر يا دوسيه جوړه کړې. نوی پوستکلي ډاټا خوندي کوي، چې بله هلته شتون و لري نو د دوباره خوندي کولو خبراوی درکوي.

په ورته ګړنه به زدهکړيالان ډېر څه و مومي، د برېښناليکوي اړېکه به پياوړې شي، د نړۍ برېښنايي نړۍ وال جال کې به سره ګډ وي.

نو ځکه زما څېړنه دا سپني ته را اوباسي، چې پورتنۍ ۲۱۹،۵۶۴ کره خوندي شوې لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ سره ګډې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځېره ۱ . ۳ ټ له دې ټولو ۱۱راډیوګانو ځخه د پښتو لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ د دوۍ پر ځپو پــه ورځ کې یوه خپرېږي.

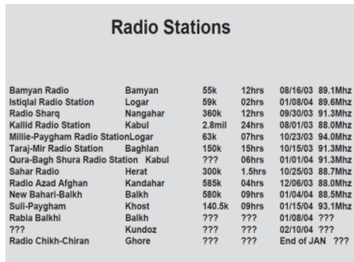
Radio Stations

Bamyan Radio	Bamyan	55k	12hrs	08/16/03	89.1Mhz
Istiqlal Radio Station	Logar	59k	02hrs	01/08/04	89.6Mhz
Radio Sharq	Nangahar	360k	12hrs	09/30/03	91.3Mhz
Kallid Radio Station	Kabul	2.8mil	24hrs	08/01/03	88.0Mhz
Millie-Paygham Radio Station	Logar	63k	07hrs	10/23/03	94.0Mhz
Taraj-Mir Radio Station	Baghlan	150k	15hrs	10/15/03	91.3Mhz
Qura-Bagh Shura Radio Station	Kabul	???	06hrs	01/01/04	91.3Mhz
Sahar Radio	Herat	300k	1.5hrs	10/25/03	88.7Mhz
Radio Azad Afghan	Kandahar	585k	04hrs	12/06/03	88.0Mhz
New Bahari-Balkh	Balkh	580k	09hrs	01/04/04	88.5Mhz
Suli-Paygham	Khost	140.5k	09hrs	01/15/04	93.1Mhz
Rabia Balkhi	Balkh	???	???	01/08/04	???
???	Kundoz	???	???	02/10/04	???
Radio Chikh-Chiran	Ghore	???	???	End of JAN	???

۱ . ۳ ټ ځېره له دې ټولو ۱۱راډیوګانو ځخه د پښتو لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ د دوۍ پر ځپو په ورځ کې یوه خپرېږي.

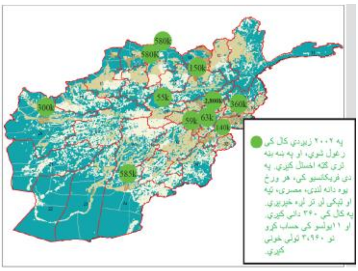

لږ تر لږه په کال کې ۳،۹۶۰ لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ لوستل کېږي خو خوندي کېږي نه!

۷ .۱٤ ځېره ۱ . ۳ ټ له دې ټولو ۱۱راډیوګانو ځخه د پښتو لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ د دوۍ پر ځپو پــه ورځ کې یوه خپرېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. د لنډۍیو، ټپو، ټيکۍیو او مصرۍیو سیمه ییزې پایلې

له ټولو نه وړاندې لومړنۍ سیمېزي پایلې چې د پښتو سندرو په اړوند شوې دي. هغه زما وطندار ګل باچا الفت کړې وې، چې د پښتو سندرې کتاب تر نوم لاندې په ۱۳۲۳ لېږدي له چاپه راوتي وې او د وخت د اقتصاد وزیر له لورې د مطبوعاتي جوایزو کې لومړۍ جایزه په پښتو تالفاتو کې اخېستې وه. چې د پښتو شعر تاریخ په لحاظ له ۱۳۹ لېږدي کال څخه نیولې تر ۱۳۰۰ لېږدي کال پورې له نظر لاندې نېولې وو، له منتخبو لنډۍیو او کاکړۍیو سره.

پښتو سندرې، ګل باچا الفت د پښتو ټولنې مبصر، د صحافت او تالیف د څانګو امیر، په ۱۳۲۵ لېږدي(۱۹۴۶ زېږدی)، د پښتو ټولنې نشراتو نمبر ۹۵، د عمومي مطبعې له چاپه تېره شوې ټولګه، افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۲ ده، پښتو سندرې الفت، ۱۱۶ داني لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټیکۍ په کې سره ګډې ټولې شوي دي له ۱۱۲ تر ۱۱۹ چوپړي پورې.

چې ډېری یې زموږ د سیمې زوکړه ده او لږه برخه یې له ملي سندې اخېستل شوي. ځینې لنډۍ پرهېز او ښاغلي محمد علی لونګین ورکړې وې، چې د هغو یادونه یې هم په کې کړې او لیکی یې له ما سره شته دی.

زه دا ده دې له پاره کره بوږوم چې ښا زموږ د پښت ډېری داسې پام ونکړي چې موږ سره یې چاپي ثبوت د دې سندرو په لاس کې نه شته، یوه لنډۍ هم دومره زړه په ثبوت سره نه منې چې لیکل شوې دي وي. په لاندې انځور کې یې یوه چوپړی دی چې له نن څخه ۷۱ کاله وړاندې پښتو سندرې لیکی له چاپه رمټ تېر شوی دی، د بېلګې په بڼه دی، وې ګورۍ.

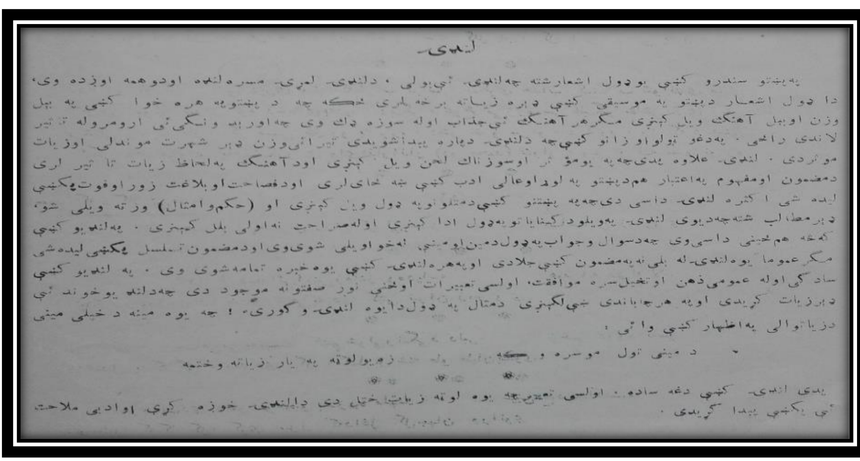
لنډۍ

په پښتو سندرو کښې يو ډول اشعار شته چه لنډۍ ئې بولي ، دا لنډۍ لمرۍ مسره لنډه اودوهمه اوږده وي، دا ډول اشعار د پښتو په موسيقۍ کښې ډېره زياته برخه لري ځکه چه د پښتو په هره خوا کښې په ټپل وزن اوټپل آهنګ ويل کېږي مګر هر آهنګ ئې جذاب اوله سوزه ډک وی چه اوريدونکی ئې ارومرو له تاثير لاندې راځي . په دغو ټولواو زانو کښې چه دلنډۍ د ډاره پيداشوېدی تراڼي وزن ډېر شهرت موندلی اوزيات مو ګردی . لنډۍ علاوه پدې چه په يومو تر اوسوزناک لحن ويل کېږي اود آهنګ په لحاظ زيات تاثير لري دمضمون اومفهوم په اعتبار هم د پښتو په ادبي اوعالي ادب کښې ښه ځای لري اود فصاحت او بلاغت زور او قوت يې کښې ليده شي ا کثره لنډۍ داسې دي چه په پښتو کښې د مثلونو په ډول ويل کېږي او (حکم وامثال) ورته ويلی شو، د پر مطالب شته چه د يوی لنډۍ په ويلو د کنايا تو په ډول ادا کېږي اوله صراحت نه اولي بلل کېږي . په لنډيو کښې کله هم ځيني داسې وی چه د سوال وجواب په ډول د مين او مينې له خوا ويلي شوي وی او د مضمون تسلسل يې کښې ليده شي مګر عموما يوه لنډۍ له بلې نه په مضمون کښې جلا دی او په هره لنډۍ کښې يو خبره تمامه شوی وی . په لنډيو کښې ساده ګی اوله عمومي ذهن او تخيل سره موافقت، اولسی تعبيرات او ځني نور صفتونه موجود دی چه د لنډيو خوند ئې ډېر زيات کړيدی او په هرځای ئې لګيږي د مثال په ډول دا يوه لنډۍ وګورۍ ! چه يوه مينه د خپلې مينې د زيا توالی په اظهار کښې وائي :

[illegible]

پدی لنډۍ کښې دغه ساده او اولسی تعبير چه يوه لوته زيات [illegible] دی دا لنډۍ خوږه کړې او ادبی ملاحت ئې پکښې پيدا کړيدی .

۳٤:-ګل باچا الفت د پښتو سندرې کتاب چې ۱۳۲۵ لېږدي (۱۹۴۶ زېږدي)، ۱۱۲ چوپړي انځور.* ما یې انځور باستلی دی، د پخښتې یې سورځکی تت سور رنګ لري. (# ۳۴ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

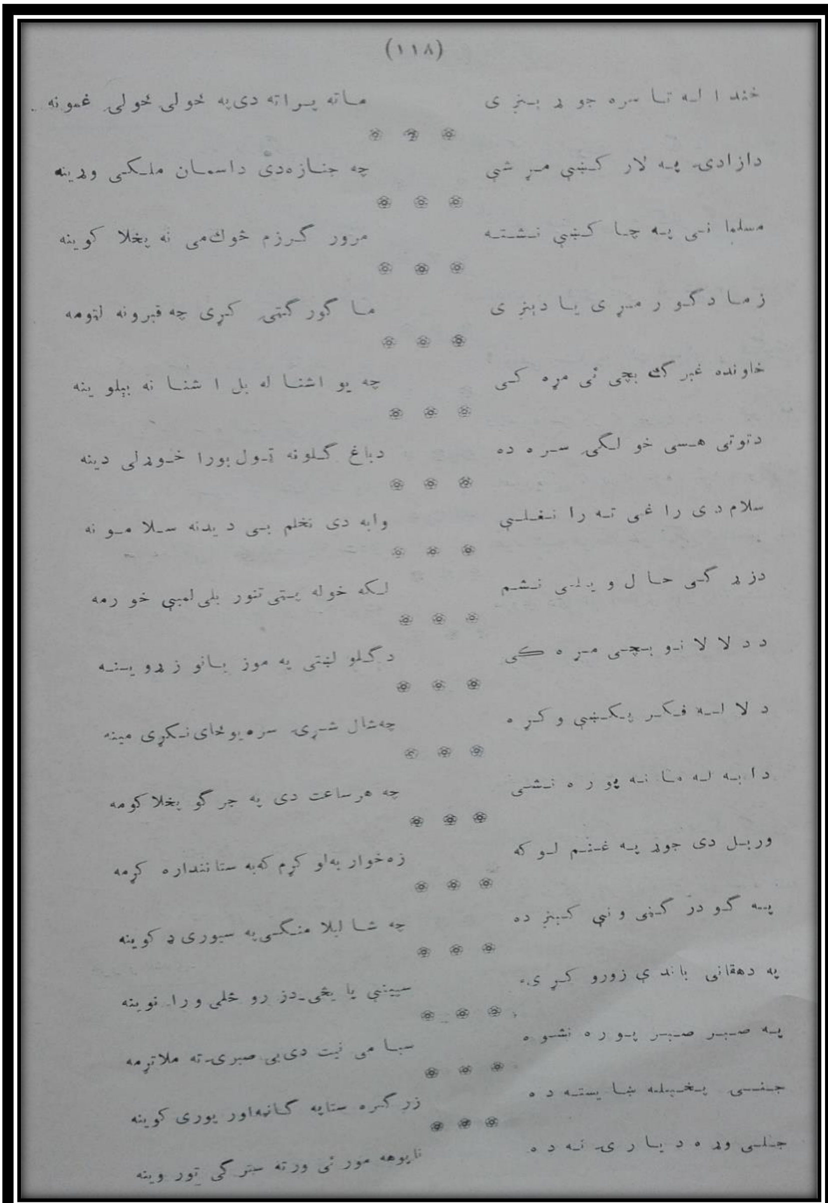
(۱۱۸)

خندا له تا سره جوړ بېږي ... ما ته پراته دي په څولي څولي غمونه
د ازادۍ په لار کښې مړ شې ... چه جنازه دې د اسمان ملکې وړینه
مسلمانی په چا کښې نشته ... مرور ګرزم خوک مې نه بخلا کوینه
زما د ګور مړی یا دېړی ... ما ګور ګټی کړی چه قبرونه لټومه
خاونده غېرت بچي نی مړه کې ... چه یو اشنا له بل اشنا نه بېلو ینه
د توتی هسی خو لګی سره ده ... د باغ ګلونه ټول پورا خوړلی دینه
سلام دې راغی ته را نغلې ... وابه دې نخلم بی د یدنه سلامونه
دزړه ګی حال و یلی نشم ... لکه خوله پټی تنور بلی لمبې خورمه
د دلالو بچی مړه کې ... د ګلو لښتی په موز پانو زړدو پنه
د لاله فکر ېکښې وکړه ... چه شال شړی سره یو ځای نکړی مینه
دا به له ما نه پوره نشی ... چه هر ساعت دې به جرګو بخلا کومه
وربل دې جوړ په غنم لوکه ... زه خوار به او کرم که به ستا ننداره کړمه
په ګودر ګډی و نی کبېږ ده ... چه شا ابلا منګی په سیوری د کوینه
په دهقانی بانډې زورو کړی ... سینې یا پټې دزرو ځلی و را نوینه
په صبر صبر پوره نشوه ... سبا می نیت دی بی صبری ته ملا تړمه
جنی په خپله ښایسته ده ... زر کره ستا په ګانه اور پوری کوینه
جلی وده د یاری نه ده ... تا بوهه مور نی ورته ستر ګی تور وینه

۳۵:-ګل باچا الفت د پښتو سندرې کتاب چې ۱۳۲۵ لېږدي (۱۹۴۶ زېږدي)، ۱۱۸ چوپړي انځور. د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۲ ده، ۱۱۶ دانې لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټیکۍ په کې سره ګډې ټولې شوې دي. * ما یې انځور باستلی دی، له A٤ یې د چوپړو(مخونو) جوسه لږ اوږد دی. (# ۳۵ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱.۱۵ ای (الف). ګل باچا الفت داسې ليکلي دي لکه:

,, لنډۍ : په پښتو سندرو کې يوه ډول اشعار شته چې لنډۍ يې بولي، د لنډۍ لومړۍ مسره لنډه او دوهمه اوږده وي، دا ډول اشعار د پښتو په موسيقي کې ډېره زياته برخه لري. ځکه چي د پښتو په هره خوا کې په بېل وزن او بېل آهنګ ويل کېږي، مګر هر آهنګ يې جذاب او له سوزه ډک وي چې اورېدونکي يې ارو مرو له تاثير لاندې راځي.

په دغه ټولو اوازونو کې چې د لنډۍ له پاره پيدا شوي دي، تيرايي وزن ډېر شهرت موندلی او زيات موثر دی. لنډۍ علاوه په دې چې په يو موثر او سوزناک لحن ويل کېږي او د آهنګ په لحاظ زيات تاثير لري.

د مضمون او مفهوم په اعتبار هم د پښتو په لوړ او عالي ادب کې ښه ځای لري او د فصاحت او بلاغت زور او قوت په کې ليده شي. اکثره لنډۍ داسې دي چې په پښتو کې د متلونو په ډول ويل کېږي او (حکم و امثال) ورته ويلی شو، ډېر مطالب شته چې د يوې لنډۍ په ويلو د کناياتو په ډول ادا کېږي له طراحت نه اولی بلل کېږي.

په لنډيو کې که څه هم ځينې داسې وي چې سوال او ځواب په ډول د مين او مينې له خوا ويلی شوي وي او د مضمون تسلسل په کې ليده شي. مګر عموماً يوه لنډۍ له بلې نه په مضمون کې جلا دی. په هر لنډۍ کې يوه خبره تمامه شوي وي.
په لنډيو کې ساده ګي او له عمومي ذهن او تخيل سره موافقت، اولسي تعبيرات او ځينې نور صفتونه موجود دي، چې لنډيو خوند يې ډېر زيات کړی دی او په هر چا باندې ښې لګېږي. د مثال په ډول دا يوه لنډۍ و ګورئ! چې يوه مينه د خپلې مينې د زياتوالي په اظهار کې وايي:

▲ د مينې تول مو سره و که
زه يوه لوټه په يار زياته و ختمه

په دې لنډۍ کې دغه ساده. اولسي تعبير چې يوه لوټه زيات ختل دي، دا لنډۍ خوږه کړې او ادبي ملاحت يې په کې پيدا کړی دی.
يوه بل مين له يوې خوا د عشق جاذبه، د ليلا کشش او له بلې خوا د خلکو تهمتونه، خبرې وينې، په يوازې موقف کې درېږي چې نه وړاندې تلی شي او نه بېرته راګرزېدلی شي نو په ډېر ساده ډول وايي:

▲ که پسې ځم خلک پوهېږي
که پسې نه ځم ليلا کړي اشارتونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انګېز
څېړنـــــــــچوپړي (ریســــــــــــرچ پانې)

دا راز مضمون په دغسې ډول اداکول چې له دېنه زیاته عام فهمي او ساده ګي په کې نوره نه ځايېږي، د لنډۍ جوړونکو کار دی او په نورو اشعارو کې يې په ډېر قدرت سره موندلی شو.
د دې له امله چې د پښتو لنډۍ په پښتوسندرو او پښتو ادب کې لوړ ځای لري او ملي ادب غوره والی په کې شته، یوه څه لنډۍ دلته له یوه ځای او بل ځای څخه د انتخاب په ډول را اخلم:

▲ راځئ، راځئ چې لنډۍ وايو
لنډۍ لا ښې دي د یار غم غلطوینه

د معشوقو له خولې:

▲ زما د لاس ګوتې د سروکه
زه به دې کور په سرو منګولو تولومه

▲ زما د زړه تسلې وکه
پس له هغه مې په سینه وهه لاسونه

▲ که دې وطن راسره پرېښود
په سرومنګولو به دې خپې چاپې کومه

▲ راشه قسم راسره و که
که ناز ولې مې ساتې در سره ځمه

▲ راځه چې و تښتو مینه
تر شا خبرې به سپین ږیری سپینوینه

▲ قلم دې مات ګوتې دې پرې شي
زما خیالي اربل ته نه کړې تاویزونه

▲ زما اشنا نادان هلک دی
چې خولګۍ ورکړم په صحرا وايي حالونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ملا آذان ته بیره مه کړه
زه د اشنا په غېږ کې اوس ورولوېدمه

▲ مسلماني په چا کې نه شته
د لاس بنګړي مې خرڅوي ما ژړوینه

▲ مولا دې بله زېرمه و که
زما د غاړې اوړی مه کاږه مینه

▲ ما درته نه وې شرمېدمه
د سرې نتکۍ سره پېزوان مزه کوینه

▲ مبارکي را کړئ عالمه
له تهمتو سره خپل یار قبوله کړمه

▲ وار مې د تورو زلفو تېر شو
اوس مې په تورو زلفو نه نښلي بازونه

▲ که مې خدای بنه ساتي که بده
راتول به نه کړم د سالو سره پلوونه

▲ د کوټې تېر راباندې پروت وی
راباندې نه وی د بې ننګ سړي لاسونه

▲ ښنګه دې خواره کړمه خدایه
چې همسایه مې د خولګۍ تمه لرینه

▲ خلک جوړه جوړه ودېږي
زه کم نصیبه یار په خوب لا نه وینمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انګړ
ځېرنـــــــــچوپېري (ریســـــــــرچ پانې)

▲ خدای به دې بیا راته مهتاج کې
که په لنډۍ زنه مې و وهل خالونه

▲ چې زه کور نه یم ته رامه شې
تا له به کور په بنو ځوک جارو کوینه

▲ جبل وهه دنیا پرسته
زما د ناز خندا دې هېره شوه مینه

▲ تینګه مې مه نیسه په غېږ کې
سبا به بوی د لونګین درځنې ځینه

▲ له مانه ته بنه یې چلمه
چې جانان خوله دربانډې ږدي دواړه لاسونه

▲ په نصیب خپل همزولی را کړې
که نیستې راغله په خندا به یې تېرومه

▲ په متیز توب درسره نه ځم
په پاکه مینه درسره یم ځو چې یمه

▲ په غم کې تانه کمه نه یم
کم عقله نه یم چې به کلی خبرومه

▲ پرېږده چې تور بنامار مې و خوري
په پاړو ګر جانان زه ډېره نازېدمه

▲ اشنا مې وری را نه تللی
چې دسترخان لره ورځم ژړا راځینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ سترګې مې تا ته تورولې
چې ته رانغلې په سرو اوښکو یې مینځمه

▲ څوک به دې مړ کړي ښکلی یاره
پردۍ برستنې جګوي شمېرې خالونه

▲ که مې د یار ګوتې په لاس وی
ما به له ټولو نجونو پورته وړه لاسونه

▲ بنګړی مې ستا په لاس کې مات شوه
که مړنی یې اوس مې ډک کړه مړوندونه

▲ په خوب ویده به دې راویښ کړم
یاره زما د لاس بنګړي راغلي دینه

▲ که په سلام مې خوشحالېږې
زه به دا سرې منګولې تل په تندی ږدمه

▲ زما هر وخت تاته سلام دی
چې در په یاد شوم زما اخله سلامونه

▲ د جنازې بازو ومه نیسه
که سپینه خوله مې په راستۍ در کړې وینه

▲ لالیه راشه چې خوله در کړم
زموږ په کلي کې مرګوده مړه به شمه

▲ پاس د اسمان ستورو ته ګوره
په تا مې دومره دي د سپینې خولې پوروونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ که مې په خپل يار کې وفا وی
زه به د بل يارى ته ولې پخسېدمه

▲ د ورځې تورې سترګې ګرځم
د شپې په لپو، لپو اوښکې تويومه

▲ اوبه د کوز ګودر خوږې دي
زه د اشنا له پاره بر ګودر ته ځمه

▲ زما سالو کې ګرمي کيږي
په زړه ظالم اشنا مې اور ته کشوينه

▲ اختر د دواړو مبارک شه
زه به خپل سره لاسونه يار ته ورکومه

▲ خلک دې وايي تهمتونه
زه د اشنا په غيږ کې چا ليدلې يمه؟

▲ ريباره ورشه ورته وايه
که د بدىيو زور لرې در سره ځمه

▲ باراىي چېرې وې يتيمه!
چې شا ليلا په سپينه خوله کړه خيراتونه

▲ په ځان مين يې په مانه يې
ياري په داسې مينو نه کيږي مينه

▲ تر مستانه يار خو مې جار کې
چې تش ديدن ته يې خېمې وهلې دينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ خاونده بیا دې ماسختن که
چې نارضا کټ ته مې ربړ دي اندامونه

▲ روکی چې سپور شي د خپل کور شي
لالی دې سپور شي چې سپره ورپسې ځمه

▲ زما جانان دې را سره وي
په ما دې تېرې له میرو را چلوینه

▲ امیره ستا نوکران ډېر دي
د سپیني خولې نوکر راپرېږده چې راځینه

▲ یار مې په سرو لاسو مین دی
ځکه نکریزې په خپل کور کې شنې کومه

▲ ګوتې بنګړي د دنیا دود دی
زه له نیستمنه یاره نه غواړم دودونه

▲ زه دې په دوه وو کې کړم خدایه
چې د پلار کور کړم که له یاره سره ځمه

▲ هغه ساعت به لوی قیامت وي
چې زوړ سړی په چټې واچوي لاسونه

▲ تر دې خر وړي سپي را تېر شه
تر دې ملالې خولې به زه در تېره شمه

▲ خاطر دې ډېر راباندې ګران دی
زه په ملاله خولګی نه پرېږدم لاسونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ دا پېغلتوب مې دې غم دود کړې
خیالي څوانان راپسې مري خونکاره شومه

▲ زړه دې زموږ له کوره وېسه
موږ کړه نه شته د مینو زړو ساتنه

▲ توره بلا یم نور څه نه یم
په یار مې خاورې اړوي هېڅ نه کېږمه

▲ ته د اختر په سهار راشه
زه به در اوزم تورې سترګې سره لاسونه

▲ هلکه مرې که پاته کېږې
دا مې دستور دی نرۍ سترګې تورومه

▲ سترګې کجکول کړه دیدن واخله
ملنګه یاره په بانه راغلې یمه

د مینو له خوا:

▲ په ګودر څه بلا لګېږي؟
چې کشر ورور دې بدرګه درسره ځینه

▲ د شپې په خوب کې ګلان وینم
د لیلا مینه مې په ګلو ګرزوینه

▲ خال دې واهه خبر دې نه کړم
ناغه به راکړې د سرکو شونډو سرونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ که په صورت درنه جدا یم
اروا مې ستا په کټ منګولې لګوینه

▲ له پاسه سره لستوڼې راغله
د بام په سر ورته پيريانو و نیومه

▲ که ستا د سترګو اشارت وی
په موزیګې به درته سره کړم دیوالونه

▲ ستا په نتکی کې شیطان ناست دی
هره شپېبه مې ستا خولګی ته لمسوینه

▲ په ګودر سور سالو ښکاره شو
ما وی دې تورو اوبو اور واخست مینه

▲ ژړا مې نه ده په چا ګرانه
خوشې ګریوان په اوښکو خله لمده ومه

▲ زړه مې د ستا سو کور کې پرېښود
مور ته دې وايه چې پرې نه کړي منتونه

▲ زړګی مې تاسو کړه هېر شه
خور به دې ځای جارو کوي مونده به يې کړينه

▲ اول دې لاپې د یارۍ کړې
اوس دې کټکی د مور له خنګه ګرزوينه

▲ که دنيايي شرمونه نه وی
تا به منګی وړه زه به تش درسره تلمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر راز لنډی

▲ خدایه بې دردو ته درد ورکړې
چې د دردمنو له احواله خبر شینه

▲ زما سلام په هغو وایه
چې د ماښام ډوډی له اوښکو سره خورینه

▲ په خوله به جنګ درسره و کړم
د زړه کوڅې به درنه ولې بېلومه

▲ ټپس د باز په نرخ خر ځېږي
زه په دغه بازار سودا کله کومه

▲ خندا له تا سره جوړېږي
ماته پراته دي په ځولی، ځولی غمونه

▲ د ازادی په لار کې مړ شه
چې جنازه دې د اسمان ملکې وړینه

▲ مسلماني په چا کې نه شته
مرور ګرزم څوک مې نه په خلا کوینه

▲ زما د ګور مړی یادېږي
ما ګور ګټی کړې چې قبرونه لټومه

▲ خاونده غبرګ بچي یې مړه کې
چې یوه اشنا له بل اشنا نه بېلوینه

▲ د توتي هسې خولګی سره ده
د باغ ګلونه ټول بورا خوړلي دینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ سلام دې راغی ته رانغلې
وا به دې نه خلم بې دینه سلامونه

▲ د زړګي حال ویلی نه شم
لکه خوله پټی تنور بلې لمبې خورمه

▲ د دلالانو بچې مړه کې
د ګلو لښتې په موزیانو زړه وینه

▲ دلاله فکر په کې و کړه
چې شال شړی سره یوه ځای نه کړې مینه

▲ دا به له مانه پوره نه شي
چې هر ساعت دې په جرګو په خولا کومه

▲ وربل دې جوړ په غنم لو که
زه خوار به لو کړم که به ستا ننداره کړمه

▲ په ګودر ګنې ونې کېږده
چې شا لیلا منګی په سیورې ډکوینه

▲ په دهقانې باندې زور و کړئ
سپینې پایڅې د زرو څلې ورانوینه

▲ په صبر، صبر پوره نه شوه
سبا مې نیت دی بې صبری ته ملا ترمه

▲ جنی په خپله ښایسته ده
زرګره ستا په ګانه اور پورې کوینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ جلی وړه د یاری نه ده
ناپوهه مور یې ورته سترګې توروینه

▲ څوک به یې ولې خاطر نه کړي
چې کور کې سره او سپین لري یا سپین مخونه

▲ چې په دنیا په ښه رانغلې
بیا مې د شناختو په سر مه وهه لاسونه

▲ مور یې په کلي شړومبې غواړي
لور یې چارک اوړی په غاړه ګرځوینه

▲ یا خو زما په زړه تیاره ده
یا د تمامې دنیا مړه دي مشالونه

▲ زما زړګی د کاوون غر دی
په نورو ګرد وي په ما واورې ورونیه

▲ سوال به یې ولې نه قبلیږي
چې تور اوربل په زیارت ږدي سوالونه کړینه

▲ اوښانو بیا غاړې کږې کړي
چې پرې سپرې دي سپینې خولې زېږ پیزوانونه

▲ بې له دیدنه به روغ نه شم
که په بارو، بارو دې راشي کاغذونه

▲ په بل وطن مې نه لوریږي
که د ځلمیو رسالې درپسې ځینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ولې به نه ژاړم تا لا شوم
اشنا زما دیدن یې نور خلک کوینه

▲ غمازه خوار شې مور دې خوار کړو
شړۍ دې لنګ شه چې شکوې پردې شالونه

▲ سر دې له هرې ونې لوړ دی
چناره ولې نه راوړې د خیال ګلونه

▲ عالم به تول په تا مین شي
که دې زما په سترګو و وینې مینه

▲ په یارانه کې زړه سندان که
په کې پېښېږي د پلکونو ګذارونه

▲ نجلۍ په سر دې منګی مات شه
چې دې اوبه شي د سینې د باغ ګلونه

▲ نصیبه و سوزې اېره شې
تندیه مات شې په تا څه لیکلي دینه ،،

(ګل باچا، ۱۳۲۵ لیږدی کال، ۱۱۲څخه تر ۱۱۹ چوپړی)

خېره ۲. الف ګل پاچا الفت ,, پښتو سندرې ،، لیکي کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۲۵ لیږدی (۱۹۴۶ زیږدی)، (ګڼه یې په: دانې)													
کڼه.	راتولونکي / لیکوونکي نوم	لیکی	چاپ کال	ټول تال لنډی، ټپې، ټیکی او مصری	Lánḍéy لنډی	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکی	Mésréy مصری	Related منسوبي	Suffix Voice وروستاړی غږ	■ Action Req'ed ګړه شوی	● (Caution) خبرداری	✓ (In control) کنټرول کې
۳	کل پاچا الفت	پښتو سندری	لیږدی ۱۳۲۵	۱۱۶	۷۳	۲۶		۱۷					
					۲۱	۱۰		۹	▲ سرو ته منسوبي Related to men				
					۵۱	۱۴		۸	▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
					۲۰	۷		۷	ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.				
					۲۵	۱۰		۸	ینه - ná: (څرګنده ي په غږ جملې، غوندلې سره راشي) ینه.				
					۱				زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۲۷	۹		۲	زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
									زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېری لږې شتون لري.				
									څرګنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېری لږې شتون لري.		۴۲۴	۱۰	تول

۱۵. ۳ لښتیلیک:. څېره ۲. الف ګل پاچا الفت ,, پښتو سندرې ،، لیکي کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۲۵ لیږدی (۱۹۴۶ زیږدی)، (ګڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاندې انځور مې پرې کړی او دلته ټمبلی دی چې له نن څخه ۶۲ کاله وړاندې په پښتنې سندرې لیکی کې صدیق الله ریښتن په ننتوزه کې کښلې دي.

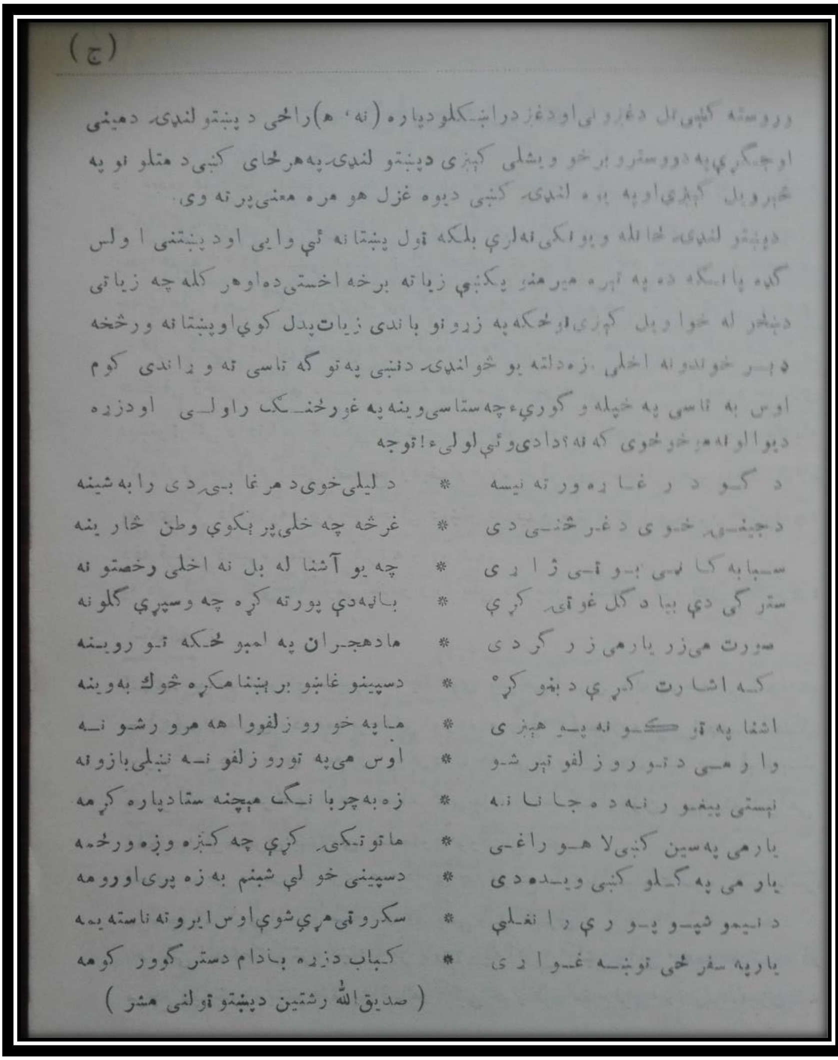
(ج)

ورو سته کښې ال دغزوای او دغزدراښکلو دیاره (نه، ه) راځی د پښتو لنډۍ دمینی او جګړې په دووسترو برخو ویشلی کېږی دپښتو لنډۍ په هرځای کښې د متلو او په څېرویل کېږی او په یوه لنډۍ کښې دیوه غزل هو مره معنی پرته وی.

دپښتو لنډۍ ځا ځله ویونکی نه لري بلکه ټول پښتانه ئې وایی او د پښتنی او لس ګډه پانګه ده په ټپره هیرهنرییکښې زیاته برخه اخستی ده او هر کله چه زیاتی دښځو له خوا ویل کېږی او ځکه په زړونو باندی زیات بدل کوي او پښتانه ورڅخه ډیر خوندونه اخلی. زه دلته یو څو لنډۍ دنبنی په توګه تاسی ته وړاندی کوم اوس به تاسی په خپله وګورئ چه ستاسی وینه په غورځنګ راولی او د زړه دیوالونه مو څوڅوی که نه؟ دادی وئې اولی! توجه

د ګو د رغاړه ور ته نیسه * د لیلی خوی د مرغا بی ردی را به شینه
د جیغو خوی د غرڅنی دی * غرڅه چه خلی پر یکوي وطن څاریږنه
سبا به کانی بوتی ژاړی * چه یو آشنا له بل نه اخلی رخصتونه
سترګی دې بیا د ګل غوټۍ کړې * بانه دې پورته کړه چه وسیږي ګلونه
سوړت می زړ یارمی زړ ګړدی * ما دهجران په اور ځکه تو رو ینه
که اشارت کړې د ښو کړم * دسپینو غاښو بر ښنا مکړه څوک به وینه
اشنا په ټوکو له یوه هیږی * ما به خو رو زلفو واهه مرو رشو نه
وارمی د تورو زلفو تیر شو * اوس می په تورو زلفو نه نیولی بازونه
نیستی پیغور نه ده جانانه * زه به چربا نګ هیچنه ستا دیاره کړمه
یارمی په سین کښی لاهو راغی * ماتو تکی کړې چه کښیږه وزه ور ځمه
یارمی په ګلو کښی ویده دی * دسپینی خولي شبنم به زه پری اوورومه
د امیمو شپو پوري ړا نغلې * سکروټی مړې شوې اوس ایرو ته ناسته یمه
یار په سفر ځی توښه غواړی * کباب د زړه بادام دسترګو ور کومه
(صدیق الله رښتین دپښتو ټولنی مشر)

۳٦:- محمد دین ژواک د پښتني سندرې لومړۍ برخه ۱۳۳۴ لیږدی ج چوپړي انځور. د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۴ ده او سریل ګڼه یې ۱۲۵۹۴ ده، پرله پسې نمبر د پښتو ټولنې ۱۱۵ ده، چې ټولې په کې ۷۳۰۰ دانې لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټیکۍ په کې سره ګډې ټولې شوې دي. چې ۱۳ دانې لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټیکۍ په کې په ننتوزې کې صدیق الله ربښتین سره ګډې په کې کښلې دي. * ما یې انځور باستلی دی، له A٤ یې د چوپړو(مخونو) جوسه لړ اوړد دی. (# ۳۶ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲.۱۵ بې (ب). صديق الله رښتين د پښتو ټولنې مشر داسې ليکلي دي لکه:

... . ,, پښتو لنډۍ د پښتنې سندرو يوه ډېره غوره او زياته برخه ده چې لومړی مسره يې ۹ سيلابه او دوهيمه يې ۱۳ سيلابه وي.
دا سندرې جلا، جلا نومو باندې يادېږي، لکه لنډۍ، ټپه، ټيکی، ستاينه، مصره د لنډيو په ورسته کې تل د غړو يې او د غړ د راښکلو له پاره , نه او هـ ، راځي.

د پښتو لنډۍ د مينې او جګړې په دوو سترو برخو وېشلی کېږي، لنډۍ په هر ځای کې د متلونو په څېر ويل کېږي او په يوه لنډۍ کې د يوه غزل هومره مانا پرته وي.
د پښتو لنډۍ ځانله ويونکی نه لري بلکه ټول پښتانه يې وايي، د پښتنی اولس ګډه پانګه ده، په تېره مېرمنو په کې زياته برخه اخيستې ده، هر کله چې زياتې د ښځو له خوا ويل کېږي نو ځکه په زړونو باندې زيات پدل کوي او پښتانه ورڅخه ډېر خوندونه اخلي.

زه دلته يوه څو لنډۍ د نښې په توګه تاسې ته وړاندې کوم اوس به تاسې په خپله و ګورئ چې ستاسې وينه په غورځنګ راولي او د زړه ديوالونه مو خوځوي که نه؟
دا دی و يې لولئ! توجوع

▲ د ګودر غاړه ورته نيسه
د ليلا خوی د مرغابۍ دی رابه شينه

▲ د جينۍ خوی د غرڅنې دی
غرڅه چې خلې پرېکوي وطن ښارينه

▲ سبا به کاڼي بوټي ژاړي
چې يوه اشنا له بل نه اخلي رخصتونه

▲ سترګې دې بيا د ګل غوټۍ کړې
بانه دې پورته کړه چې و سپړي ګلونه

▲ صورت مې زر يار مې زرګر دی
ما د هجران په لمبو ځکه توروينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ که اشارت کړې د بڼو کړه
د سپینو غاښو بریښنا مه کړه څوک به وینه

▲ اشنا په ټوکو نه پوهیږي
ما په خورو زلفو واهه مرور شونه

▲ وار مې د تورو زلفو تېر شو
اوس مې په تورو زلفو نه نښلي بازونه

▲ نښتي پیغور نه ده جانانه
زه به چربانګ مېچنه ستا له پاره کړمه

▲ یار مې په سین کې لاهو راغی
ما توتکۍ کړې چې کړه وړه ورځمه

▲ یار مې په ګلو کې ویده دی
د سپینې خولې شبنم به زه پرې اوورومه

▲ د نیمو شپو پورې رانغلې
سکروټې مړې شوې اوس ایرو ته ناسته یمه

▲ یار په سفر ځي توښه غواړي
کباب د زړه بادام د سترګو ورکومه،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لیږدی، ج چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو انګړ
ځېرنـــــــــچوپړي (ريســــــــــرچ پاڼې)

ځېره ۲. ب محمد دين ژواک ,, پښتني سندرې ،، لومړی برخه ليکی، په ننتوزي د ج چوپړي کې د صديق الله رښتين د لنډيو، مصرو، ټپو او ټيکيو کچه، ۱۳۳۴ لېږدی، (ګڼه يې په: داني)

ګڼه.	راټولوونکی / ليکوونکی نوم	ليکی	چاپ کال	ټول کال لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ	Lánḍéy لنډۍ	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټيکۍ	Mésréy مصرۍ	Related منسوبې	ورروستاړي غږ Suffix Voice	Action Req'ed کړه شوې ■	(Caution) خبرداری ●	(In control) کنټرول کې ✓
۴	صديق الله رښتين	پښتني سندرې	لېږدی ۱۳۳۴	۱۳	۸	۲		۳			۵۵	۱۲	ټول
					۵				▲ سړو ته منسوبې Related to men				
					۳	۲		۳	▲ ښځو ته منسوبې Related to women				
					۳	۱			ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.				
					۳			۱	ينه - ná: (ځرګنده ي په غږ جملې، غونډلې سره راشي) بينه.				
									زوزکی - ana: (نون زور ولړي) نه.				
					۲	۱		۲	زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
									زورکی , ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خيله) ډېرې لړې شتون لري.				
									ځرګنده , ه ،: (کوناتوره، بختوره) ډېرې لړې شتون لري.				

۴ .۱۵ لښتيليک:. ځېره ۲. ب محمد دين ژواک ,, پښتني سندرې ،، لومړی برخه ليکی، په ننتوزې د ج چوپړي کې د صديق الله رښتين د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو کچې، ۱۳۳۴ لېږدی، (ګڼه يې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳.۱۵ بې – ۱. پښتو څېړنو د نړوال مرکز، نړوال سیمینار د مقالو مجموعه، ۱۳۵۴ لېږدی کې پوهاند صدیق الله رښتین په اووه مه ګڼه مقاله پښتو پېژندنه کې کښلي دي:.

,, لنډۍ: لنډۍ د پښتو ژبې یوه ډېر لرغونی طبعې شعر دی. لنډۍ کوم معلوم ویونکی نه لري بلکه د ټول اولس یوه شریکه پانګه ده چې د پښتو د شفاهي ادب یوه غوره برخه ورته ویلی شو. د پښتو په هره لنډۍ کې د یوه پوره غزل مفهوم پروت وي. د لنډۍ اوله مسره له دوبیمي نه لنده وي نو ځکه ورته لنډۍ وایي.

لنډۍ ته ټپه او ټکۍ هم وایي. په پښتو لنډۍیو کې هر ډول مطالب ویل کې دی شي خو زیاتې لنډۍ عشقي او د مینې محبت په ګانه ښایسته دي. د ننګ او غیرت توري میرانې لنډۍ هم ډېرې دي. لنډۍ په هر ځای کې په جلا جلا اهنګ او تال ویل کېږي چې تیراوالي، شلګری او پېښوری په کې ډېر شهرت لري. ښاغلی بینوا په خپل اثر ,, چند اهنګ ،، پښتو کې د لنډۍیو ,, ۱۱ ،، اهنګونه ښودلي دي او وایي چې نور هم لري، پښتو لنډۍ تر اوسه پورې په کامل ډول نه دي راټولې شوي یوازې ۸۰۰۰ لنډۍ د پښتو ټولنې له خوا په ۱۳۳۴ لېږدیز کال کې خپرې شوي دي. دوه لنډۍ د نمونې په توګه رواوړل کېږي:

▲ اور چې بلېږي اخر مړ شي
زړه چې مین شي همېشه لمبې وهینه
▲ د اکبرخان غازي په توره
وطن رڼا شو دښمنان په ماتې ځینه ،،
(پښتو ټولنه، ۱۳۵۴ لېږدی،۵۰ چوپړی)

څېره ۲. ب - ۱ پښتو ټولنه ,, پښتو څېړني ،، د پوهاند صدیق الله رښتین په اوومه ګڼه مقاله پښتو پېژندنه کې، ۵۰ چوپړي، کې د صدیق الله رښتین د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۵۴ لېږدی، (ګڼه یې په: داني)

✓ کنټرول کې (In control)	● خبرداری (Caution)	■ کړه شوی Action Req'ed	ورروستاړي غږ Suffix Voice	Related منسوبې	Mésréy مصری	Ţikéy ټیکی	Ţapé ټپې	Lánḑéy لنډی	ټول تال لنډی، ټپې، ټیکی او مصری	چاپ کال	لیکې	راټولونکی / لیکونکی نوم	ګڼه.
					۱			۱	۲	۱۳۵۶ لېږدی	پښتو څېړنې	صدیق الله رښتین	۵
				▲ سړو ته منسوبې Related to men	۱			۱					
				▲ ښځو ته منسوبې Related to women									
				ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.									
				ینه - ná: (څرګنده ی په غږ جملې، غونډلې سره راشي) بینه.	۱			۱					
				زوزګی - ana: (نون زور ولري) نه.									
				زوزګی - mana - (منه مجهوله هې * مه) مه.									
				زوزګی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لږې شتون لري.									
تول	۵	۵۵		څرګنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) ډېرې لږې شتون لري.									

۱۵. ۵ لښتیلیک:. څېره ۲. ب – ۱ پښتو ټولنه ,, پښتو څېړني ،، د پوهاند صدیق الله رښتین په اوومه ګڼه مقاله پښتو پېژندنه کې،۵۰ چوپړي، کې د صدیق الله رښتین د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۵۴ لېږدی، (ګڼه یې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴.۱۵ پې (پ). پوهاند دوکتور سيد بهاء الدين مجروح نظريه داسې سپينې ته راباسې.

د پښتو څېړنې ليکې کې په دې سرليک؛ لنډيو کې د پښتنې مېرمنې يوه خاصه څېره په دې ښه کارې ،، ... . لنډۍ د ګرامرې جوړښت، فکرې او شعرې محتوی له لحاظ په دوې ډوله وېشل کې دی شي يا د ښځې له خوا ويل شوې وې او يا د نارينه له خوا. د نارينه له خوا ويل شوې لنډۍ هم په دوې ډوله دي:

هغه لنډۍ چې طالب، ملا يا ميرزا ويلې دي او هغه کې دري او عربي اصطلاح ګانې راغلې دي، ديني مفاهيم او د دري شعر تاثيرونه په کې ليدل کېږي، د دې لنډيو شعري ارزښت ډېر لږ دی. مصنوعي او سستې دي، رښتينې شعري قوې لنډۍ هغه دي چې بې سواده نارينه وو، ويلې دي. مګر ترټولو مهمې هغه لنډۍ دي چې د ښځو له خوا ويل شوې دي. ،، (سيد بهاء الدين، ۱۴۶ چوپيری)

،، ... . **۱ـ په مينه کې:** د نارينتوب کوډ د ښځې مينه سانسور وي او منع کوي او ديني احساس د دې نهي ملاتړ کوي. پېغلې او ځلمې حق نه لري په آزاده ټوګه سره کېنې پاڅې آزادانه د مينې اظهار و کړي، د مېړه او ښځې په توګه يوه بل سره خوښ کړي، مينه داسې يوه ګناه ده چې مرګ يې جزا ده. د مينې ګناهګاران وژل کېږي او د دښمنې سلسله نسلو نه نسلو ته دوام کوي.

پېغلې تبادله کېږي او يوازې د کورنۍ مشر د خپل د فاميلې او قبيلوي سياست په بنا د هغې سرنوشت ټاکي. نو ځکه د بېلتون سندره د لنډيو ډېره مهمه برخه ده، وجه يې دا ده، چې پښتنه پېغله تل خپل مين څخه جلا ده، ځلمی يا لرې وطنو ته غريبۍ پسې تللی او په کلي کې دی، خو پېغلې ته يې د ليدو اجازه نه شته. د ښځې له خوا د مينې اظهارولو په ګناه او لوی شر ښکاري دا پېغله د تل له پاره په بېلتون اخته په دوو بلاوو کېوزي:

مېړه يې يا سپين ږيری وي يا يو کوشنی هلک. دا مېړه دی چې همېشه ورته د (موزيګي) خطاب کوي. هېڅ داسې يوه لنډۍ به ونه مومو چې په هغې کې ښځه خپل مېړه ته د مينې يا د وفادارې اظهار و کړي.

ولې به نه ژاړم عالمه
چې زوړ سړی مې د پالنګ تمه کوينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما په برخه دې کمکی کړ
زه چې کمکی يار لويوم زړه به شمه

او مېړه سره ژوند ورته هره شپه عذاب دی:

خاونده بيا دې ماخستن کړ
بيا مې په خوا کې موزيګی کوي خوبونه

خاونده بيا د ماخستن کړ
چې نارضا کټ ته مې ربړ دي اندامونه

خپل خاوند موزيګي ښځه په سندره کې داسې انتقام اخلي.

راځه، راځه پر کټ را خېږه
که بازو مات شو موزيګی به يې جوړوينه

ستا په راتلو موزي قاربږي
زه به خولګی په دروازه کې درکومه

مګر دا نا رضايت په يوه بل شان ښه بڼه په لنډۍيو کې بربښي. د مينې خبرې ممنوعې خبرې دي، دا خبرې په جګ اواز او په ډاګه ويل په خپله د نارينتوب کوډ بې اطاعتي ده. ښځه د عشق او مينې ښځه په ډېر صراحت او سخت رياليسم خبرې کوي.

ته به وايي چې دا غواړي قصداً، ارادتاً نارينه و شرموي، نارينه په خپل نارينتوب کې خړ پړ کړي او کوم ټکی چې په دې عشق سندره کې لا نور د پاملرنې وړ دی هغه دا دی چې په دې عشقي بيان کې ښځه د زړه سوی او د ترحم احساس ځخه هېڅ کار نه اخلي.

مينه يم منکره نه يم
که شنکی خال مې د چړو په ځوکو ځينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ خوله مې د خولې د پاسه کېږده
ژبه مې پرېږده چې ګیلې درته کوینه

▲ بېګانۍ شپه به بیا را نه شي
چې درسته شپه د یار په غېږ کې شرېدمه

▲ راشه زما تر ځنګه کښېنه
که ته شر مېږي لاس به زه درواچومه

▲ خولګۍ مې خوره صرفه پرې مه کړه
شکره نه ده چې په تول به کمه شینه

▲ ټینګه مې و نیسه په غېږ کې
مخ مي راستون کړه ښکلوه شینکي خالونه

ځلمی خپل عشق ته رابولي. مګر دا بلنه په عذر او زارۍ نه کوي، ته په خپل ځان زړه سیزې او ته په خپل مین، په دې میدان کې ښځه د نارینه څخه زړه وره ده ځکه چې په دې بلنه کې له نارینه څخه ښځې ته زیات خطر متوجې دی. ځکه چې نارینه خو له ځانه دفاع کولی شي، تښتېدی شي، بل وطن ته تلی شي، مګر ښځه تل وژل کېږي، دا کبرجنه زړه وره د خپل ځان خطر ته هېڅ اشاره نه کوي یوازې نارینه تشویقوي (لېیلي) چې لږ څه خطر خو قبول کړي:

▲ دیدن کوه مه ایسارېږه
که چا پرې مړ کړې ځوانان تل په مینه مرینه

▲ له سره تېر شه دیدن و کړه
چې سر ساتې خاورې به و کړي دیدنونه

▲ راځه چې باغ ته سره لاړ شو
یا به مین شو یا به غبرګې چړې خورونه ،،
(سید بهاء الدین، ۱۵۱ چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

،، ته چې زما په غېږ کې رېږ دې
هلته په څه کړې چې د تورو برېښنا وینه

جانانه مې جنګ کې ماتې و کړه
په بېګانې ورکړې خوله پښیمانه شومه

که له میدان نه په شاه راغلې
کور دې ځای نه شه بل وطن ته ځه مینه

مرچل ته ژر خېږه جانانه
ما دې په سر باندې اېښودي دي شرطونه ،،
(سید بهاء الدین، ۱۵۳ چوپړی)

ځېره ۲. پ پښتو تولنه ,, پښتو ځېړني ،، د پوهاند دوکتور سید بهاء الدین مجروح په مقاله لنډیو کې د پښتني مېرمني یوه خاصه ځېره، ۱۴۶ چوپړي، کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۵۴ لیږدی، (ګڼه یي په: داني)

کڼه.	راټولونکي / لیکونکي نوم	لیکې	چاپ کال	ټول ګال لنډی، ټپې، ټیکی او مصری	لنډی Lánḍéy	ټپې Ṭapé	ټیکی Ṭikéy	مصری Mésréy	منسوبي Related	وروستاړي غږ Suffix Voice	■ کره شوی Action Req'ed	● خبرداری (Caution)	✓ کنټرول کې (In control)
۶	پوهاند مجروح	پښتو ځېرنې	۱۳۵۶ لیږدی	۱۹	۱۱	۵		۳					
								۱	▲ سړو ته منسوبي Related to men				
					۱۱	۵		۲	▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
					۳	۲		۱	ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.				
					۵	۱		۲	ینه - ná: (ځرګنده ی په غږ جملي، غوندلي سره راشي) بینه.				
									زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۳	۲			زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
									زورکی , ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.				
									ځرګنده , ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.		۲۴۶	۷	تول

۱۵. ٦ لښتیلیک:. ځېره ۲. پ پښتو تولنه ,, پښتو ځېړني ،، د پوهاند دوکتور سید بهاء الدین مجروح په مقاله لنډۍ یو کې د پښتني مېرمني یوه خاصه ځېره، ۱۴۶ چوپړي، کې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو کچې، ۱۳۵۴ لیږدی، (ګڼه یي په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵ .۱۵ تې (ت). سليمان لايق د لنډيو په اړوند چې څه سپيني ته راباستلي. موږ ته يې په پوخ کې کړي دي، په دې بڼه بوږوي.

,, لنډۍ د پښتو د فلکلوري شعرونو په لړ کې د لنډيو برخه واقعاً د ټول بشريت د فلکلوري شعرونو د عظيمې شتمنۍ يوه مهمه برخه ده. د لنډيو يوه ستر اهميت دا دی چې د هغه سندريز خصوصيت او اهنګ روزونکي فطرت د نړۍ په ټولو فلکولوري شعرونو، سندرو کې ممتاز دی او ساری نه لري.

کله چې زه د لومړي ځل له پاره د لنډيو په دې خصوصيت باندې پو شوم او د نورو ملتونو مشابهو شعرونو مقايسه کې مې د لنډيو لس هاوو غاړو او آهنګونو موسيقي يوه څه مطالعه کړه ځان مې په داسې يوه لوی درياب کې وليد چې د هغه د ځېړنې او مطالعې ستر کار چې ما يې نيت کړی و، وارخطا کړم. کوم ستر نړۍوال شاعران او ادب پوهان چې واقعاً د لنډيو په دې خصوصيات باندې پوه شي دغه اشعار به دومره و ستايي چې اوسنۍ متمدنه نړۍ به ورته ايرانه شي.

لنډيو د انسان د احساساتو، عواطفو، دردونو، رنځونو او انګېرنو ډېر عالی او دقيقه درجه بندي کړې ده. هغه يې د ډېر خواږه او ظريف بيان په موسيقۍ کې وړاندې کړي دي. زموږ په جغرافيايي سيمې په ټول فلکولوري قلمرو کې هېڅ سندره نه د خپل آهنګي خصوصيت، نه د خپلې تغزلي شتمنۍ، نه د خپل سموالي او هيجان له پلوه له لنډيو سره برابري کولی شي.

لنډۍ که څه د بکوا په دښتو کې زېږېدلې وي که څه د باميانو د بوټانو په لمريځه ناوه کې، څه د پکتيا په ګڼو او ګورو ځنګلونو کې، څه د آمو په غاړو او څه د هندوکش په ځوړو کې ګډې او مشابه سيمې لري. ,, مينه، بېلتون، پرديسي، مرګی او حماسه،،:

▲ په زړه مې اور د ګرګو بل دی
د اوسلو په ځای سکروټې تويوينه

▲ غمونه غرونه شو درانه شوو
په ما راغلي د بېلتون دارنه غمونه

▲ تا وې نن ځم سبا به راشم
جانانه مياشتي دې شمېرم تېر شو کلونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ اوس که را درومې وخت تېر شوی
په تورو څنو مې خواره شوو سپين ګلونه

له دې نه چې د ملت ورک او بې نښانه شاعر توانيدلی دی، د بشر د احساساتي ژوند تر ټولو عالي شېبې په دوو نامتو ازنو مسراعو کې په ايجاز بيان او تصوير کړي انسان ايرانېږي. همدا اوس د شپنو، او ښبنو په آوازونو کې داسې لنډۍ اورو چې په هغوی کې تغزلي خوځندتوب هسې کمال ته رسېږي چې لا تر اوسه د هېڅ پښتو ژبې شاعران لاس هغه ته نه دی رسېدلی. لاندېنی لنډۍ د دې ادعا ژوندی سپرغی دي:

▲ باد يې پر مخ څنې خورې کړې
په لمر راپرېواته د وربځو تنابونه

▲ په دنيا سره وړانګه پرته ده
ليلا په څنو کې غاټول ټومبلي دينه

▲ خبرې کړې شونډې دې رېږدي
لکه سورګل چې د سهار شمال وهينه

▲ په زلفو ورو ږمنځ را کاږه
هلته زما د زړګي کور دی وران به شينه

▲ په لاره ځم ټوله شرنګېږم
ستا د تومت ځنځير په غاړه ګرځومه

دا شعرونه چا ويلي دي؟
کوم بې نښانه شاعر دغه مرغلرې د انساني پرګنو ناتاميدونکي سين ته ورشيندلي دي؟
ايا دا بې نومه شاعر په دې پوهېده چې ده د انسان د ګونګې تندې او هيجان څخه څنګه پرده پورته کړې ده؟
ايا دی پوهېده چې مين او غمجن بشريت به پېړی، پېړی د ده د ترانو په څپو کې خپلو اوږدو او ژورو غمونو، کړاوونو ته للو و وايي، د خپلو نا کامو او محرومو عواطفو سر کش سيلاوونه به پې راتم کړي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې عاميانه مصراعو کې د انسان عواطف او احساسات دومره ساده، بربنډ مهذب، ښکلي او صادقانه بيان شوي دي چې تر هغه پور ته يې تصور نه شي کې دی.

په دې نا برابرو مسراعو کې چې د وطن ساده غرونو او دښتو زېږولي دي. د انسان د ژوند مينې او هستې ايرانوونکې ښکلا پرته ده. ساده، ښکلا، رښتينډويه ښکلا، سپېځلې او ځلانده ښکلا، له تيارو او ګرنګونو نه خالي ښکلا، له کرکې او حسادت نه ازاده ښکلا، د عشق ښکلا، د ناويلو رازونو ښکلا او د انسان د مقدس لېونتوب ښکلا.،، (سليمان لايق ۱۳۶۱ لېږدی، ځلورم چوپېرى)

... . ,, په لنډۍيو کې د تغير او بدلون پروسه؛ ما څو واره د لنډۍيو تعميمي کرکټر او هغه عالي خصوصيت واضح کړی دی چې هغوی ته له راز، راز شرائطو سره د تطابق او پر له پسې نوښت امکان ورکوي.

د لنډۍيو مست او له شوره ډک سين تل د يوې ځپې ځای بلې ته، د بلې لا بلې ته ورسپاري. په دې توګه د لنډۍيو رنګين ګلستان، د هغوی غاړو (اهنګونو) مهيجه او نځونکې سنفو يې له مطلق خزانېدو، وچېدو او غلي کېدو څخه ساتې. د لنډۍيو د سين ځپو کې توحيد شوي ځاځکي له خپلې چينې څخه تر يوه قانونمند دود لاندې د خپل سفر په ليکه لار وهي. هغوی د خپل سير په ښکلي نندارتون کې يوه لازمه زماني فاصله ډکوي، بيا د ننداري له سيمي څخه وزي مګر د ځاځکو، ځپو په بدلېدو د سين عمومي شکل او منظر ته تاوان نه رسېږي.

سين بيا هم سين دی بهېږي، د هغه مستانه سرودونو او پياوړي ځپې د ژوند په پراخ بستر کې لار وهي، زموږ د تولنې مبارزو ستومان انسان ته د عمل او حرکت د دوام په خاطر نوې دمه ورکوي، هر څومره چې زاړه غورځونه او زړې سترګې نويو ته ځای پرېږدي. هماغومره د لنډۍيو ځپې او ځاځکي هم خپلو نويو افرادو ته ميدان ورکوي. له همدې کبله د نويو ذوقونو، نويو سامعو، ځوانو سترګو له رازېږېدو او ځرګندېدو سره يوه ځای د لنډۍيو د لرغوني سين په ځاځکو او ځپو کې هم بدلون او نوښت راځي.

د لنډۍيو هستي له ځينې جهاتو څخه د ځېړۍ ونې ته ورته ورته ده چې پاڼې يې يوه ځای او يوه ځل نه توېږي بلکې تدريجي پر له پسې او نا محسوس خزان پرې تېرېږي.

لنډۍ کټ مټ د ځېړۍ پاڼو ته ورته ده چې له خپلې لويې ونې (د خلکو له حافظي) څخه يوه، يوه او کراره، کراره د باندې وزي او پرځای يې يوه، دوې يا زياتې لنډۍ د اولس د ژوند پر دنډر باندې راټو کېږي، ياني د لنډۍيو د لويې ونې له لکونو پاڼو څخه ورځ تر ورځې، مياشت تر مياشتې او کال تر کاله يوه څو محدو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې تر وخت تېرې پاڼې چې نور د ټولنې د ضرورت او ذوق تنده نه شي ماتولی راتوېږي. د ژوند نوې پاڼې د دې لرغونې ونې پر څانګو باندې د ضرورت پر بنا د رژېدلو پاڼو ځای نیسي، په دې توګه په ونه کې پر له پسې د پاڼو د تدریجي راتوکېدو، ځوانېدو، رژېدو او مرګ پروسه دوام لري. له همدې کبله دا لرغونې ونه لا تر اوسه پورې هېڅ کله نه ده لوڅه شوې ښکلي او په پاڼو پټه پاتې شوې ده.

د لنډۍیو همېشنی شنه ونه چې پر له پسې د لنډۍیو زاړه افراد تویوي او نوي افراد زېږوي (همېشه بهار) ونه ده. د هغې پاڼې ګلونه تر یوه قانون من بهیر لاندې بدلون وده او تکامل مومي. د دې تکامل په ترڅ کې د لنډۍیو افراد په دوام داره توګه نوي کېږي، زېږېږي، زاړه شوي يې مري مګر د رنځورو لنډۍیو ځګېروي، مرګ آواز هرڅوک نه اوري او نه يې شي اورېدلی.

د لنډۍیو د زېږېدو، مرګ چټکتیا او پراختیا اندازه د ټولنې، د اجتماعي اقتصادي بدلون په سرعت او وسعت پورې اړه لري. هرڅومره چې اجتماعي اقتصادي وده ګړندۍ او انقلابي وي. هماغومره د نویو لنډۍیو د راپیدا کېدو او زړو لنډۍیو د مرګ او یا بدلون پروسه هم ګړندۍ کېږي.

مګر د دې خبرې مانا دا نه ده چې لنډۍ په مشخص تاریخي فورماسیون کې په یوه میزان او بې بدلونه پاتې کېږي. البته دا یوه اصلي، قانونمنده خبره ده چې کله یوه اجتماعي اقتصادي فورماسیون بل اجتماعي اقتصادي فورماسیون ته ځای پرېږدي، د ټولنې په روبنایي قلمرو کې د ژورو انقلابي بدلونو نو او تغیراتو له پاره زمینه برابرېږي. خو دا حتمي نه ده چې په اجتماعي سیمه کې دې ټول تغیرات حتا سطحي او جزوي تغیرات یوازې، یوازې هغه وخت منځ ته راشي چې یوه تاریخي مرحله بلې تاریخي مرحلې ته ځای پرېږدي.

زموږ ټولنه د فیوډالي – اجتماعي اقتصادي فورماسیون په تاریخي مرحله کې له بودایي او زردشتي دینونو څخه د اسلام دین ته راوښتي ده. همدا راز د دري شعر په ساحه کې د فیوډالي مناسباتو په دوره کې خراساني سبک، عراقي ته او عراقي سبک هندي سبک ته خپل ځای پرې ښیی دی چې هریوه يې د شکلي خصوصیاتو په لحاظ له نورو سره توپیر لري. په همدې اجتماعي اقتصادي فورماسیون کې د مکتوبې ادبیاتو داسې کومه نوع او مکتب نه شته چې د دې مشخصې تاریخي مرحلې له پیل نه دې تر پایه ثابت او بې بدلونه پاتې شوی وي.

د فلکولور ټولو برخو خصوصاً لنډۍیو په دې مشخص دوران کې د رازېږېدو له وخته بیا تر نن پورې د یوه روبنایي تابع او جز په حیث پرله پسې تغیر مندلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې مشخص فورمايسون کې ډېرې لنډۍ هست شوي او ډېرې نشت شوي دي.
نوي مضمونونه او بکر مفاهيم لنډيو ته ننوتي او ډېر زاړه اصطلاحات او لغات او ژبني علايم له لنډيو څخه لوېدلي دي. پر دې بر سيره هغه لنډۍ چې مدلول بهايي له منځه تللي، يا خلکو له نظره لوېدلي دي په خپله هم هېرې شوې او مړې شوې دي. په دې جريان کې د ځينو لنډيو د ساقطيدو پروسه اوږده شوې او تر قطعي مرګ پورې يې اوږده لاره وهلې ده.

په همدې رديف کې په قوي احتمال هغه لنډۍ شاملې دي چې د لنډيو هستوونکو، يا د غاړو د ايجاد ګرانو اخلاقو د هغو په لومړۍ يا دوېيمه فقره کې تغير راوستی دی او د اصلي لنډۍ يوه مهمه برخه يې غورځولې ده، مثلاً لاندې غبرګې لنډۍ به و ګورو چې وايي:

▲ زما د زړه صدف دې مات کړ
ځکه مې ويني په سينه وهي موجونه

▲ زما د زړه صدف دې مات کړ
زه به تر ستړګو مرغلرې تويومه
(پښتني سندرې- لومړۍ برخه، ۱۷۷ مخ - د چاپ کال ۱۳۳۴ کابل)

په دې دوو لنډيو کې چې واحده لومړۍ مسرۍ لري يوه خامخا تربلې مخکې ويل شوې ده، دوېيمه لنډۍ خپله لومړۍ مسرۍ له هغې نه اقتباس کړې ده. دا احتمال ډېر کمزوری دی چې دواړه لنډۍ دې دوو بېلو شاعرانو په عين وخت کې ويلي وي، که چېرې دغه محال فرض د دې دوو لنډيو په باره کې ومنو نو دغه دوه لنډۍ خو په خپل نوع کې يوازېنۍ دوه جوړه شوې لنډۍ نه دي بلکې داسې لنډۍ ډېرې دي چې دوه، دوه؛ درې، درې او حتا څلور، څلور يا تر هغو لازياتې په لومړۍ يا دوېيمه فقره کې سره يوه دي. لاندېني مثالونه به د دې مدعا د ثبوت له پاره و ګورو.
په دغو مثالونو کې د لنډيو څو جلا ګروپونه چې لومړۍ فقرې يې سره يوه ښودل شوي دي.

لومړۍ مثال:

▲ قلم به مات ګوتې به پرې کړم
کاغذه تا که اشنا ونه ژړاونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ قلم به مات ګوتې به پرې کړم
په وينو رنګ کاغذ به يار لره ليږمه
(پښتنې سندرې- لومړۍ برخه ۲۳۱مخ)

دوييم مثال:

▲ که دنيايي شرمونه نه وی
تا به منګی وړی زه به تش درسره تلمه

▲ که دنيايي شرمونه نه وی
قسم دی ياره په جوپه درسره تلمه
(پښتنې سندرې ۲۴۳مخ)

درييم مثال:

▲ که د يار غږ را باندې و شو
د لاس بنګړي به ورته زېرى ورکومه

▲ که د يار غږ را باندې و شو
مال به خيرات کړم سر به زېرى ورکومه
(پښتنې سندرې ۲۴۳مخ)

څلورم مثال:

▲ که ديدن کړې تلوار پرې و کړه
د نړېدلي پاڼې په سر و لاړه يمه

▲ که ديدن کړې تلوار پرې و کړه
د بېلتانه کاروان راځي قيامت به شينه

▲ که ديدن کړې تلوار پرې و کړه
پر مخ مې شال د بېلتانه و غوړېدنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ که دیدن کړې تلوار پرې و کړه
ختې یې کړې کنډوونه بندوینه

▲ که دیدن کړې تلوار پرې و کړه
کښتۍ غرکېږي پر تخته ولاړه یمه

▲ که دیدن کړې تلوار پرې و کړه
دم کړې خاوري مې په سترګو دوړومه
(پښتنې سندرې ۲۴۴مخ)

پینځم مثال:

▲ ګلاب لا ګل نه دی غوټۍ ده
بورا پرې شپې سبا کوي چې ګل به شینه
▲ ګلاب لا ګل نه دی غوټۍ ده
بورا د صبر دروازې نیولې دینه
(پښتنې سندرې ۲۵۰مخ)

شپږم مثال:

▲ یوه ځلې بیا په دې لار راشه
پر پخوانو لارو دې پرېوتل ګردونه

▲ یوه ځلې بیا په دې لار راشه
زما جانانه چې دې و کړم دیدنونه
(پښتنې سندرې ۳۰۶مخ)

اووم مثال:

▲ تبۍ را واخلئ مخ را تور کړئ
ما د کم اصلو یاري کړه و شرمېدمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ تبی را واخلئ مخ را تور کړئ
د باچا لور وم پر طالب مینه شومه

▲ تبی را واخلئ مخ را تور کړئ
چې په بې نیازو پسې تلم پښېمانه شومه
(پښتني سندرې ۵۱ مخ)

پر یادوشوو مثالونو بر سېره چې په لومړی مسری کې د لنډیو د ځینو ګروپونو یووالی ښه یې داسې لنډی هم شته چې دوېیمه مسری کې سره یوه شوې دي لکه لاندېنی نمونې.

لومړی نمونه:

▲ سترګې دې دواړه رانږدې کړه
چې په ژړا شي مرغلرې تویوینه
(پښتني سندرې ۳۲۳مخ)

▲ تر خماري سترګو دې جار شم
چې په ژړا شي مرغلرې تویوینه
(افغانستان راډیو)

▲ عالمه سترګو ته یې ګورئ
چې په ژړا شي مرغلرې تویوینه
(پښتني سندرې ۲۲۲مخ)

دوېیمه نمونه:

▲ که تومتونه چېرې نه وی
کسم دی یاره په جوپه درسره تلمه
(پښتني سندرې ۲۴۱مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ که دنیایي شرمونه نه وی
کسم دی یاره په جوپه درسره تلمه
(پښتنې سندرې ۲۴۳مخ)

درېیمه نمونه:

▲ له ملکه ځمه خولګۍ راکړه
مدام به نه وي ستا ځواني زما سوالونه
(د پولخمرې په والسوالۍ کې ثبت شوې ده)
▲ نامردې یوه ځلې خوله راکړه
مدام به نه وي ستا ځواني زما سوالونه
(پښتنې سندرې ۲۸۰مخ)

څلورمه نمونه:

▲ خاورې به تاله خولګۍ در کړم
په ډال دې نه شته د مصرۍ تورې وارونه
(پښتنې سندرې ۸۹مخ)

▲ هلکه خدای که به خوله درکړم
په سر دې نه شته د مصرۍ تورې وارونه
(پښتنې سندرې ۲۷۹مخ)

پېنځمه نمونه:

▲ هره ناپسنده به دې یو سم
په یارانه کې دې شریک نه کبلومه
(پښتنې سندرې ۲۹۶مخ)

▲ هلکه هر ناز به دې یو سم
په یارانه کې دې شریک نه کبلومه
(پښتنې سندرې ۲۹۷مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږمه نمونه:

▲ یار مې سوربړي روانېږي
پرما اوربړي د سکروټو بارانونه

▲ یار مې په زېړ مازیګر درومي
پرما اوربړي د سکروټو بارانونه

▲ یار مې د اور ګاډي ته خېږي
په ما اوربړي د سکروټو بارانونه
(پښتنې سندرې ۳۰۱مخ)

▲ یوه ځلې توره لنګی و کړه
بیا که شړی په سر کوې یاره دې یمه
(پښتنې سندرې ۳۰۲مخ)

▲ یوه واري توره لنګی و که
بیا که شړی په سر کوي یاره دې یمه
(پښتنې سندرې ۳۰۸مخ)

اوومه نمونه:

▲ یار مې د تلو څپلی په پښو کړې
زړګی مې ریږدي اوس به واخلي کدمونه
(پښتنې سندرې ۳۰۶مخ)

▲ یار مې د کوچ نغاره و کړه
زړګی مې ریږدي اوس به واخلي کدمونه
(پښتنې سندرې ۳۰۲مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مثالونو زیاتوالی په خپله ښیي چې د دې فقرو یووالی یوه تصادفي شاعرانه توارد نه دی بلکې د دې راوړل شویو فقرو مانا دا ده چې د هر مثال او هرې نمونې د ګروپ په لنډیو کې یوه لنډۍ تر نورو پخوا ویل شوې، دوېیمه، درېیمه، څلورمه او نورې لنډۍ ورسته راپیدا شوې دي.

د ورستی یو لنډیو شاعرانو د لنډۍ لومړۍ برخه راخېستې ده، د لنډۍ دوېیمه برخه یې حذف کړې، په خپله یې له خپل ذوق، غوښتنې سره سمه هست کړې او ور اچولې ده. د دې تصرف له پاره ډېر علتونه اټکل کې دی شي، مثلاً د لنډۍ یو د هستوونکو د ذوق توپیر، د اجتماعي موقف توپیر، د دودونو او اجتماعي کوډونو توپیر، د زمان توپیر، د عمومي ټولنیز انکشاف توپیر، د کلي او کېږدۍ فقر او رفاه، د سویې او طبیعي محیط توپیر او داسې نور. د دې سبب شوی دی چې د لنډیو په دوېیمه مسرۍ کې لاس و وهل شي، د دې منل شوي علمي اصل په بنا چې انسان د خپل مادي محیط مخلوق، د هغو طبیعي او اجتماعي مظاهرو بیانوونکي دي چې دی یې راچاپېر کړی دی. په پخوانۍ لنډۍ کې لاس وهې، هغه د خپلې مشاهدې، تجربې او روحي غوښتنو د بیان چوپړ ته را کاږي.

په یوه مشخص اقتصادي، اجتماعي فورماسیون کې دننه هم د استثمارګرو او وهم د استثمار شو یو طبقاتو د مختلفو قشرونو خپل منځي فرعي تضادونو پر له پسې عمل کوي. د دایمي هنري او ادبي بدلونونو او نسبي ودې سبب ګرزي. نو ځکه د خلکو د شعور دغه ستره برخه هم ,, سره له دې چې لنډۍ په عمومي توګه د زیار ایستونکو شعر دی،، د طبقي د داخلي تضادونو د کشمکش یوه فعاله عرصه ده، د تکامل د ناموس، د عام اصل د متابعت سره، سره نسبت هر بل پښتو فلکلوري شعر ته د خوځندتوب او تحول تر ټولو فعال ډاینمیزم لاندې تغیر او رشد کوي. کولی یې شي، دا ځکه چې لس هاوو زرو کسانو د لنډیو په هستولو کې برخه اخېستې او د کوم چا فردي کلکسیون نه دی.

سره له دې چې ټول فلکلوریک (عامیانه) اشعار دغه خصوصیت لري مګر د لنډیو لنډوالی، سهولت، رواني او زیات رواج د لنډیو شاعران ډېر زیات کړي دي. لنډۍ د عمومیت لمنه یې تر هر بل فلکلوري شعر زیاته پراخه کړې ده. ما هېڅ داسې پښتون نه دی لیدلی چې په پښتنې ټولنه کې لوی شوی، وسېدلی وي، څو لنډۍ یې نه وي زده او یا د لنډیو په غاړو باندې یې خوله نه وي خوځولې.

مګر داسې پښتانه ډېر دي چې چاربیتې، بابولالې او کوچیانۍ غاړې یې نه دي زده. د نړۍ هېڅ فلکلوري شعر د رواج او پراخوالي له کبله له لنډۍ سره نه شي مقایسه کې دی. لنډۍ یانې د پښتون ملت د مجموعي هیلو عواطفو، کرکو، ښېګڼو او بدۍ یو تر ټولو غنې باورې او اصیله پانګه ده. د لنډیو همدغه تعمیمي خصوصیت

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی چې هر پښتون د هغې د ناپایه او غني پانګه په قلمرو کې ځان د واک، تصرف، ابتکار وړ او مستحق بولي. نو ځکه هماغه ټول کسان چې لنډۍ هستوي، د دې لارې د پراخ واټ مساپر دي، خپلې هیلې، هوسونه، عشکونه او ایډیالونه د لنډیو څپو ته ور اچوي، د پخوانیو لنډیو په فقرو کې تصرف کوي مګر دا تصرف د څېړنې د پاڼې منفرد خزان ته ورته دی چې بله پاڼه یې ځای نیسي. نه د نوي تولید، نه د زړې مرګ د چا جدي توجع وراوړي. دا د راتلو او تلو د زیږېدو، فنا کېدو دایمي جریان دی خو بې چیغو او ماندو خپل منزل ته ور درومي.

د لنډیو په لومړیو او دویمو فقرو کې د خلکو د پرګنو دایمي تصرف، فعالیت د لنډیو د تاریخي تواطور او بدلون یوه منطقي، دایمي، ثابته پروسه ده چې د یوه ژوندي واقعیت په حیث د لنډیو د بدلون، رشد او تکامل یوه پروفیل ښه یې.
د بدلون تغیر او تکامل تر قانون لاندې لنډیو پر له پسې خپله بنه اړولې ده، د جامعې د ضرورت او انګېرنو مطابق یې بدلون موندلی دی.

د لنډیو د ویونکو د اخلاقو له خوا د اسلافو په لنډیو کې لاس وهل د هغوی لومړۍ یا دویمه فقره بدلول، یا په دې فقرو کې دننه یوه څه بدلون راوستل د یوې طبیعي استحالي جریان دی چې د لنډیو تدریجي بدلیدل ښه یي. هغه مثالونه چې ما مخکې وړاندې کړل د هغو لاس وهل شویو لنډیو نمونې او مثالونه دي چې لا تر اوسه خپل استحالوي دوران تېر وي. خو په یکین سره داسې لنډۍ هم تېرو وختونو کې رواج وې چې د پر له پسې بدلون له کبله له منځه تللې دي.

په مشابهو لنډیو کې د توپیر شته والی د دې مانا نه لري چې هغه به حتماً، خامخا د لنډیو د ظهور او افول د تاریخي قانونمندي دلیل وي.

کله، کله په دې فقرو کې توپیر او بدلون د محلي او قبایلي یا داسې نورو تو پیرونو، ملحوظاتو په رعایت منځ ته راځي او قانوني عمق نه لري مثلاً په دغو دوو لنډیو کې:

▲ یار مې د خوست زه د تیرا یم

خدایه خوست وران کړې چې جوړه تیرا له ځونه

(پښتنې سندرې ۳۰۱مخ)

▲ یار مې د کوټ زه د تیرا یم

خدایه کوټ وران کړې چې جوړه تیرا ته ځونه

(پښتنې سندرې ۳۰۱مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې لنډۍیو کې یا (خوست) د (کوټ) ځای نېولی یا د دې په عکس. خو په دې راز او تصرف کې د لنډۍیو د هستوونکو محلي تمايلات داخل دي. د داسې ترمیمونو په لړۍ کې د ناسخ او منسوخ د نوي او زاړه، د راتلونکي او تلونکي د تسلسل قانونیت نه شي مطالبه کې دی.

دا ډول لنډۍ ډېري دي چې خلکو د اصلي لنډۍ په اعلامو او نومونو کې بنا پر خپلو محلي تمایلاتو بدلون راوستی دی، دغه راز بدلون د لنډۍیو د مرګ، ترککېدو په چټکولو او حتمي کولو کې اغېزه نه لري. ځېنې داسې لنډۍ هم شته دي چې سره ورته مضمون لري.

خو الفاظ او ترکیب یې توپیر ښه یې. یانې داسې تو پیر چې په محلي قبایلي او اجتماعي مشخصاتو پورې اړه نه لري بلکې داسې ښکاري چې دا توپیرونه د لنډۍیو د شاعرانو د ذوق، ادبي سلیقې او ذهني انګېرنو څخه را پیدا شوي دي. دا تغیرات او بدلون که څه هم د بشپړې فقرې (مسرۍ) تر بدلون محدود، جز وي او دي. مګر د لنډۍیو د تاریخي او نه دریدونکي تحول د پروسې یوه جلوه اټکل کې دی شي. لاندېني مثالونه د دغو لنډۍیو نمونې دي:

▲ ما به د تا کبر کړې خواره
چې سر دې یوه شملې دې دوه پرې ایښې دینه

▲ مولا دې دا کبر زوال کړه
پټکی دې یوه شملې دې دوې پرې ایښې دینه
(پښتنې سندرې ۳۲۷مخ)

دوېیم مثال:

▲ نه ښوریدی نه پریوتی شم
تاو کړي غشي مې د یار خوړلي دینه
(پښتنې سندرې ۲۸۷مخ)

▲ ولاړیدی نه شم عالمه
تاو کړي غشي یې په پښو ویشتلي یمه
(پښتنې سندرې ۲۹۳مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

درېیم مثال:

▲ نصیب تکدیر ته ګناه نه شته
بخت چې کوږه شي تندی تل تکرې خورینه
(پښتنې سندرې ۲۸۲ مخ)

▲ عالمه ماته ګناه نه شته
بخت چې کوږه شي باچاهان ټکرې خورینه
(پښتنې سندرې ۲۲۳ مخ)

څلورم مثال:

▲ صورت مې ټول ذرې، ذرې دی
یاره کدم رابانده ږده چې کوشیر شمه

▲ صورت مې ټول کوبې، کوبې دی
ستا د بنو غشو وژلی یم مینه

▲ صورت مې ټول موږې، موږې دی
تا د بنو په اشارو وهلی یمه

▲ صورت مې ټول د زهرو ډک دی
زه منګرې موزي پر زړه خوړلې یمه

▲ صورت مې ټول په وینو رنګ دی
د زړه په سر مې کارګان ناست غوښې مې خورینه
(پښتنې سندرې ۲۱۷ مخ)

په لنډیو کې د ښکاره تغیراتو له مطالعې او مقایسې نه دا نتیجه لاس ته راځي چې لنډۍ د هر اړخیزو اجتماعي موثراتو د عمل په نتیجه کې خپل مضمون بدلوي او د پر له پسې تصور له کبله نوې کېږي.

د لنډیو تصور او بدلون مختلف عوامل لري، لکه اجتماعي – اقتصادي تحولات، لېږدونه او مهاجرتونه، ایډیالوژیک عوامل، د همسایه ژبو اغېزه او د بېلا

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېلو لهجو د اصطکاک پروسه، تجارتي روابط ، د صنايعو انکشاف، د تخنيک ترويج او پر مختګ او په کلي توګه د اجتماعي خوځندتوب پروسه. په لنډيو کې د ژوند، پايښت زمان يوه برابر نه دی ځينې لنډۍ کم عمر لري او ځينې څه اوږد يا ډېر اوږد.

د لنډيو عمر اوږد والی په هغه مفاهيمو پورې اړه لري چې د لنډيو د هغوی رسالت او دعوت په غاړه اخيستی دی. مثلاً کله چې د کوچيتوب ژوند پای ته ورسېږي په باوري ډول به هغه لنډۍ چې د کوچيانو ژوند او غوښتنې بيان وي په بې مدلوله قالبونو باندې بدل شي او په ناچارۍ به د مرګ او هېرې په لوري لاړې شي. تاسې داسې فرض کړئ چې کوچيتوب له سره وی نه، نو څنګه کې دی شول کوچيانی لنډۍ دې منځ ته راشي؟

کوچيتوب په خپله د کوچيانی لنډيو د ژوند واقعي سرچينه ده. کوچيتوب د لنډيو د پاره نه دی هست شوی بلکې دا لنډۍ دي چې د کوچيتوب د مظاهرو بيان له پاره هست شوې دي او داسې نور.

همدا راز په ځينو حقوقي کوډونو پورې مربوطي لنډۍ، د هماغو کوډونو له زاوال سره يوه ځای او يا څه وروسته نشت کېږي. مثلاً د ولور. د نجونو د بدلانه، د کونډو اجباري ودولو په دودونو پورې ويل شوې لنډۍ، د همدې دودونو، موسسو له زاوال او فنا کېدو سره پرله پسې د خلکو د پرګنو له غاړو او سندرو څخه هم لوېږي. په لاندې لنډۍ کې ويل کېږي:

▲ زه به دې مور ته زاري و کړم
پلار دې ظالم دی د ولور تمه کوينه
(پښتنې سندرې ۱۸٦ مخ)

په دې لنډۍ کې په ښکاره د پلار استبداد او د ولور بيان شوی دی. کله چې تولنه ولور منسوخ کړي، دومره مهذبه شي چې نجلۍ په خپل واک د مينې شريک وټاکلی شي، پورتنۍ لنډۍ بې مفهومه کېږي او هغه نسل چې د ولور، والدينو له فشار څخه آزاد شوی وي، زموږ د زمان د جبر تر فشار لاندې نه وي، د هغې په اوريدو به نه متهيج کېږي، هېڅ کله به لکه زموږ د پېرۍ وګړي په سندرو او غاړو کې دغه لنډۍ ونه بولې.

له هغه ځايه چې د لنډيو مضامين او مفاهيم مختلف دي. په طبيعي توګه هغه لنډۍ چې مضمون يې د ټولنې د قانونمندۍ پر بنياد اوږ عمر لري، په خپله لنډۍ هم اوږ عمر کوي، لري نه ده چې لس ګونه پېړۍ او زرګونه کاله ژوند و کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما خپل باور دا دی چې د ليريکو لنډيو هغه برخه چې خالص عشقي عواطف بيانوي، د انسان د غريزې پر ډېرو ژورو جرړو تکيه لري، تر نورو لنډيو زيات پايښت کوي او ښايي د انسان دهستۍ تر پايه لار و وهي مثلاً دغه لاندېنۍ لنډۍ:

▲ زما د زړه په بازار جنګ دی
زړګی مې ربړدي وار خطا ولاړه يمه
(پښتنې سندرې ۱۷۶ مخ)

يا دغه لنډۍ چې وايي:

▲ زما په زړه دې بانه ځښ کړه
سترګې په ورو پورته کوه نامردې مرمه

البته دا امکان شته چې په لنډۍ کې د احساس او مينې مرکز له زړه څخه د ماغ ته ولېږ دي. يا په زړه باندې د بنو د خښېدو مفهوم خپله عاشقانه افاده ياني دغه اوسنۍ مروجه افاده بدله کړي.

مګر د دغو لنډيو عام مضمون به چې د نارينه او ښځې ذات البيني عاشقانه جاذبه بيان وي، ډېر لرې مستقبل ته لاره وهي، همدا دليل پر بنياد په کلي توګه د هغو لنډيو عمر چې د انسان د غراېزو د انعکاس له بيان سره اړخ لګوي اوږد وي. په همدې وجه بايد حکم و شي چې دغه راز لنډيو په ماضي کې هم زيات عمر خوړلی، بايد تر ټولو لرغونې، پخوانۍ او لرغوني وي، ځکه چې لا تر اوسه د مينې او وصال، د بېلتون او مرګ چينه هماغسې لکه زرګونه کاله پخوا په زوږ او شور د انساني ژوند له ژور تل څخه راخوټېږي.

د هغې ټولنې انساني پرګنې به د طبقاتي تضاد له رنځ او عذاب څخه آزادې شوې پرګنې غنې نيکمرغه او د مطمئن وجدان لرونکې پرګنې وي.

زړه زېرېښا او له هغې نه رازېږېدلي زاړه مناسبات په نشت شوي، د خلکو له ژوند او وجدان نه رټل شوي وي. مينې او ښکلا به نوې بڼه نوي تعبير او نوي لوري پيدا کړي وي. د خلکو د شعر په وينه باندې به داسې رنګين او وړانګين ګلان زرغونه شي چې عطر او موسيقي به يې بشريت د واقعي ښايست پړاو ته ورسوي. د وروړګلوۍ صداقت او سرېټوب واقعي روح به انسان د طبقاتي ټولنه له کرکو دښمنيو او خود خواهۍ يو څخه خلاص کړي. د دايمي سولې، نه زواليدونکې مينې

(c) ketabton.com: The Digital Library

جرړې د انسان په پلو او رګونو کې و ځغلوي، د دغسې مستقبل له زېرې سره زموږ (غمجن نسل) وظيفه لاهم درېږي، موږ ماموريت لرو چې غمجن بشريت د دوران دردونو، رنځونو صادقانه انعکاس هغو بريالیيو، نيکمرغو نسلونو ته ور ورسوو چې د غم رنځ، محروميت له انګازې، موزيک سره به نه وي اشنا، له تېر دوران سره به د بېګانه کېدو او قطعې جلا کېدو تر خطر لاندې وي. ... .،،
(سليمان لايق، ۱۳۶۱ لیږدی، پېنځه دېرشتم چوپړی)

ځېره ۲. ت پښتو تولنه ,, پښتو ځېړني ،، د سليمان لايق په مقاله لنډۍ سرليک او په لنډيو کې د تغير او بدلون پروسه،ځلورم او پېنځه دېرشتم چوپړي، کې د لنډيو، مصرو، ټپو او ټيکيو کچه، ۱۳۶۱ لیږدی، (ګڼه يې په: داني)

✓ کنترول کې (In control)	● خبرداری (Caution)	■ ګړه شوی Action Req'ed	ورروستاړي غږ Suffix Voice	منسوبي Related	مصری Mésréy	ټیکی Tikéy	ټپې Tapé	لنډی Lánḍéy	ټول ټال لنډی، ټپې، ټیکی او مصری	چاپ کال	لیکی	راټولونکی / لیکوونکی نوم	ګڼه.
					۱۴		۱۶	۳۴					
				▲ سرو ته منسوبي Related to men	۲		۴	۱۶					
				▲ ښځو ته منسوبي Related to women	۱۲		۱۲	۱۸					
				ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.	۲		۸	۸					
				ينه - ná: (څرګنده ی په غږ جملې، غونډلې سره راشي) بينه.	۲		۳	۱۵					۷
				زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				۱		۱۳۶۲ لیږدی	پښتو لنډی	سليمان لايق	
				زوزکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.	۱۰		۵	۱۰					
				زوزکی , ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.					۶۴				
تول	۱۵	۱۵۳۹		څرګنده , ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.									

۱۵. ۷ لښتيليک:. ځېره ۲. ت پښتو تولنه ,, پښتو ځېړني ،، د سليمان لايق په مقاله لنډۍ سرليک او په لنډۍ یو کې د تغير او بدلون پروسه، ځلورم او پېنځه دېرشتم چوپړي کې د لنډۍیو، ټپو، ټيکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۶۱ لیږدی، (ګڼه يې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۶ ټې – ۱. سليمان لايق کښلې او ويلې په قلم ټولنه کې چې لايق په لنډيو باندې کنفرانس ورکوي، زما د ادبي بهېر د ۱۳۸۳ لېږدي اشنا د بازمحمد عابد ثبت او کښلی متن، ۱۳۸۷لېږدی.

,, دا سمه ده چې ما يوه څه وخت په سياست کې تېر کړی دی، مګر ما ډېر عمر په انشايي ادبياتو. لکه شعر او نثر کې هم تېر کړی دی. د پښتو په څېړنيزو ادبياتو کې زما کار ډېر نوی دی. تقريباً ديارلس، څوارلس کاله له هېواده لرې د مهاجرت په ديار کې مې څېړنيز کار ته مخه کړې ده. ما په وروستيو وختونو کې خپل وخت دې دوو برخو ته ورکړی. په لنډيو اساسي څېړنه او په فارسي ژبه مې يوه رومان تر لاس لاندې دی چې نوم مې ورته (مردی از کوهستان) ايښی دی.

دا کتاب د انقلاب د دوران ټوله ماجرا په ځان کې رانغاړي، تکميل شوی نه دی تر اوسه لا دوام لري. ما دغه منظوم رومان په ۱۳۵۹ ل کال کې شروع کړی دی. تشويش لرم چې زما په ژوند کې به زه په دې قادر نه شم چې دا منظوم رومان پوره کړم. په هر حال که په دې دوران کې په ما پسې عزرائيل راغی، نو داسې څوک به پيدا شي چې دغه رومان پای ته ورسوي؟ صلاحي صاحب په خپلو خبرو کې زه له يوه مشکل سره مخ کړم. هغه دا چې لايق په لنډيو باندې کنفرانس ورکوي. لنډۍ هغه بې پايانه بيان دی چې په يوه، دوه يا دريو بيانونو کې سر ته نه شي رسيدی.

ما د دنيا د فلکلورونو سره يوه څه بلديت پيدا کړی دی. د دې له پاره نه چې د پښتانه هر څه راته بهتره ښکاري. پښتانه د انتقاد له پلوه هم ډېر موارد لري، کمبوتات لري، ليکن د پښتانه فلکلور او په خاصه توګه لنډۍ يوه بې نظيره شی دی. زما په فکر مونږ کولی شو چې د لنډيو په زمانت دنياوالو ته و وايو چې مونږ هم فلکلور لرو. لنډۍ يوه عجيبه خصوصيت لري. په يوه لنډۍ کې ټول ژوند رانغښتلی شي. په فلکلوري شعرونو کې معمولاً طنزيه افکار روزل شوي دي. ولې په لنډيو کې د لنډۍ مفکورې، د لنډۍ احساسات، د لنډۍ تصويرونه رزمي برخې ته وراوړدېږي او لنډۍ په دې برخه کې ډېرې غني دي. په لنډيو کې د انسان د احساساتو درجه بندي دومره دقيقه ده، چې د پښتو په نوره شاعرۍ کې يې ما ساری نه دی ليدلی. سالونکا د اسپانيې يوه ډېر لوی وطنپال شاعر تېر شوی دی چې په ټول جهان کې مشهور دی، هغه وايي چې د فلکلورونو او مکتوبي ادب دومره فرق دی لکه د يوه طبيعې ګل او کاغذي ګل تر منځ چې فرق وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

البته هغه د اسپانيې په پونتوجوندو نوم باندې چې لنډۍيو ته ورته يوه شی دی په هغه باندې خبرې کوي. څه وخت زه د پونتوجوندو په ترجمو لوستلو مصرۍيو پو شوم. خو زه تاسي ته په وياړ وايم چې لنډۍ په پونتوجوندو هم وسيع او پراخه دي. يوه عاشق وايي:

▲ خدای دې زما کړه غونډې مونډې
لنډۍ کچر به چلوم تا به ساتهمه

تاسي و ګورئ چي په دغه فقره کې زموږ د هېواد يوه فکير او غريب څرنګه په خپل چوکاټ کې داسي يوه خبره کوي، چې که موږ دا لنډۍ واورو کولی شو چي ټول ژوند يې تکسير کړو. نو دا غني فلکلور چي زه اميداواره يم د کلم ټولنه او نور فرهنګي سازمانونه چې د افغانستان ادبياتو له پاره کار کوي، پښتو برخه هم پالي، نو د پښتو لنډۍيو له پاره خپل پام واړوي او په لنډۍيو کار پيل کړي. ما په ۱۳٥٤ ل کال خپل لومړنی کار په لنډۍيو باندې شروع کړ. هغه هم ډېر تصادفي کار و. يوه فرهنګي سړي، يوه زيارايستونکي اديب، يوه اوستاد چې اوس د هغه وخت ځلمی نه دی.

شهرت يې پيدا کړی، ياني ځلمی هېوادمل چې هغه وخت په مطبوعاتي کارونو بوخت و، ماته راغی او و يې ويل چې ته بايد د زيرې جريدې ته په هره ګڼه کې يوه مقاله وليکې. ما ورته ويلي وو چې سمه ده. دا چې و وت نو زما دغه لنډۍ په ياد وه چې:

▲ خدای دې زما کړه غونډې مونډې
لنډۍ کچر به چلوم تا به ساتهمه

بس له همدې ځايه مې شروع و کړه. ما په هغه کال ۲۷ مقالې په لنډۍيو و ليکلې. خو هغه وخت ما لنډۍ په هنري جامه کې رانغاړلې وې، لکه شعر. خلکو هم زما د ليکنو نه خوند اخېسته او زه يې تشويقولم چې ډېر عجيب شي ته دې پام شوی دی. خو زه هماغه وخت پوهېدم چې زما ليکنې ناقصې دي. دا کار علمي پوښتنو ته ځواب نه شي ورکولی. په مهاجرت کې ما په لنډۍيو باندې دوباره کار پيل کړ، خو اکاډيمک، ژور او علمي کار.

شايد ژبه به يې هغسې شاعرانه، عاطفي او احساساتي نه وي چې ما په هغه ۲۷ مقالو کې کاروله. ليکن ژورو مطالبو ته تر تله پورې لاړم. په دغه کار تر اوسه پورې ما ۱۲٦۰ پاڼې تورې کړې دي. ما غوښتل چې دا د کتاب په بڼه چاپ کړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو انګړ
ځېرنــــــــچوپړي (ريســــــــــرچ پاڼې)

ما ته ډېرو دوستانو مشوره راکړه چې دا کتاب چاپ کړم، خو ما ورسره ځکه دا خبره ونه منله چې ما غوښتل چې دا کتاب زه د مقالو په بڼه خپور کړم. د دې له پاره چې له دوستانو او نقادانو نه پرې انتقادي او تاييدي نظر واخلم. نو چې زه کتاب چاپوم نواقص به يې کم وي. ځکه چې دا کار لومړنی کار دی او طبيعي ده چې له نواقصو نه به خالي نه وي.

دا خبره زه په دې خاطر نه کوم چې تاسې به دې کتاب ته په کوم نظر و ګورئ، کوم کار چې ما کړی دی، زه ورته تشويش نه لرم، ځکه چې په ډېر شوق او امانتدارۍ مې دا کار کړی دی. ليکن کېدی شي چې ډېر ايرادونه او انتقادات پرې وارد شي. په دې ملک کې يو بدبختي دا ده چې چا ته و وايې چې دا غلته ده، يا دا ضعيفه ده، يا دا ريفرنس نه لري، هغه خپه کېږي. ياني د انتقاد تحمل زموږ په خلکو کې نه شته.

خو زه تاسې ته وايم چې دلته ما يوه تنکی ځوان د هارون حکيمي په نوم وليد، د ده غزلې مې واورېدې؛ رښتيا درته وايم چې زما له پاره ډېر د تعجب ځای و. که دغه هارون پورته شي او زما په شعرونو کې ماته زما کمبوتات را وښيي، زه به هېڅکله خپه نه شم.

البته په لنډيو کنفرانس ورکول ممکن دي، خو بايد سړی ورته ډېر وخت و لري. له سره يې مطالعه کړي. د دې کار له پاره زما ژوند داسې دی چې زه ډېر امکانات دلته نه لرم. خو د کلم ټولنې له مانه غوښتنه کړې وه چې زه به تاسې ته په لنډيو يوه لکچر درکوم. ما د خپلو ليکنو نه يوه برخه غوره کړې ده چې زه يې تاسې ته اوروم. يوه خبره بايد تاسې له ما سره ومنئ چې لنډۍ د ښځو شعر دی. ښځې چې په ټولنه کې د نارينه وو له خوامحکومې دي، په لنډيو کې يې د خپل محروميت اواز پورته کړی دی او نارينه يې سم په خپل ځای کېنولی دی. په دې مقاله کې ما هغه برخه را اخيستې ده چې په ښځو پورې اړه لري.
ځکه چې ښځې زموږ ميندې دي، ښځې زموږ خويندې دي او ښځې زموږ معشوقې دي. نو زه ترجح ورکوم چې د دغې نيمې بدنې، د ژوند په باره کې به زه خبرې راټولې کړم. د دې نه وړاندې غواړم چې د لنډيو په تاريخي اصالت باندې يوه څه و غږېږم.

زما په عقيده لنډۍ داسې شی نه دی چې پېنځه سوه، اته سوه او يا هم د اسلام تر راتګه وروسته يې تشکل پيدا کړی وي. زما په نظر لنډۍ د ارياپانو د وخت نه راپاتې يوه شی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې له پاره ډېر دليلونه شته. زه په همدې بنياد ځېړنه کوم او اوس دغې ځای ته رارسيدلی يم چې د هندستان د شمال د برخې فلکلورونه ځېړم او د لنډيو سره يې مقايسه کوم. له بده مرغه په افغانستان کې تر اوسه دا کار چا نه دی کړی، هميشه د لنډيو په باره کې ډېر سطحي کار شوی.

ځينې خلک هغه لنډۍ ياداشت کړي، چې د هغه خوښې وي او بيا په دې اکتفا کوي چې له سندرغاړو نه يې واوري او خوند ترې واخلي. مګر لنډۍ په اجتماعي برخه کې ډېرې ژورې دي. موږ کولی شو چې د خپلو اجدادو خاطرې، عقايد، غږونه او تمايلات په لنډيو کې پيدا کړو او جامعې ته يې وړاندې کړو. نو په دې برخه کې چې ما ادعا وکړه چې دا ډېرې پخوانۍ دي نو ما د هند د شمال د برخې فلکلور ځېړلی دی. په هغو کې د پنجابۍ ژبې يوه سندره ده چې (ماهيا) ورته وايي.

ماهيا هغه شپانه ته وايي چې له اوزو، ميښو او غواګانو سره ژوند تېروي. ډېره عجيبه خو يې دا ده چې د دغه شپانه په ادرس باندې په دې سرود کې داسې افختارات او داسې لوی القاب او داسې مفکورې افاده شوې دي چې سړی حيرانوي. د ماهيا شباهت له لنډيو سره دا دی چې هغه هم د ښځو شعر دی. ښځو ويلی او ښځو شپون د خپل قهرمان په حيث منلی دی. په جوړښت کې زموږ له لنډيو سره دا فرق لري چې اوله فقره يې اتته ده او دوهيمه يې شپاړس ده. او د لنډۍ اوله فقره نهه ده او دوهيمه يې ديارلس ده.

د ماهيا په باره کې ما خپل بحث بشپړ کړی دی.. د علومو اکاډمي مجلې ته مې سپارلی دی، تمه ده چې هغوی به يې چاپ کړي. له تاسې ټولو نه هيله کوم چې هر هغه څوک چې د پښتو د فلکلوري ادبياتو سره علاقه لري، دغې مجلې ته مراجعه و کړي، که کوم نظر لري، په همدې مجلې کې يې خپور کړي، نو زه به د خپل کار په لا بشپړولو کې ستاسې له نظرونو او انتقادونو څخه استفاده و کړم.

يوه سرليک (پيراګراپ) به زه د لنډۍ د تاريخی پېژنګلوی په باره کې تاسې ته و لولم ، بيا په لنډيو کې زه د ښځو مسلو ته راځم. ځکه چې د لنډيو په بحث کې د اوج نقطه د ښځو د مسايلو تصويرګيري ده. يوه پښتنه ښځه په لنډيو کې څنګه عنکاس لري؟، ښځو په لنډيو کې کوم نقش لوبولی دی؟ زه به هغه تاسې ته عرض کړم. په اول کې د لنډيو پيژندګلوي.

افغاني فلکلوريستان باور لري چې پښتو لنډۍ د عاميانه ادبياتو د شتمنۍ يوه برخه ده. او کېدی شي چې په لوړ سبک هغه د افغاني فرهنګ د تجمو او ميراثونو په توګه معاصرې نړۍ ته وړاندې شي. د دې خبرې منلو سره چې فلکلور د لرغونو ټولنو د ژوند د اسطورو او حکمت داسې يوه شی دی چې د خپل چوکاټ د ساتلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

باوجود، د خپلو د لومړنۍیو سپېدو څخه د ژبو او لهجو د تکامل له راز، راز قوې څخه تېر شوی او د مذهب له اغېزې سره یوه ځای زموږ تر مهاله رارسېدلی دی. د پښتو د فلکلور او په تېره بیا د لنډۍ داسې تصور ته رسېږو چې دا منظومې غاړې داسې فرهنګي میراث دی، چې د اکسوس او اندوس د ناوو تر منځ د استوګنو آریاني ټپو او د ګندهارا د اوسیدونکو څخه اوسنۍیو پښتنو ته په میراث پاتې دی.

د ګندهارا د اریایانو او د هند د شمال د اریایانو تر منځ فرهنګي اشتراکونه، د پښتو او سانسکریت د ژبنۍیو اصطلاحاتو تداخل ښهیي چې د افغاني فلکلورونو او د هغې له جملې څخه د تاریخي او اجتماعي منځپانګې د سرچینو د څېړلو، پیدا کولو له پاره د زاړه هندي فرهنګ په تېره د ویدي سرودونو ژوره مطالعه او د پښتو سره د سانسکریت پرتله ییزه څېړنه یوازینۍ اړتیا ده.

داسې یوه کوښښ که په خپله د افغاني عالمانو له لوري سر ته ورسېږي، له یوې خوا به د افغاني فرهنګ په پېژندګلوی کې مرسته و کړي، له بل پلوه به د غربي ختېز پېژندونکو د څېړنو موقعیت مطابقت سره چې په ختېزو څېړنو کې تېروتنې کوي، څه نا څه مصون شي. که څه هم موږ د زړو آریاني ژبو، د خپل لرغوني تاریخ په ژغورنې، څېړنې کې د غربي پوهانو د زحمت او زیار منونکي یو خو دا حقیقت هم له پامه نه غورځوو چې هېڅوک په پردي کور کې د کور د خاوند په اندازه نه وي بلد.

په همدې موخه که د ځینو باندېنۍیو سیاسي پوهانو هغه تمایلات چې په علمي پلټنو سیوری غوړوي، له نظره وغورځول هغوې یې له ختیزو هېوادونو سره د خپلو محیطي، رواني ځانګړتیاوو د تباین په وجه زموږ د هېواد او سیمې د حقایقو په کشف او درک کې زموږ تر عالمانو وړ نه دي. خو تر دې دمه د علمي افغاني ماهرانو د لنډون په وجه د افغاني، هندي او فارسي اریایانو د ژبې، ادبیاتو او عمومي فرهنګ څېړنه، په تېره د هغه پرتله ییزه مطالعه زموږ د علمي او امکاني لوښي تر ضرفیت اوښتي ده. د کوشانیانو په باب د اتیایمو کلونو په یوه سیمینار کې د هندستان د جواهر لال نهرو پوهنتون د یوه اوستاد رام راهول سره د پښتو د فلکلورونو په باب په بحث واوښتم. هغه دا نظر درلود چې بې د سانسکریت د عمیق تحقیق نه او په هغې باندې له ورود نه پرته دا ناممکنه ده چې د پښتو د فلکلوریکو سرچینو او همدا راز د پښتنو د آریاني اصالت په باره کې هغسې چې وړ ده داسې تحقیقات دې وشي. نو ضروري ده چې سانسکریت ته مراجعه وشي.

پوهاند صدیق الله رښتین اروا دې ښاده وي، لیکي:
د اکسوس او اندلوس تر منځ پرته سیمه چې د کشمیر او پامیر څخه د هند تر سمندرګي پورې سور لري، د پښت د ټپو پیدا کېدو او د استوګنې ځمکه پاتې شوې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده. د دې ټپې نور آرياني ورونه دوه درې زره کاله پخوا له دوی سره يوه ځای اوسيدل. خو کله چې د دوې يوه برخه د اندلوس پورې غاړه د ختيز پلو ته لاړل او بلې برخې يې د لويديز په لورې مخه وکړه. په دريو څانګو سره جلا شول. ياني په ختيزې. لويديزې او مرکزي څانګې. د دوې ګډې ژبې هم د دريو جلا ژبو په توګه وده وموندل. ياني په ختيز کې سانسکريت، په لويديز کې اويستا او د دوې تر منځ پښتو رامنځ ته شوه. د دې عالم په نظر پښتو د هغو ارياپانو ژبه ده، چې د رګويدا په سرودونو کې د پګهت په نامه ياده شوې ده.

رښتين صيب د پښتو لنډيو د تاريخي پيژندګلوی په باره کې عقيده لري، چې د سانسکريت سرودونه هغه دي چې په ځلورګونو ويدونو کې ثبت شوي دي. کوم سرودونه چې تر هغو وړاندې ويل شوي دي په هغو سرودونو کې شامل دي چې اوس له لاسه وتلي دي. د پښتو سرودونه هم په دوو برخو وېشل کېږي. ليکل شوي سرودونه او شفاهي سرودونه. د دغو له منځه لنډۍ په شفاهي سرود پورې اړه لري او د تېرو زمانو څخه په موږ پورې سينه په سينه رارسيدلي دي.

پروفيسر محمد نواز طاهر د پېښور د پښتو اکاډمۍ پخوانی رييس په دې عقيده دی چې پښتو لنډۍ د اويستا له ګاټونو سره چې يوه راز مناجاتي سرودونه دي، تاريخي قرابت لري. دی د نورو محقيقانو په حواله ليکي چې ګاټونه او رګويدا له لنډيو سره ورته والی لري.

دی وايي چې تر کومه ځايه چې لنډۍ له ګاټونو سره په يوه ماحول کې پالل شوي دي، بعيده نه ده چې د ګاټونو ژبه له هغې لرغونې پښتو سره شباهت و لري، کومه چې شپنو او د ګلو خاوندانو په لنډيو کې استعمالوله. زما په نظر که څه هم دغه دوه عالمان حقيقت ته نېږدې شوي دي، خو ورسيدلې نه دي. د دې خبرې مانا دا ده چې دغې دوو د مغربي محقيقانو نظريات او اټکلونه په دې باره کې منلي خو پخپله يې څېړنه او ازموينه نه ده کړې. د دوی نقلونه او څرګندونې نقلي ماهيت لري.

او له هغو طالبعلمانو سره مرسته نه شي کولای چې د څېړنې د علمي ميتودولوژۍ او فاکټونو په اساس مشخصو نتايجو ته رسيدل غواړي. د پښتو فلکلورونو د څېړنې له پاره د پښتو اويستا او سانسکريت په باره کې چې د هند اروپايي ژبو چې د يوې کورنۍ خويندې دي، د مقايسوي ژبپوهنې په اساس يوه څه څېړنه په کار ده. او تر دې هاغه خوا د لنډيو د هغو منسوخو شويو تولنيزو عنعنو څېړنه په کار ده چې په لنډيو کې د تېرو تاريخي، فرهنګي بهيرونو په وچ شوي خړوب کې د پوسيلونو په توګه موجود دي. لکه د (ستي) کلمه او د هغې پراخ مفهوم. ستي چې په سانسکريت کې د محترمې، پاکې لمنې، سپېڅلې او هغې ښځې له پاره کارول کېږي، چې ځان د خپل مړ خاوند سره يوه ځای سوز وي. ستي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

سون په مانا په لنډیو کې په سلهاوو ځلې کارول شوې ده. د ستي په څېر داسې نورې کلمې هم شته چې د خویندو ژبو د انشعاب د زیات قدامت با وجود د هغوی د پاتې شویو مشترکو اړیکو د کشف او څېړنو په دندو کې کارول کېدی شي. موږ د لنډیو په باب د اټکلونو پر ځای علمي پلټنو ته ورتېږوي.

د ساري په توګه د سانسکریت د (دېس) کلمه د هېواد په مانا او د ګر کلمه د غر په مانا په پښتو کې کټ مټ د سانسکریت په توګه کارول کېږي. او هماغه مانا ورکوي.

د دېس کلمه په پردېس کې د وطن په مانا او د ګر کلمه غین ته د ګ د بدلون او ز ته د س ر اوښتون له کبله په ګردېس یانې د غرونو په وطن کې چې په ګردېس کې ځان ښکاروي څرګنده ده. چونغر د چینو غر او غرجستان د غرونو سیمه. په دواړو ژبو کې په یوه مانا کارول شوي دي. په سانسکریت کې د همالیه غرونو ته ګراج هم ویلی شوي دي.

چې مانا یې د غرونو باچا ده. په دې ترکیبي نوم کې د ګر مانا هم هماغه ده چې د افغانستان کې په زړې فارسي او زړې پښتو کې مستعمله ده. او اوس هم لکه د ګردېز او ځینو نورو نومونو په په تانیسته کې ځان ښیي. د غره په نامه غین ته د ګاف د بلیدو په وجه د ګرچې، ګرستان، چونګر کلمې چونغر ته اوښتي دي. په سانسکریت کې بنګال ته انګدېس ویل شوي دي. چې اوس سین ته د شین په استبدال او د بنګال په اضافه کولو بنګله دېس شوی دی. په هند کې د اتراپردېش او د افغانستان په کندهار کې د دیشو نومونه د همدې ریښې څخه اخېستل شوي دي.

د سانسکریت په لرغونې حماسه (راماین) کې د ګندهاروا دېس په نامه یوه داسې وطن یادوي چې په هغه کې ګندرواهانو ژوند کاوو. دا هماغه سیمه چې د ننګرهار د ناوې په شمول د پېښور ناوه تر سوات پورې رانیسي. په دې نامه کې د دېس کلمه په هماغه لرغونې بڼه پاتې شوې ده.
د زیاتو مالوماتو له پاره زما هغې مقالې ته مراجعه و کړئ چې د لنډیو په ژبه مې لیکلې ده.

په لنډیو کې د تاریخي ریښو او رابطود پلټلو اوپیدا کولو تر ټولو لنډه او ګټوره لاره دا ده چې خپله په لنډیو کې څېړنه ژوره شي. د دغو اصطلاحاتو علمي پلټنه لکه ستانه، انغری، سپیلنی، ګودر، جرګه، هوډ او نور چې په لنډیو کې لا د زړو اجتماعي انستوتونو د پاتې شویو سمبولونو په توګه کارول کېږي، د لنډیو د تاریخي او فرهنګي پېژندګلوۍ سره ډېره مرسته کولی شي. دا مصطلاحات هغه پلونه دي چې موږ ته امکان راکوي په هغه رول چې زمان زموږ او زموږ د

(c) ketabton.com: The Digital Library

اجدادو تر منځ راښکلی دی، تېر شو او د لنډیو سرچینو ته په رسیدو کې ګټه ترې واخلو.

د لنډۍ یوه بل خصوصیت د هغه غاړه ییز فطرت دی. چې ډېرې ستونزې د لسګونو غاړو او میلوډي ګانو په قالب کې کېني. د ساز او اواز هنرمندانو ته امکان ورکوي چې د بېلابېلو غاړو هستوونکو سرکو سره د هغوو د ترکیب کولو له لارې غږونه هسک کاندي.

او دا د لنډیو جاوداني خصوصیت دی. د لنډۍ دغه فطرت د انسان د ژورو غمونو او سر اخیستو خوښیو او ارماني خوندونو د هغې ورکې بیان دی کوم چې انسان په خپل جبلت کې په هغه اخته شوی دی. یاني هغه روحي ګرفتاری چې په الفاظو کې د بیان وړ نه دي او ژبه لا تر اوسه د هغه د تصویرولو صلاحیت نه لري، په صوتي سندریزو غاړو کې بیا پیدا کوي.

او په همدې توګه لنډۍ پخوا تر دې چې د شعر په توګه زیات مقبولیت و لري، د غاړو او غږونو په توزه د خلکو په زړونو کې زیات مقبولیت لري. فاروق افندي د افغانستان تورک اصله موسیقي پېژندونکی متقد و چې زموږ د سیمې په جغرافیوي قلمرو کې هېڅ فلکلوریک شعر او ترانه د لنډیو غوندې د غاړو د پاللو تغزلي غنا او د خپلې د رښتیندویه او هیجان هستونکي ژبې له پلوه دومره اوچت اولوت ځای نه لري.

کله چې زه د لومړي ځل له پاره د لنډۍ د دې غږنۍ ځانګړتیا سره اشنا شوم او هغه مې د سیمې د ورته فلکلوري آثارو سره مقاسه کړه، زه یې دې قناعت ته ورسولم چې لنډۍ په واقعي مانا د خلکو د هستونو او نبوغ یوه شهکار دی. دغه دوه پوړیز جادوګر اوازونه چې د هر پښتانه په ژبه جاري دي، بې اختیاره د هغه په مرۍ کې په سندرېزو غاړو بدلېږي، د انسان د عواطفو، د روانو، ستونزو، انګېرنو، دکیکه درجه بندي کړې ده او سرۍ د خپل حکیکت د بربنډولو میدان ته راکاږي. دغه د لنډیو د تاریخي ریښې او د لنډیو پېژندګلوي. لومړۍ برخه وه چې خلاصه شوه.

په لنډۍ کې د ښځې تصویرلنډۍ په رښتیا سره د پښتنې ښځې شعر دی. ښځې یوازې په لنډیو کې خپل واقیعت څرګندوي. هېنداره ښځه ښیي، خو په ظاهري بڼه او سینګار کې. نقاش نقاش او سیکه توږونکی ښځه تصویروي، توږي خو د موادو او رنګونو له ترکیب څخه. هغسې چې ته یې غواړې. نه هغسې چې دا ښځه په خپله ده یاني له روح او احساس سره. شاعر ښځه ستایي خو ایډیاله ښځه. داسې ښځه چې د خیال په بلوري مانیو کې د پاشلو څنو تر معطر چتر لاندې د سرو شرابو شیشه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په لاس پرانيستي ګرېوان د ده راتلو ته سترګې په لار ده. لکه د دري ژبې ستر غزلبول حافظ شيرازي چې وايي:

زلف اشفته و خوی کرده و خندان لب و مست
پيرهن چاک و غزلخوان و صراحی در دست

د ښځې دا ننداره ينه د شاعر د جنسي غريضې د طبعي احساس نتيجه ده چې د ده د هنري نبوغ په وړي احساس کې پالل شوې ده. د ښځې ښکلا، لېوالتيا او لېونی مينه درواغ نه ده. د هغې د جلوو او کرشمو انځورول او ستاينه د هنري انځورګرانو، هنرمندانو د تل پاتې شهکارونو د هستولو اساسي منځپانګه ده. خو ښځمنتوب او د نارينه له پاره د هغې جنسي جاذبيت د ښځې د اصلي ځرخ يوه اړخ دی. ښځه په خپل شعر ياني لنډيو کې خپل واقعيت ځرګند وي. لنډی د پښتنې ښځې هغه اعجاز لرونکې هينداره ده چې د پښتانه په ټول تاريخ کې د هغې د ظاهر او باطن، شعور او لاشعور بشپړ تصوير وړاندې کوي. ځکه چې ښځه خپله د هغې د د هستيدو، سېنګار (نقش و نګار) او ننداريه کې خضور لري.

د لنډيو د ځانګړنو څخه داسي اټکل کېږي چې د ډېرو لنډيو شعري سپرغيو، د تاريخ د ډېرو بدلونونو باوجود په خپل اوږده مسير کې د لرغونو فرهنګونو د پرله پسې څپو هغه پاتې شونې چې په لنډ مهال کې ترسد نه کوي، لا تر اوسه په ځان کې ساتلي دي. له همدغه کبله دغه لنډکي فلکلوري شعرونه د پښتنو د ټولنيزو روابطو او فرهنګ د څېړلو له پاره هغه عميق ارزښت لري. کوم چې پوسيلونه يې د ژوند د تاريخ د مطالعې له پاره لري.

لنډی د ښځو د ځانګړي شعر په توګه د پښتنې ښځې د دريځ څېړنه او پلټنه کې بې ساري او موثق مدرک دی. ښځه په دې روښانه کړکی کې د خپل تاريخي وضيعت او اوسني اجتماعي موقف بشپړ رښتينی تصوير وړاندې کوي. که څه هم لنډی تلپاتې پديده نه ده، قانونمند تولد مرګ او ژوند لري. خو يوه ځايي او ډله ييز زوال نه مومي. يوه، يوه په تدريجي توګه د يوې قانونمندې قاعدې له مخې رژېږي او ځای يې نوي افوات نيسي. ليکن په هغوی کې دا فلکلوري ځانګړنه خورا پياوړې ده چې د هغوی مخکېني نسلونه، لکه د ژيوو او نباتاتو په څېر خپلو وروستنيو ته د اجدادو عمده خصوصيات نقلوي او له مبدا سره اړيکې نه پرې کوي. د همدې ځانګړنې په وجه لنډی د يوه باوري ځرک او مدرک په توګه د لرغوني تاريخ، د پښتنو د پخوانيو اجتماعي مناسباتو په پلټنه کې اغېزمنه مرسته کولی شي.

په لنډيو کې ښځه تر نارينه زيات غبرګون لري، ځکه خو د ښځې د تاريخي وضعيت د ځرنګوالي د څېړنې له پاره چې د ځانګړو تاريخي عوارضو له کبله له

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظره غورځول شوې ده خاص اهميت لري. د ټولنې دوېيم نابرابر دريځ ته د ښځو د پوهولو تاريخي عوامل هر څه وي، خو د هغه ټولنيز پای ياني د نارينه په مقابل کې د ښځې تابع دريځ مشخص او روښانه دی.

په دې ټولنيز دريځ کې ډېر څه، د دې جملې څخه د طبعي انتخاب او فطري غوښتنود اظهار، د بيان آزادي حتا د نارينه د تېري او تادا پر ضد د اعتراض حق له لاسه ورکړی دی. ښځو ته په مذهبي مشرتابه او اقتصادي ډګر کې د فعاليت مناسب ميدان او امکان نه شته. د هغې ديني ارشاد نه منل کېږي.

او د فرهنګي بهير په اساسي برخو کې لکه شعر، نقاشي، معماري او ځينې نورې سيمې مخصوصه ونډه نه لري. خو افغاني ښځې په مجموعو کې او پښتنې ښځې په ځانګړې توګه د ځان ، ټولنې، ژوند په باره کې په تېره د خپل ژوند د نا انډول ملګري نارينه په باره کې خپلې خاصې طريقې او وسيلې پيدا کړي دي. د دغو وسيلو په منځ کې نقلونه، فلکلوري نظمونه، متلونه او د عاميانه فرهنګ فلکلوري برخې ټول ادبي ژانرونه د يادېدو وړ دي. خو لنډۍ د دغې ژانرونو هغه شتمنه او د عواطفو له شور څخه ډکه برخه ده چې ښځې يې تر هر شي زيات استعمالوي. پښتنه ښځه په خپل ټول واقيعت سره په لنډيو کې نارې وهي، ټول انسانيت، حتا لمر، باد باران، غرونه او هر څه چې د هغې مخې ته راځي په خطاب کې راولي. د خپلې دنيا، د هغې غمونو دردونو او ښکلاوو سره يې اشنا کوي.

په دې توګه پښتنې ښځې هغه ناموسي پګل چې نارينه د ښځې په تغزل لګولی دی، د شفاهي ادب پر ټول قلمرو خصوصاً په لنډيو کې مات کړی دی. د تغزل د شوره داسې ډکه مانۍ يې ودانې کړې دي چې په هېڅ ليکلي غنايي شعر کې د هغې د يرغليزې جاذبې زور او شور نه شته.

لنډۍ نه يوازې د پښتنې ښځې، بلکې د افغانستان د ټولو ښځمنو نوری يا جنس له لوري چې د خپل هنري نبوغ د ځلولو د حق څخه محرومه شوې ده، د آزادۍ له پاره د مبارزې چلنج دی. ښځې په خپل ټولې ښکلا د خپل بشپړ ليوالتيا او د جنسي تبعيض د ټول درد او حسرت سره په لنډۍ کې علول کړی، هغه يې په خپله وينه او مينه کې رنګولې ده. دې رنځونو ژبه ورکړې ده. د عاطفې د جلال او جمال په بڼۍ کې يې پخه کړې او د نارينه په رښتيندويه انځورونو کې يې د برهان قاطعې په توګه کارولې ده.

زه په دې خاطر له تاسې ډېره عفوه غواړم چې خپلې خبرې راټولوم. ځکه چې تاسې به هم له ليرو ځايونو څخه راغلي ياست. په ښار کې نظم هم سم نه دی او موټرې هم پس له ماښامه نه وي. خو زما له تاسې ټولو دا هيله ده چې د لنډيو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

راټولو او د هغې د تصنیفولو په چارو کې مرسته و کړئ. دغه لنډۍ چې موږ او تاسې يې د پښتو ټولنې په ټولګو کې ګورو او یا هم په پېښور کې د لنډیو چاپ شوي کتابونه، دا علمي بیناد نه لري.

زه ډېر افسوس کوم چې زما په لاس کې داسې مشخص وخت نه شته چې سبا په غرب کې، په روسیه کې، په امریکه کې او یا هم په جاپان کې يې څوک ولولي او زه ریفرنس ورکړم چې ما دا لنډۍ له هغه ځایه اخېستي او دا يې ومني.

هغه شک کوي چې شاید دا لنډۍ به ما پخپله جوړې کړي وي. شاید دا لنډۍ اسالت ونه لري. ممکن دا لنډۍ اوس زېړېدلي وي او تاسې پرې د اریایانو د وخت ټاپه لګوئ.

یوه سړی د چې ارنولډسن په نوم یادېده، چې هغه په پېښور کې په لنډیو باندې کار کړی وو او یوه کوشنۍ رساله يې پرې هم خپره کړې وه.

زه فکر کوم چې هغه لنډۍ پیژندلې وې. هغه په یوه لنډۍ حکم کړی دی چې دا لنډۍ د هغه وخت لنډۍ ده چې جونو به د سوات د غرونو ته د سوما د ګلونو له د راټولولو له پاره تللې. خو دا لنډۍ بیا ما وروسته د یوه افغان دوست په خپاره شوي کلیکسیون کې و لیده چې ده د خپلو لنډیو په نامه باندې چاپ کړې وه.

دا کتاب د انولډسن له کتاب نه شل کاله وروسته چاپ شوی دی. ما هغه سړي ته ولیکل چې دا څه فاجعه کوئ؟ بل شعر نه شته چې تاسې لنډۍ لیکئ؟ دا لنډۍ ولې جوته کوئ؟ او ته ولې دې لنډۍ ته خپله لنډۍ وایې؟ دا خو انولډسن په خپل کتاب کې شل کاله مخکې لیکلې ده او که هغه اوس په لنډیو څېړنه کوله، ستا کتاب لاس ته ورغلی و، هغه به څه فکر کاوه. هغه به ضرور متردد و او له ځانه سره به يې ویل چې دا څه حال دی.

نو ویلی شو چې لنډۍ ډېر لوی بحث دی چې څرنګه کولی شي چې له تاریخ سره مرسته و کړي، له انسان پېژندنې سره مرسته و کړي، له علمو سره او له سوسالوژۍ سره مرسته و کړي.

زه د ټولو پښتنو شاعرانو او لیکوالو څخه هیله کوم چې د لنډۍ په لیکلو دې خپل وخت نه ضایع کوي، ځکه چې نوی جوړې شوې لنډۍ اصیلي لنډۍ بې پته کوي. او بې اعتباره کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه د علومو اکاډمۍ او نورو پښتو نهادونو څخه دا هیله لرم چې ولایاتو ته د اصیلو لنډۍیو د راټولو له پاره ټیمونه ولیږي. د لنډۍیو شرایط بیخي معین دي. هغه سړی چې ده ته دا لنډۍ ورکوي، دا یې باید په کسټ کې هم ثبت کړي. په لیکلې بڼه یې یې ثبت کړي.

د هغه سړي نوم، د پلار نوم، د هغه عمر، سیمه او د لنډۍیو د ثبت وضعه. دا ټول باید ولیکل شي چې دا ټول بیا د اکاډیمۍ یو مخزنونو ته رسول کېږي چې بیا د مختلفو علومو له پاره تري کار اخېستل کېږي چې دا لنډۍ بیا په علمي کچې د اعتبار وړ کېدی شي. ستاسي د پاملرنې څخه ډېره مننه چې ما بېچاره ته مو تر ډېره غوږ ونیو. زه یوه هیله لرم چې راځئ چې په ګډه کار و کړو او دا د پښتو اورغلی تود کړو.

ګرانو مشرانو، همزولو او کشرانو! زه له یوه شي نه ډېر تشویش لرم. په دې افغانستان کې په فرهنګي ساحه کې هېڅکله داسې وضعه نه وه لکه دا نن چې یې موږ او تاسي وینو.

زه د یوه سپین ږیري په حیث له بحث نه وتلې یو، دوه درې کلیمې تاسي ته عرض کوم او دا خپله وظیفه بولم. هغه دا چې د فارسي او پښتو جنګ زموږ جنګ نه دی.

دا دښمن زموږ هېواد ته راننه ایستی دی. دا دواړه زموږ ژبې دي. دري زموږ ژبه ده. دا فارسي د عربو په وخت کې په ایران کې مړه شوې وه. همدې خراسانیانو چې اوسنی نوم افغانستان دی بېرته یې ایرانیانو ته ورزده کړه. یانې دغه هېواد چې اوس ځان ته ایران وایي او اصلي نوم یې فارس دی، دا نوم تقریباً په ۱۹۳۵م کې له موږ نه ایرانیانو غلا کړ.

او زموږ د هغه وخت حاکمانو چې ډېر بې غیرته خلک وو، دا کوشش یې ونه کړ چې هغوی ته و وایي چې دا یوه مشترک نوم دی، دا نوم تاسي په ځان مه ږدئ او ځان ته بل نوم پیدا کړئ. اوس زموږ ټول افتخارات د ایران په نامه باندې ثبتېږي.
,, حکیم سنایي شاعر بزرګ ایران ‘‘
کله چې دا کتاب ما ولید دومره غوسه راغله چې کتاب مې راپورته کړ او په دیوال مې و ویشتو. دا وراشه یا ښې خبرې نه دي موږ نه خوشحاله کوي. موږ هم یوه ملت یو، موږ هم حیثیت لرو. موږ هم فرهنګ لرو.

زموږ د بلخ تاریخ او د پښتو او دري ژبو تاریخ ډېر لرغوني دی، تر هغه تاریخه چې په غربي ایران یانې فارس کې یې خلک د فارسي ژبې له پاره پیشنهاد وي.،،
(سلیمان، د بازمحمد ثبت، ۲۰۰۸ لیږدی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
ځېړنـــــــــــچوپړي (ریســـــــــــرچ پاڼې)

ځېره ۲. ت - ۱ قلم تولنه ,, چې لایق په لنډیو باندې کنفرانس ورکوي ،، د بازمحمد عابد ثبت او کښلی متن، ۱۳۸۷ لیږدی، ټول چوپړي، کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۶۱ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

ګڼه.	راټولونکي / لیکوونکي نوم	لیکی	چاپ کال / نا چاپ	ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ	Lánḍéy لنډۍ	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکۍ	Mésréy مصرۍ	Related منسوبي	Suffix Voice وروستاړي غږ	Action Req'ed ګره شوی ■	(Caution) خبرداری ●	(In control) کنټرول کی ✓
۸	سلیمان لائق	لنډیو باندې کنفرانس	لیږدی ۱۳۸۷	۱	۱								
					۱				▲ سړو ته منسوبي Related to men				
									▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
									ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.				
									ینه - ná: (ځرګنده ی په غږ جملې، غونډلي سره راشي) یینه.				
									زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۱				زوزکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
									زوزکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.				
									ځرګنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.		۱۱۳	۵	تول

۱۵. ۸ لښتیلیک:. ځېره ۲. ت – ۱ قلم تولنه ,, چې لایق په لنډۍ یو باندې کنفرانس ورکوي ،، د بازمحمد عابد ثبت او کښلی متن، ۱۳۸۷ لیږدی، تول چوپړي، کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۶۱ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۷ ټې (ټ). پوهیالی محمد اسماعیل یون په دې بڼه کښلي دي او روڼ وي داسې.

,, لنډۍ په پښتو شاعرۍ کې ترټولو کوشنی شعري کالب یا فورم دی، خو د مانا د ځواک او لېږد له پلوه نه یوازې په پښتو شاعرۍ بلکې په نړۍیواله شاعرۍ کې یې سارۍ لیدل شوی نه دی. د لنډۍ کمال په دې کې دی، چې مجموعاً په ۲۲ څپو یا دوو مسرو کې دروند مانیز بار او ښکلا لېږدوي.

د دوی لومړۍ مسرې په پای کې یوه اهنګینه کلمه لري، چې د لنډۍ قافیه نه لري، خو د دوېیمي مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي.
هره لنډۍ باید د زور(ه) په واول یا غږن اواز پای ته رسېدلې وي. پای کې دا زور (ه) رانه شي نو اهنګ یې نیمګړی پاتې کېږي. لنډۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي.
په نورو ژبو کې د دې ډول شعر (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د لنډۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرټولو لنډۍ باندې یوه قانون د تطبیق وړ دی، یانې داچې د هرې لنډۍ لومړۍ مسره باید ۹ او دوېیمه ۱۳ څپې وي. د هرې لنډۍ د لومړۍ مسرې څلورمه او اتهمه څپه او د دوېیمي مسرې څلورمه، اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي لکه:

▲ امانتي مې ګور کې کېږدئ
که یار خبر شي ما به خپل وطن ته وړینه

د دې مصرۍ څپیز- خجیز جوړښت په دې ډول دی:

U-**U**UUU-**U**UUU
U-**U**UUU-**U**UUU-**U**UUU

له مانیز پلوه لنډۍ پر بېلا بېلو ډولونو وېشل شوې دي. د پښتني ټولنې د ژوند د ټولو ډګرونو انځورنه په کې کېدی شي او شوي هم ده، خو د شکل او جوړښت له مخې لنډۍ همدا یوه ټاکلی شکل او قانون لري.
دلته به یوه څو لنډۍ د بېلګې په توګه وړاندې کړو:

▲ یوه وعده راسره و که
چې د صراط په پله به یوه ځای سره ځونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ستا به واده زما به مرګ وي
ستا به ډولی زما به کټ خاورو ته ورينه

▲ ولې دې بد را سره و کړه
زما همدغه هيله وه چې يار لرمه

ځرنګه چې په لنډۍ کې د وروستۍ مسرې ورستۍ کلمه اهنګينه وي، د وروستۍ ځپې اهنګ يې لوړ او تر هغې دمخه ځپې اهنګ يې لوېدلی شان وي ( ) نو دلته کېدی شي د لنډۍ ځمککچپوهنې (هندسې) جوړښت داسې ترسيم شي:

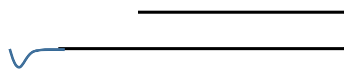

لنډيو ته (ټيکۍ)، (مصرې) او (ټپې) هم وايي، چې دا هريو نوم خپل ځانګړی تعبير او لهجه يې استعمال لرې، خو د دې ډول شعر عام اومنل شوی نوم همدا (لنډۍ) دی.

د نوموړي شعر د هرې برخې له پاره او رکن د افادې له پاره بېلا بېلې نښې نښانې او علايم وټاکل شول: لکه د قافيې افادې له پاره (a) نښه، د رديف له پاره (=) نښه او د مسرې له پاره کرښه (ــــ)، د بېلابېلو قافيو له پاره که په کوم شعر کې وي په (b, c او d).

همدغه نښې د يوه شعر ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت په لاس راوړی شي.

د يوه منظم قانون له مخې د اهنګ لوړوالی او ټيټوالی او د ژبې له غړيز جوړښت سره بشپړ پيوستون، د پښتو ملي او ولسي شاعرۍ ډېره خوندوره کړې ده، له همدې کبله خو دا شاعري زموږ د ولس د موسيقۍ له ځپو سره ډېره ښه اوډلتيا مومي او کله چې بيا دا دواړه ښکلې هنرونه سره يوه ځای شي، نو بيا د دردمنو زړونو زنګ لرې کړي.

د پښتو ژبې د شعرونه د ځپو د شمېر، د مسرو د ځومره والي او ځرنګوالي له پلوه يوه له بله بدلون مومي، خو بيا هم د ځپيز خجيز جوړښت له مخې پرټولو يوه قانون تطبيقېږي. ياني تر هر دربيو ځپو ورسته ځلورمه ځپه خج (فشار) اخلي.،، (محمد اسمعيل، ۱۳۷۷ ل ل کال، ۷چوپړی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
څېړنــــــــــچوپړي (ريســــــــــــرچ پاڼې)

خېړه ۲. ټ ,, د پښتو شعر هندسي جوړښت ،، محمد محمد اسمعیل یون، ۷ او ۱۳۸ چوپړي،
کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۷۷ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

Related منسوبي	Lánḍéy لنډی	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکی	Mésréy مصری
		۴		
▲ سړو ته منسوبي Related to men				
▲ ښځو ته منسوبي Related to women		۴		
ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.		۱		
ینه - ná: (ځرګنده ي په غږ جملې، غونډلی سره راشي) یینه.		۲		
زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.		۱		
زورکی , ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېری لږی شتون لري.				
ځرګنده , ه ،: (کوناټوره، بختوره) دېري لږي شتون لري.				

کڼه.	راټولوونکی / لیکوونکی نوم	لیکنه	چاپ کال	ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټیکې او مصرۍ
۹	محمد اسمعیل	د پښتو شعر هندسي جوړښت	۱۳۷۷ لیږدی	۴

Suffix Voice ورووستاړي غږ	■ Action Req'ed کړه شوې	● (Caution) خبرداری	✓ (In control) کنټرول کې
	۱۳	۳	ټول

۹ .۱۵ لښتیلیک:. څېره ۲. ټ ,, د پښتو شعر ځمککچپوهنې (هندسي) جوړښت ،، محمد محمد اسمعیل یون، ۷ او ۱۳۸ چوپړي، کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۷۷ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. ۱۵ جې (ج). ځېړنوال دوست محمد دوست شينواری رونوي داسې.

,, لنډۍ د پښتو د ولسي ادب يوه بې سارې بډاينه پانګه ده، زموږ د ټولني د ژوند او آيډيا هېڅ خوا نه شته چې په لنډيو کې يې انعکاس نه وي موندلی.

مينه، ښکلا، وصال، بېلتون، خوښي، خوشحالي، تېرى، عدالت، سرښندنه، وطن پالنه، هرډول رزمي او بزمي آيډيا په لنډيو کې ځای شوې ده، دپښتنو د ولسي ادب، روحياتي ، د ژوند شرايطو، کولتور او دود، د پېژندلو له پاره لنډۍ د يوه دايرة المعارف يا وېکيپيډيا حيثت لري.

لنډۍ (چې د ټپې، مصرۍ، ټيکی په نوم هم يادېږي) د پښتو په هره سيمه، هر کلي، هر کور کې د ولس ادب يوه مهمه برخه ده؛ خو په هر سيمه کې په خاصو غږونو او ټاکلي ډول ويل کيږي چې مشهور يې د چارباغی، ننګرهار،تيرا، وردګو. شلګر، کندهار او د نورو دي. هر ځای يې غږ او کمپوز د سيمې تر اغېز لاندې وي او د هر ډول موسيقی په کالب کې ځايېږي.

لنډۍ کله په ځانګړي او کله په ډله ييز ډول، کله يوازې او کله له سروکو سره يوه ځای ويل کيږي.

د لنډيو فورم:

لنډۍ همېشه له دوو برخو جوړې وي چې لومړۍ برخه يې ۹، او دوېيمه يې ۱۳ سيلابه وي.

د لنډيو دوېيمه مصرع همېشعه په (ونه - ´UNA) – (ځرګند واو)، (ينه، NA) ځرګنده ې)، (زوزکی + ana)، (زورکی + منه، مجهوله يې * مه) پای ته رسيږي لکه:

▲ په لوړو غرو د خدای نظر دی
په سر يې واورې وروي چارپېر ګلونه

▲ که په ميوند کې شهيد نه شوې
خدايږو لاليه بې ننګۍ ته دې ساتينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ زما په رنځ جانان خبر دی
دارو خو نه کړي تش مې نه کوي پوښتنه

▲ په خندا شنه، په ملا شوې ماته
د جنت حورې! په ګولۍ دې و ویشتمه

▲ زما په دې وطن کې څه دي
ملالو سترګو د اشنا بند کړی یمه

له دغه فرمولـه وتلې لنډۍ له ادبي معیاره وتلي او بېخي کمې دي.
ما د پښتو لنډیو د لومړی ټوک د (الف، ز، ی) لنډۍ ولټولې چې ټولې (۴۸۶) لنډۍ کېږي په هغو کې یوازې یوه لنډۍ په (زور + نه ana) پای رسېدلې وه او (۱۸) په (ana - زورکې + نه).

▲ ارمان، ارمان خپله وطنه
د خپل وطن جامې مې ولوېدې له تنه

او په دغو ټول کتاب کې یوازې یوه لنډۍ په (له) پای ته رسېدلې.

▲ اصیله وم کم اصله یووړم
کم اصله! داسې مې ساتې لکه مغوله؟

,, دا لنډۍ د ختیځ اکاډمي ننګرهار، فلکلور پیژندني لاربنود کې، محمد داود وفا هم په ۴۳ چوپړي کې کښلې ده،، (محمد داود، ۱۳۳۴لېږدی، ۴۳ چوپړی)

دغه لنډۍ په فني لحاظ اعتبار نه لري او د لنډیو له اصلي فورم سره اړخ نه لګوي او حتی لنډۍ ورته نه شو ویلی.
د لنډۍ بل خصوصیت دا دی چې څلورم سیلابل یوه څپه (د جملې اکسنټ) راځي، په دې صورت په لومړی برخه کې په څلورم او اتتم، په دوییمه برخه کې په څلورم، اتتم او دوولسم سلابل څپه راځي.

څپه په خج لرونکي هجا واقع کېږي. له دغه ځایه د لنډیو لومړی او دوییم پاړکی هېڅکله په خج لرونکي هجا پای ته نه رسیږي په دغه لنډۍ کې د سلابل او څپې ترسیم وړاندې کېږي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ که – په – مې – **وند** + کې ـ ش – هيد – **نه** + **شوې**

خدای – ږو – لا – **له** + يه – بې – نن – **ګی** + ته – دې – سا- **تي-** + **نه**

دا په هغه صورت کې چې لنډۍ يوازې ويل کيږي او که له نيمکۍ سره يوه ځای شي په هغه صورت کې د نيمکۍ له خصوصيت سره سم د لنډيو په ځپو کې توپير راځي. کله له داسې هم ويل کيږي چې کومه ځپه په کې نه احساسيږي، له سيمه ييزو غږو سره هم ځپه په خپل کيفيت نه پاتې کيږي او په نيمه سيمه کې توپير لري چې دا ځېړنه بېله موضع ده بېل تحقيق غواړي.

<u>په لنډيو کې د ښځو ونډه:</u>

د ښتو ولسي ادب کې عموماً او په لنډيو کې خصوصاً د ښځو ونډه ډېره زياته ده. همدغه لنډۍ دي چې په ويرونو، ودونو، د غم او خوښۍ يو په وختونو کې يې وايي. د لنډيو جوړونکې هم غالباً ښځې دي. زياتې لنډۍ د زړه د ژورو تاثراتو، خواشينو او خپګان انعکاس دی.

له نيمايي نه زياتې لنډۍ د غم، خپګان، دردېدلي زړه زګېروی دی، د دوی د غم خپلې سينې آه دی چې د نارينه و مخ د دوی تېريو، بد سلوک او ناوړه دودونو خواته اړوي. کله د بنې له غمه ژاړي:

▲ د بنې غږ راباندې و شو
لکه ډوډۍ په تناره کې وريته شومه

او کله د مېړه له بد سلوکه:

▲ نېستي د خدای له لوري راغله
موزي په ما مينت کوي چې خوار دې کړمه

د جبر او زور واده غم بولي او داسې مېړه ته موزي وايي:

▲ موزي په مينه څه پوهيږي
په نس يې موړ کړه تر سبا کوي خوبونه

▲ خاونده بيا دې ماخوستن کړ
د نارضا کټ نه مې ربړدي اندامونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او کله له بې وسۍ او بې واکۍ له لاسه مرګ غواړي:

▲ صورت زما واک یې د بل دی
خدایه نور واخلې دا بې واکه صورتونه

په هر صورت لنډۍ زموږ د تولني نالوستو او بې سواده خلکو جوړې کړې، په ساده او روانه ژبه ویل شوې دي. ځینې لنډۍ داسې هم دي چې په ځرکند ډول میرزایانو، ملایانو جوړ کړې دي، داسې لغات او تعبیرات په کې وي، چې عام خلک پرې نه پوهېږي لکه:

▲ شفق یې مه بولی عالمه
اسمان زما په ژړا اوښکې تویوینه

▲ علم دریاب طالب اوباز دی
یابه ځان ډوب کړي یا به باسي ګوهرونه

▲ عقل د سر فکر د زړه و
دیدار د سترګو، د خولې ښې خبرې وینه

په دغسې لنډۍیو کې هغه ژور احساس، هغه خوند، هغه کیفیت هېڅ نه وي لکه ځومره چې د نالوستو خلکو له خوا په ساده او روانه ژبه ویل شوې وي، دومره تو پیر لري لکه طبیعي او د کاغذ ګل.،، (دوست محمد ، ۲۰۰۶ زیږدی کال)

خېره ۲. ج ,, د پښتو د ولسي ادب لاړې ،، څېړنوال دوست محمد دوست شینواری، لنډی سرلیک کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۸۵ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)													
ګڼه	راټولونکي / لیکونکي نوم	لیکې	چاپ کال	ټول تال لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ	Lánḍéy لنډۍ	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکۍ	Mésréy مصرۍ	Related منسوبي	ورووستاړي غږ Suffix Voice	■ کړه شوی Action Req'd	● خبرداری (Caution)	✓ کنټرول کې (In control)
۱۰	دوست محمد	د پښتو د ولسي ادب لاړې	۱۳۸۵ لیږدی	۱۶	۹	۶		۱			۶	۲	تول
					۴	۱		۱	▲ سرو ته منسوبي Related to men				
					۵	۵			▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
					۳	۲			ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.				
					۳	۱			ینه - ná: (ځرکنده ي په غږ جملې، غونډلې سره راشي) ینه.				
					۱	۱			زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۱	۲		۱	زوزکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
					۱				زوزکی ,, ه ,,: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.				
									ځرکنده ,, ه ,,: (کوناتوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.				

۱۵. ۱۰ لښتیلیک:. څېره ۲. ج ,, د پښتو د ولسي ادب لاړې ،، څېړنوال دوست محمد دوست شینواری، لنډی سرلیک کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۵ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹.۱۵ چې (چ). جانان د پښتو لنډيو کې د محروميت پر موضوع کښلې دي.

,, د پښتو ادب په لمن کې پښتو لنډۍ ځانګړی ځای لري، ځکه چې په لنډه او ساده ژبه ټول هغه تعريفونه په ځان کې رانغاړي چې د منظوم کلام له پاره اړين دي. درد، عاطفه، پيغام، اهنګ او رواني د پښتو ژبې په هره لنډۍ کې ليدل کيږي، ځيني بهرني ليکوال چې پښتو لنډۍ يې لوستي زياترو په خپلو نظرونو کې پښتو لنډۍ د دغې ژبې منظوم شهکارونه بللي.

اوسمهال هم د نورو ژبو ځيني ليکوال او شاعران په دې قانع دي چې د پښتو ژبې له هرې لنډۍ څخه د يوه بشپړ شعر الهام اخيستل کيږي. د بېلګې په توګه د اردو ژبې مشهور شاعر احمد فراز چې د پښتو ژبې لنډۍ لوستي په يوه نه يوه بڼه يې د هغو لنډيو پيغام او مفهوم په خپلو شعرونو کې ځای کړی او يوه نوی رنګ يې ورکړی.

دا چې پښتو لنډۍ له کومه ځايه سرچينه اخلي، دا به يوه تکراري بحث وي، خو د دغې خبرې څېړنه ضروري ده چې پښتو لنډۍ پښتون پنځولي که پښتنې. که چېرې د پښتو لومړنۍ لنډۍ ولولو نو له ورايه په کې د پښتنې احساساتو څرګندونه کيږي او دا په ثبات رسيږي چې پيل به يې پښتنې کړې وي.

▲ سپوږميه سر وهه راخيږه
يار مې د ګلو کر کوي ګوتې رېبينه

کېدی شي زما له نظر سره ډېر خلک موافق نه وي، خو کومې لنډۍ چې کلاسيکې دي او له ډېرې پخوا زماني څخه سينه په سينه تر موږ را رسېدلي زياتره د ښځينه احساساتو او ښځينه محروميتونو څرګندونه کوي.

ياني دا چې پښتنې کله د خپلو کورونو د څلورو ديوالونو شاته ډېر ځورېدلي او يا يې لږه خوښي په برخه شوې، نو په لنډيو کې يې د خپلو احساساتو څرګندونه کړې ده. خو هغه لنډۍ چې د ښځينه وو له خوا ويل شوي د محروميت تله په کې درنه ښکاري، راځئ په پښتو لنډيو کې د ښځينه محروميتونو يوه څو بېلګې و ګورو.

په ډېرو پښتنې سيمو کې دا دود دی، چې د خپلو لوڼو د ودولو پر وخت ترې پوښتنه نه کوي او دا خبره يوه شرم ګڼي، که څه هم د اسلام په مقدس دين کې د هلک او نجلۍ خوښه شرط ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو په پښتنو سیمو کې د غیرت تر نامه لاندې د اسلام دغه اصل تر پښو لاندې کېږي، د نارینه وو چې چا ته خوښه وي، خپله لور، خور ورته ودوي، پښتنې پېغلې چې کله له داسې حالت سره مخ شوي نو پرته له دې چې له سوزه خپل احساسات په لنډۍ کې راونغاړي نور یې هېڅ له وسه نه دي پوره شوي. په لاندې لنډۍیو کې د دغه دود او د پښتنو نجونو محرومیت له ورایه ښکاري:

▲ تر شمل پورې دې واده کړم
تر شمل پورې ځوک غوایه نه ورکوینه

▲ تورې تیرا نه دې کړم تېره
ما به مې خپلې مور ته ځوک ورسوینه

▲ ترلې تربور دې مېړه مه شه
په لښتو غنو دې وهي بیا دې شړینه

زیاتره وخت داسې هم شوي چې پښتنې نجونې د پلار کور کې زړې شوې، ځکه په پښتنو کې اوس هم دا دود شته چې هر چا ته خور لور نه ورکوي، کله داسې شي چې د نجلۍ پلار او مور هر چا ته زړه نه ښه کوي، د نجلۍ سر په کور سپین شي، کله بیا د پلار او یا کورنۍ د کړنو له امله ځوک زړه نه ښه کوي چې نجلۍ وغواړي، په داسې حالاتو کې نجلۍ له شرمه هېڅ نه شي ویلی خو کله چې یې د پېغلتوب غوښتنې او احساسات ډېر وځپي نو له ځان سره داسې یوه لنډۍ زمزمه کړي:

▲ تولې همزولې مې واده شوې
زه بدقسمته د پلار کور کې ناسته یمه

▲ سر مې د پلار په کور کې سپین شو
لکه ډوډۍ په تناره وسوم مینه

که چېرې د پورتنۍیو لنډۍیو شاعرانه اړخونو ته وکتل شي، هره نیم بیتي او یا پوره لنډۍ دلوستونکي او یا اورېدونکي په ذهن کې یوه ذهني انځورجوړوي لکه (په تناره کې د ډوډۍ سوزېدل) چې هم ذهني انځور جوړوي او هم یوه دردوونکی پیغام اورېدونکو او لوستونکو ته وړاندې کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتنو ښځو یوه بل محرومیت دا دی چې د مېړه په کور کې ورسره سم چلند نه کېږي، د اسلام په مقدس دین کې ښځې او نارینه یوه ډول حقوق لري خو په زیاترو پښتني کورنۍیو کې ښځې ډېر بې ارزښته ساتل کېږي، نه یې غوښتنو ته پاملرنه کېږي او نه هم ښځېنه خواهشاتو ته، تر دې چې د خوابنې او یا د کور د ځینو نورو غړو له خوا پوزې ته راشي. کله، کله داسې هم نه وي. د میرې مور، ورور او یا نورو له خوا هم رټل کېږي او د ځوانۍ هغه مسته دوره چې باید په خوشحالۍ تېره شي په غمونو کې تېرېږي. په لاندې لنډۍیو کې د دغو پېښو او واقعاتو انځورونه له ورایه برېښي:

▲ ټېل مې وهه بنګړي مې مات شول
مور مې میره ده ما په کور کې نه پرېږدینه

▲ ځان به په ډک سیند کې لاهو کړم
ستا د سپېره کور به ونه کړم ارمانونه

▲ د غرونو ترخې مې خوراک وی
خوراک مې نه وی د موزي د کور غمونه

▲ د بنې ترس راباندې تېر شو
زه د دوزخ د لمبو څه پروا لرمه

▲ کور دې د غم بندیخانه ده
د خوشحالۍ باران په کال کې نه راځینه

▲ بنګړي د ټولې دنیا دود دي
زه له نیستمن جانانه نه غواړم دودونه

▲ توتان پاخه ممانه تورې
زه د موزي د ډوډۍ څه پروا لرمه

▲ قربان، قربان د دادا کوره
له ډکه شکوره به یوازې تاوېدمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ باهو مې و په لاس مې نه کړل
د موزیګي په کور کې اوسم تش لاسونه

پورتنۍ لنډۍ داسې انځورونه لېږدوي چې هره یوه یې دپښتنې سیمې یوه شهکار دی، د بېلګې په توګه د توتانو او ممانو د پخېدو انځور چې پښتنې نجونې او یا هم مېرمنې په غرنۍیو سیمو کې ځانګې په خپلو ټیکریو کې څنډي او بیا یې د یخو چینو او یا هم ګودر په غړه په مزه، مزه خوري. رښتیا هم چې د فطرت د داسې یوې خوړې لوښیې په وخت کې به څوک د چا د ډودۍ څه پروا کوي او بیا هغه ډودۍ چې د اوښکو په بدرګه خوړل کېږي.

یوه بله خبره چې پښتنې ښځې ډېرې ځوروي، هغه د پښتنو غریبي ده. زیاتره پښتانه خپله روزي په نورو هېوادونو کې لاسته راوړي که پخوا پښتنو هند او یا هم نورو سیمو ته سفر کاوه، اوس هم ډېرو بهرنۍیو هېوادونو کې د مسافرت شپې سبا کوي، پښتنې مېرمنې یې په کورونو کې لارې څاري. داسې هم شوي دي چې تر واده شل ورځې او یا لس ورځې وروسته نارینه مساپري ته تللي او بیا څو کاله بېرته نه دي راستانه شوي، پښتنې مېرمنې چې کله دغسې حالاتو سره مخ شوې نو د خپل زړه براس یې په لنډۍیو کې وېستلی او د زړه خبرې یې په نا اګاهانه ډول داسې اهنګین له زړونو راوتلي چې په یوه شرنګ د اورېدونکو یا لوستونکو پر زړونو پرېوځي. دا پیغام لېږدوي چې د مېړونو په نه شتوالي کې پښتنې مېرمنې څومره ځورېږي.

▲ مساپري دې ډېره و کړه
راځه، راځه روزي به خدای را رسوینه

▲ دا ستا دیدن زما اختر دی
ته مساپر یې زه به څه کړم اخترونه

▲ پالنګ مې جوړ کړ ته رانغلې
لکه منګور په کې یوازې تاوېدمه

دغسې ډېرې لنډۍ په پښتو ژبه کې لیدل کېږي چې هره یوه یې یوه محرومیت، یوه پیغام او یوه درد لېږدوي. زما له دې مطلب نه دا موخه نه ده چې خدای مه کړه د پښتنو کولتور مې غندلی وي په هره ژبه او هر قوم کې ځنې ,,دلته د , ځنې، :

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښځه، ورښځه، ترې په مانا دی چې د ځينې , بعضې، ښځه يې توپيرول په کار دي،،(مجاور احمد، ۱۳۸۵ ليږدی، ۵۱ چوپړی).

منفي دودونه شته، همداسي مثبت اړخونه هم لري، که د پښتو ژبې مثبت اړخونه و څېړو نو پښتني همدومره قدر او قيمت چې په پښتني کولتور کې لري په نورو کولتورونو کې يې ښايي ونه لري. خو ما دلته يوازې د پښتو لنډۍيو کې د محروميت پر موضوع دا ليکنه کړې وه، هيله ده لوستونکي راښځه خوابدي نه شي،، (جانان، ۲۰۰۶ زيږدی)

څېره ۲. چ جانان ,, پښتو لنډيو کې محروميت ،، په دې ليکنه کې د لنډيو، مصرو، ټپو او ټيکيو کچه، ۱۳۸۵ ليږدی، (ګڼه يې په: دانې)

کڼه.	راټولونکی / ليکوونکی نوم	ليکی / ليکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول ټال لنډی، ټپې، ټيکی او مصری
۱۸	جانان	پښتو لنډيو کې محروميت	ليږدی ۱۳۸۵	۱۸

منسوبي Related	لنډی Lánḍéy	ټپې Ṭapé	ټيکی Ṭikéy	مصری Mésréy
	۴	۶		۸
▲ سړو ته منسوبي Related to men				
▲ ښځو ته منسوبي Related to women	۴	۶		۸
ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.		۲		۳
ينه - ná: (ځرګنده ی په غږ جملی، غونډلی سره راشي) ينه.	۲	۴		۲
زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
زوزکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.	۲			۳
زوزکی , ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.				
ځرګنده , ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.				

وروستاړی غږ Suffix Voice	کره شوی Action Req'ed ■	خبرداری (Caution) ●	کنټرول کی (In control) ✓
	۱۳	۱۰	ټول

۱۵. ۱۱ لښتيليک:. څېره ۲. چ جانان ,, پښتو لنډۍيو کې محروميت ،، په دې ليکنه کې د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو کچې، ۱۳۸۵ ليږدی، (ګڼه يې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۰ ځې (ځ). فیاض علي شاه اخونزاده له پام سره لړ څه ګډوم.

,, د اکثرو محکیکینو دا خیال دی چې ټپه د پښتو ایجاد دی، د پښتو ژبې نه دغه صنف پنجابي او هندکو ژبو خپل کړی دی. خو سره د اختصاره څومره جامعیت د پښتو په ټپه کې دی هغه په پنجابي کې نه شته.

د پښتو شاعري ابتدا د ټپې نه شوې ده. د یوه پوه وینا ده چې پښتانه فطرطاً ټول شاعران دي، ځکه چې هر پښتون ښځه او نر ټپې جوړولی شي.

کله بوډاګان او سپین ږیري د دین، اخرت په حکله ټپې وایي، نوي ځوانان په کې د خپلې مینې محبت ارمانونه رژوي. که کرونده ګر د پټو، اوبو، خاورو، اړه ټپې وایي نو پیغلې د ګودر په غاړه د پیغلتوب، کالو په حکله په کې خیالات څرګندوي، په ودونو ښادۍیو کې خپل خپلوان او د واده ځلمي ستایي.

ټپه د جزباتو هینډره ده. ځکه خو ډېر مقبول صنف دی. پښتنو چې کله اسلام نه وو راوړې او لمر پرست وو، نو هم د دوی په ژبه کې معیاري ټپې موجودې وې. لکه:

▲ د مازیګر زېړیه لمره
ته لا ولاړ یې په ما پرېوتل کردونه

پښتون یوه ازاد پسند قوم دی نه چاته محکوم شوی. خو چې څوک یې په کلاری او امن اوسیدو ته نه پرېږدي نو په جنګ کولو مجبوره شوی دی.
په خپلو ټپو کې یې هم د جنګ نه نفرت او وینې بهیدلو نه کرکه ښکاري.

▲ د لښکرو ملک ته وایه
په مړو موړ شوې که نور هم غواړې جنګونه
یا
▲ د لښکرو ملک ته وایه
ډېرې دې کونډې کړې خبرې درته کوینه

د تاریخ جنګونو زکر هم پښتو ټپه کې شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې پیر روښان د مغولو خلاف توره اوچته کړه نو په دې ټپه کې داسې وستایل شو:

▲ د مغول ظلم به نسکور شي
چې پیر روښان توره په لاس جنګ له ورځینه

د پیرنګیانو خلاف د پښتنو جنګونه هم په پښتو ټپه کې ستایل شوي دي.

د ملاکنډ په جنګ کې چې کله هارون د پیرنګیانو خلاف ډال شو نو دا ټپه و ویل شوه:

▲ په ملاکنډ توره تیاره شوه
هارونه! توره ځلوه چې رڼا شینه

کله چې پښتنو د کشمیر په غزا کې په تش لاس د مېړانې مظاهره وکړه نو دا ټپه مشهوره شوه:

▲ زما په پاک الله باور دی
ځکه به تش لاس د کشمیر غزا له ځمه

د ازادۍ په جنګونو کې داسې نورې ټپې مشهور شوې دی چې د پښتنو د جزباتو راپارولو د پاره ویل شوې دي.

▲ جانان به ولې توره نه کړې
تر نیمایي سنګره زه ورسره ځمه

▲ که تور اوربل مې میراتېږي
په پښتو ننګ دی جانان نه منع کومه

▲ په هېندستان دې ځلی جوړ شه
د بې ننګی اواز دې را مه شه مېینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ چې توره نه کړي نور به څه کړي
چې يې شوده د پښتنې رودلې دينه

▲ ستا د بوړي توپکه ځار شم
په اوږه ستا وي کږه زه د خياله ځمه

په ټپه کې چې د ژوند د ټولو اړخونو عکاسي شوې ده، دومره زياته په هېڅ يوه صنف کې نه ده شوې او نه کېدی شي.

حجره چې ورته په پښتو معاشره کې يوه اهم حيثيت حاصل دی، په پښتو ټپه کې ستايلې شوې ده لکه:

▲ حجره د کام کلي د سره
د نيمو شپو منګي زما لالی وهينه

▲ ستا د حجرې درشل کاږه شه
زما د زړه ستنې کړې درپسې وينه

چيلم چې د حجره ښکلا ګڼلی شي په پښتو ټپه کې په دې ډول ستايل شوی دی:

▲ چيلمه خديږو چې دې مات کړم
ميين په ما دی په غم تا غلتوينه

▲ د حجرې ګټ درباندې پرېوځه
چې د چيلم نچه دې خله کې پاتې شينه

جماعت د پښتنو ديندارۍ لکه د نمر ځرګنده ده.
په ټپو کې هم د جماعت ډېر زکر رغلی دی.

▲ د ميين زړه جماعت خانه ده
که مسلمان يې وران يې نه کړې ديوالونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ په مولوي مې سلام وايه
زما جانان ته کتاب خلاص کړه چې راځينه

ګودر هم د پښتنو په ولسي ژوند کې ډېر اهميت لري.
د پښتو ټپه کې د ګودر د مازيګر ډېره زياته ستاينه شوې ده:

▲ ګودر ته ځم راپسې راشه
منګي مې دوې دي نرۍ ملا مې ماتوينه

▲ چې مازيګر پرې ښائسته کېږي
هغې جينۍ له مور منګی نه ورکوينه

د سفر او مسافرۍ په حکله هم ډېرې ټپې مشهورې دي.

▲ په سفر ځه مه خفه کېږه
زه پښتنه به ستا په پت کې ناسته يمه

▲ هېندستانی شه روپۍ راوړه
په کورنو روپو مې مور نه درکوينه

په پښتو ټپه کې لکه د نورو ژبو پشان متلونه هم راغلي دي:

▲ فکيره دوې ګټې دې وکړې
يوه دې خير تول کړه بل دې وکړه ديدنونه

▲ چې اوږه نه خوري بوی ترې نه ځي
چې ياري نه کړي ځوک پرې نه وی تهمتونه

لنډه دا چې ټپې ته په پښتو اولسي شاعرۍ کې هغه لوړ مقام حاصل دی چې بل يوه صنف ته هم نه دی حاصل شوی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
ښېرنــــــــــچوپړي (ریســـــــــــرچ پاڼې)

▲ بس دی په دې به یې فیصله کړو

ډېرې ټپې د سړي عمر کموینه،،

(فیاض علي شاه، ۲۰۰۷ زیږدی)

ښېره ۲. ځ ,, د پښتو اولسي شاعري کې د ټپې اهمیت ،، فیاض علی شاه اخونزاده ، لیکنه کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۸۶ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

ګڼه.	راټولوونکی / لیکوونکی نوم	لیکی / لیکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول تال لنډی، ټپې، ټیکی او مصری	لنډی Láṇḍéy	ټپې Ṭapé	ټیکی Ṭikéy	مصری Mésréy	Related منسوبي	Suffix Voice وروستاړي غږ	✓ کنټرول کی (In control)	● خبرداری (Caution)	■ کړه شوی Action Req'ed
۱۱	فیاض علی شاه	د پښتو اولسي شاعري کې د ټپې اهمیت	لیږدی ۱۳۸۶	۲۴	۵	۷		۱۲					
					۲	۲		۵	▲ سړو ته منسوبي Related to men				
					۳	۵		۷	▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
					۳	۱		۱	ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.				
					۱	۶		۷	ینه - ná: (ځرګنده ي په غږ جملې، غونډلی سره راشي) یینه.				
									زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۱			۴	زورکی - mana - (منه مجهوله هی * مه) مه.				
									زورکی , ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېري لړي شتون لري.				
									ځرکنده , ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېري لړي شتون لري.		تول	۱۰	۱۲۵

۱۵. ۱۲ لښتیلیک:. ښېره ۲. ځ ,, د پښتو اولسي شاعري کې د ټپې اهمیت ،، فیاض علي شاه اخونزاده ، لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۶ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵ . ۱۱ ځې (ځ). محمد حامد حلیمي لنډۍ د ګلونو په سمندر کې تر خپل پام لاندې راوستې دي.

,, ګل زما له پامه په ټوله نړۍ کې ښځینه لور ته منسوب وي، په اسیا کې ګل د مېرمنو په نومونو کې راځي، د نرانو په نومونو کې ګل نه کاروي. بېلګه یې؛ نساء ګل، ضیا ګل، مخرې ګل، بي بي ګل، ګل ببو، نصرت ګل، کندې ګل، زیباګل، ګل خانم، بانوګل، شیرین ګل، زرغون ګل، خانم ګل... . او زموږ ډېرى کوچیان یې د نرانو نومونو کې راولي او د نرانو لور ته یې منسوب وي،،

,,

ګلونه ډېر درسره راوړه
زه د اوربل د پاسه چتر جوړومه

لنډۍ د پښتو د اولسي ادبیاتو هغه غوره او په زړه پورې برخه ده، چې د اولس بې نومه شاعرانو په کې د بشر د ژوند تر ټولو عالي شېبې په دوو نا متوازنو بیتونو کې په ایجاز بیان کړي دي. ,, ۱ ، د لنډیو په وېره لمن کې بېلابېلې لنډۍ راټولې او ډول، ډول فلکلوري ارزښتونه یې په ځان کې نغښتي دي. په هره لنډۍ کې ځانګړې ښکلا ځلیږي، د انسان ژوندانه له هرې برخې څخه په کې ښکلې شاعرانه او ادیبانه انځور کاږل شوي دي. د مضمون له پلوه لنډۍ عشقي، حماسي، رزمي، ټولنیز، تاریخي او د نورو مضامینو لرونکي ده.

لنډۍ په پښتو ژبه کې یوه لنډه سندره ده چې هره لنډۍ له دوه وو , دوې ، برخو څخه جوړه ده، لومړۍ برخه یې نهه سیلابه او دوهیمه برخه یې دیارلس سیلابه لري. لنډۍ که څه هم کوم ځانګړی او معلوم ویناوال , شاعر، نه لري. په عادي بڼه په پښتني اولس کې د وخت د غوښتنو سره سمې منځ ته راغلي او خوله په خوله، سینه په سینه له یوه نسل څخه بل نسل ته رالېږدول شوي دي.

خو بیا هم نړدې ټولې لنډۍ د جوړښت له مخې سره یوه شان او سیلابونه یې سره برابر دي. , ۲ ، د لنډیو یوه ستر ارزښت دا دي چې د هغه سندریزه ځانګړتیا او آهنګ روزنکي فطرت د نړۍ په ټولو فولکلوري شعرونو، سندرو کې ممتاز دي او ساري نه لري. زموږ جغرافیایي سیمې په فولکلوري قلمرو کې هېڅ سندره نه د خپل آهنګي ځانګړتیا، نه د خپلې تغزلي شتمنۍ، نه د سموالي او هیجان له پلوه له لنډیو سره برابري کولي شي. , ۳ ، د لنډیو د نورو بېلابېلو ځانګړتیاوو تر څنګ یوه هم داده چې لنډۍ په ډېر خواره، ساده الفاظو ویل شوي، هر ډول مضامین او په عامه اصطلاح د هر ذوق وړ مطالب په کې موندل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
ځېړنـــــــــــچوپړي (ریســـــــــــــــرچ پاڼې)

لنډۍ د دې ترخنګ چې د انسانانو له خوا د ژوندانه په حساسو شېبو کې د عام ولس له خوا زمزمه کېږي، د ټنګ ټکور، ساز او سرود په بڼه هم د هنرمندانو او سندرغاړو غږونو ته ښکلا وربښي.

په لنډۍیو کې د نورو ښکلاوو تر څنګ ډېر ښکلي او هنرمندانه تشبیهات هم کار ول شوي دي د بېلګې په توګه:

▲ زما دې زړه داسې کترۍ کړ
لکه د ګل غوټۍ چې پاڼې، پاڼې شینه

▲ سورخي د مخ دې شغلې و کړې
لکه سورخي د ماښام سره کا وطنونه

▲ کمیس دې تور متې دې سپینې
لکه ښامار چې تر چنډړ تاوشوي وینه

لکه څرنګه چې وینو په پورتنۍیو لنډۍیو کې زړه له ګل او کترۍ یې د ګل له پاڼو سره، د مخ سوروالی د ماښام له سوروالي، کمیس له ښامار او متې له چنډړ سره تشبېه شوي دي.

په لنډۍیو کې ځینې داسې ښکلي او نادر تشبېهات هم په کار وړل شوي دي، چې د شعر او نظم په نورو فورمونو کې یا په بشړه توګه نه شته او که وي هم په ډېره لږه کچې تر سترګو کېږي لکه:

▲ سترګې دې بې اثره نه دي
لکه د کوډو مرۍ برګې، برګې دینه

▲ زلفې دې بیا پرمخ خورې کړې
لکه شپانه چې رمې و شړي په غرونه

▲ دا ستا د مور غتې خبرې
لکه چکړې د کوڅو ترې ځان ساتهمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

، ۴ ، د دغه تشبیهاتو په لړ کې یوه هم ګلونه دي چې په ډېره ماهرانه، هنرمندانه توګه د بدن له بېلابېلو برخو، د طبیعت، چاپېریال طبیعي ښکلاوو او نورو سره تشبې کړل شوي دي.

ګلونه که له یوې خوا څخه ښکلې څېرې او بنې لري. په طبیعي توګه د انسانانو پام ځان ته ور اړوي، راز، راز ګلونه بېلابېل رازونه او حکمتونه لري. له بلې خوا څخه بشر ګلونو ته ښېګڼې، نیکمرغی د سمبول په توګه ګوري. د هغې د نامه له یادولو او کارولو، کرلو، سیل او لیدلو څخه یوه ځانګړی خوند تر لاسه کوي.

په رښتیا هم د ګل نوم په یادولو سره انسان ته د ګلاب ښکلې څېره، د لاله د زړه داغ، د لونګو د غاړې هار، د کشمالو رپیدنه، د اېنځر د دیدن ورک والی او ارمان سترګو ته درېږي. انسانان له ګلونو څخه ډول، ډول انګېرنې او عقاید لري. د بېلګې په توګه زېړګل د جدایي علامه، سور ګل د مینتوب او وصال علامه او سمبول ګڼي.

د خپل زخمي زړه داغ د لاله د زړه له داغ سره مقایسه کوي، د جانان دیدن د اېنځر له ګل، همدا راز خپله خوښي د بلبل په بڼه د ګلو په دیدن او له ګل سره په همدمی کې لټوي.

که څه هم کې دی شي د ګلونو شمېر له سلګونو څخه واوړي خو ځینې یې د خلکو تر منځ ډېر مشهور دي. له همدې امله ګلونه د لنډیو په فورم کې ګلونو ځانګړي ځي خپل کړي دي، د بېلګې په توګه له ځینو څخه یې په لاندې ډول یادونه کو:

د ګلاپ ګل د لنډیو په سمندر کې ګلاپ د نورو ګلانو په پرتله ډېر یاد شوي او ځانګړی ځای لري. کې دی شي د ګلاپ بې شمېره ښېګڼې او رازونه د دې لامل ګرځېدلی وي تر څو په لنډیو کې یې نوم له نورو ګلونو څخه په لومړي کتار کې ځی خپل کړی وي.

په لنډیو کې د ګلاپ د ګل اصیلتوب، سره ښکلې زړه راښکونکې څېره، د مینې او ناخوالو په وړاندې د هغې حساسیت، له شبنم او بلبل سره د هغه نږدې اړېکې، ډېرې ستایل شوي او یاد شوي دي. هم د ښکلو تشبیهاتو په رامنځ ته کولو کې ورځینې کار اخېستل شوی دی، لکه:

▲ اصیل ګلاپ چې په کې نه وي
په نورو ګلو مې تسل نه شي مینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ اصيل ګلاپ را څخه ورک دی
کم اصل ګل که بويوم ډک دي باغونه

▲ په ګورستان کې خاورې مه شي
ګل د ګلاپ شي چې دې خاورې بويوينه

▲ په وينو سور لکه ګلاپ شه
پښتني ناوې دې په تور اوربل کې ږدينه

▲ خولګۍ دې سره لکه ګلاپ ده
څکه يې واړه بلبلان ثنا کوينه

▲ د نجلۍ مړاوې، مړاوې سترګې
لکه ګلاپ چې د دوې نيمو ورځو وينه

▲ ګلاپه دا کدر دې بس دی
چې جينکۍ دې په اوربل کې ګرزوينه

▲ مخ دې ګلاپ سترګې دې شمعه
زه نه پوهېږم چې پتنګ که بورا شمه

لونګ: لونګ نړدې تول پېژني، په ورځنيو چارو کې په ځانګړي توګه په کليو، باندو کې د کليوالو ښځو، نجونو له خوا تري امېلونه جوړېږي او په غاړه کې اچول کېږي. ځينې واړه ځوندي هم ترېنه برابرېږي، د کوژدي د نښې په د ستمال، هم په جامو کې د کميس په لمن او ګريوان کې ګنډل کېږي.

هغه څه چې موږ د لونګ په نامه پېژنو او ښکلی بوي لري. د لونګ د بوټي، د ګلونو واړه ډنډر دي چې له راټولولو څخه وروسته و چېږي او بيا ورڅخه کار اخېستل کېږي. په لنډۍيو کې له لونګ څه د ښه بوي، ښکلي بوټي په توګه په ځانګړي توګه د ښځو له پاره ور ځينې يادونه شوي ده او د ګلاپ له ګل څخه وروسته لونګ په لنډۍيو کې خاص ځاي لري. لکه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ اشنا مې نوی سوداګر دی
په سر باري کې به لونګ راته راوړينه

▲ که چا لونګ ليدلي نه وي
جلۍ خولې کړه د لونګو بوی ترې ځينه

▲ په لويو غرو د باران شور شو
ښکته لانده شول د لونګو درمندونه

▲ چې ته راځې ما به خبر کړې
چې پر پالنګ لاچي لونګ و غوړومه

▲ دا بند په بند به شم در ماته
په بند ماتېږي د لاچي او لونګ ونه

▲ د باغ دې هر بوټي لونګ دي
پرې لګېدلي دي د چتو پلونه

کشمالي: کشمالي هغه ښکلي ګلان دي چې د نازبو ګلونه هم ورته ويل کېږي.
, ۵ ، د کشمالي ګلونه که څه هم د ظاهري بڼې له پلوه دومره زړه راښکون په کې نه شته خو د کشمالو ښکلې بوي د هر کس پام ځانته وراړوي.

کشمالي توربخنې پاڼې او ګلونه لري. په لنډيو کې د کشمالو له ښکلو او په زړه پورې عطرو څخه د نورو ځانګړتياوو په پرتله ډېره يادونه شوې ده، د بېلګې په توګه:

▲ جينکو نوی دود جاري کړ
د کشمالو باغچې په بام کې جوړوينه

▲ د جلۍ کور راته معلوم دی
د بام په سر يې کشمالي کرلي دينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ د کشمالو به دې باغوان شم
چې هر سهار يې په وړيا ديدن کومه

▲ ګلان دې ټول له تا کربان شي
ته کشمالې يې نور سلام درته کوينه

▲ يا دې په خوله کې کشمالي دي
يا دې د عطرو په چينه لمبلي دينه

غاټول: غاټول يا لاله هغه ښايسته او ښکلي ګلونه دي چې سور رنګ لري، خو تور سوي داغونه يې په زړه تل د زخمي زړه زخميتوب ځرګندونه کوي.
د پسرلي په موسم کې د غرونو په لمنو او د ښتو کې د غاټول ښکلي ګلونه تر سترګو کېږي. په لنډيو کې د ښکلو تشبيهاتو په ترڅ کې تر ډېره بريده د زړه داغ، د لاله د زړه له داغ سره او سرو شنډو سوروالي د لاله يا غاټول له سره رنګ سره تشبې کړل شوي دي لکه په لاندې لنډيو کې:

▲ زما په زړه کې مستي داغ دی
لکه لاله چې تور داغ په زړه لرينه

▲ که مې سرې شونډې در په ياد شوې
ګل د غاټول په لاس کې ونيسه مينه

▲ غاټول به ټول امېل به جوړ کړم
د يار د پاره به يې په غاړه ګرځومه

▲ يا د لاله په ګل شبنم دی
يا دې د مخ په ستارو خولې راځينه

نرګس: نرګس لکه څرنګه چې د نوم په يادولو سره يې هر کس ته ديار سترګې ورياديږي، يوه بوټی دی چې له عطرو ډکه ګلونه لري، په ګلونو کې يې سپينې پاڼې داسې چاپېره شوي دي چې په منځنۍ برخه کې يې زېړ رنګه جوړښت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نرګس یو ډول ګلونه چې ډېر لږ پیدا کېږي داسې بڼه لري چې پاڼې یې سپینې دي او منځنۍ جوړښت یې تور رنګه رنګ لري، چې په بشپړه توګه او کټ مټ لکه سترګه داسې ښکارېږي. نو له همدې کبله ده چې په ډېرشمېر نظمونو او په ځانګړې توګه په لنډۍیو کې سترګې له نرګس سره تشبې کړل شوي دي.

د دې ترڅنګ کله چې د شبنم څاڅکي د نرګس په ګل کې راټول شي نو هغه ده چې دغه رنګینې د نرګس د اوښکې په بڼه تعبیر کېږي او ښکلي ادبي انځور ترینه اخېستل کېږي. لکه په لاندې لنډۍیو کې:

▲ جانانه ستا جفا چې ګورم
لکه نرګس د فکر ټال مې زنګوینه

▲ صورت یې سپین کمیس یې شین دی
لکه نرګس چې شین یې نار سپین یې ګلونه

▲ مخ دې ګلاب سترګې نرګس دي
دا تورو زلفو دې سنبل و شرماونه

▲ شبنم له ګل کره مېلمه دی
نرګس له شرمه سترګې نه پورته کوینه

رامبېل او چامبېل: د رامبېل او چامبېل ګلونه هم د هغو ګلونو له ډلې څخه دي چې شعر په بېلابېلو فورمونو کې، په ځانګړې توګه په لنډۍیو کې ډېر یاد شوي او ستایل شوي دي. د رامبېل ګلونه سپین رنګ لري او زړه خوښونکې بوی لري.

د چامبېل ګلونه هم د پورتنۍیو اوصافو لرونکي دي.

خو یوازې رنګ یې زېړ دی. دا ګلونه تر ډېره د پسرلي په موسم کې پیدا کېږي. په لنډۍیو کې درامبیل او چامبیل خوشبویي او دهار په بڼه تشبیه کړل شوي دي لکه:

▲ زما جانان ګل د رامبېل دی
د سرو امېل دی زه یې په غاړه ګرځومه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ګلاپ له اصله شهزاده دی
رامبېل چامبېل يې نوکران نيولي دينه

▲ ګوره چې ځانته غوره نه شې
که ته چامبېل يې زه رامبېله خوشبو يمه

همدا راز د لنډيو له سمندر ښخه يوه شمېر نور ګلونه هم راټولولی شو لکه د ريحان ګل، د سوسن ګل، د کوکنار ګل، د ريدي ګل او داسې نور...
چې په لنډه توګه يې يوازې د لنډيو په راوړلو سره بسنه کو.

▲ خوشې عبث مې عمر تېر شو
لکه ربدي په بيابان ورژېدمه

▲ چې ناوې پېغله شونډې سرې کا
لکه د ډاک ربدي چې و سپېري ګلونه

▲ زما جانان ګل د کوکنار دی
نصيب مې خوار دی چې مې لرې ګرزوينه

▲ زما جانان ګل د ريحان دی
پاس په اسمان دی ملايکې يې بويه وينه

▲ خوشې خواري راپسې مه کړه
د اېنځر ګل يم په لاس نه درځم مينه

د لنډيو سمندر دومره ژور او ښپاند دی، چې که هرڅومره غوټې په کې و وهل شي او هرڅومره ارزښتونه ورڅخه راټول کړل شي، بياهم کم دي. خو دلته يوازې له دغه سمندر څخه د يوه شمېر ګلونو په راټولونه بسنه کو او د دې ليکنې لمن په لاندي لنډۍ همدلته رانغاړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ستا د ښایست ګلونه ډېر دي
ځولۍ مې تنګه زه به کوم، کوم ټولومه ،،
(محمد حامد، ۲۰۰۷ زیږدی)

ځیره ۲. خ محمد حامد حلیمي,, لنډۍ د ګلونو په سمندر کې ،، په دې لیکنه کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۸۶ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

ګڼه.	راټولونکي / لیکوونکي نوم	لیکي / لیکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ	Lánḍéy لنډۍ	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکۍ	Mésréy مصرۍ	Related منسوبې	وروستاړي غږ Suffix Voice	■ کره شوی Action Req'ed	● خبرداری (Caution)	✓ کنټرول کې (In control)
۱۵	محمد حامد حلیمي	لنډۍ د ګلونو په سمندر کې	۱۳۸۶ لیږدی	۴۳	۱۳	۷		۲۳			۳۳۶	۱۶	ټول
					۷	۴		۱۶	▲ سړو ته منسوبې Related to men				
					۶	۳		۷	▲ ښځو ته منسوبې Related to women				
					۱	۱		۷	ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.				
					۷	۵		۱۲	ینه - ná: (ځرګنده ي په غږ جملې، غونډلې سره راشي) ېینه.				
									زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۵	۱		۳	زورکی - mana - (منه مجهوله هې * مه) مه.				
									زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.				
									ځرګنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.				

۱۵. ۱۳ لښتیلیک:. ځیره ۲. خ محمد حامد حلیمي,, لنډۍ د ګلونو په سمندر کې ،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۶ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۲ خې (خ). ولايت خان ځدراڼ د پښتو لنډۍيو په اړه يوه څو خبرې.

د سويډن پښتو انټرنېټ پاڼې ته په لاندې بڼه پورته کړي دي. ،، ګرانو لوستونکو لنډۍ د پښتو ژبې او پښتو ادب هغه ارزښتمنه شتمنۍ ده چې د نړۍ يوه ټولنه يې هم نه لري، د پښــتنو په سيمه کې د ډېر پخوا څخه ټپې ويل کېږي.

دا چې ټپې يا لنډۍ ځانګړۍ شاعر نه لري، هر چا په هر وخت کې هر رنګ لنډۍ ويلې دي نو همدا لامل دی چې د ويلو او جوړېدو نېټه يې ښکاره نه ده. خو ځينې داسې لنډۍ هم شته چې په هر ځل ويلو سره يې لومړيويونکی په سترګو کې انځورېږي، د بېلګې په ډول د افغاني تاريخ ځلانده څېره او د ميوند د جنګ فاتحه ملالۍ هغه لنډۍ يادولی شو چې.

▲ که په ميوند کې شهيد نه شوې
خدايږو لاليه بې ننګۍ ته دې ساتينه

کله چې دا لنډۍ دغازيانو ترغوږو ورسيده لکه غوسه شوي زمريان له هرې خوا په دښمن را توئ شول او دښمن ته يې د شرمه ډکه ماته ورکړه. لنډۍ لکه څنګه يې چې نوم دی داسې د دوې لنډو کرښونه جوړه چې لومړۍ کرښه يې تر۹ سيلابو، دوېيمه کرښه يې اوږده او د تر ۱۳ سيلابو اوږده وي، دا دوې کرښې د مانا او مفهوم له اړخه پوره دي خو د وزن او قافيې له پلوه نيم ګړي دي. په لومړۍ کرښه کې د موضوع پيل او په دوېيمه کرښه کې يې پايله يا هدف معلوم وي.

د پلټونکو په حواله د لنډۍ ډېره برخه د ښځو له خوا ويل شوي , کله چې په کليو او بانډو کې د وادونو او نورو ښادۍيو پېښې جوړې شي نو ښځې څو شپې پرلپسې تر سهاره ناستې وي سندرې او ټپې وايي. دوې ۲ يا څو ډلې جوړې شي، د يوه بل سره مقابله کوي، هره ډله هڅه کوي چې زر او ښه ځواب و وايي دا سيالي د سوال او ځواب په شکل او يا هم د رنګګا رنګ مصرۍ په ويلو سره تر سره کېږي. لاندې څو بېلګې را اخلو:

ســـوال

▲ د دې مصرۍ ځواب مې راکړه
کور مې د سيند په غاړه دی له تندې مرمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

څـــواب

▲ د دې مصرۍ ځواب د دا دی
څوک چې مین شي اوبه خوند نه ورکوینه

ســــــوال

▲ د دې مصرۍ ځواب مې راکړه
ګولۍ یوه مرغۍ مې دوې ویشتلې دینه

څـــــواب

▲ د دې مصرۍ ځواب د دا دی
جینۍ یوه یاران یې دوې نیولي دینه
او

▲ جانانه راشه چې په پخولا شو
عمر د ژمي مازدیګر دی تېر به شینه

▲ پیزوان مې ستا په بریت کې ښخ و
تر دروازې پورې جوړه در سره تلمه

▲ تر مشدۍ لونګۍ د څار شم
په سر د ستا ده مزه ما ته راکوینه

په همدې ډول دا لړۍ تر هغه راوانه وي تر څو چې یوه ډله پړه ومني او یا خو د سحر لمر را و خیږي.

کله چې په وادونو کې سندرې ویل کېږي، ویونکې ډېر وخت کوښښ کوي چې د هغو کسانو نومونه په لنډۍ کې یاد کړي کوم چې دوی یې د ښادۍ په مراسو کې ګډون کړی. لکه لاندې مصرۍ:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ دا نن ښادي د اکبر خان ده
سبا ښادي به د ګلاب غېږې ته ورمه

▲ د اکبر خان خوښی له پاره
زه به سندرې تر سبا پورې کومه

▲ دا نن واده د اکبر خان دی
مبارکي به یې مور او پلار ته ورکومه

په لرو پرتو کلیو او بانډو کې ځوانان په حجرو کې سره راټولېږي، سیباټونه او میلې جوړه وي او د ټپو په ویلو سره د ژمي اوږدې شپې رڼې کوي. هغوی هم دا د لنډیو سیالي تر سره کوي، پره ډله د بل وار راټولیدو مصارف په غاړه اخلي او د یوه یا دوې چرګانو او یا خو د لاندې غواښې په پخېدو سره د لنډیو سیالی ته لار جوړه وي (له بده مرغه اوس دا ډول ناستې ډېرې کمې تر سترګو کېږي)

په ځینو سیمو کې د غم په ورځ هم د ویر ټپې ویل کېږي هغه داسې چې کله ځوک مړ شي نو د کورنۍ غړي یې او نور خواخوږي یې په ژړا کې د غمجنو مصرۍ په ویلو سره د زړه براس وباسي. لاندې مصری ته ځیر شئ:

▲ ما د اوږدې لارې شمېرلې
زه دې د لنډو لارو څه خبره ومه

▲ ما د کیامت تمه لرله
ظالم مرګي را نه جدا په دنیا کړینه

لنډۍ په لیکونو کې هم غټه ونډه لري دوستان، اشنایان، خپل خپلوان، مسافر او عاشقان یوه بل ته په خطونو کې په زړه پورې مصرۍ لېږي، دوستان د خپلې دوستۍ اظهار کوي، اشنایان، خپلوان د یوه بل په پېژند ګلوي او خپلوي فخر کوي.

مسافر د خپلې روغتیا، کار او راتګ حال بیانوي. عاشقان خپلې ګیلې، غمونه، ناخوالې، کړاونه، د کلیوالو، غمازانو ظلمونه او د ریبار د دوې رنګۍ څخه سر ټکونه د لنډۍ په ژبه کې لیکي. دلته یې څو مثالونه را اخلو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ دوستانو یوه تر بل ځارېږئ
ما د مجلس یاران لېدل چې خاورې شوونه

▲ دوستانو ما ته دعا و کړئ
چې مې په خپل وطن کې و شي نصیبونه

▲ زما خوارو، خوارو دوستانو
له تاسو بېل یمه ژوند خواند نه راکوینه

▲ کاغذه لاړ شه په هوا شه
په مسافر اشنا مې وایه سلامونه

▲ سالو به حاله خپل په سر کړم
چې د اشنا وطن کې کېږدم کدمونه

▲ په بسم الله به د اشنا کړم
په کلیمه به د یارۍ ته راضا کړمه

▲ اشنا زما نه مرور دی
په څه خبره به په خولا راسره شینه

▲ خدایه ته ما ګل د ګلاب کړې

چې د اشنا په غېږ کې پاڼې، پاڼې شمه

▲ وطن د زېړو ګلو باغ دی
د مسافرو په کې نه شته نصیبونه

▲ مسافري مې کړې نه وی
ځان مې د سیند په اوبو وړی وی مینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ روژه به تېره په سفر کړم
اختر ته کلي ته درځم خوشاله يمه

▲ چې خط مې درشي ور ته ژاړه
ما چې ليکه ورته مې ډېر ژاړلي دينه

▲ تا ته يوه کړي ما ته بله
روييار د خپلې يارۍ دم په کې ترينه

▲ کلمه زر، زر پرې چلېږه
خط مې د يار په لوري ځي ناوخته شونه

▲ چې خط مې در شي اور په بل کړه
چې زما مينه په کې شنه لوخړه شينه

▲ سلام د راغی ته را نه غلې
په کار مې نه دي بې ديدنه سلامونه

▲ کاغذه بخت کې تر ما ښه يې
زما سلام دی ته به وکړې ديدنونه

▲ خدايه دا پورې کلی وران کړې
د دوې مينو يې ناغې ترلي دينه

▲ تر مونږه ښکته پنجاب ښه دی
په دوې مينو باندې نه شته بنديزونه

همداسې د ساز او ټنګ ټکور په برخه کې مصرۍ ځانګړی ځای او خوند لري.
د پښتو ژبې ډېرو سندرغاړو په خپلو کېستونو او سي ډي ګانو کې په بېلابېلو طرزونو او کمپوزونو کې ټپې ويلي دي، ځينې سندرغاړي مستې ټپې د مست ساز سره ځينې د اتنيز ساز او ځينې بيا غمګينې ټپې په داسې انداز سره ويلي چې نبغ په نبغه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوريدونکي په زړه اثر کوي، په سترګو کې د اوښکو چينې تاندې کوي او د ګريوان دښتي خړوبه وي.
لکه څنګه مو چې و ويل ډېرو سندرغاړو ټپې ويلي دي خو د پښتو ژبې خوږ غږي سندربول هارون باچا ټپو ته نوی رنګ او ښکلا ورکړه هغه دا

▲ اول به کله، کله غم وو
اوس مې پټې شو کاروندې په کې کرمه

په ويلو سره په لنډۍيو کې نوي ساه را ژوندۍ کړه وروسته د ټولو د مينې وړ سندرغاړی رحيم شاه دا ساه پسې اوږده او څانګې، څانګې خوارې کړې او په همدې کمپوز يې په اُردو کې چې:

(پهلې تو کبې، کبې غم تا *** ابې هر پل مې تېرې ياد ستاتې هی)

د يو ښکلي موزيک سره ټپې و ويلې چې دا وخت ټپو خپل وزرونه تر هندستان, ايران او تاجکستان پورې وغړول، د هند نامتو سندرغاړي اُلتاف راجا هم ټپې زمزمه کړې او نورو دري او فارسي ژبو سندرغاړو هم د اوس له پاره همدومره...

▲ چې پښـــتانه په کې اوسېږي
زړګی مې غواړي چې پرې وشېندم ګلونه

▲ دا اخيري مصرۍ د دا وي
اخير يې مه کړې د ځوانانو مجلسونه،،
(ولايت خان، ۲۰۰۸ زيږدی)

څېره ۲. خ ولايت خان خدراڼ ,, د پښتو لنډيو په اړه يوه څو خبرې،، په دې ليکنه کې د لنډيو، مصرو، ټپو او ټيکيو کچه، ۱۳۸۷ ليږدی، (ګڼه يې په: دانې)

✓ کنټرول کې (In control)	● خبرداری (Caution)	■ Action Req'ed کړه شوي	Suffix Voice وروستاړي غږ	Related منسوبې	Mésréy مصری	Ţikéy ټیکی	Ţapé ټپې	Lánḍéy لنډی	ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ	چاپ کال / نا چاپ	ليکۍ / ليکنه	راټولونکي / ليکونکي نوم	ګڼه
					۱۵		۱۲	۸					۱۶
				▲ سړو ته منسوبې Related to men	۱۳		۷	۵					
				▲ ښځو ته منسوبې Related to women	۲		۵	۳					
				ونه - una: (څرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.	۳		۳	۵					
				ېنه - ná: (څرګنده ی په غږ جملې، غونډلې سره راشي) ېنه.	۶		۶	۲					
				زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.						ليږدی ۱۳۸۷	د پښتو لنډيو په اړه يوه څو خبرې	ولايت خان خدراڼ	
				زوزکی - mana - (منه مجهوله هی * مه) مه.	۶		۳	۱					
				زوزکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېری لږی شتون لري.									
تول	۲۰	۱۲۶		څرګنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) ډېری لږی شتون لري.					۳۵				

۱۵. ۱٤ لښتيليک:. څېره ۲. خ ولايت خان خدراڼ ,, د پښتو لنډۍيو په اړه يوه څو خبرې،، په دې ليکنه کې د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو کچې، ۱۳۸۷ ليږدی، (ګڼه يې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۳ دې (د). حبیب الله رفیع د المان ږغ راډیو ته د مرکې له پاره داسې کښلي و.

,, په پښتو کې لنډۍ څه ته وايي؟ د لنډۍ چینې د پښتو په غرونو او رغونو، کلیو او باندو، باغونو او بڼونو ټولو کې راوخوټکې دې او د دوی د ژوند ټول اړخونه يې په خپلو خوږو لفظونو کې انځور کړل.

▲ په لویو غرو د خدای نظر وي
په سر يې واورې په لمن يې زېړ ګلونه

سندرو او افسانو زموږ د لرغوني هیواد د ادبي او کلتوري ژوند ښته کېښوده. د لیک تر پیدایښت وړاندې يې زموږ د فکري یون کرښې وټاکلې او پښتو اولسي سندرو هم د همدې ویدي او اوستایي سندرو تر څنګ سترګې پرانېستې.

د پښتو اولسي ادب په ښیرازه ګلبڼ کې د لنډۍ په نامه یوه داسې ګلبوټی هم رازرغون شو چې هره پاڼه يې بېل رنګ او د هرې څانګې خوځښت يې بېل آهنګ درلود. لنډۍ په ټوله پښتونخوا کې خورې او هرې پښتنې او پښتون ته ورسېدې، هر چا چې و ویلې د ټولو مال شوې، د ټولو د حال او چاپېریال څرګندويي او ښکارندويي يې و کړه. لنډۍ د پښتني ټولنې ټول رازونه په خپله غېږه کې خوندي کړل، د پښتو د ژوند ښې او بدې، خوږې او ترخې ټولې پېښې او خاطرې يې په خپله لمن کې راونغښتلې. لنډۍیو هم د پښتنو د ودونو او ښادۍیو دوراګانو ملتیا و کړه او هم يې د دوی د جنازو او تابوتونو ویرونه و کړل.

د لنډیۍ چینې د پښتو په غرونو او رغونو، کلیو او باندو، باغونو او بڼونو ټولو کې راوخوټکېدې. د دوی د ژوند ټول اړخونه يې په خپلو خوږو لفظونو کې انځور کړل. لنډۍ سیلابي او څپه ییز جوړښت لري، لکه له نامه څخه يې چې ښکاري یوه لنډ بیت دی چې دوې مسرۍ په کې دي، یوه لنډه ۹ ، سېلابي او بله اوږده دیارلس سیلابي، د دې ۲۲ سېلابونو په غېږه کې د لوی نه لوی مطلب په ډېر اعجاز او ایجاز خوندي کېږي او ادبي کېږي. د ژوند هره موضوع د لنډۍ موضوع ده او د پښتني ژوند هره برخه د لنډۍ د ګلونو خوشبويه عطر جوړولی شي.

د میني نغمې او د حالاتو تغمې دواړه د لنډۍ په پستو اننګو کې ښکاري، دا کمال په کې شته چې په بشپړ فصاحت او بلاغت يې ادا کړي. د نمونې په توګه پښتونولي یوه قانون دی، په دې قانون کې که دښمن هم د چا په کور کې پناه واخلي، مضمون دی، د همدې اصل له مخې مین بېلتون ته هرکلی کوي او داد ورکوي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ بېلتونه راشه سترې مه شي
زړه مې پښتون دی مېلمه نه خپه کوینه

ګودر د پښتني ټولنې يوه ټولنيزه مؤسسه ده، په هر کلي او ټپه کې يوه ګودر موجود وي، د کلي پېغلې نجونې ګودر ته راځي، اوبه هم ځني وړي، مرکې او مجلسونه هم سره کوي او کله – کله د دوو مينو ديدن هم په ګودر يا د ګودر په لاره کې کېږي، نجونې ګودر ته په بنو او نظرراښکونکو جامو کې ځي او د سرو سالوګانو سيالۍ کېږي، يوه لنډۍ دا منظر داسې انځوروي:

▲ په ګودر سور سالو ښکاره شو
ما ويل په تورو اوبو اور ولګېدنه

مينه او وفا د پښتني دنيا يوه زرين او متين اصل دی چې ژمنه يې و کړه بيا ماتېدی نه شي، چې قول يې وکړ بيا بدلېدی نه شي، د همدې اصل له مخې مين مينې ته د مينې په دنيا کې د وفا ډاډ په دې الفاظو ورکوي:

▲ د زلفو تار نښاني راکړه
که په کيامت يې رانه غواړې دربی کړمه

غربت او بېوزلي د پښتني ټولنې يوه سپوره برخه ده خو د کورنۍ مينه او ګرانښت (صميميت)، لورېينه او يوه پر بل پېرزوينه هم يوه زرين اصل دی، يوه پښتنه مېرمن له خپل مېړه سره د مينې او لورېينې ژوند لري. يوه ورځ داسې راځي چې په کور کې د خوړو څه نه شته، ښښتن مجبورېږي وړی له کوره راځي چې په کور کې د خوړو څه نه شته، ښښتن مجبورېږي وړی له کوره وزي او په خوارۍ مزدورۍ پسې ځي. کله چې مېرمن د خوړلو څه مومي او د سترخوان ته کښېني نو وړی تللی ښښتن يې ورياديږي، مړۍ يې په ستوني کې نښلي، د ګرانښت (صميميت) او لورېينې داسې ازموينه ترسره کوي:

▲ اشنا مې وړی رانه تللی
چې دسترخوان لره ورځم ژړا راځينه

په پښتني ټولنه کې د مينې کولو لارې ډېرې اغزنې دي او ډېرې له ستونزو ډکې، که د غلا مينه رسوا شي نو بيا د مرګ استازی رارسېږي او د مينې انتقام اخلي. مين په همداسې اغزنو حالاتو کې مينې ته زړه ښه کوي او له مرينې وېره نه کوي خو له مينې نه هم د ثبات او وفا دارۍ غوښتنه کوي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

سبا مې ستا په تومت وژني
ځای د راستی دی چې منکر نه شې مینه

یا هم

سبا مې ستا په تومت وژني
غولی جارو کړه چې په شرق مې وینې ځینه

پښتني دنیا د ښو او غوره اصولو ترڅنګ ځینې ناوړې او نارواوې هم لري له دې څخه یوه هم د مېړونو له خوا د مېرمنو وهل هم دي، مېرمن مقابله نه شي کولی، خو لنډۍ نه دیوه ملیح او مظلومانه احتجاج په توګه کار اخلي او خپل ښتن د لنډۍ په خوږه ژبه خپلې ناروا ته داسې متوجه کوي:

برخان د ګلو لښته ناخلي
پر ما دې تېر کړل د کوټکو ګوزارونه

په پښتني ټولنه کې ودونه د اولادونو د پیداکېدلو او د وګړو د ډېرېدلو له پاره کېږي. هره مېرمن له ودوزن سره سم هیله لري چې ماشوم و لري او په کور کې یې زانګو وزنګوي، یوه مېرمن چې ډېر وخت د اولاد په انتظار ده خو په کور کې یې د ماشوم د ژړاغږ نه راپورته کېږي نو خپل خاوند ته د لنډۍ په خوږه او پسته ژبه په طنزیه لهجه داسې وایي:

جانانه ستا مزګی نه شته
زما همځولي زانګو ګانې زنګوینه

لنډۍ یوه سرتړلی زنځیر دی، یوه موضوع په کې بشپړېږي خو کله، کله د سوال او ځواب په بڼه یوه لنډۍ له بلې سره نښلي او د یوه خواږه ډیالوګ په توګه دوام کوي.

ننۍ ناسته په همداسې یوه خواږه سوال او ځواب سرته رسوو چې د مینې راز او نیاز په کې شوی او د ټولنې بندیزونو ته په کې ټکان ورکړل شوی دی:

په سپینه خوله مې دې پرار وکړ
زه به بخیلې مور ته څه ځواب کوومه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ مور ته دې داسې ځواب وایه
زه له منګي سره ګودر ته ولوېدمه

مینه ځواب منطقي نه ګڼي:

▲ مور به مې داسې راته وایي
منګی دې روغ په خوله دې راوړل پرهارونه

مین منطقي ځواب جوړوي او وایي:

▲ بیا د مورکۍ ځواب دې دا دی
منګی په خته زه په ګټه ولوېدمه

ځواب چې منطقي کېږي دا ورته وایي:

▲ چې د مورکۍ ځواب دې جوړ کړ
پر دې ملاله خوله مې کښنکاږه غابنونه،،
(حبیب الله مرکه د آلمان ږغ راډیو سره، ۲۰۱۰ زېږدی).

ځېره ۲. د آلمان ږغ راډیو ،، په پښتو کي لنډۍ څه ته وایي؟ ،، حبیب الله رفیع د مرکي کښلی متن، لیکنه کي د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګنه یي په: داني)

ګنه	راټولونکی / لیکوونکی نوم	لیکی / لیکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصرې	Lánḍéy لنډی	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکی	Mésréy مصرې	Related منسوبي	وروستاړي ږغ Suffix Voice	ګړه شوی Action Req'ed	ځیرداری (Caution)	کنټرول کي (In control)
۱۲	حبیب الله رفیع	په پښتو کي لنډۍ څه ته وایي؟	لیږدی ۱۳۸۹	۱۴	۲	۴		۸			۴	۳	تول
					۲	۴		۴	▲ سرو ته منسوبي Related to men				
								۴	▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
					۱			۳	ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.				
						۳		۲	ینه - ná: (څرګنده ی په غږ جملي، غونډلي سره راشي) ینه.				
						۱			زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۱			۳	زوزکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
									زوزکی , ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېري لږي شتون لري.				
									څرګنده , ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېري لږي شتون لري.				

۱۵. ۱۵ لښتیلیک:. ځېره ۲. د آلمان ږغ راډیو ،، په پښتو کي لنډۍ څه ته وایي؟ ،، حبیب الله رفیع د مرکي کښلی متن، لیکنه کي د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګنه یي په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۴ د – ۱. حبيب الله رفيع د هارون حکيمي د مرکې د پوښتنو ځوابونو کې د پښتو لنډۍيو ژوند ځلورنيمو زرو کلونو ته رسوي. په لاندې بڼه يې کښلي و.

,, پښتو هغه منظوم شعر دی چې تر اوسه يې په بله ژبه کې سارى نه دی ليدل شوی، پښتو لنډۍ يو ځانګړی جوړښت لري، چې لومړی بيت يې ۹ سپلابه او دوېيم ۱۳يې سپلابه دی، چې په ټوليز ډول ۲۲ سپلابه کېږي. د دې له پاره چې د پښتو لنډۍيو په اړه مو د مالوماتو کچې لوړه شي، نو په دې اړه مو له ښاغلي اوستاد حبيب الله رفيع سره مرکه کړې چې تاسې درنو لوستونکو ته يې د لوستلو له پاره وړاندې کوو.

حکيمي: که لومړی د لنډۍيو د نامه په اړه راته و واياست، په ځينو سيمو کې ورته لنډۍ وايي په ځينو کې مصرۍ او په ځينو سيمو کې ټپې وايي؟

اوستاد: دا چې لنډۍ د يوه لوی ملت، ګډه پانګه ده او دا ډېره ستره، کېمتي او ارزښتناکه پانګه ده، ما چې تر اوسه مطالعه کړې د نړۍ په ولسي ادب کې مې د لنډۍ جوړه نه ده پيداکړې.

له همدې امله پښتنو ته ګراني دي او داسې پښتانه به ډېر لږ پيداشي چې يا يې نه وي زده او يايې جوړې نه کړي، له همدې امله په هر ځای کې پرې له شرايطو سره سم نومونه اېښودل شوي دي، البته دا د ولس نومونه دي، ځينو خلکو تعبيرونه ترې کړي لکه يوه تعبير يې دا دی چې لنډۍ يوه لنډ شعري ټولګی دی، ياني نهه سپلابه يې لومړۍ مصرۍ ده، ديارلس سپلابه يې دوېيمه مصرۍ ده او دا ټول دوه ويشت سپلابه کېږي، له همدې امله ورته لنډۍ وايي. بل تعبير يې دا کړی چې لنډۍ د مار يوه ډول دی او هغه ډېر زهرجن مار دی ياني ډېر اغېزمن دی او د چيچ زهر يې ډېر زر اغېز کوي.

دوی د لنډۍ دا مطلب او هغه ښکلي الفاظ دوی ډېر اغېزمن بولي، دومره موثر او اغېزمن يې بولي لکه لنډۍ چې په وجود ژر اغېز کوي، دا هم په احساساتو داسې اثر کوي او احساسات راپاروي، ويښوي او ځپاند کوي يې، له همدې امله ورته لنډۍ وايي. او بل په لره پښتونخوا کې ورته ټپه وايي، د ټپې هم ډېر تعبيرونه شوي، دا چې له ټپ سره تړاو لري ياني داسې اغېز لري چې په سړي کې ټپ جوړوي، زخم جوړوي دا معنا هم لري.

مصرۍ هم ورته وايي ځکه دا دوې مصرۍ دي او سره راټولې شوې، دا يې يوه مانا ده او بل مصرۍ يوه توره ده چې هغه په مصر کې جوړېده او په پښتنو کې ډېره

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشهوره ده، ... په ما دې کړي د مصرۍ تورې واورونه... دا هم د اغېز له امله ورته د مصرۍ نوم اخیستل کېږي چې دا هم ډېر اغېز لري.

په دې سربېره ځینې نور ولسي نومونه هم لري د بېلګې په توګه، غريبۍ، غريبۍ په هغه وخت کې چې یوه څوک مسافر شي، یا کوم غم پرې راشي، له ځانه سره ناست وي غمجن او لنډۍ وايي، دې ته غريبۍ وايي، غړنګې هم ورته وايي، ډېر نومونه يې نور هم شته چې ما اورېدلي دي. په هر حال دا ټول نومونه د لنډۍ له اغېز او تاثير څخه اخیستل شوي. په ټولو کې دا نغښتي چې لنډۍ یوه ډېر اغېزمن شعر دی او په احساساتو او عواطفو ډېر ژور اغېز لري.

د شکل له نظره هم په ډېرو ښکلو الفاظو جوړ شوی، د موضوع له نظره یوه ژوندۍ موضوع په دې دوې مصريیو کې ځای کېږي، لکه یوه سر تړلی ځنځیر دی چې موضوع بل ځای ته نه ترې ځي، په دوې مسريیو کې یوه ښکلی مضمون ځايېږي او انسان ته یوه ښکلی مفهوم لېږدوي.

له همدې امله د لنډۍ اغېز هم د شکل او الفاظو له نظره هم د مانا له نظره ډېر زيات دی. ډېر اغېزمن دی، له همدې امله لنډۍ ته دوی زيات ارزښت ورکوي.

حکيمي: اوستاده! سړی دعوه کولی شي چې د تراژيدۍ ډک یوه ډول ژانر دی، ځکه چې له درېیو نومونو څخه مصرۍ، چې له مصرۍ تورې اخیستل شوې،

تاته به خاورې خولګۍ درکم
پر ډال دې نه شته د مصرۍ تورې واورونه

یا لنډۍ چې له ماره اخیستل شوې یا هم ټپه چې دا هم له ټپ څخه اخیستل شوی دی، سړی دعوه کولی شي چې لنډۍ یوازې یوه تراژيدي ډول شعر دی؟

اوستاد: تاسي پوهېږۍ چې تراژيدي یوازې دغه حالت ته نه وايي، کله، کله سړی ډېر خوشاله شي و ژاړي، یانې له دې څخه د لنډۍ اغېزمنتوب مطرح دی، ډېرې لنډۍ دي چې هغه تراژيدي نه دي خو ډېر اغېزمن او ښکلی تصوير لري:

په ګودر سور سالو ښکاره شو
ما ویل په تورو اوبو اور ولګېدنه

ځومره لوی اغېزم په کې پروت دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ بېلتونه راشه سترې مه شې
زړه مې پښتون دی مېلمه نه خپه کوينه

د پښتونولۍ ټوله فلسفه په دې يوه لنډۍ کې راځای شوې ده.

▲ ځان يې زړو جامو کې جوړ کړ
لکه په وران کلي کې باغ د ګلو وينه

دا د غربت يوه لوی تصوير دی، د پښتنو د غربت خو په عين حال کې د ښکلي ذوق ښې ثليقې، ياني غريب هم کولی شي چې د ژوند په مسايلو کې هم له ذوقه کار واخلي، نو په دې اساس لنډۍ يوازې تراژيدي نه دي، بلکې زما نظر دا دی چې په لنډۍ کې د پښتني ټولنې هر هغه څه چې دوی ورسره سروکار لري شته او په کې نغښتل شوي دي. ياني دوی د پښتنو ټولو پوښتنو ته ځواب وايي، لنډۍ د پښتنو ټولې غوښتنې منعکسوي او په لنډيو کې د ژوند ټول حالات را نغښتل شوي دي.

حکيمي: تاسې يوه وخت ويل چې په لنډيو کې ډراماتيکې لنډۍ هم شته، چې په لنډيو کې خبرې اترې شوې، د يوې ډرامې بېلګه مو ورکوله، اوس مو په ذهن کې داسې کوم څه شته؟

اوستاد: هو بالکل ولې نه، ډېرې دي.

▲ په سپينه خوله مې د پرار وکړ
زه به بخيلې مور ته څه ځواب کومه

▲ مور ته دې داسې ځواب وايه
زه له منګي سره ګودر ته ولوېدمه

که مور دا وايي چې دا بې منطقه خبره ده، نو:

▲ مور به مې داسې راته وايي
منګی دې روغ په خوله دې راوړل پرهارونه

دی بيا وايي

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ د مورکی ځواب دې ديه داسې
منګی په خټه زه په زغه ولګېدمه

او بيا چې ځواب منطقي هم وي ورته وايي چې،

▲ د مورکی ځواب خودې اوس جوړ کړ
په دې ملاله خوله مې کېکاږه غاښونه

دا ډول دې لکه:

▲ زړه مې له سترګو ګيله من شو
چې ديدن ته کړې، عبث غم زه تېرومه

▲ سترګو له واره ځواب ورکړ
چې مين ته يې اوښکې بيا زه تويومه

دا ډول ډراماتيکي لنډۍ ډېرې زياتې دي، د ژوند ښکلې، ښکلې صحنې چې په ژوند کې پيښېږي، هغه په هر ډول په لنډيو کې ځای شوې دي، د بېلګې په توګه ما مخکې و ويل چې لنډۍ سرتړلی ځنځير دی، ليکن په پوښتنه او ځواب کې بيا سوال په يوه لنډۍ کې او ځواب په بله لنډۍ کې، بېرته يې هره يوه ځانګړی سرتړلی ځنځير دی.

حکيمي: د کاکړی غاړو سره که چېرې سری لنډۍ پرتله کړي، کوم ډول به يې لوستونکي ته آسانه وي، کاکړی غاړې او که لنډۍ؟ د تصوير او موضوع له پلوه کوم ژانر په کې ځواکمن ښکاري؟

اوستاد: لنډۍ د ټولو پښتنو په ټوله پښتونخوا کې خپور ادبي ټولګی دی، نو داسې پښتون او پښتنه به پيدا نه کړې چې يا يې لنډۍ ويلې نه وي او يا يې لنډۍ زده نه وي، نو په همدې اساس د کاکړيو يا د غاړو ساحه وړه ده، هغه په ټوله پښتونخوا کې خپرې نه دي، بل د کاکړی جوړښت ځانګړی دی، دا چې ته وايې چې لنډۍ دوې ويشت سپلابه ده او هغه يا څوارلس سپلابه دي يا شپاړس سپلابه دي هغه معمولا څوارلس او شپاړس سپلابه دي، مسرې يې يا اووه اووه سپلابه دي يا اته، اته، هغه بېله موضوع ده په آسانۍ کې رول نه لري، هغه خپله هماغه يوه ټولګی دی، خپل

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطالب او خپلې غوښتنې لري، هغه هم تقريبا د لنډۍيو په لار روان يوه ټولګی دی، د ژوند ټول مسايل په کې رانغښتل شوي، حماسي لنډۍ په کې شته، ټولنيزې لنډۍ په کې شته، حتا تر کومه چې ما مطالعه په کې کړې، په ځينو ځايونو کې له لنډۍ نه هم حساسې دي، په هغو کې د ژوند مسايل ډېر ژر، ژر منعکس کيږي، په لنډۍ کې مسايل ډېر ورو، ورو منعکس کيږي لکه:

د ښو ټوپکو اوستادکاره
د ښو ځوانانو مرګ به ستا له لاسه وينه

دا د ټوپک د وخت لنډۍ ده لېکن اوس د توپ او مزايل لنډۍ ډېرې کمې پيدا کيږي، خو غاړې چې دي هغه بيا رواني دي د ژوند نوې پېښې ټولې په کې نغاړل کيږي لکه:

راځه چې دواړه توکل کړو، زما چارګل په سګرېټ ورکړو

دی وايي:

زما دې خاورې شي ځواني، چې ستا چارګل په سګرېټ ځي

نو په دې کې د سګرېټ، اورګاډي او نوي مسايل هم رانغاړل شوي دي، نوي مسايل چې راځي ډېر ژر په غاړو کې ځای شوي دي، په لنډۍيو کې لږ په ځنډ هغه راځي تر کومه چې ما مطالعه کړې، ليکن په هر صورت، د لنډۍيو کړۍ لويه ده، او د کاکړۍيو وړه ده، نو په همدې اساس يې هېڅکله له لنډۍيو سره په پرتله کې نه شو ابېنودلی.

حکيمي: تاسي د نوو خبرو يادونه و کړه چې په کاکړۍيو کې ځای شوې او په لنډۍيو کې تر اوسه نه دي ځای شوې، په لنډۍيو کې هم داسي بېلګې اوس شته، لکه يوه طنزيه لنډۍ وايي:

کبر سوری کړه حال مې ګوره
چې مبايل مې اوس آنتن نه ورکوينه

يا بله يوه وايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ چې دې ياري په مسېجو شوه
له داسې مينې دې خپل ځان ډېلېټومه

د دغه ډول کلمو يا هم د نورو کلمو راوړل په لنډيو کې څرنګه کار دی؟
اوستاد: لنډۍ د ولس مال دی، دا چې ځينې کسان لنډۍ جوړوي، هغه بېله خبر ده، ډېر کسان په دې کلونو کې د لنډيو په څنګ کې يې خپله لنډۍ جوړې کړې او مجموعې يې جوړې کړي. لېکن هغه لنډۍ شوې نه دي، هغه وخت لنډۍ کېږي چې د ولس سايکل يا دوره و وهي له هغې وروسته ولسي ادب کېږي او ولسي لنډۍ ترې جوړېږي، لکه په لنډيو کې زياتې لنډۍ شته چې د طالبانو، يا د عالمانو لنډۍ دي:

▲ کتاب تمام طالب روان شو
تر حجرې ګرده تاوېدم په لمبو سومه

يا نور ژور، ژور منطقي مسايل دي چې په لنډيو کې رانغښتل شوي دي، ليکن هغه عامې شوې نه دي، لا د ولس نه دي شوې او د ولس ادب ته نه دي ننوتې. ولسي لنډۍ هغه لنډۍ دي چې شاعر يې په ولس کې و وايي او شاعر يې په ولس کې ورک شي، لنډۍ په ولس کې خوره شي او بېرته يې موږ د ولس له خولې راواخلو.
کله، کله داسې کېږي چې يوه لنډۍ يوه ځاي يوه ډول ويل کېږي خو بل ځای په بل ډول، لکه :

▲ يار مې د خوست زه د تيرا يم
خدايه خوست وران کړې چې جوړه تيرا ته ځونه

خو دا لنډۍ بل ځای داسې ويل کېږي چې:

▲ يار مې د کوټ زه د تيرا يم
خدايه کوټ وران کړې چې جوړه تيرا ته ځونه

حکيمي: د دې بدلون لامل ستاسې په نظر په څه کې دی؟

اوستاد: دا د ژوند د کولو له پاره، هر شی هڅه کوي ژوند و کړي، د هر څه مبارزه روانه ده، لنډۍ شفاهي شی دی، له يوې خولې بلې خولې ته ځي، له يوې سيمې بلې سيمې ته ځي، په دې لېږد کې داسې بدلونونه پيدا کوي چې غواړي په کې د خپل پايښت له پاره له هغو څخه کار واخلي، لکه دا لنډۍ چې يار مې د کوټ زه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

تیرا یم دا لنډۍ که خوست ته ځي، دا لنډۍ که د کوټ او د تیرا وي پنځه ورځې وروسته یادېږي ځکه که له خپلې سیمې سره مینه لري، نو په همدې اساس دا منطقوي نومونه بدلېږي، سیمه ییز اتلان په کې بدلېږي، په یوه لنډۍ کې په یوه ځای کې یوه کس اتل وي خو هغه لنډۍ چې بل ځای ته ځي بل اتل مومي، د هغه ځای مشهور اتل ورسره اچول کېږي چې دا لنډۍ ژوند ورسره و کړي. حتا لنډۍ یوه بل کمال هم لري، لغتونه بدلوي، د لغتونو په بدلیدلو سره ژوند کوي اوس دا لنډۍ د زرګونو کلونو لنډۍ ده:

▲ سپوږمیه سر وهه راخېږه
یار مې د ګلو لو کوي ګوتې رېبینه

دا (جون زانولسونیو) یوه پښتو یوه څېړونکی دی هغه وایي چې دا د هغه وخت لنډۍ ده چې آریایان به د شپې له خوا د سوما د بوټي د لو کولو له پاره غره ته تلل او بیا به انتظار وو ترڅو د څوارلسمي سپوږمۍ راوخېږي، دوی د سوما بوټي لو کړي، ځکه که دا په لمر کې لو شوي وای شیره یې خرابېدله، نو دوی به د سپوږمۍ د شپې انتظار ویست او ټول به راټول وو. بیا به یې د دې بوټي لو کاوه او له هغه به یې شیره ایستله، له هغه به یې مشروب جوړول چې دوی ته ډېر مقدس وو او له هغه به یې استفاده کوله. دا لنډۍ یا له څوارلسم وړاندې ویل شوې، یا په داسې ځای کې ویل شوې چې غرونه لوړ دي او سپوږمۍ ژر نه راخېږي یا هر څه چې دي د مینې له خوا دا لنډۍ ورته ویل شوې ده چې

▲ سپوږمیه سر وهه راخېږه
یار مې د ګلو لو کوي ګوتې رېبینه

نو په دې لنډۍ کې چې کوم لغتونه دي دا په ژبه کې عادي دي، فکر کېږي چې دا لغتونه یې هم د وخت په تېرېدو بدل شوي ځکه که هغه زاړه لغتونه وی نو په هغه څوک نه پوهېدل نو هغه یې همداسې پرې ایښي دي.
یا دا چې:

▲ مازدیګری دی ښېرې مه کړه
ته به د ناز ښېرې کوې رښتیا به شینه

دا د لمر پالنې د وخت لنډۍ ده، کله به چې لمر لوېده نو په دې وخت کې به لمر پالونکو عبادت کاوه، دوی باور درلود چې په دې وخت کې هره دعا کبلېږي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو په همدې اساس ګوري چې مینه (معشوقه) ښېرې کوي او هلته مازيګر دی نو وايي چې:

▲ مازديګرى دى ښېرې مه کړه
ته به د ناز ښېرې کوې رښتيا به شينه

دا د هغه وختونو لنډۍ دي خو کليمې يې نوې دي او ټولې بدلې شوې يوازې فکر يې را لېږدولی دی. ما و ويل، چې هغه يوه کس جوړوي، ليکن د کس په نامه ځکه نه وي چې هغه ټولنې ته ځي، ټولنه يې لکه شعر هسې نقد کوي، ټولنه پرې نقد کوي، ډېر شيان ترې توړي، خلک په کې ښکلې ښکلي لغتونه اچوي او خراب ترې باسي، نومونه په کې بدلېږي، ځايونه په کې بدلېږي په ټوله پښتونخوا ګرځي او ژوند کوي او ټول پښتانه ورسره بلدېږي.

حکيمي: تاسې د څو لرغونو لنډيو يادونه و کړه د تاريخ له نظره څېړونکو دا خبره تر کومه ځايه رسولې چې لنډۍ له کوم مهال راهيسي ويل کېږي؟

اوستاد: د لنډيو لرغونتوب د آرياني سندرو له لرغونتوب سره سم دی، علامه کهزاد دې خدای وبښي هغو د افغانستان په تاريخ کې يوه عجيب ابتکاري کار کړی هغه وايي چې په نړۍ کې د هېوادونو ژوند دوې برخې لري، يوه تر تاريخ وړاندې دوره ده او يوه هم تاريخي دوره ده، ليکن د افغانستان ژوند درې دورې لري، يوه تر تاريخ وړاندې دوره ده، يوه د سرودونو او داستانونو دوره ده. يوه هم تاريخي دوره ده، د سرودونو او سندرو دوره داسې مهال ده چې خط لا ندې رامنځته شوی، ليکن د ولس شعور د شعر په ژبه رامنځته شوي چې هغه لومړی ويدي سندرې دي، ويدي ورکې سندرې دي، د آريانا ويجه په خاوره کې کابو څلورنيم، پينځه زره کاله پخوا ويل شوې دي، بل د ريګويدا ده چې دا هغه مهال دی، چې کله له بلخ څخه لېږديدنې پيل شوې او آريايان له هندوکش څخه را واوښتل او پښتانه په موجوده پښتونخوا کې مېشت شول، يوه برخه آريايان پاس ته ولاړل يوه بله برخه هند ته لاړل په دې وخت کې د ريګويدا سرودونه ويل شوي چې په کې د پښتني سيمو د قبيلو، سيمو، سيندونو او ځايونو نومونه راغلي، په همدې دوره کې د پښتو ژبې کليمې هم ليدل کېږي. دا هغه وخت دی چې پښتو ژبې هم تشکل کړی، دغه ادبيات پښتو ژبې ته له آرياني ژبو څخه له ويدا او اوستا څخه رالېږديدلي دي، په دې اساس د پښتو لومړنۍ سندرې د ماشومانو او ميندو سندرې ورپسې لنډۍ دي، دا له همغو آرياني سندرو څخه ډايرکټ يا نېغ په نېغه رالېږديدلي دي، ځکه موږ د ماشومانو او ميندو په سندرو کې داسې مصرې لرو چې هغه سګنالونه دي او مانا نه لري. چې دا ترې ښکاري دا د هغه وخت د ژبې لغتونه دي چې مستقيما راغلي او په پښتو کې پاتې دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

اکو بکو سرسيندکو... هيڅ معنا نلري، يا هم اللو لو...

بل د ويدي سرودونو يوه برخه داسې هم شته چې هغه دوه ويشت سېلابه دي، شمېر يې نه او ديارلس نه دی خو ټولګه يې دوه ويشت سېلابه ده، بل غاړې دي چې د هغو زيات وزنونه په اوستا کې شته، اوستايي سندرې دي چې د هغو زياتره په اووه او اتو سېلابو کې ويل شوې دي، د ماشومانو او نورې ورته سندرې شته چې وروستني وزنونه يې په هغو ژبو کې هم ليدل کېږي.

نو په همدې اساس د پښتو د ولسي ادب ژوند د پښتو له پيدايښت سره سم دی کله چې پښتو د آرياني ژبو په کورنۍ کې سترګې غړولې ورسره سم پښتو ولسي ادب هم سترګې غړولې او ځينې شيان يې تيار له هغه ځايه را اخيستي او په ځپله ژبه کې يې حل کړي دي. ساتلي يې دي چې تر ننه پورې رارسېدلي دي، نو د لنډيو ژوند ډېرو لومړيو کلونو ياني ځلورو ځلورنيمو زرو کلونو ته رسولی شو.

حکيمي: کله مو د لنډيو په تاثر کې کوم شعر ليکلی دی او يا له لنډيو سره کومه خاطره لرئ، لکه الفت صيب چې په خپلو خاطرو کې يوه خاطره ليکلې،

▲ ,, تا چې پرمخ ځپيړه راکړه

د اوښکو ډکې سترګې چا ته واړومه ،، ؟

اوستاد: زه د ولسي سندرو او لنډيو په غېږ کې لوی شوی يم. زه تر لس کلنۍ او دولس کلنۍ پورې په کلي کې وم، زه بالکل د فلکوري او ولسي ادب په غېږکې را لوی شوی يم، ما په هغو محفلونو کې چې ښځو به په کې راز، راز سندرې ويلې يا به اتڼونه وو، زموږ کلی درې برخې دی، په منځ کې يوه ځای شګه ده، په دې شګه کې به د شپې اتڼ وو، دلته به يې په منځ کې اور بل شوی وو او شا او خوا به يې اتڼونه کول. ډولونه به وهل کېدل، د دغو خلکو ځېرې به د لوړو، لوړو کلاګانو باندې لويې، لويې ښکارېدې، زه به هم ورته په بام ناست وم او د دې خلکو هغه لويې، لويې ځېرې به مې ليدلې چې تر اوسه يې زما هغه تصوير په ذهن کې پاتې دی. نو ما په کلي کې ژوند کړی، له لنډيو سره مې ژوند کړی، د لومړي ځل له پاره چې ما د شعر په نامه کاغذونه تورول، ما لنډۍ، غاړې او نورې ولسي سندرې هم ليکلې، يوه لنډۍ چې هغه وخت ما ليکلې وه او بيا يې د ځينو خلکو له خولې اورم.

▲ بېلتون ټوپک شو را ته ډک شو

ناځاپه ټک شو په زړګي يې و ويشتمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا لنډۍ کابو پنځوس کاله وړاندې ما ليکلې وه، اوس يې د ځينو، ځينو له خولو اورم، نو زه ويلې شم چې زه د لنډۍيو په غېږه کې رالوی شوی يم او له لنډۍيو څخه ډېر خوند اخلم. زه فکر کوم چې لنډۍ ډېر موجز او موجز ادبي ټولګی دی، زه يې هېڅ ټولګی ساری نه وينم، زه يې د نړۍ په پرمختللي ادب کې هم ساری نه وينم، نه دا چې زه پښتون يم او پښتو لنډۍ مې اورېدلې، دا خبره د پښتو لنډۍيو د هغو اعجاز له امله کوم چې په درېويشتو سيلابونو کې يې سمندر را نغاړلی دی هغه په کوزه کې د سمندر کيسه ده، ځوانانو ته زما توصيه داده چې د لنډۍيو په ټولولو کې په ډېره امانتداری هڅه و کړي.

راټولې يې کړي او ويې ليکي ځکه يوه شمېر د لنډۍيو ټولګي چې خپرې شوې دي يوه څه مصنوعي لنډۍ په کې ټولې شوې، خو بيا هم د اصلي او مصنوعي لنډۍيو تر منځ توپير شته، دا د ځوانو فولکلوريستانو دنده ده چې دې ته پوره پام و کړي، په لنډۍ هر اړخيزې څېړنې و کړي، لنډۍ د هره اړخه، د جوړښت، موضوع او صراحت له اړخه ورته کار و کړي، پښتو ټولنه دوديزه ده خو لنډۍ هغه هر څه په ډېر صراحت بيانولی شي:

▲ سبامې ستا په تومت وژنې
ځای دې راستی دی چې منکر نه شې مينه

▲ سبا مې ستا په تومت وژنې
غولی جارو کړه چې په شرک مې وينې ځينه

ډېر داسې مسايل دي چې ډېر په جرئت سره هر څوک، معشوقه او هر څوک خپلې خبرې بيانولی شي، دغه راز نور مسايل هم بې له وېرې او محدوديت پرته مطرح کېدلی شي.،، (حبيب الله رفيع، ۲۰۱۰ زېږدی، د هارون حکيمي مرکه)

ځېره ۲. د - ۱ حبيب الله رفيع د هارون حکيمي د مرکې د پوښتنو ځوابونو کې ،، د پښتو لنډيو ژوند څلورنيمو زرو کلونو ته رسوي ،، په دې ليکنه کې د لنډيو، مصرو، ټپو او ټيکيو کچه، ۱۳۸۹ لېږدی، (ګڼه يې په: دانې)

ګڼه	راټولوونکی / ليکوونکی نوم	ليکی / ليکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ	Lánḍéy لنډۍ	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټيکۍ	Mésréy مصرۍ	Related منسوبي	ورووستاړي غږ Suffix Voice	■ ګړه شوی Action Req'ed	● خبرداری (Caution)	✓ کنټرول کې (In control)
۱۳	حبيب الله رفيع	د پښتو لنډيو ژوند څلورنيمو زرو کلونو ته رسيږي	۱۳۸۹ لېږدی	۲۵	۹	۵		۱۱			۱۷	۱۰	ټول
					۸	۳		۶	▲ سرو ته منسوبي Related to men				
					۱	۲		۵	▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
					۲			۳	ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.				
					۴	۱		۵	ينه - ná: (څرګنده ی په غږ جملې، غونډلې سره راشي) بينه.				
					۱				زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۲	۴		۳	زورکی - mana - (منه مجهوله هې * مه) مه.				
									زورکی , ه ه: (ترله، خوله، مغوله، خيله) ډېرې لږې شتون لري.				
									څرګنده , ه ه: (کوناتوره، بختوره) ډېرې لږې شتون لري.				

۱۵. ۱٦ لښتيليک:. ځېره ۲. د – ۱ حبيب الله رفيع د هارون حکيمي د مرکې د پوښتنو ځوابونو کې ،، د پښتو لنډيو ژوند څلورنيمو زرو کلونو ته رسوي ،، په دې ليکنه کې د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو کچې، ۱۳۸۹ لېږدی، (ګڼه يې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۵ دې (ډ). محمود نظري په لنډیو کې طنزي او خندونکي توکي داسې په ډاګه کړي.

,, لنډۍ هغه ولسي شعرونه دي چې شاعر یې مالوم نه دی او د پښتني ژوند ډېرې خواوې په کې په واقعي او طبیعي بڼه انځور شوي دي. لنډه د مفرد مؤنث کلمه ده، لنډۍ د لنډه بڼه ده، د لنډۍ لمړنۍ برخه لنډه او دوېیمه برخه یې اوږده ده، له دې کبله ورته لنډۍ وایي.

▲ ته د ګودر غاړې ته راشه
ما په منګې کې پراټې راوړي دینه

لنډۍ هغه موزون، غیر متعارف، مستزاد، حکمي مقفي، غیر مصرع بیت دی چې لومړۍ برخه یې نهه , ۹ ، څپې او دوېیمه برخه یې دیارلس , ۱۳ ، څپې وي.

▲ په ګودر څه ټکه لوېدلې
چې کشره خور یې بدرګه ورسره ځینه

پښتنو په غرو او رغو کې، په کلیو او ښارو کې، په شنو درو او لویو دښتو کې، د ابشار څنګ، د کېږدۍ اړخ ته، د چوپان په شپیلۍ او د بنوال په دروو کې په یوه شان خوند اخېستل کېږي. زاړه یې د ځوانۍ د خاطراتو په یاد وایي، ځلمیان او پېغلې یې د خپل ځلمیتوب شور او مستي په کې لټوي، مینانو ته د راز او نیاز رویبارې کوي، توریالي ورسره د تورو په میدان کې کډېږي او مسافر یې په مسافرۍ کې د خپل وطن تنده پرې ماتوي. د اشعارو نه چې ځومره ساده، سلیس او روان دی هغومره د پردیو ژبو له اغېزې څخه پاک او سپېڅلی دی.

▲ ګودر ته راغلې برابره
یا خولګۍ راکړه یا منګی درماتومه

لنډۍ ځانګړې ښکلا لري او د هر پښتون تنده پرې ماتېږي. په ژوند کې مینه، ښکلا، مېړانه او ننګ په ښکاره توګه بیانوي.

▲ چم ته انګریز راغی عالمه
د پښتنو په ملک یې جال و غوړاونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډیو یوه ځانګړتیا دا ده چې زیاتره یې د ښځو او پېغلو له خوا چې د ټولنې محرومه برخه ده ویل شوې دي. نو یوه لویه برخه یې د ټولنې کرغېړنو دودونو ته ګوته نیول شوې او هغه یې په طنزي توګه ویلي او غندلي دي.

▲ د شین کېدو امید مې نه شته
اشنا په دښته د ملتان کرلې یمه

▲ پټې دې ګرو کړه ما واده کړه
که مې تر کاله زوی رانه ووړ ګرمه یمه

او د لنډیو یوه بله برخه چې د ځوانانو له خوا ویل شوي ډېر یې د ناوړه دودونو لکه د لوړ ولور، د انجلۍ خوا راضي کول او د ژوند نورو ناخوالو نه ګیله ده.

▲ که مور او پلار دې خدای رضا کړل
د ماما ګانو به دې زنې و نیسمه

▲ ځان خوبه ستا د پلار نوکر کړم
په نوکرۍ کې به دې تش دیدن کومه

لنډۍ یا ټپې هم لکه نور ټولنېز ادبیات د ټولنېزو ستونزو، فسادوتو یادونه او غندنه کوي او په ملنډو هغه یادوي.

▲ منګي یې ټول په ډنډ غوپه کړل
د شیطانۍ منګی په لپو ډکوینه

طنز چې د ټولني او اخلاقي خواريیو، عیبونو او فسادونو برملا کولو ته وایي چې په رمز، کنایه او ناز ویل یا لیکل کېږي. یا په بله وینا: ویلی شو طنز د زورکونکو او زورواکانو باندې نېوکې دي چې هغوی په مسخرو له پېښو خبروي. لکه دا لاندی لنډی.

▲ ځوانانو ننګ راباندې و کړئ
پلار مې ظالم دی ما ښامار لره لېږینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ځوانانو ننګ راباندې و کړۍ
په سور سالو کې مې بلا لره لېږینه

ښه طنز د يوې ټولنې د وګړو هنري تنده ښه خړوبولی شي او په رسا توګه يې د ټولنې له سياسي، مذهبي، کولتوري او اقتصادي حالاتو څخه خبروي. لکه دا لنډۍ:

▲ پر دنيا تول د سړو نه شته
تول د پيسو دی مصليان خانانوينه

▲ ځوانانو زور په بزګرۍ کړۍ
سپينې پايڅې د زرو څلي ورانوينه

▲ ځواني د زرو روپو آس دی
د بيلتانه پيټې چې وړي سوده به شينه

طنز پر ژوند عارفانه خندا ژړا ده. د ژوند د تضادو او ناخوالو لڅونه ده، چې ټولنيزي موخې لري لکه دا لنډۍ:

▲ پرما دې زر شيندلي نه دي
چې د څراغ په رڼا غواړې ديدنونه

طنز د پوهو خلکو له پاره ويل کېږي، يانې په خوشالۍ او ملنډو سره د هغه چا په رمز پوهول دي چې په رمز پوهېږي.

▲ څوک چې په سرو شونډو عادي شي
کند او شکرې تويوي چې ترخه دينه

يوازې پوه او هوښيار خلک له طنز نه خوند اخېستلی او پر پوهېدلی شي. ناپوه يې يوازې خندني اړخ ګوري خو د ټولنې ټول خلک پوهان نه دي.

▲ په بسم الله کټ ته ورخېږه
د نجلۍ کټ د جنغوزي دی مات به شينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

طنز د هجو یوه ډول دی، خو د هجو توندي اوتېزي نه لري. یانې هجو مخامخ د چا عیبونه ورته وایي یا مخامخ له چا نه بې پردې پلپوت کوي او هغه چا ته ویل کېږي، چې په رمز نه پوهېږي.

▲ پر ځان د ګلو لښته نه اخلې
پر ما دې تېر کړل د کوتکو ګوزارونه

▲ جانانه دا دې څه عادت دی
چې پټه، پټه یاري کړې خورې کسمونه

▲ پرېږده چې لوی ښامار مې و خوري
په پاړوګر اشنامې ډېره نازېدمه

هجو ویونکی د خلکو بې خبري، ولس غولونه، تعصب خدای نا ډاره دونیا پالو له کړو نه پرده پورته کوي او مخامخ هغوی غندي.

▲ چې اوره نه خورې بوی ترې نه ځي
چې یاري نه کړې څوک پرې نه وئ تهمتونه

▲ ټال ته ختم بنګړي مې مات شول
ګناه دې یار ده چې کوي اشارتونه

هزل بیا هغه دی چې پر چا باندې بد وایي.

▲ چې پر زینه ختلی نه شې
نامردې ولې دې ګیبی پرتوګ کاونه

هزل د وییپوهنې په اساس هغه شوخي ته وایي چې د جد ،پند، ضد وي.

▲ پیزوان مې ستا په بربت کې بند شو
تر دروازې پورې بندی درسره ځمه

دا د هزل بله مانا ده په شعر او نثر کې توندې لوڅې او بدې خبرې کول:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ په مادې څه بلا ده کړې
په مخ مې غبرګې اوښکې ځي خوله درکومه

▲ پر ما دې کلې ګماني کړ
نامردې مه خوره تر منګي لاندې څرخونه

هزل په شعر او نثر کې هغو ټوکو ته هم وايي چې د هغه ويل د اخلاق او ادب خلاف وي:

▲ په مناسب دې نه پوهېږم
وايه په کوم بارخو دې خوله و لګومه

▲ په خپله خوله چې سوال و نه کړې
په هغه دغه خولګۍ کله درکومه

▲ اول دې لوبې راسره کړې
اوس د جستو پرځوکو ځې چې پېغله يمه

▲ بيا به زه تورکميس و نه کړم
زما دسپينې سينې رنګ يې واړاونه

▲ ټينګه مې مه نيسه په غېږ کې
تې مې واړه دې سرړنۍ بالغه يمه

▲ خوله به د خدای په رضا درکړم
منګی مې ولې ښوروې لنده دې کړمه

▲ جانان مې خوله کې ژبه غواړي
په خوند يې نه دی خپل کلنګ جاري کوينه

▲ څانګې راښکته شه خوله راکړه
که زه درپورته شم راماته به دې کړمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

هزل د عامو او منځنۍيو خلکو له پاره هم ويل کېږي چې موخه يې يوازې خندا اوساتيري ده:

▲ حلوا د شونډو راته کېږده
له پردېسی ځينې ستومان راغلی يمه

▲ څوک به دې مړ کړي ښکليه ياره
پردی بړستنې جګوې شمارې خالونه

يا هغه لنډۍ چې په کې توکي شوي، موخه يې د جانان خوشالول او د هغه خندول دي لکه:

▲ تا چې کوڅه کې توخې و کړ
زه په توده بړستن کې نيغه کېنستمه

▲ جانانه راشه چې خوله درکړم
ماښام مې مړ په خوب ليدې و وېرېدمه

▲ څنګه دې خواره کړم خاونده
چې همسايه مې د خولګۍ تمه لرينه

▲ حسن دې ورځ په ورځ زياتېږي
زکات يې باسه چې نظر نه شې مينه،،

(محمود نظري، ۲۰۱۰ زېږدی)

ځېره ۲. د محمود نظري ,, په لنډيو کې طنزي او خندونکي توکي ،، په دې ليکنه کې
د لنډيو، مصرو، ټپو او ټيکيو کچه، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګڼه يې په: دانې)

ګڼه.	راټولوونکي / ليکوونکي نوم	ليکی / ليکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول ګال لندۍ، ټپې، ټيکی او مصری	Lánḍéy لندۍ	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټيکی	Mésréy مصری	Related منسوبي	Suffix Voice وروستاړي غږ	■ Action Req'ed کره شوی	● (Caution) خبرداری	✓ (In control) کنټرول کی
۱۴	محمود نظري	په لنډيو کې طنزي او خندونکي توکي	۱۳۸۹ ليږدی	۴۰	۱۰	۸		۲۲					
					۷	۱		۹	▲ سرو ته منسوبي Related to men				
					۳	۷		۱۳	▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
					۲	۳		۵	ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.				
					۴	۳		۶	ينه - ná: (څرګنده ي په غږ جملي، غونډلي سره راشي) يينه.				
									زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۴	۲		۱۱	زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
									زورکی , ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېري لږي شتون لري.				
									څرګنده , ه ،: (کوناتوره، بختوره) ډېري لږي شتون لري.			۱۷	۱۶	تول

۱۵. ۱۷ لښتيليک:. ځېره ۲. د محمود نظري ,, په لنډيو کې طنزي او خندونکي توکي ،، په دې ليکنه کې د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو کچې، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګڼه يې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۶ رې (ر). سرباز خان ,, پښتو ادب کې د ټپې يا لنډۍ مقام ،، په دې ليکنه کې داسې کښلي دي.

,, ټپه، لنډۍ، مصره: ټول محققين په دې متفق دي چې د پښتو شعر ابتدا د ټپې يا لنډۍ نه و شوه. ,, نا کره ده دا زما ځېړنه داسې سپيني ته را اوباسي چې د پښتو شعر ابتدا يا پيل په نثر شوی دی.،، (صفی الله)
د ولسي سندرو د ټولو نه غوره ټولګی دی، لنډۍ په يوه نيمه يې مسره کې مکملېږي. ځکه د دې اولنۍ مسره لنډه وي، ځکه يې نوم لنډۍ شو. په اوله مسره کې يې نهه سپلابونه او په دوېيمه کې ديارلس سپلابونه وي.
۱. لنډۍ ته ټپه هم وايي. ښاغلی قاضي اثر پښتو ادب کې ليکي ,, چې ټپه ورته ځکه وايي چې په دې اواز ټپ کېږي. ځکه چې د لنډۍ ويلو دا قاعده ده چې په ډېر اوچت اواز سره ويل کېږي. نو څه وخت چې سړی په اوچت اواز سره يوه څو لنډۍ و وايي نو اواز يې ټپ شي او بيا نور نه پورته کېږي،،.

ښاغلی قلندر مومند يې پښتو لوک ګيت اردو مضمون کې دا وجه ښه يې چې:
ژباړه: ,, د دې د تسميې وجې اړوند دا قياس کېږي، چې ټپه پښتو ژبه کې , مهر، ټاپې، ته وايي او ځکه چې پښتانه په خبرو، خبرو، کې د متل په ښه کاروي، ځکه دې ته ټپه وايي او يا دا چې ټپه تاړي وهلو ته هم وايي ځکه د ټپې د وينا سره، سره، د دې په سر کې تاړي هم وهل کېږي، ځکه د دې ټولګي نوم ټپه اېښودل شوی. ټپه ټپولو ته هم وايي، ځکه چې دا خفه زړونو له پاره د ټپولو او قرارولو په ښه وي، ځکه ورته ټپه وايي ،،

۳. ټپې ته مصره هم وايي. ښاغلی قاضي اثر ليکي: ,, د پښتو ژبې مصرۍيو يوه اولنۍ جز، لنډ (۹ سپلابونه) او بل اوږد (۱۳ سپلابونه) دي او ټوله مصره يا لنډۍ د سر نه تر اخره پورې داسې مثال لري لکه د يوې مصرۍ. نو په دې خاطر ورته مصرۍ ويل کېږي. ولسي پښتانه يې دا مانا کوي، چې مصره ورته په دې وايي چې د دې مثال لکه د مصرۍ تورۍ په شان وي. دا هم کې دې شي چې مصرۍيو په شان خوږه وي ځکه مصره ورته ويل کېږي.

د ټپې تاريخ او غوره والی: د ټپې د پېخليک په اړه پرتو روهيله يوه اردو مضمون کې ليکي:

ژباړه ,, ټپې زرګونه کاله راهيسې سينه په سينه، د يوه نسل نه بل نسل ته رامنتقل کېږي. دا ولسي شاعري، د عام انساني ژوند د هرې زاويې ژاړه کوي. ځکه د مودو تېرېدو سربېره هم دغو کې داسې تازګي ده لکه چې زمونږ د دور تصنيف

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي. د ژوند کوم یوه داسې اړخ دی، چې په دغو کې ښکاره نه دی او د انساني جذبو او احساساتو مخ دی، چې په دې کې دي د هغو ژباړه شتون و نه لري.
تاریخي رښتینولي، جغرافیايي ځانګېرنې، د قومونو اندونه، سیمه ییز دودونه، د سرحدي بېلوالي بدلون، د پښتو ژوند او دود ټول رنګونه په دې شاعرۍ کې تازه ښایسته ښکارېږي،،

درانه پروفیسر نواز طاهر روهي ادب لومړي ټوک کې د ټپې په اړه لیکي:
,, ټپه د پښتو روح حکیکي انځور هنداره ده، غریب او امیر، رند او صوفي یا د کوز او پاس وړاندیز نه پرته دا د هر تن د زړه اواز دی او د هر تن د زړه په کچې هوساینه ورکوي.،،

د ټپې د بېخلیک په اړه خورشید جهان تاریخ لیکونکي، شېر محمد خان ګنداپور لیکي چې سلطان محمود غزنوي ۴۰۰ هـ لښکر کې ملک خانو نومي یوه سردار و.

چې د ګومل درې استوګن و. د هند د فتوحاتو په لړ کې چې د محمود لښکر د ګومل درې نه تېرېدو نو په داسې تاکلي وخت د ملک خانو چنغلې (ښځې، مېرمن) دا ټپه و کړه:

چې د خانو لښکري راشي
زه به ګومل ته د خپل یار دیدن له ځمه

درانه حبیبي ,, پټه خزانه،، کتاب ځېرنو په لړۍ کې، چې څه د سند په بڼه ویلي دي، هغه لږ تر لږه ټپه زرکاله پخوانۍ ګڼلې، ولې له دې نه هم زیاته زړه ده.
د بېلګې په بڼه د ټپو ځانګړې ځای:

۱ .حمدیه او نعتیه څو ټپې:

مینه د خدای د رسول ښه ده
دا نورې مینې لباسي خاورې به شینه

که تمام عمر عبادت کړم
ستا د احسان اجر به څنګه ادا کړمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ د ګناه پېټی مې په سر دی
د مدينې سردار ته ځم چې کم يې کړينه

۲. سياسي، حماسي او ملي ټپې:
ازادي:

▲ د ازادۍ ناوې جوړېږي
هر يوه ځلمی نارې وهي زما دې شينه

په وطن ننګ:

▲ که د وطن په ننګ شهيد شوې
په تار د زلفو به کفن درله ګنډمه

۳. ليکه يې ټپې:

▲ اباسين بيا په ځپو راغی
په سر يې راوړل سپينې خلې سره پېزوانونه

٤. معاشرتي ټپې:
حجره:

▲ ستا د حجرې درشل کاږه شه
زما د زړه ستنې کړې درپسي ځينه

چيلم:

▲ چيلمه خدايرو چې دې مات کړم
مين په ما دی غم په تا غلتوينه

پښتانه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ پښتانه واړه ستر ځمریان دي
چې وخت یې راشي په سیالۍ سر ورکوینه

پښتنې:

▲ په سپین میدان به درسره یم
زه پښتنه له تورو نه تښتم مینه

واده:

▲ ځلمیه ننګ راباندې و کړه
پلار مې ظالم دی ما په اور کې اچوینه

٥. تاریخي ټپې:

▲ که په میوند کې شهید نه شوې
خدای ږو لالیه بې ننګۍ ته دې ساتینه

▲ ما ورته وې شیګل ته مه ځه
میرزمان خانه فرانسو ته دې تړینه

٦. طنزیه ټپې:

▲ له وېرې غږ کولی نه شم
د سوال یاري ده اوس به خاورې ایرې شینه

٧. فخریه ټپې:

▲ توره به نه کړو نور به څه کړو
چې مو شوده د پښتنې رودلي دینه

٨. عشقیه ټپې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ دیدن د ګلو غنچه نه ده
چې د ریبار په لاس یې یار ته ولېږمه

▲ عاشق سرې نه غلتېږي
له رنګه زېړ وي سترګې توري ګرځوینه

۹. نړۍ واله ټپې:

▲ په دنیا غم کله ښادي وي
په ما همېش د غم جنډې ولاړې دینه

۱۰. دعایه ټپې:

▲ زما پېنځه وخته دعا ده
رب دې د غم د باده وساته مینه

۱۱ .متفرق موضوعات:

وطن:

▲ زه د وطن د باغ مالیار یم
په خپلو سرو وینو به یې تل اوبه کومه

دیدن:

▲ دیدن د سر په بدله دی
چې سر ساتې خاورې به و کړې دیدنونه

فراق:

▲ عاشقي وی جدایي نه وی
خدایه په در کې به دې څه کم شوي و نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

غم:

▲ غم دې د ستا نه وفادار دی
ته کله، کله غم دې تل راسره وينه

قسمت:

▲ په مخ مې زېړ زړوکی خور کړئ
زه د تقدير لېونو سپو خوړلې يمه

انتظار:

▲ که په شپږو باران ورېږي
زما په خپل لالي باور دی رابه شينه

ارمان:

▲ په تور لحد کې به نارې کړم
زه د دنيا نه ارماني راغلی يمه

ښېرې:

▲ مازيګری دی ښېرې مه کړه
ته به د ناز ښېرې کوې رښتيا به شينه

ګيله:

▲ جانانه ستا نه ګيله نه کړم
زه ګيله من د خپل نصيب د لاسه يمه

ياد:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ که اشنا بد کړي زه به ښه کړم
که جدايي شي زما ښه به يادوينه

د جانان خندا:

▲ زما د يار داسي خندا ده
چې د عمرونو مرور په خولا کوينه

تعويذ:

▲ په تعويذونو پوره نه شوه
اوس به لمن په زيارتونو ګرځومه

تهمت:

▲ ستا په تهمت مې جامې رنګ شوې
زه به رنګ کړې جامې چرته ګرځومه

د سحر باد:

▲ باده د زړه مراد مې يوسه
چې دلسوزي د اشنا راشي و ژاړينه

ګل، ګلشن او خزان:

▲ ګلونه ډېر دي خدای دې ډېر کړي
زما د برخې ګل خزان وريژونه

توره:

▲ ميين پرې يم منکر ترې نه يم
که جلاتان مې سر د تورو سره ورينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسافري:

▲ مسافري دې ډېره و کړه
رب دې سبب د خپل وطن و کړه ميينه

صبر:

▲ په صبر، صبر پوره نه شوه
سبا مې نيت دی بې صبرۍ ته ملا ترمه

د ښايست ستاينه:

▲ ستا د ښايست ګلونه ډېر دي
څولۍ مې تنګه زه به کوم، کوم ټولومه

مخ:

▲ مخ يې ګلاب سترګې يې شمعه
خدايه بورا شم که پتنګ وربانديې شمه

سترګې:

▲ سترګې کچکول کړه ديدن واخله
ملنګه ياره په بانه راغلې يمه

لاسونه:

▲ سپين دې لاسونه سپينې لېچې
لکه چې تورې په مېدان کې برېښ کوينه

غاښ:

▲ غاښ دې په خوله کې داسې زيب کا
لکه صدف چې په الوان ټومبلي وينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

باڼه:

▲ دا مخامخ په کوځه راغله
کجک باڼه یې په سالو ختلې ونه

غاړه:

▲ ستا د ایلۍ په شان غړۍ ده
زما شړۍ ده ستا به کله خوښه شینه

خال:

▲ خال دې په منځ د تندي ایښی
لکه سپوږمۍ چې نیمائي اسمان ته شینه

زلفې:

▲ زلفې مې مه لنډه وه موري
مار چې لنډۍ شي دوې ځلې خله لګوینه

پېزوان:

▲ پېزوان په لوړه پوزه خوند کړي
لکه په لوړ چنار کې واچوې ټالونه

ریبار:

▲ ریباره راشه چې دې بنکل کړم
تا به په دې سترګو جانان لیدلی وینه

غماز:

▲ د عاشقۍ علاج به و شي
خو د غماز علاج به څوک و کړي مېینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرور:

▲ جانان دې خدای مرور نه کړي
د ده په سر مې دښمنۍ اخېستې دينه

باز:

▲ باز مې د زړه په غوښو لوی کړ
اوس چې د ښکار شو نو د بل لاسو ته ځينه

مازيګر:

▲ جانانه راشه چې پخلا شو
عمر د ژمي مازيګر دی تېر به شينه

شپه:

▲ جانانه ستا په انتظار کې
ستورو ته ګورم شپه سبا راباندې شينه

سپوږمۍ:

▲ سپينې سپوږمۍ حال راته وايه
چې مې جانان مجلس د چا سره کوينه

سپرلی يا پسرلی:

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
جينکو راوړو په اوربل کې زېړ ګلونه

اباسين:

▲ که اباسين راغلی نه وی
په ګنګو خړو کې به چا موندل تيکونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګودر:

▲ که دې زما دیدن یادیږي
د ګودر غاړه اجاره واخله میینه

د بې غیرتي غندنه:

▲ په هیندستان دې ځلی جوړ شه
د بې ننګۍ اواز دې را مه شه میینه

وفا:

▲ خاورې ایرې به دې راټول کړم
لکه کچکول به دې په غاړه ګرځومه

اختر:

▲ ما ته په ورځ د اختر راشه
زه به در وځم تورې سترګي سره لاسونه

عمر:

▲ زما دې ټول عمر په دار کړو
لکه هوسۍ په میړتون شپې تېرومه

فنا:

▲ د دنیا دوې ورځې ژوندون دی
پرون راغلي نن دلې سبا به ځونه

غرور:

▲ ما یې له کبره سلام نه اخیست
اوس یې ژړا په تش دیدن پسې کومه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختتامي:

▲ بس دې په دغه فیصله ده
ډېرې مصرې د سړي غم سیوا کوینه

سوال او ځواب ټپې:
سوال:

▲ ستا په دیدن مې مونځ قضا کړو
زه به محشر کې خدای ته څه ځواب کومه

ځواب:
▲ ستا په محشر کې ځواب دا دی
نوی عاشق وم په دیدن نه مړېدمه،،
(سرباز خان، ۲۰۱۰ زیږدی)

ځېره ۲. ر سرباز خان ,, پښتو ادب کښې د ټپې یا لنډی مقام ،، په دې لیکنه کې
د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

ګڼه.	راټولونکی / لیکوونکی نوم	لیکی / لیکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول ټال لنډی، ټپې، ټیکی او مصری	Lánḍéy لنډی	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکی	Mésréy مصری	Related منسوبي	Suffix Voice وروستاړي غږ	Action Req'ed کره شوی ■	(Caution) خبرداری ●	(In control) کنټرول کی ✓
۱۹	سرباز خان	پښتو ادب کښې د ټپې یا لنډی مقام	۱۳۸۹ لیږدی	۶۷	۳۴	۱۵		۱۸			۳۳۳	۴۰	ټول
					۱۴	۸		۹	▲ سړو ته منسوبي Related to men				
					۲۰	۷		۹	▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
					۶	۳		۱	ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.				
					۱۸	۸		۱۲	ینه - ná: (څرګنده ی په غږ جملې، غونډلې سره راشي) یینه.				
									زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۱۰	۴		۵	زورکی - mana - (منه مجهوله هی * مه) مه.				
									زورکی , ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېري لړې شتون لري.				
									څرګنده , ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېري لړې شتون لري.				

۱۵ .۱۸ لښتیلیک:. ځېره ۲. ر سرباز خان ,, پښتو ادب کې د ټپې یا لنډۍ مقام ،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۷.۱۵ ړې (ړ). پوهنمل سرفراز مومند څخه د ډیپلوم انجینیرعبدالکادر مسعود غوښتنه.

,, زما ګران دوست ډیپلوم انجینیرعبدالکادر مسعود ډېر ښکلی هنري ذوق لري، څو لنډۍ یې د انټرنېټ په یوه صفحه کې ډېر په زړه پورې انداز ځای په ځای کړي دي، زما په نظر یې یوه ابتکاري کار کړی دی، زما ډېرې خوښې شوې، ما ورته وویل چې دا ستا کار څکه د ستاینلو وړ دی چې ته یوه انجینیر یې او د ادبیاتو سره دې دومره مینه ده چې په دې صفحه دې ډیر زحمت ویستلی دی، زه مسعود صیب ته د اوږد عمر او روغتیا تر څنګ د نورو هنري ابتکاري کارونو ارزو لرم. د دغه ګران دوست په غوښتنه په داسې یوه موضوع چې ډېرې اوږدې تحقیقي لیکنې ته ضرورت لري، په څو لنډو کرښوبسنه کوم، هیله ده چې د کدر وړ لوستونکي مې د ډېر اختصار په وجه و بخښې.

کله چې د پښتو په ادبیاتو خبرې کوو نو مجبور یو چې د پښتو ژبې په باره کې یوه څه و وایو، همدارنګه پښتو ژبه او پښتانه سره لازم او ملزوم دي. یانې ادبیات حتمي د یوې ژبې پورې اړه لري، هره ژبه به غیر د انسانو څخه په هوا کې منځ ته نه شي راتللی. نو پښتانه، پښتو ژبه او پښتو ادبیات د یوه بل سره تړلي دي نو مونږ که د پښتو د ژبې په اصالیت خبرې کو نو په عین زمان کې به د پښتو په ادبیاتو خبرې کو.

پښتو ژبه د تاریخ په مختلفو دوروکې محققینو څېړلې ده او هر چا د خپلې وسې پورې په کې څېړنې کړې دي. ځینو څېړونکو پښتو ژبه غیر اریاني سامي ژبه بللې ده، هغه مستشرقین چې دا نظر لري عبارت دي له هنرې راورټي اېنګلېس، سرویلم جونز اېنګلېس، الکزانډر رنزاېنګلېس، چارلیزمیسن، برنس، ډاکتر بیلو او کرونسکي پولنډی. دوی د پښتو ژبې په څېړنه کې ډېر زحمت ویستلی خو نورو مطالعاتو ثابته کړه چې دا نظر افسانوي، عنعنوي دی او له ریښې یې رد کړی دی.

هغه ډله څېړونکي چې د دې نظر په مقابل کې وایي چې د پښتو ژبه یوه سو چه اریاني ژبه ده چې د هند او اروپایي ژبو د سترې کورنۍ پورې اړه لري، دا ډله هم په درې برخو وېشل کېږي. اوله ډله پښتو ژبه یوه اریاني ژبه بولي چې د اریاني ژبو په شرقي څانګه) سنسکریت (پورې مربوطه ده .دوېیمه ډله پښتو ژبه یوه اریاني ژبه ګڼي چې د هندو ایراني یانې غربي) اوستایي (څانګه پورې اړه لري.

درېیمه ډله پښتو ژبه نه سانسیکریټ او نه اوستایي پورې مربوطه ګڼي، بلکې وایي چې پښتو ژبه یوه مستقله اریاني ژبه ده چې د سنسیکریټ او اوستایي سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

موازي لرغوني ژبه ده، يا په بل عبارت پښتو ژبه د سانسيکريټ او اوستايي تر منځ د اتصال کړی ده. د اولې ډلې څېړونکي: کلډيټ پروډ، رابرټ ليچ، رودولف هورنل او پاټ الفنسټن دي. د دويېمې ډلې څېړونکي: جيمز ډار مسټر، ماکس ميولر او جورج مارګنسټرن دي. د دريېمې ډلې څېړونکي: ډاکټر ټرومپ، شپلې ډيور، پروفيسور اډيلنګ، برنارډ ډورن، جان ملکم او اوستاد پوهاند عبدالحی حبيبي دي. پاسنيو ليکوالو د پښتو ژبې په اړوند د کدر وړ څېړني کړي دي، کتابونه يې ليکلي دي. چې مونږ د هر يوه کدر داني کوو، نومونه يې د ډېرو لويو ليکوالو او څېړونکو په حيث په تاريخ کې ثبت دي. ما په دې خاطر چې د اصلي موضوع نه لرې نه شو نو په دې لنډو څو کرښو مې بسنه و کړه، د هر يوه کتابونه او نظريات او دلايل تشريح کول د ډېرې اوږ دې مقالې ايجاب کوي.

لنډۍ: په هر صورت لنډۍ د پښتو ژبې اصيل او په زړه پورې ولسي ادب يوه برخه ده، چې لمن يې ډېره پراخه ده، دومره پراخه چې په يوه بيت کې بحرونه رانغاړي او د ژوند مسلط شرايط په ډېره ښکلې بڼه انځوروي. د لنډۍ لومړينيم بيت ۹ او دويېم نيم بيت ۱۳ سيلابونه لري، دا په پښتو کې د شعر يوه خاص فورم دی، لنډۍ فقط په پښتو ژبه کې وجود لري، د نړۍ په بله ژبه کې نه شته.

لنډۍ د زرونو کلونو راهيسې د ولسي شفاهي ادب په توګه خوله په خوله او سينه په سينه له يوه نسل نه بل نسل ته را رسېدلې دي، لنډۍ د انسان په احساس ډېر زور تاثير کوي او د پښتني ژوند ټولې برخې په کې ډېرې ژورې ليدلی شو، چې دا صفت په دومره زور د پښتو شعرونو په نورو ډولونو کې نه ليدل کېږي. لنډۍ د پښتو ادب هغه با ارزښته پانګه ده چې پښتانه پرې وياړي او په کې د انسان د احساساتو درجه بندي ډېره دکيکه شوي ده. د پښتنو د عواطفو، دردونو، ستونزو، انګېرونو ښکلې ترجماني کوي او د هر ذوق وړ مطالب په کې ليدل کېږي.

لنډۍ چې شاعر يې نه دی معلوم، شمېر يې نه دی معلوم، زمان يې نه دی معلوم، مکان يې نه دی معلوم، ياني هر چا ويلې، په هره موضوع ويل شوي، بې اندازې زيات ويل شوې دي. په هر وخت کې ويل شوي او د پښتني ټولنې په هر ځای کې ويل شوې دي، نو ځکه لنډۍ دا امتياز لري چې ټول پښتانه يې خوښوي، لنډۍ د فورم له پلوه ټولې يوه فورم لري. خو د مضمون له پلوه ډېرې متنوع دي او د پښتنو د اجتماعي ژوند ټولې برخې يې په هر زمان او مکان کې په ډېر ساده، روښانه او په زړه پورې طريقه په ځان کې ساتلې دي. په لنډيو کې د پښتو ادبياتو د ادبي فنونو ټولې نمونې په ډېر روښانه طريکه پيدا کولی شو. په لنډيو کې تشبيهات او استعارات ډېر ښکلي تطبيق شوي، زه د نمونې په ډول صرف دا يوه لنډۍ را اخلم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ځان یې زړو جامو کې جوړ کړ
لکه په وران کلي کې باغ د ګلو وینه

ګران لوستونکي به دا تشه په خپله و ګوري، چې په څومره قوت څومره ساده او ښکلې بنه په دې لنډۍ کې ځای شوي ده. لکه (بحر په کوزه کې پیدا کولی شو) لنډۍ په پښتني مختلفو سیمو کې مختلف نومونه لري. لنډۍ، ټپه، مصرۍ، ټیکۍ، دا نومونه فقط د محیط په تغیر سره بدلېږي نور په فورم او په مضمون کې یې هېڅ فرق نه شته.

لنډۍ، که عشقي دي، که حماسي دي، که ټولنېزې دي، که تاریخي دي، ډېرې خوږې دي، ماته ګرانې او ډېرې مې خوښېږي.

په لنډۍیو کې ډېرو د قدر وړ لیکوالو لیکلي دي، چا را ټولې کړې دي، ځینو په کې تقلب هم کړی، پخوانی تاریخي لنډۍ یې پخپل نوم ثبت کړې دي، په هر صورت تر اوسه په لنډۍیو یوه ژور اکاډمیک کار نه دی شوی. هیله ده چې دا نیم ګړتیا ډکه شي.

▲ دا اخري لنډۍ دې دا وي
اخر یې مه کړې د یارانو مجلسونه،،
(سرفراز مومند، ۲۰۱۲ زیږدی).

ګڼه.	راټولونکی / لیکوونکی نوم	لیکی / لیکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول تال لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ	لنډۍ Lánḍéy	ټپې Ṭapé	ټیکۍ Ṭikéy	مصرۍ Mésréy	منسوبې Related	Suffix Voice وروستاړي غږ	Action Req'ed کړه شوی ■	(Caution) خبرداری ●	(In control) کنټرول کی ✓
۱۷	سرفراز مومند	د ډیپلوم انجنیر عبدالقادر مسعود غوښتنه	۱۳۹۱ لیږدی	۲	۲								
					۲				▲ سړو ته منسوبې Related to men				
									▲ ښځو ته منسوبې Related to women				
					۱				ونه - :uná (څرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.				
					۱				ینه - :ná (څرګنده ی په غږ جملې، غونډلې سره راشي) یینه.				
									زوزکی - :ana (نون زور ولري) نه.				
									زوزکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
									زوزکی ، ه ، ه: (تړله، خوله، مغوله، خپله) ډیرې لږې شتون لري.				
									څرګنده ، ه ، ه: (کوناتوره، بختوره) ډیرې لږې شتون لري.		۳۶۶	۱۳	ټول

۱۵. ۱۹ لښتیلیک:. څېره ۲. ړ پوهنمل سرفراز مومند څخه ,, د ډیپلوم اېنجینېرعبدالکادر مسعود غوښتنه ،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۹۱ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۸ ز. پوهندوی لال باچا ازمون د لنډۍ او دوبیتي پرتله! کړې، ما څنې لنډۍ او د پر ترښنتی راخېستې، دوبیتې او تله یې پاتې.

,, لنډۍ د انساني ژوند او څواک یوه هنري تفسیر دی چې په عاطفي، تغزلي، مترنمه ژبه په لوړه او کره بڼه د پښتني تولني احساسات، توره، ننګ، مسافري، غوښتني هیلي او کړه وړه وړاندې کوي. د ښځې او مېړه ترمنځ کورنی ژوند، پښتني دودونه او ځانګړي مراسم راخلي.

▲ ریباره ورشه ورته وایه
که دبدیو زور لري درسره څمه

▲ جانانه وېښ یې که ویده یې
ستا تر کوټې مې لاس ترلې تېروینه

▲ په وینو رنګ توره دې راوړه
راشه په سرو شونډو یې زه درپاکومه

▲ که تور وربل مې میراتېږي
په پښتو ننګ دی جانان نه منع کومه

په لنډیو کې د ښځې دریغ او محرومیت یوه هنري تابلو وړاندې کوي، دا چې لنډۍ خوره لګي یوه لامل یې هم دا دی چې د تولني د یوې محرومې طبقې د زړه غږ را اخلي، د پښتنې تور سرې او پېغلې د هیلو ترجماني کوي:

▲ د رنجو ګوډی مې ساتلی
د موزیګي په مرګ به سترګې توورومه

▲ پرېږده چې بند په بند مې پرې کړي
ما چې د ژنیو یاري کړه مرګ ته ورتلمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ خاونده پلار مې لېونی کړې
د اشنا غېږ پسې ړنده شبکوره شومه

▲ زما ادې دادا ته وایه
خوشاله نه یمه له ناکامه کور کومه

په لنډیو کې ربنتیني وینا، لوږه او بربنډه ژبه او مسایل انځور شوي دي. دغه مسالي هم د محرومیت زېږنده دی.

▲ جانانه ستا مزګی نه شته
زما همزولې زانګو ګانې زنګوینه

▲ کاشکې چې زه د ملک لور وی
ما به پرتوګ د کوناټو په سر ترنه

▲ په سپینه خوله یې غلی پرېوزه
لکه بورا چې په ګل مړاوي کړي وزرونه

▲ ټینګه مې مه نیسه په غېږ کې
تې مې له خامو شیدو ډک دي وبه چوینه

▲ جانانه بد مې اموخته کړې
چې خوله درنه کړم مرور ګرځې مپینه

په لنډیو کې د نورو اړخونو ترڅنګ د مسافرۍ بېلابېل انځورونه وړاندې شوي دي، مسافري د پښتو لنډیو یوه خاص باب دی.

▲ مسافري دې ډېره و کړه
راځه، راځه روضې به خدای رارسوینه

▲ ته مسافر شوې خواره زه شوم
خواره دې مور شه چې له غېږې دې شړینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ مسافرۍ خوړلي ياره
قربان، قربان دې له خيرنو جامو شمه

▲ چې علم وي عمل يې نه وي
لکه په خره باندې چې بار کړي کتابونه

▲ زما دې علم په کار نه دی
د اباسين ښېي دې يوسه کتابونه

▲ طالبه خدايږو به ملا شې
په کتاب پروت يې يادوې شينکي خالونه

▲ چې خدای قاضي رسول شفي شي
هلته به پېش کړم د عاشقو درخواستونه

▲ په عاشق بد مه وايئ خلکو
عاشق خو خدای و محمد يې پيدا کنه

▲ الف الله ج جبرايل دی
م محمد دی د الله سلام ته ځمه

▲ زلفې مې مه لندوه مورې
مار چې لنډۍ شي دوې سره خوله لګوينه

دا يوه لنډۍ ده، په دې لنډۍ کې د زلفو ارزښت او ښکلا څرګنده شوې، نو لنډۍ هم په همدغه لنډ بحر کې يوه بېل ارزښت او ښکلا لري.
د لنډۍ نوم په خپله په لنډۍيو کې هم راغلی دی:

▲ لنډۍ کوه او بيا يې ليکه
چې په ټولې کې شرمېنده نه شې مېينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مصره: دا هم د لنډۍ یوه نوم دی، یوه روایت دا دی چې دا د یوې تورې له صفت څخه اخېستل شوی نوم دی، مصری توره یوه نوم دی، هغې تورې ته ویل کېږي چې تېره او برېښنده وي.

بل روایت دا دی چې مصره له مصرع څخه اخېستل شوې، همدارنګه دغه مصرع په مصرې اوښتې ده، مصره خواږه یا چیني ته وایي نو په لنډۍ کې خواږه زیات وي.

مصره د مصرې یا لنډۍ په ژبه:

▲ مصرې په هغه چا اثر کړي
چې یا مین وي یا خو ورک له ملکه شینه

▲ مصرې په هغه چا اثر کړي
چې یا مین وي یا یې پېغله ناسته وینه

▲ مصرې دي ډېرې څو به یې وایم
ترڅو یې وایم د زړه درد مې زیاتوینه

ټیکی: دا د لنډۍ بل نوم دی، ټیکی له ټیک اخېستل شوی دی، ټیک هغه ګاڼه ده چې پرتندي را ځړېږي. ښکلا یې د ټولو پام ځانته را اړوي، نو لنډۍ هم هغه ټیک دی چې په شعري فورمونو کې د خلکو زیات پام ځانته را اړوي او ښکلې ده.

ټیکی د ټیکی یا لنډۍ په ژبه داسې یاده شوې ده:

▲ ټیکی مې ډېرې درته و کړې
په لا اله الا الله یې ختمومه

ټپه: ټپه د ټپې په ژبه داسې یاده شوې ده:

▲ د ټپې وار راسره کې ده
ماته بې واره ټپې خوند نه راکوینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ دا نیمه شپه ده ټپي خوند کړي
څوک به مین وي څوک به ورک له ملکه وینه

▲ دا نیمه شپه ده ټپي وایه
څوک به مین وي څوک به ورک وي له وطنه

▲ د ټپې وار درباندې راغی
شفتل خورکې رنګ دې زېړ وتښتېدنه

ټپه له ټپ څخه اخېستل شوی نوم دی، ټپ د دوه لاسونو له لګېدو رامنځته کېږي، هم ټپ د یوه سخت ګوزا له امله رامنځته کېږي او هغه ځای شین اوړي. ټپ د هېرېدو نه وي، د پېغور ټپ خو بیا عمري وي، دغه ټپ چې د لاس له ټپېدو څخه اخېستل کېږي، دا هم د دوه لاسو له اوازه را وځي، لنډۍ هم د دوه مسرو یوه اهنګین غبرګون دی.

بل روایت دا دی چې سندرغاړي د دغه صنف، د ویلو پر مهال د زیات اغېز له امله یوه غوږ په یوه لاس ټپوي او له یه کربانه! وروسته ټپې ته ځان جوړوي.
دا هغه څرګندونې دي چې کوم علمي استدلال نه لري، خو فولکلوري روایتونه دي، کې دی شي دې ته ورته نور روایتونه هم موجود وي.

د لنډۍ جوړښت: لنډۍ ځانګړی موسیقیت یا ریتم لري، د پښتو ځېپز خجېز وزن پالي، لومړۍ مسره یې نه څپې او دوېیمه یې دیارلس څپې ده. تونیک جوړښت یې داسې دی چې په لومړۍ مسره کې ځلورمه او اتهمه مسره یې خجنه ده او په دوېیمه مسره کې یې ځلورمه، اتهمه او دولسمه څپه خجنه ده.

▲ توتان پاخه ممانې توري
زه د موزي د ډوډۍ څه پروا لرمه

تو ـ تان ـ پا ـ خه ـ م ـ ما ـ نې ـ تو ـ رې
زه ـ د ـ مو ـ زي ـ د ـ ډو ـ ډۍ ـ څه ـ پر ـ وا ـ ل ـ ر ـ مه

دوېیمه مسره یې په (ونه، یینه، ئنه، نه، مه، ه) وروستاړو پای ته رسي، همدغو وروستاړو د دغې شاعرانه وینا موسېقیت او ښکلا زیاته کړې ده.

ونه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ په لوړو غرو د خدای نظر دی
په سر يې واورې وروي، چاپېر ګلونه

ينه:
▲ مازيګری دی ښېرې مه کړه
ته به د ناز ښېرې کوې، امين به شينه

نه:
▲ زما په رنځ جانان خبر دی
دارو خو نه کړي، تش مې نه کوي پوښتنه

مه:
▲ د يار مې پيغله خور په کور ده
نيستي د ورور ده، چې بدله ورسره شمه

د لنډۍ دوېيمه اوږده مسره مانا او انځور بشپړونکې مسره ده. که دا مسره ونه ويل شي نو لومړۍ مسره يوازې بشپړه مانا او مفهوم نه شي رسولی.

▲ زه به دې مور ته زارې و کړم

دا مسره په يوازې ځان انځور يا مفهوم نه بشپړوي خو چې دوېيمه مسره ورسره مله شي نو انځور او مفهوم بشپړ شي:

پلار دې ظالم دی د ولور تمه کوينه

لنډۍ په خپلې تنګې ۲۲ څپيزې غېږکې لکه سين په کوزه کې ځايوي.

لنډۍ په همدې جوړښت کې بشپړه مانا او مفهوم رسوي، مشبوع شعر دی، نورې زياتونې يا کموني نه مني، که پر لنډۍيو ځوک څه ورزياتوي، هغه د دې مانا لري، لکه په يوه پاخه دېوال پورې چې ځوک ختې تپي. لنډۍ زياتره مهال د ښځينه وو له خوا ويل کيږي، ځکه چې په پښتني ټولنه کې ښځه تر نارينه له محروميت سره زياته مخ وي، زما له نظره دا چې د لنډۍ ويناوالې زياتره ښځې دي او ښځينه احساس هم په کې زيات انځور شوی دی. لامل يې دا دی چې په پښتني ټولنه کې ښځې د نارينه وو په پرتله له محروميت سره زياتې مخامخې وي، ښځې له نارينه وو سره په غربت او خوارۍ کې شريکې وي. درد يې دواړه ګالي خو د يوازيتوب

(c) ketabton.com: The Digital Library

او محروميت ځپېږې تر نارينه وو ښځې زياتې پر مخ خوري، په پښتني ټولنه کې دعاشق او معشوقې د ديدنونو له پاره ځايونه او پلمې هم شته، لکه د رواخلې ګودر د لارې سر دلته جنۍ د خير په غونډه نه کښني او نه د مړې خښتې پاړسي غړوي، بلکې زياتره دردونه جنۍ ګالي. جنۍ د خپل لالي په مسافرۍ ژاړي او باران ته دسوال ځولۍ نيسي چې:

▲ بارانه ورو، ورو پې وربېږه
په مسافر اشنا مې نه شته دالانونه

▲ که باران اوري و دې اوري
واورې دې نه اوري چې لارې بندوينه

▲ باران د ځمکې ابادي ده
شيرينه ياره زه په تا اباده يمه

هلک يا عاشق بيا باران ته په دې دعا يا غوښتنه دی:

▲ بارانه ورو، ورو را وربېږه
ليلا سالو لرې کوي لمده به شينه

بل نارينه په غريبۍ او خوارۍ پسې ورک وي، جنۍ د پلار په شرطونو او ولور پوره کولو پسې پيسو پيدا کولو له پاره لرو، لرو وطنونو ته وځي:

▲ د هېندستان په ميرو ورکه
تر ګل نازکه ياره خدای به دې ساتينه

▲ د هېندستان په ميرو ورکه
راځه، راځه روزي به خدای را رسوينه

▲ څو چې دا شنه غنم لو کيږي
ما به لالی په ژړا سترې، سترې کينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ یوه کال به نوره درته کېنم
زیارت خو نه یې چې جنډې به دې ساتهمه

▲ سورت یاسین را باندې وایه
په ما خولې د ځنکدن راغلي دینه

▲ خط مې لیکلو ته رایاد شوې
کلم مې مات شو کاغذ اوښکې تویوینه

▲ جدایي مه راولې خدایه
مرګ مې قبول دی جدایي نه کبلومه

▲ بېلتون په لوړه غونډه ناست دی
کلم په لاس دی دوه یاران جدا کوینه

لنډۍ:همدا احساس بیا په لنډۍ کې هم دښځینه له خولې را ښرګندېږي چې له خپل معشوق سره د مینې ښرګندونه کوي:

▲ په عسکرۍ دې خپه نه یم
خپه په دې یمه چې ګوشتې ته دې لېږینه

لنډۍ: د سپینو او تورو جامو ذکر بیا په لنډیو کې په دې احساس شوی دی:

▲ ښنګه په سپینو جامو ګرځې
رب دې عاشق که چې خیرن دې و وینمه

په لنډیو کې خوځنده یا حسي انځورونه چې د انساني ژوند اړخونه ښرګندوي ډېر ښکاري. په دغو هنري او شاعرانه انځورونو کې له باد، سپوږمۍ، لمر، کانو، بوټو، ګودر، منګي او په ټوله کې له ناشعوره ښېزونوسره خبرې کېږي.

▲ د مازیګر زېړیه لمره!
په روغو وایه د رنځورو سلامونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ځمکې د خدای روی مې دروېږی
چې خاورې نه کړې نازولې صورتونه

▲ د دامان باده یار ته وایه
د ځنکدن سلګی وهم تا یادومه

▲ سپینې سپوږمی حال راته وایه
چې مې جانان مجلس له چا سره کوینه

▲ سپوږمیه سر وهه راخېژه
یار مې د ګلو لو کوي ګوتې ریبینه

د هنري ارزښت له مخې موږ دوې ډوله لېندی لرو:

۱: هغه لنډی چې په مصنوعي توګه رامنځته شوي یا بدیعي ښېګڼې یا ادبي صنعتونه یې مصنوعي وي.

▲ خبرې کړې شونډې دې رېږدي
لکه سورګل چې د سبا شمال وهینه

▲ کډ دې شمشاد زلفې دې پاڼې
دا نری وروځې دې کوکنار کرلې دینه

▲ خبرې لنډې، لنډې و که
د لارې سر دی ځوک به ځي ځوک به راځینه

اسطوره هم په ولسي ادب کې یوه ځانګړی ځای لري، اسطوریې کیسې زیاتره ولسي رنګ لري.

په لنډیو کې (د پیري، ښامار، دیب، سیمرغ او...) اسطورې ډېرې تکرار شوې دي، اسطوره هم د ولس د ذهنیت زېږنده ده، نو پر همدې بنسټ هغه څه چې د ولس له خوا رامنځته شوي وي او په ولس کې مشهور وي، هغه دولسي یا فولکلوري د ادب په بېلابېلو ژانرونو کې ځان راښیي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ همځولو ننګ راباندې و کړئ
په تور دېبي مې ودوي ژړا راځينه

▲ د تا په سترګو کې پيريان دي
چې په تا راشي جوتې ماته راکوينه

▲ د ښاپيرو په کلي راشه
چې په سورکو شونډو دې تنده ماته کړمه

▲ بدرۍ جمالي باکمالي
د ناز دلالې په خندا دې ستي کړمه

▲ ببلتون ښامار په لار کې پروت دی
د پاړوګر اشنا مې هېر شول منترونه

دې ته ورته په يوه شمېر نورو لنډيو کې هم دغه اسطورې په لنډيو کې انځور شوې دي. ،، (لال باچا، ۲۰۱۵ زيږدی).

ځېره ۲. ز پوهندوی لال پاچا ازمون ,, د لنډۍ او دوبيتي پرتله! ،، کړې. ما ځني لنډۍ او د پر ترېښتی ځنې راخپستي، دوبيتي او تله يې پاتې په دې ليکنه کې د لنديو، مصرو، ټپو او ټيکيو کچه،۱۳۹۴ لیږدی، (ګڼه يې په: داني)

کڼه	راټولوونکی / لیکوونکی نوم	نیکې / لیکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول تال لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصری	Lánḍéy لنډی	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکی	Mésréy مصری	Related منسوبي
۲۰	لال پاچا ازمون	د لنډۍ او دوبيتي پرتله!	لیږدی ۱۳۹۴	۶۵	۲۶	۲۸	1	۱۰	
					۱۱	۸		۵	▲ سرو ته منسوبي Related to men
					۱۵	۱۸	۱	۵	▲ ښځو ته منسوبي Related to women
					۶	۴			ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.
					۱۰	۱۳		۸	ينه - ná: (ځرګنده ی په غږ جملې، غونډلې سره راشي) بينه.
					۱	۴			زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.
					۹	۷	۱	۲	زوزکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.
									زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.
									ځرګنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.

وروستاړي غږ Suffix Voice	■ کړه شوی Action Req'ed	● خبرداری (Caution)	✓ کنترول کی (In control)
	۱۲۶	۱۵	ټول

۱۵. ۲۰ لښتیلیک:. ځېره ۲. ز پوهندوی لال پاچا ازمون ,, د لنډۍ او دوبيتي پرتله! ،، کړې. ما ځني لنډۍ او د پر ترېښتی ځني راخپستي، دوبيتي او تله يې پاتې په دې ليکنه کې د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصرو کچې،۱۳۹۴ لیږدی، (ګڼه يې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۹ ژې (ژ). عبدالباري جهاني يوه ځل بيا د لنډيو په باره کې تر سرليک لاندې په مقاله کې په لاندې بڼه کښلي دي.

,, ما کال يوه نيم مخکې ,, د پښتو نظم ځينې توکي او اړخونه ،، تر عنوان لاندې يوه مضمون ليکلی و. په هغه کې مې د لنډيو په باره کې هم څه ليکلي وو.
زه خوشاله يم زما هغه مضمون د پښتو ژبې د پوهانو او منقدينو ترځنګ، لږ تر لږه، د يوه تکړه ليکوال او اوستاد ښاغلي آصف بهاند توجه ور واړوله. ښاغلی بهاند زما د ليکنې له دې اړخ سره چې لنډۍ مې، لږ تر لږه په پخوا زمانه کې، چې پښتنې مېرمنې د سواد له نعمت څخه بې برخې وې، د اکثريت او حتا (حتی) تولو پوهانو د نظر په خلاف، چې اکثريت لنډۍ د ښځو مال بولي، د نارينه وو مال بللی دی، مخالف دی.

ښاغلی بهاند وايي زه د جهاني له دې نظرسره چې پښتنې مېرمنې د سواد د نه لرلو له امله د لنډيو جوړولو ور نه بولي مخالف يم او دا د يوې پښتنې له استعداده منکرېدل ګڼم او د ټولنې د يوه قشر پر استعداد باندې يې خاورې اړول ګڼم. د لنډيو په باب له پيل نه تر نن پورې ډېره سلنه فوکلوريسټان په دې عقيده دي چې د لنډيو ډېرې سلنې تخليقونکي، پښتنې پېغلې او مېرمنې دي چې د بند ټولنيز چاپيريال او په دې چاپيريال کې پر دوی باندې د شويو ظلمونو انعکاس او د خپل دردېدلي زړه غږ يې په کې اوچت کړی دی.

ښاغلی بهاند د خپلې ادعا د اثبات او زما د نظر د ردولو له پاره د ځينو ليکوالانو لکه حبيب الله رفيع، سليمان لايق او محمد اعظم سيستاني نظرونه وړاندې کوي. په داسې حال کې چې يوازې د ليکوالانو، که څه هم ډېر مشهور او پوه کسان به وي، نظرونه د چا د نظر او عقيدې د ردولو له پاره کفايت نه کوي بلکه بايد لازم شواهد، اسناد او نوې خبرې وړاندې شي.

لومړی خو ما، خدای مه کړه، د پښتنو ښځو او پېغلو له استعداد او پوهې څخه هېڅ وخت انکار نه دی کړی. دغه ګړی، په افغانستان کې دننه او له افغانستان څخه د باندې، داسې ځوانې نجونې او مېرمنې لرو چې نه يوازې په شعر او نثر کې له نارينه وو سره سيالي کولی شي بلکه د ډېرو نارينه ليکوالانو، شاعرانو او څېړونکو زور نه په رسېږي. خو زما خبره د نن څخه سل دوې سوه يا درې څلور سوه کاله مخکې زمانې ته متوجه ده. هغه زمان چې ښځو سواد نه درلود او په قفسونو کې ساتل کېدلې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه يوازې يې سواد نه درلود بلکه د ټولنې ظالمانه حاکمو قوانينو د يوه پردې څلمې سره د مينې د څرګندولو په بدل کې د هغوی سرونه غوڅول. لرې به نه ځو، د يوه وېشتمي پېړۍ په شرايطو کې چې د لويو او پرمخ تللو ښارونو په منځ کې ځوانې نجلۍ ته د خپلې خوښې د ځلمي د انتخابولو حک (حق) نه ورکول کېږي او حتا له کوره اېستل کېږي او يا له ځلمي سره يوه ځای وژل کېږي. نو سل کاله مخکې تصور کول خو بيا ډېر ګران کار نه دی.

ښاغلی بهاند د خپل نظر د اثبات او زما د نظر د ردولو له پاره د ښاغلي سليمان لايق خبرې را اخلې چې د لنډيو په باب يوه ليکلې اثر په مقدمه کې يې د لنډيو ډېره زياته برخه د ښځو مال بللی دی، وايي چې ښځو د لنډيو په واسطه د ظالمانو اجتماعي رواجونو په مقابل کې ږغ او چت کړی دی او د عدالت غوښتنه يې کړې ده. ښاغلی سليمان لايق يوه څو لنډۍ د مثال په توګه راوړې.

▲ پرېږده چې بند په بند مې پرې کړي
ما چې د ژنو ياري کړه مرګ ته ورتلمه

▲ پلاره کوډله دې ايره شه
سورکۍ منه دې په کارغانو و خوړمه

ښاغلی آصف بهاند وروسته ليکي چې اوستاد اعظم سيستاني هم د لايق د نظر په څېر همداسې ګڼي چې د لنډيو پراخه برخه د ښځينه له خوا تخليق شوي دي. ښاغلی بهاند وروسته د زهير شينواري نظر راوړي چې هغه هم په دې عقيده دی چې د لنډيو ډېره زياته فيصدي د ښځو له خوا ليکل شوې دي.

لومړی خو زه د ټولو منقدينو، په تېره بيا د پښتو لنډيو د څېړونکو، توجه دې غلت مشهور ته را اړوم چې فکر کوي د پښتو اکثريت لنډۍ ښځو او نجونو ويلې دي.

په دې لنډيو کې يې د سوځنده مينې اظهار کړی دی، کله يې خپل ځلمي ميړنان د جنګ ميدانونو، تورې وهلو، مړانې ته تشويق کړي دي او کله يې د اجتماعي بې عدالتيو په مقابل کې بغاوت کړی دی.

په داسې حال کې چې خبره داسې نه ده بلکه په ثبت شويو لنډيو کې (که چېرې ښځو ته منسوبې شوي لنډۍ رښتيا هم د ښځو وبولو) اوس هم د نارينه وو ونډه زياته ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پېښور د پښتو اکاډیمی مخکنی رییسې ډاکټرې سلما شاهین د پښتو لنډیو په راغونډولو ډېره خواري کړې او د روهي سندرې په نوم کتاب کې یې څه د پاسه پینځه لس زره لنډۍ راغونډې کړي دي. د کتاب په هر مخ کې دربویشت لنډۍ راغلي دي او ما په اټکلي ډول د کتاب دوې، دوې مخه را واړول. نتیجه د هغو څېړونکو مخالفه ده چې ګومان کوي د لنډیو له سلو ډېره زیاته د ښځو له خوا ویل شوي دي.

۳۴۰ـ ۳۴۱ مخونو په شپږ.څلوېښتو لنډیو کې یوولس ښځو ته منسوبې دي.
د ۴۶۲ـ۴۶۳ مخونو کې د شپږ.څلوېښتو لنډیو څخه یوازې څلور لنډۍ ښځو ته منسوبې دي. د ۱۴۲ـ ۱۴۳ مخونو د شپږ. څلوېښتو لنډیو څخه شپاړس لنډۍ، د ۲۰۸ ـ ۲۰۹ مخونو د شپږ. څلوېښتو لنډیو څخه ۱۴ لنډۍ، د ۲۶۰ ـ۲۶۱ مخونو د شپږ. څلوېښتو لنډیو څخه دیارلس لنډۍ، د ۴۷۸ـ ۴۷۹ مخونو د شپږ. څلوېښتو لنډیو څخه شپاړس لنډۍ او د ۹۸ـ ۹۹ مخونو د شپږ.څلوېښتو لنډیو څخه یوازې شپږ. لنډۍ ښځو ته منسوبې دي.

زه د ټولو لیکوالانو، په تېره بیا د پښتني فوکلور د دې ارزښتمن ژانر په باب څېړونکو او لیکوالانو نظریاتو ته احترام لرم خو صرف دوی نه پوښتنه ورڅخه کوم چې دوی کله دا تصور کړی دی چې د یوه لوی خان یا غریب پښتانه په کور کې یوه ښایسته نجلۍ پر کوم ځوان باندې مینه وي، د مینې اظهار په شعرونو او سوځنده غلبلو کې و کړي. د هغې پېغلې ځای به چېرې وي؟

▲ جانانه راشه ځان اوبه که
پر سپین باړخو مې خولې ډم ولاړې دینه

▲ دا پېغلتوب مې په غم زوړ که
خیالي ځوانان را باندې مري خونکاره شومه

تاسې فکر و کړئ؛ یوه پېغله په خپل کلي یا شا او خوا کې دونه مشهوره شوې ده چې د هغې سره د مینې په سیالي کې د رقیبو ځلمیو ترمنځ په جنګونو کې څو ځوانان وژل کېږي، دا پېغله لا بیا هم ژوندۍ ده، لا لنډۍ جوړ وي، په کور او محیط کې یې ښایي پلار او کاکا په جګ سر ګرځي. هېڅ نه ورته وایي!! او یا په وازه خوله نارې وهې، خپل یار د خپل سپین باړخو په خولو د اوبولو له پاره را بولي او څوک څه ورته ویلی نه شي یا نه ورته وایي.

▲ ولې دې بد راسره و کړه
ما په همزولو کې ویل چې یار لرمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نجلۍ د کلي په همزولو کې د یار نوم اخلي، د هغه په یاري ویاړي او لا پر اوړو باندې سر ورته پاته دی!

▲ سپوږمۍ د خدای روی مې دروږی
جانان مې مه رسوا کوه ماله راځينه

▲ سپینې سپوږمۍ ته مې خوله واخله
د کلا سیوري ته مې مه بیایه ډارنه

پېغله نجلۍ ته په شپه کې جانان راځي، دا د رسوایي له وېرې تروږمۍ ته ترجيح ورکوي، سپوږمۍ ته خواست کوي چې د دې جانان او د هغه سره دې پټه مينه رسوا نه کړي؛ خو په بله لنډۍ کې پېغله دونه زړه وره شوې ده چې خپل هغه جانان ته چې د شپې يې کلي ته ورغلی دی. دا د خولې د اخېستلو له پاره د کلا سيوري ته ګوښه کوي، د ډارن او بې غيرته خطاب کوي. آيا دا خبرې د منلو وړ دي؟

دلته يوازې يوه دليل راوړلی شو او هغه دا چې د لنډيو ويونکي معلوم نه دي او نا معلومو پېغلو او مېرمنو ويلې دي. بيا به نو سزا چا کومې پېغلې ته ورکوله. آيا دا خبره موږ منلی شو چې پېغلو او ځوانو مېرمنو به عاشقانه لنډۍ ويلې، هغه به يې خپرولې او د دوی راز به پټ ساتل کې دئ؟ په تېره بيا چې خبره زرهاوو پېغلو او د سوونو کلونو زماني ته ورسېږي.

د طالب جان او ګل بشرې په فوکلوری داستان کې، د باچا لور پر طالب باندې مينه کېږي؛ مخکې له هغه چې له طالب سره نکاح و تړي او يا يې پلار په خبر شي، مياشتې او حتا کلونه له هغه سره پټه مينه کوي. د هغه حجرې ته ورځي او ساعتونه ورسره تېروي.

▲ سر له کتابه که را پور ته
ستا د کتاب تر حاشيو ډېر دي زما خالونه

▲ سر له کتابه که را پور ته
په سترګو ړوند شې پر کتاب در وختمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

له بده مرغه زموږ ځينو لويو محققينو دغه خيالي او د ناممکناتو مجموعي فوکلوري داستان، نورو دغه راز داستانونو ته د ربښتونو کيسو په سترګه کتلي او طالب جان او ګل بشره او نور فوکلوري قهرمانان يې د پښتو ژبې په شاعرانو کې شمېرلي دي. ما د پښتو فوکلوري نکلونو لنډ تحليل په نوم کتاب کې دې موضوعاتو ته نسبتا مفصله اشاره کړې ده. دلته به تولې خبرې د يوه لنډ مضمون تر حوصلې وتلی کار وي.

پوهندوی آصف بهاند وروسته د پښتو لنډيو د لرغونتوب په برخه کې زما خبرې ته اشاره کړې ده او ليکي چې جهاني لکه څرنګه چې د پښتنو مېرمنو له لوري د لنډيو د تخليق په برخه کې شک ښودلی دی. داسې يې د لنډيو تاريخي قدامت ته هم د شک په سترګه کتلي دي. خو ښاغلي بهاند په دې برخه کې هم يوازې د ځو تنو پوهانو او شاعرانو په ويناوو او ليکنو استناد کړی دی، چې زما په نظر يوازې د نظرياتو راوړل، په هغوی استناد کول د يوې عقيدې د ردولو او خپلې عقيدې د ثابتولو له پاره کافي نه دي.

ما هېڅ وخت د پښتني لنډيو د لرغونتوب څخه انکار نه دی کړی بلکه د يوه پښتانه شاعر په حيث د پښتنو د دې ښکلي فوکلور په افتخار کې ځان شريک ګڼم. خو زه وايم د لنډيو د څلورنيم يا پينځه زره کلن لرغونتوب د اثبات له پاره يوازې د يوې لنډۍ مثال راوړل کافي نه دي.

زه وايم پښتنو د څلورو پينځو زرو کلونو په جريان کې، د سيمې د نورو اوسېدونکو قومونو په څېر، نه يوازې د اوسېدلو سيمې بلکه کولتورونه او مذهبونه تبديل کړي دي نو بايد چې په خپلو لنډيو کې يې د ويدي سرودونو، مهابهارت، رامايڼ او... نورو شهکارونو په څېر د سيمو، خدايانو، تاريخي پېښو او قهرمانانو يادونه کړې وی. او که يې يادونه نه وي کړې نو بيا موږ په څشي استناد کوو.

يوازې احساساتي کلمات کفايت نه کوي. د ښاغلي بهاند دا خبره کافي نه ده چې وايي زموږ پښتنو سواد نه درلود نو ځکه به يې د زرګونو کلونو زړې لنډۍ د خلکو له ياده وتلې او ثبت سوي نه وي. ويدي سرودونه او مهابهارت، چې بشر په خپل ټول ادبي تاريخ کې په دغه عظمت منظوم او پراخ شهکارونه ايجاد کړي نه دي او يوازې مهابهارت د ايلياد او اوديسه لس چنده ضخامت او اوږدوالی لري او د ۱،۸ ميليونو کلماتو څخه جوړ شوی دی؛ مخکې له هغه چې د کاغذ پر مخ وليکل شي څو سوه کلونه سينه پر سينه انتقال او په دې جريان کې کرار، کرار بشپړ شو. له بلې خوا که يوازې د سواد نه شته والی د لنډيو د نه ثبتېدلو علت وي نو دا اوس حاضر څه باندي سل زره ثبت شوي لنډۍ له کومه راغلې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که موږ د دربو څلورو سوو کلونو د لنډۍیو د ثبتولو له پاره حافظه لرو نو زه یقین لرم چې د څلور زره کاله مخکې لنډۍیو څخه به، که نور هېڅ نه وی، لږ تر لږه سل دوې سوه راته پاتې وی. البته زما مطلب بیا هم د لنډۍیو له لرغونتوب او قدامت څخه انکار نه دی بلکه وایم چې د یوه تحقیقاتي مضمون یا کتاب د لیکلو له پاره یوه څه دقیق او مستند دلایل په کار دي او خپلو راتلونکو نسلونو ته باید په اټکلونو او غلط مشهور باندې قناعت ورنه کړو. په تاریخي، علمي، ادبي تحلیلونو او متونو کې له اټکل او قیاس څخه کار اخېستل کېږي. خو داسې نه چې ټول استناد او تحلیل مو پر روایاتو او اټکلونو ولاړ وي.

د پښتو ژبې یوه لیکوال د یوې لنډۍ د تاریخي لرغونتوب د ثابتولو له پاره مجهول ته په مجهول جواب ورکوي. دی یوه لنډۍ د مثال په توګه راوړي:

▲ که د خالو لښکرې راغلې
زه به ګومل ته د خپل یار دیدن ته ځمه

,, پورتنی لنډۍ ناکره ده، کره بڼه یې چې په تاریخ مرصع کې راغلې په لاندې بڼه ده:
▲ که د خانو لښکرې راغلې
زه به ګوملې ته د یار سلام ته ځمه

(افضل، ۱۸۸۵ زېږدی،۱۲۱ چوپړی) او (شهسوار، ۱۳۹۱ ل ل کال، ۱۰چوپړی) ،،

لیکوال ادعا کوي چې خانو(کره: ملک خانو، ناکره : ملک خالو) د سلطان محمود غزنوي سره د هند د فتوحاتو په جګړو کې ملګری او د هغه یوه لوی قوماندان وو.

نو په دې حساب دا لنډۍ لږ تر لږه زر کاله پخوا ویل شوې ده. البته هېڅ تاریخي متن د سلطان محمود په لښکرو کې د خانو په نوم د کوم جنرال یا پښتانه قوماندان یادونه نه ده کړې.

که چېرې چا په دې اړه کومه کېسه کړې وي نو هغه یوازې فوکلوري ارزښت لري او د تاریخي پېښې په حیث استناد نه شو په کولی. موږ باید د خپلو ځوانو څېړونکو او زده کونکو ماغزه په دغه راز بېځایه لیکنو مغشوش نه کړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهندوی آصف بهاند، چې زه يې په زړه کې کدر لرم او د ده پوهه او استعداد مې پر خپل اولس باندې پیرزو دی، د لنډيو د لرغونتوب په برخه کې، بیا هم د ځینو لیکوالانو پر احساساتي کلماتو او اظهاراتو باندې استناد کوي او په دې لړ کې د ګران اسدالله غضنفر یوې مقالې ته اشاره کوي چې د شاعر پیرمحمد کاروان او شپون نظریات یې را اخیستي دي. غضنفر صیب وایي، ما له ښاغلي کاروان او اوستاد شپون سره د لنډيو د لرغونتوب په باره کې مرکې لرلې چې ښاغلي کاروان د پښتو لنډۍ د پښتنو د ارواګانو همزولي وبللې چې ډېر خوند يې را کړ. اوستاد شپون هم د لنډيو په باب د لنډيو غوندې خوږې خبرې و کړې.

د ښاغلي کاروان خبره خو د هغه د شاعرانه مزاج محصول ده، د شعر او شاعرۍ په درد خوري خو شپون یوه څه په تفصیل ږغېدلی دی او باید چې همداسې ږغېدلی وی. شپون وایي زه له مارګن شتړن سره تګاب ته تللی وم. د ده، اووه ځلوېښت ژبې زده وې. یوازې یې د پښتو ژبې اووه لهجې يادي وې. دی هغه وخت اتیا کلن وو. غره ته يې وکتل ویې ویل:

▲ په لویو غرو د خدای نظر وي
په سر یې واورې اوروي چاپېر ګلونه

او بیا یې موږ ته و ویل ,, که افغانستان تکه، تکه شي. که یې غرونه ونړېږي او سیندونه یې وچ شي، پښتانه ټول محوه شي خو لنډۍ به پاتې وي. له دغو لنډيو به بېرته پښتانه را زرغونېږي او بېرته به افغانستان جوړ شي،،

لومړی خو، د شپون په خپله اصطلاح، د اووه ځلوېښتو ژبو زده کړه د تأمل وړخبره ده. که سړی هرڅونه نابغه شي نو د یوې ژبې د زده کړې له پاره، هغه هم په داسې توګه چې یوازې د پښتو اووه لهجې یې زده وي، لږ تر لږه دوې کلونو وخت ته ضرورت لري چې په دې حساب باید ښاغلي مورګنستړن د خپل ژوند ځلورنیوي کلونه د ژبو زده کړو ته ورکړي وي. نورو ژورو علمي تحقیقاتو ته به يې، چې له ده څخه يې د نړۍ په کچې مشهور مستشرق جوړ کړ، چنداني وخت نه وای پیدا کړی.

خو مورګنستړن له ۱۸۹۲ څخه تر ۱۹۷۸ پورې یانې شپېړ اتیا کاله ژوند کړی دی. قسمت د اووه ځلوېښتو ژبو د زده کولو له پاره کافي ژوند نه وو باندې پیرزو کړی. په دې کې هېڅ شک نه شته چې د مارګنستړن ډېرې ژبې زده وې. هغه په اته لس کلنی کې سانسیکریټ ژبه زده کړې وه. لاتیني ژبه یې لا مخکې زده کړې وه او وروسته یې انګریزي، پښتو، دري، اوزبکي او بلوچي ژبې زده کړي. په ټولو ژبو یې خبرې کولې خو د دې ټولو ژبو شمېر لسو ته هم نه رسېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

البته موږ به د شپون صاحب په احترام پېنځه لس ژبې هم ورسره ومنو.

خو زه ګومان نه کوم چې د مارګنسټرن په سطح یوه لوی عالم او مستشرق به د لنډېیو په باره کې، چې ساده او ښکلی فوکلوري ژانر دی، دونه بېځایه او احساساتي اظهارات کړي وي. نه غرونه نړېږي، نه سیندونه و چېږي او نه پښتانه له منځه ځي.

که دا نا ممکنې پېښې، خدای مه کړه، رښتیا شي نو بیا په تشو لنډېیو کې د دونه لویو حوادثو د مخنیوي زور هم نه شته.

زه نه پوهېږم چې د غضنفر په څېړ یوه درانه لیکوال ته، چې زه یې مضامین معمولاً په ډېر شوق لولم، دومره احساساتي او بېځایه کلماتو، چې د نیمي خولې خندا ارزښت هم نه لري، په یوه ثانیه چورت وهلو نه ارزي، څرنګه دونه خوند ورکړی چې په خپله مقاله کې یې ځای ورکړی دی.
ګودر:

یوه موضوع چې په پښتني لنډېیو کې ډېره زیاته راغلې ده هغه ګودر دی. د ګودر څخه پېغلې منګي ډکوي او په لاره کې ځلمي ورته ولاړ دي. هر یوه د خپلې خوښې کړي ښکلې پېغلې سره پټه یارانه کوي. ډېرو خارجیانو به چې افغانستان یې یا نه دی لیدلی او یا یې پوره نه دی لیدلی. د دې لنډېیو څخه داسې اخېسته کړې وي چې ګودر د پښتنو ځلمیانو او نجونو د دیدن او ملاقات کولو ځای دی.

ډېر هغه پښتانه ځلمي به چې د فوکلوري ادب او رښتونو کیسو او پېښو په توپېر نه پوهېږي هم په دې عقیده وي چې ګودر به یوه وخت د ځلمیانو او ښایستو پېغلو د ملاقات ځای وو. په داسې حال کې چې د ګودر څخه د اوبو د وړلو په وخت کې د ګودر په دوې کیلومیتري کې د نارینه سیوری هم څوک نه شي لیدلی او چې اوزګړی هغه لوري ته ورشي سر یې غوڅېږي.

د ګودر په باره کې ویل شوي لنډۍ د ځلمیانو تش خیال پلو او د زړه آرزو wishful thinking ده. د ګودر په باره کې ویل شوي لنډۍ خپل فوکلوریک ادبي ارزښت لري. ځینې یې ډېرې ښایستې دي. یوه وخت به ګودر نه وي خو دا لنډۍ به سوونه کلونه ژوندۍ پاته وي او په مجلسونو کې به اورول کېږي.

▲ که دیدن کړې ګودر ته راشه
زه به منګی په لپو ورو، ورو ډکومه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ګودر ته ځم را پسې راشه
زه به له نورو نجونو وروسته پاتې شمه

▲ ګودر ته ځم را پسې راشه
ما په منګي کې پراتې راوړي دینه

▲ ګودر ته ځم راپسې راشه
منګي مې دوې دي نرۍ ملا مې ماتوینه

▲ چې ټول ګودر په ښایسته کیږي
هغې نجلۍ ته مور منګی نه ورکوینه

د ګودر او د ګودر سره نږدې، د ځوانو مینانو ترمنځ د پټو ملاقاتونو په باب ډېري زیاتې لنډۍ ویلې شوي دي او د آدم خان او درخانۍ چې د نکلونو ډولونه یې ډېر زیات دي، په یوه نکل کې د دواړو ترمنځ لومړۍ لیدنه د ګودر سره نږدې شوې ده. زما له لومړۍ ځوانۍ، اته لس کلنۍ یا نولس کلنۍ، ځخه د ګودر سره نږدې د یوه ځلمي او پېغلې ترمنځ د اوږدې مکالمې هغه برخه چې اورېدلې مې ده تر اوسه په یاد ده. زه ګومان کوم چې دا مکالمه به د لنډیو په کتابونو کې نه وي راغلې او دلته یې راوړل بې ګټې نه بولم.

▲ پر ګودر راغلې برابره
یا خولګۍ راکه یا منګی درماتومه

▲ زه چې و تاته خولګۍ درکم
زه به د بوري مورکۍ څه ځواب کومه

▲ مور ته دې داسې ځواب ورکه
چې له منګي سره پر مځکه و لوېدمه

▲ مور به مې داسې راته وایي
منګی دې روغ پر خوله دې راوړل پرهارونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ مور ته دې داسې خوب ورکه
منګی پر ختیو زه پر کانو پرېوتمه

▲ زما د مورکی خوب دې و کړ
اوس مې پر سپینه خولګی کښېکاږه غابښونه

▲ خولګی دې داسې مزه راکړه
چې سپین نبات یې پر دوکان و شرماونه

له دې وروسته دوې لنډۍ په داسې لوڅو کلیماتو ویل شوې دي چې زما له پاره یې دلته لیکل ګران دي. د پښتو لنډیو تر نیمایي زیاته برخه، په ساده او ښکلې کلیواله ژبه، د لوڅې او پټې مینې سندرې دي. نور نو تقریباً په هر باب یوه څه په کې موندل کېږي. سرې ویلی شي چې د کلیوالو او مالدارو پښتنو د معاشرې او اجتماعي ماحول تقریباً بشپړ تصویر دی. تر ټولو ښه خبره دا ده چې د پښتنو د خپل منځي دښمنیو او تربور ګلوییو په باره کې یا هېڅ لنډۍ نه شته او یا که شته نو د نشت په شمار دي، اکثریت لنډۍ د سوځنده او ځلمی مینې خوږې سندرې دي. ماته د لنډیو دغه مینه ناک او سوله ایز اړخ تر هر څه زیات خوند راکوي.

پوهندوي آصف بهاند وروسته یوې بلې مسألې ته اشاره کوي او هغه دا چې وایي ,, د لنډیو په باب د جهاني په نظریاتو کې تر ټولو نوی، د پام وړ او د بحث وړ نظر دا دی چې دی وایي هر څوک کولای شي لنډۍ و وایي، په خپل نامه یې ثبت کړي، څو په دې ډول د لنډیو ویلو او لیکلو یوه رقابت را منځ ته شي. دی داسې استدلال کوي چې پخوانی یو خلکو سواد نه درلود، لنډۍ یې په خپل نامه نه شوای ثبتولی او لنډۍ به سینه په سینه تر نورو نسلونو پورې لېږدول کېدلې. دی وایي چې هغه کسان چې وایي لنډۍ دې د شخص په نامه نه ثبتېږي، دا یوه نا پوهېدنه یا غلت فهمي ده چې که د لنډۍ شاعر مالوم نه وي، ارزښت به یې لا ډېر وي. جهاني د خپل بحث په یوه ځای کې داسې لیکلي دي:،،

ځینې څېړونکي بیا په دې عقیده دي چې اوس هم شاعران کولی شي چې لنډۍ جوړې کړي او ویې لیکي، خو په دې شرط چې لنډۍ به په خپلو نومونو نه ثبتوي. د دې عقیدې او نظر اساس هغه غلت فهمي ده چې ګواکې د لنډیو ارزښت په دې کې دی چې شاعران او ویونکي یې څرګند نه دي. په داسې حال کې چې د داسې زرګونو لنډیو ویونکي څرګند نه دي چې دومره له هنري ارزښت څخه برخې دي چې نه پر کاغذ باندې په لیکلو او نه ذهن ته په سپارلو ارزي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا چې زړې لنډۍ موږ ته سینه پر سینه را رسېدلي دي علت یې دا دی چې زموږ اولسونو سواد نه درلود؛ لنډۍ یې لیکلی نه شوی او چا په خپلو نومونو د لنډیو د ثبتولو کمال نه درلود. ځکه نو لنډۍ نه لیکل شوي وې او نه یې شاعران څرګند وه.

خو که چېرې یوه شاعر د سل ګونو او زرګونو ښو لنډیو د لیکلو استعداد و لري، موږ څرنګه هغه په خپل کلام او کمال له فخر کولو له حق څخه محروموولی شو؟ یخوا چې لنډۍ لیکل شوې نه وې خو چا لیکلی نه شوی؛ اوس چې یې لیکلی شي، پربېږدئ چې په خپلو نومونو یې ثبت کړي او د رقابت په میدان کې ښې، ښکلې او غښتلې لنډۍ ایجاد شي. یانې د لنډیو د اصیل والي او سوچه والي اساس دا نه دی چې لیکل شوي نه دي او اولسونو سینه پر سینه نقل کړي دي. بلکه خبره د لنډیو په ښایست، موضوع، متانت او تاثیر کې ده.

که یوه لنډۍ ښایسته، سوچه او متینه وي؛ که یې شاعر معلوم وي او که نه وي اولسونه به یې حتماً خوښوي، سینو ته به یې سپاري، له یوې حوزې څخه به یې بلې ته نکلوي او خپل ګډ مال به یې بولي. د شاعر له مړینې څخه سل کلونه وروسته به له اولس سره اوسېږي.

بهاند وروسته لیکي چې ,, که د لنډیو ثبتولو د بېلا بېلو ستونزو په لړ کې د جهاني صاحب نظر ومنل شي چې هر څوک هر ډول لنډۍ کولی شي په خپل نامه ثبت کړي، دا پوښتنه به د ځینو فوکلوریستانو او څېړونکو له خوا مطرح شي چې مثلاً همدا نن څوک یوه لنډۍ په داسې تورو او مضمون ثبتوي چې ښایي یخوا به په عین تورو او عین مضمون لیکل شوې او ثبت شوې وي. هغه بیا څنګه کېږي، دا مسله به څنګه کېږي چې فوکلور د اولس مال دی او لنډۍ هم د فوکلور یوه برخه ده. څنګه کې دی شي چې د خلکو مال دي د یوه شخص په نامه ثبت شي،،

ښاغلی بهاند صاحب! په عین تورو او عین مضمون که یوه بیت یا یوه لنډۍ مخکې موجوده وي او څوک یې کټ مټ را نقلوي نو دا خو ادبي غلا ده. که دا غلا له کوم دېوان څخه وي او که د اولسي ادب څخه وي خبره یوه ده؛ په هغه باره کې څوک څه نه وایي. خو که لنډۍ د پښتنو د معاشرې او اجتماعي شرایطو را پېژندونکی فوکلوري ژانر بولو، که دا د مینانو او ځوانو عاشقانو د سوي مینې غلبلې، د بېلتانه په اور کبابېدل، له ځینو ناوړو کورنیو او اجتماعي مقرراتو او رواجونو سره مخالفت او کله، کله د اجتماعي بې عدالتیو په مقابل کې د ځوانو نجونو او ځلمیانو بغاوت بولو نو دا ټول شیان خو اوس هم موجود دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ څرنګه کولی شو چې خپل ځلمي د لنډیو په فورم کې د مینې له اظهارولو او یا د اجتماعي بې عدالتیو په مقابل کې له عکس العمل ښودلو څخه منع کړو؟ موږ به هغوی ته څرنګه و وایو چې تاسې د لنډیو له جوړولو پرته بل د هر ډول شعرونو او نظمونو د جوړلو حق لرئ.

تاسې له کوم فارسي ژبي څخه اوریدلي چې وايي د رباعي یا دوه ایزو جوړول منع دي او که څوک کومه دوه ایزه جوړه کړي نو دا ادبي غلا ده.

همدا اوس زموږ هزاره ورونه هره ورځ په لس هاوو دوه ایزې، چې د هغوی د فوکلور یوه غني او ښایسته برخه او فورم دی نه تولیدوي؟ نو تاسې باید شاعرانو، په تېره بیا ځلمو شاعرانو ته دا وښیاست چې تر کوم کال یا کلونو او یا زماني پورې د لنډیو جوړول او ویل اړین عمل او اولسي کار وو. تر هغه وروسته د لنډیو جوړول ناروا او د لایق صاحب په قول د فوکلور د فورم او فکر د غلا کولو عمل ګڼل شوی دی.

لایق صاحب دا کار په رډه رڼا ورځ غلا کول او د تاریخ مسخ کول بولي.

موږ د لنډیو په فورم کې د ورته مضامینو د کارولو په سل هاوو مثالونه لرو.

او په کتابونو کې ثبت شوي هم دي.

د دې لنډیو ویونکي په هېڅ توګه معلوم نه دي؛ د لنډیو د ویلو تاریخ یې هم څرګند نه دی.
ویونکي یې ښایي مړه وي او که ژوندي وي موږ یې نه پېژنو.

موږ به څوک د لنډیو په غلا نیسو او څرنګه به یې اولسي، ملي او یا د ضرورت او امکان په صورت کې بین المللي محکمې ته سپارو.
د مثال په ډول:

▲ په طبیبانو نه رغیږم
د یار په تش دیدن به روغ شم نه راځینه

▲ په طبیبانو نه رغیږم
زه ستا د حُسن تمانچو ویشتلی یمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ په طبیبانو نه رغیږم
زه سترګو تورو د لیلا وهلی یمه

▲ په طبیبانو نه رغیږم
ماله په کار دې د اشنا تش دیدنونه

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
پېغلو تومبلې دې په زلفو کې ګلونه

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
پېغلې ښکاره شوې لکه لمر په دیوالونه

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
جینکو راوړل په اوربل کې زېړ ګلونه

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
ځلمي په سر د پولو ږدي لنډ کدمونه

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
د خاورو ګاړي نه شنړا د ګنګرو ځینه

▲ په غم پیدا په غم کې لوی شوم
په غم به مړ شم غم به قبر له ورځمه

▲ په غم پیدا په غم کې لوی شوم
په غم لړلي یاراني سترې دې کړمه

▲ په غم پیدا په غم کې لوی شوم
غم کې به مړ غم کې به تورې خاورې شمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په غم پيدا په غم کې لوی شوم
وړکوټی مړ وی چې مې نه ليدی غمونه

دا مثالونه په سل ګونو دي او موږ د خپلو لوستونکو وخت نه سو ورباندې ضايع کولی. اوس خبره دا ده چې موږ به په دې لنډيو کې کومه يوه اصيله بولو او څوک به را نيسو چې هلکو!!؟؛ دا د اولس مال مو ولې غلا کړی او تاريخ او فوکلور مو څرنګه مسخ کړی دی. دا کار خصوصاً هغه وخت ډېر ګران دی چې د لنډيو، فرضي، غلا کوونکي مړه وي او موږ د چا د ګرېوان نيولو او د ډېر قهر(ځاځ) په صورت کې د ځېرلو وس ونه لرو.

اوس خبره په دې کې ده چې اولس څوک او شاعر څوک دی؟ دا شاعر خو هم د اولس بچی دی. هغو کسانو چې لنډۍ يې ليکلې او په اولس کې يې خپرولې، هغوی له اسمان څخه راغلي ول؟ که اوس کوم شاعر يا شاعران را ولاړېږي د خلکيانو او پرچميانو په وخت کې د پل څرخي د زندان ترخې شپې ورځې او غير انساني شکنجې د لنډيو په کالب کې اچوي. شاعران را ولاړېږي پر کابل او د افغانستان پر نورو ښارونو باندې د مجاهدينو د حکومت او د تنظيمونو تر منځ د جنګونو له امله د ښارونو د تباه کېدلو په باب ښې له سوزه ډکې لنډۍ جوړوي او ليکي. که اوس شاعر يا شاعران په پېښور او د پاکستان په نورو ښارونو کې د افغان مهاجرينو سره د پاکستاني مقاماتو د بدسلوکو او د مهاجرينو د بدو ورځو په باب لنډۍ ليکي د دې کار عيب (ويار) او نقص په څه کې دی.

همدغه لنډۍ به پنځوس او سل کلونه وروسته زموږ د تاريخ يوه فصل وي. شاعران به يې مړه وي او لنډۍ به يې، که د دوی په نومونو چاپ شوي وي که نه وي، د نورو لنډيو په څېر د اولس مال وي. نه لنډۍ او نه يې کالب کوم مقدس حيثيت لري. که موږ په دوولس سيلابي بحر کې د زرګونو غزلونو د ليکلو حک لرو.

د لنډيو په خواږه کالب کې هم د زرهاوو لنډيو جوړلو مستحق يو او حتا زه خو خپل ځوانان دې ته را بولم چې د دې خواږه کالب د ژوندي ساتلو له پاره هغه ته نوي، نوي مضامين ور واچوي او يوازې د بېلتون او غماز څخه په شکايت کولو بسيا نه شي.

البته ځوانان بايد کوښښ و کړي چې خپلې لنډۍ په خپلو خاصو ټولګو کې په خپلو نومونو چاپ کړي او د راټولو شويو يا را ټولو کړو لنډيو په کتابونو کې يې وانه چوي. په دې توګه به هم د هر شاعر خپل، خپل شعري استعداد څرګند وي، هم به پخې او بېخونده لنډۍ سره بېلې شوي وي او هم به مو د لنډيو امانت، چې له بده

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرغه تر اوسه نه دي خوندي شوي، ساتلې وي. که په دغه شکل مخ ته ولاړ شو نو بيا به له يوي خوا د اصيلو پخوانۍيو لنډۍيو پر حريم باندې تېرى هم نه وي شوى او په همدغه خوارډه قالب کې به مو، راتلونکو نسلونو ته، د خپلو پيغامونو د رسولو کار جاري ساتلى وي.

په لنډۍيو کې د کيفيت او کميت مسأله:

تر اوسه پورې چې ځېړونکو د لنډۍيو د راټولولو په کارونو ځانونه ستړي کړي دي، خوارى او زحمتونه يې د ستاينې وړ دي، البته د هغوى په کارونو کې يوه لوى عيب دا دى چې د لنډۍيو په نوم او شکل يې هر څه لاسته ورغلي دي هغه يې را غونډې کړي دي.

د خپلو کتابونو ضخامت خو يې زيات کړى او د زياتو او لا زياتو لنډۍيو د راغونډولو په مسابقه کې يوه له بل څخه مخکې شوي دي، خو د ښايستو او اصيلو لنډۍيو رنګ يې بد کړى او خوند يې خراب کړى دى. د لنډۍيو د راټولولو کار بايد دوام و کړي. ښايي اوس هم داسې لنډۍ وي، زه يقين لرم چې وي به، چې تر اوسه د لنډۍيو په کتابونو کې نه وي راغلې؛ خو تر وسه، وسه بايد کيفيت ته پر کميت باندې ترجيح ورکړه شي.

موږ داسې ډېرې لنډۍ لرو چې د شکل له مخي هېڅ نيمګړتيا نه لري. کټ مټ لنډۍ ده، خو د متن له مخې هېڅ خوند نه لري او له ورايه ښکاري چې هسې د کتاب پاڼه په توره شوې. د لنډۍيو شمېر وربانډې زيات شوى دى.

دا لنډۍ ښايي د ډېرو زړو پاڼو څخه را نکل شوي وي؛ مګر د لنډۍيو په کالب کې هر څه د راغونډولو ارزښت نه لري. د مثال په توګه:

▲ په تېښته نه خلاصيږې ياره
مُهر محکم دې د يارۍ ولګونه

▲ په توره ځان خاشې، خاشې کړه
زه به مرهم د سپينې خولې دربانډې ږدمه

▲ په ځکندن کې راله راشه
په خمارو سترګو مې ته کېږده لاسونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ځکندن مې ځان حضور کړه
کښل مې لبان کړه چې بیا نه کړې ارمانونه

خاونده ته مې مدد ګار شې
نفس او شیطان مې اباسین ته غورځوینه

د زنې خال دې پیرنګی دی
ځکه دې پلار د انګریزي سلام کوینه

د زړه مکان مې جانان لوټ کړو
د خوشالی سامان یې ټول و چلاونه

دلاله سرې پنړې په پښو کا
د فلانکي خان له پاره و غواړه ملکونه

دلاله شنې لښتې به و خورې
که په ورتلو دې جانان ونه ژړونه

دلاله فکر په کې و کړه
چې شال شړی سره یوه ځای نه کړې مینه

د دغه راز لنډیو شمېر سل ګونو او بنایې زرګونو ته ورسېږي، خو هېڅ وخت به د کتابونو له پاڼو څخه بهر ونه وزي او هېڅکله به یې اولسونه خپلو سینو ته ونه سپاري.

یوازې هغه لنډۍ د اولسونو په سینو کې ځای نیسي او یوازې هغه لنډۍ زموږ د غني فوکلوري میراث برخه کېدلی شي چې له خولو را و وزي او پر زړونو کښېني.

داسې لنډۍ شته چې ما څه باندې پنځوس کاله مخکې د لومړي ځل له پاره اورېدلې او بیا مې تر نن ورځې پورې له یاده نه دي وتلې. په دې لنډیو کې بنایې د ساده او معصومې پښتنې مینې هغه رنګ پروت وي، هغه شرنګ و لري چې له یوه ځل اورېدلو سره په زړه ننوزي او بیا د وتلو لاره نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ مسافري دې روزي مه شه
زه دې ملاله خوله ويده پرې ايښې يمه

▲ زيارت کوم نه را رسيږي
خدايه که ګډ کړې دا د کاڼو زيارتونه

▲ تر دې بوږې توپک دې ځار شم
په اوږه ستا دی کړه زه د خياله ځمه

▲ سپوږمۍ پر منځ د اسمان راغله
زه خواره ناسته مرور پخلا کومه

د پښتو فولکلور زياته توجه غواړي. ويليم جونز، جيمز ډار ميستېتر، تور برن او نورو د پښتنو د فولکلوري سندرو، نکلونو، متلونو او لنډۍيو په راټولولو کې ډېره مرسته کړې ده. د مرحوم محمد ګل نوري، پروفيسر سيال کاکړ، ډاکټري سلما شاهين او نورو خواخوږو زيار او زحمت جلا، جلا د ستاينې وړ دی او د پښتو ژبه به يې پوروړې پاته وي. خو د پښتو ژبې د فولکلور ډېرې برخې، په زياته د فولکلوري سندرو برخه، چې ډېرې زياتې تاريخي پېښې په کې نغښتې دي، ډېر زيات کار ته اړتيا لري او زه يقين لرم چې ډېرې داسې ارزښتناکې سندرې به د تل له پاره ضايع شوي وي چې زموږ د تاريخ ناسپړلي رازونه به يې ويلی.،، (عبدالباري،۲۰۱۶ زيږدی)

ځېره ۲. ژ عبدالباري جهاني ,, يوه ځل بيا د لنډيو په باره کې ،، په دې ليکنه کې د لنډيو، مصرو، ټپو او ټيکيو کچه، ۱۳۹۵ لیږدی، (ګڼه يې په: داني)

کڼه.: ۲۱ — راټولوونکی / ليکوونکی نوم: عبدالباري جهاني — ليکې / ليکنه: يوه ځل بيا د لنډيو په باره کې — چاپ کال / نا چاپ: ۱۳۹۵ لیږدی — ټول ټال لنډی، ټپې، ټيکی او مصری: ۵۱

منسوبي Related	لنډی Lánḍéy	ټپې Ṭapé	ټيکی Ṭikéy	مصری Mésréy
	۲۲	۱۸		۱۱
▲ سرو ته منسوبي Related to men	۱۱	۸		۲
▲ ښځو ته منسوبي Related to women	۱۱	۱۰		۹
ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.	۱۰	۶		۲
ينه - ná: (څرګنده ی په غږ جملې، غوندلې سره راشي) يينه.	۳	۲		۵
زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.	۱			
زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.	۸	۱۰		۴
زورکی , ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لږې شتون لري.				
څرګنده , ه ،: (کوناټوره، بختوره) ډېرې لږې شتون لري.				

ورروستاړي ږغ Suffix Voice

■ کړه شوی Action Req'ed	● خبرداری (Caution)	✓ کنټرول کی (In control)
۶۴۲	۳۷	ټول

۱۵. ۲۱ لښتيليک:. ځېره ۲. ژ عبدالباري جهاني ,, يوه ځل بيا د لنډۍيو په باره کې ،، په دې ليکنه کې د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرو کچې، ۱۳۹۵ لیږدی، (ګڼه يې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶.   د انځورونو، څېړو او لېښتیلیکو لړلیک:

لومړي ټوک د انځورونو لړلیک:.

۱:- د لټکې یا دوې سره مار (# ۱ انځور)..۱۸
۲:- دوې سره مار (# ۲ انځور)..۱۸
۳:- د لټکې یا دوې سره مار (# ۳ انځور)..۱۸
٤:- د لټکې یا لنډۍ (# ۴ انځور) ۱۸
٥:- د تور دوې سره مار یا چورنیا د نړۍوالې ګنې ګڼه ۶۱۰۷۶ یا توره لټکه،
یا توره لنډۍ (# ۵ انځور) ۱۹
٦:- لنډۍ (# ۶ انځور) ۱۹
٧:- د لنډۍ (# ۷ انځور) ۱۹
٨:- د دوې سره مار، لټکه یا لنډۍ (# ۸ انځور) ۱۹
٩:- لنډۍ (# ۹ انځور) ۲۰
۱۰ :- لنډۍ خپل خواږه خوري (# ۱۰ انځور)..۲۰
۱۱:- د لنډۍ ایکسري (# ۱۱ انځور)..۲۰
۱۲:- لنډۍ په ډډ دمه ده او خوب کوي (# ۱۲ انځور) ۲۰
۱۳:- لنډۍ خپل لوري ته بدلون ورکوي، چې په کومه لاره سپخه شي، زموږ
لرغونو پښتنو نیکونو لټکه له یوه بڼه پېیلې یا شعر سره تشبع کړی دی.
(# ۱۳ انځور) ۲۱
۱٤:- ښکلې او خوږه لټکه، لنډۍ یا دوې سره مار، لنډۍ چمتو ده، څارنې کوي.
روڼ بوږم چې داسې مې و کښل د لنډۍیو له پاره، کټ مټ یې همدا فلسفي
اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو لټکه له یوه بڼه شعر سره تشبع
کړی دی. چې ورته لنډۍ وایي او ټولې ځنګېړنې یې سره ورته دې.........۲۱
۱۵:- وران ټپ ۱۴۷۱-۲۴۷۴-۸-۱۰۰-۱۴ (# ۱۵ انځور) ۳۰
۱٦:- ۶۸۸۲۹ ووندس، ټپ،(WOUNDS ۶۸۸۲۹) . (# ۱۶ انځور) ۳۰
۱۷:- د رنځور یار ټپ (# ۱۷ انځور) ۳۰
۱۸:- د نورستانۍ مېرمنو د واده انځور دی، چې د ټیکی چارپېریال انځور وي.
روڼ بوږم چې داسې مې و کښل د ټیکی یو له پاره، کټ مټ یې همدا فلسفي
اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو ټیک له یوه بڼه پېیلې شعر
سره تشبع کړی دی. چې ورته ټیکی وایي، او ټولې ځنګېړنې یې سره ورته
دي. (# ۱۸ انځور)...۳۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹:- ډاګیر ـ سره زرو ـ له یو آر څخه.- ۲۵۰۰ مخزېږدي. له نن څخه ۴,۵۱۷ کاله واړندېنۍ ده. (# ۱۹ انځور)..٤٦

۲۰:- لوریستان ـ اوسپنېزه ـ ژیړو ـ ډاګیر ـ ۱۵۰۰ مخزېږدي. له نن څخه ۳,۵۱۷ کاله واړندېنۍ ده. نن د فیبروري، ۲۸، ۲۰۱۷ زېږدی دی. (# ۲۰ انځور) ٤٦

۲۱:- ویسیکس- رافییار – ټیسټوډ - همفیشیري مصرۍ. (# ۲۱ انځور).........٤٦

۲۲:- ماراکون سپینو زرو مصرۍ ۱ ایل جي. په ډانګ پیلي روڼ بوږم چې داسې مې و کښل د مصرۍیو له پاره، کټ مټ یې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو مصرۍ له یوه بنه پېیلې (پېږان، اشلوک، شېږ یا شعر) سره تشبې کړی دی. چې ورته مصرۍ وایي، او ټولې ځنګېړنې یې سره ورته دي. (# ۲۲ انځور)..٤٧

۲۳:- خوندي شوی انځور د مصرۍ نڅاګرې له مصرۍ تورې سره. چې د انځور شاه سپین بګروند لري، ګڼه یې ۵۰۰۶۳۴۵۲ (# ۲۳ انځور) ٤٧

۲٤:- خوندي شوی انځور د مصرۍ نڅاګرې له مصرۍ تورې سره. چې د انځور شاه سپین بګروند لري، ګڼه یې ۶۳۲۷۱۱۲ (# ۲۴ انځور) ٤٧

۲٥:- مصرۍ سکیمیټارا ۲ ایل جي (# ۲۵ انځور) ٤٧

۲٦:- یو آر ـ سیمېټار ـ د- ډبلیو اي بي. مصرۍ (# ۲۶ انځور)..................٤٨

۲۷:- ډاګیر - د هډوکي لاستي والا مصرۍ (سپین موټي مصرۍ) (# ۲۷ انځور) ٤٨

۲۸:- مملوک ـ نېکمرغه ـ مصرۍ – د محمد رسول الله مصرۍ (# ۲۸ انځور) ٤٨

۲۹:- توره ـ املاش ـ دودیزه – زر مخزېږدي کالنه (# ۲۹ انځور) ٤٨

۳۰:- می سینین ـ ډاګېر ـ د ځمریانو د ښکار مصرۍ (# ۳۰ انځور) ٤٨

۳۱:- د محمد رسول الله مصرۍ # ۳۱ انځور)..٤٨

۳۲:- د لیکانې یا کلم په بڼه ځو خورې مصرۍ . (# ۳۲ انځور) ٤٨

۳۳:- د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو، د رنګونو ښکاروندي جدول څخه کټه پورته کولو، د رنګونو د ټاکلو کړنلارې انځور. * زه څو سکرینو څخه په یوه محال ګټنې اخلم، زما د کمپیوټر د ښېښې انځور. (# ۳۳ انځور) ٦٧

۳٤:-ګل باچا الفت د پښتو سندرې کتاب چې ۱۳۲۵ لېږدي (۱۹۴۶ زېږدي)، ۱۱۲ چوپړي انځور.* ما یې انځور باسټلی دی، د پخښتۍ یې سورځکی تت سور رنګ لري. (# ۳۴ انځور) ۱۰۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۵:-ګل باچا الفت د پښتو سندرې کتاب چې ۱۳۲۵ لېږدي (۱۹۴۶ زېږدي)، ۱۱۸ چوپړي انځور. د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۲ ده، ۱۱۶ داني لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټیکۍ په کې سره ګډې ټولې شوې دي. * ما يې انځور باستلی دی، له A٤ يې د چوپړو (مخونو) جوسه لږ اوړد دی. (# ۳۵ انځور)... ۱۰٦

۳٦:- محمد دین ژواک د پښتنې سندرې لومړی برخه ۱۳۳۴ لېږدی ج چوپړي انځور. د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۴ ده او سریل ګڼه يې ۱۲۵۹۴ ده، پرله پسې نمبر د پښتو ټولنې ۱۱۵ ده، چې ټولې په کې ۷۳۰۰ دانې لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټیکۍ په کې سره ګډې ټولې شوې دي. چې ۱۳ دانې لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټیکۍ په کې په ننتوزې کې صدیق الله رښتین سره ګډې په کې کښلې دي. * ما يې انځور باستلی دی، له A٤ يې د چوپړو (مخونو) جوسه لږ اوږد دی. (# ۳٦ انځور) ۱۲۰

لومړي ټوک د څېرو لړلیک:.

۵. ۱ څېره ۱. الف په وار، وار (د هرو۱۰'۰۰۰الیکل شوي شعرونو)، ۱۳۹۵لېږدیز لمریز کال ۱٤

۵. ۲ څېره ۱. ب په وار، وار (د هرو۱۰,۰۰۰ویل شوي شعرونو)، ۱۳۹۵لېږدیز لمریز کال ۱٤

۱۰. ۳ روښنایی یا رڼا د لنډې څپې او اوږدې څپې ترمنځ د رنګونو څرنګوالی ۵۷

۱۰. ٤ څېره ۱. ۲. ۱ پېنځه څلوېښتو پښتو شعرونو او یوه سلو شپېته ښېلا ښېلو نورو پښتو شعرو رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ)،۱۳۹۵لېږدیز لمریز کال ٦٦

۱٤. ۵ څېره ۱. ۳ الف زما د کتاب څلېر کې د ددو دود څخه زما د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو کچې، ۲۰۰۷ - ۰۱- ۱۶ (ګڼه يې په: دانې) ۹۵

۱٤. ٦ څېره ۱. ۳ ب زما په نیمګیو او زما په ایزو کې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو کچې، ۲۰۰۷ - ۰۱- ۱۶ (ګڼه يې په: دانې)..... ۹۵

۱٤. ۷ څېره ۱. ۳ ټ له دې ټولو ۱۱راډیوګانو څخه د پښتو لنډی، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ د دوی پر څپو په ورځ کې یوه خپرېږي. ۱۰٤

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړي ټوک د لښتيليکو (جدولونو) لړليک:.

۱۴. ۱ لښتيليک څېره ۱. ۳ پ. ,, څلېر کې د ددو دود،، زما په ليکي کې د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو کچې، ۲۰۰۶ - ۱۷ (ګڼه يې په: داني)....................۹۶

۱۴. ۲ لښتيليک:. څېره ۱. ۳ ت. زما اېزو کې د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو کچې، ۲۰۰۶ – ۱۷ (ګڼه يې په: داني)..۹۶

۱۵. ۳ لښتيليک:. څېره ۲. الف ګل پاچا الفت ,, پښتو سندرې ،، ليکي کې د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو کچې، ۱۳۲۵ لېږدی (۱۹۴۶ زېږدی)، (ګڼه يې په: داني)..۱۱۹

۱۵. ٤ لښتيليک:. څېره ۲. ب محمد دين ژواک ,, پښتنې سندرې ،، لومړی برخه ليکی، په ننتوزې د ج چوپړي کې د صديق الله رښتين د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو کچې، ۱۳۳۴ لېږدی، (ګڼه يې په: داني)..۱۲۳

۱۵. ۵ لښتيليک:. څېره ۲. ب – ۱ پښتو ټولنه ,, پښتو څېړنې ،، د پوهاند صديق الله رښتين په اوومه ګڼه مقاله پښتو پېژندنه کې،۵۰ چوپړي، کې د صديق الله رښتين د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو کچې، ۱۳۵۴ لېږدی، (ګڼه يې په: داني) ۱۲٤

۱۵. ٦ لښتيليک:. څېره ۲. پ پښتو ټولنه ,, پښتو څېړنې ،، د پوهاند دوکتور سيد بهاء الدين مجروح په مقاله لنډۍ يو کې د پښتنې مېرمنې يوه خاصه څېره،۱۴۶ چوپړي، کې د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو کچې، ۱۳۵۴ لېږدی، (ګڼه يې په: داني) ۱۲۸

۱۵. ۷ لښتيليک:. څېره ۲. ت پښتو ټولنه ,, پښتو څېړنې ،، د سليمان لايق په مقاله لنډۍ سرليک او په لنډۍ يو کې د تغير او بدلون پروسه، څلورم او پينځه دېرشتم چوپړي کې د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو کچې، ۱۳۶۱ لېږدی، (ګڼه يې په: داني) ۱٤۵

۱۵. ۸ لښتيليک:. څېره ۲. ت – ۱ قلم ټولنه ,, چې لايق په لنډۍ يو باندې کنفرانس ورکوي ،، د بازمحمد عابد ثبت او

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښلی متن، ۱۳۸۷ لېږدی، ټول چوپړي، کې د لنډۍ‌یو، ټپو، ټیکۍ‌یو او مصرۍ‌یو کچې، ۱۳۶۱ لیږدی، (ګڼه یې په: داني) ۱۵۸

۱۵. ۹ لښتیلیک:. ځېره ۲. ټ ,, د پښتو شعر ځمککچپوهنې (هندسي) جوړښت ،، محمد محمد اسمعیل یون، ۷ او ۱۳۸ چوپړي، کې د لنډۍ‌یو، ټپو، ټیکۍ‌یو او مصرۍ‌یو کچې، ۱۳۷۷ لیږدی، (ګڼه یې په: داني) ۱۶۱

۱۵. ۱۰ لښتیلیک:. ځېره ۲. ج ,, د پښتو د ولسي ادب لارې ،، ځېړنوال دوست محمد دوست شینواری، لنډۍ سرلیک کې د لنډۍ‌یو، ټپو، ټیکۍ‌یو او مصرۍ‌یو کچې، ۱۳۸۵ لیږدی، (ګڼه یې په: داني) ۱۶۵

۱۵. ۱۱ لښتیلیک:. ځېره ۲. چ جانان ,, پښتو لنډۍ‌یو کې محرومیت ،، په دې لیکنه کې د لنډۍ‌یو، ټپو، ټیکۍ‌یو او مصرۍ‌یو کچې، ۱۳۸۵ لیږدی، (ګڼه یې په: داني) ۱۷۰

۱۵. ۱۲ لښتیلیک:. ځېره ۲. ځ ,, د پښتو اولسي شاعري کې د ټپې اهمیت ،، فیاض علي شاه اخونزاده ، لیکنه کې د لنډۍ‌یو، ټپو، ټیکۍ‌یو او مصرۍ‌یو کچې، ۱۳۸۶ لیږدی، (ګڼه یې په: داني) ۱۷۵

۱۵. ۱۳ لښتیلیک:. ځېره ۲. څ محمد حامد حلیمي,, لنډۍ د ګلونو په سمندر کې ،، په دې لیکنه کې د لنډۍ‌یو، ټپو، ټیکۍ‌یو او مصرۍ‌یو کچې، ۱۳۸۶ لیږدی، (ګڼه یې په: داني) ۱۸٤

۱۵. ۱٤ لښتیلیک:. ځېره ۲. خ ولایت خان ځدراڼ ,, د پښتو لنډۍ‌یو په اړه یوه څو خبرې،، په دې لیکنه کې د لنډۍ‌یو، ټپو، ټیکۍ‌یو او مصرۍ‌یو کچې، ۱۳۸۷ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)...................................... ۱۹۰

۱۵. ۱۵ لښتیلیک:. ځېره ۲. د آلمان ږغ راډیو ,, په پښتو کې لنډۍ څه ته وایي؟ ،، حبیب الله رفیع د مرکې کښلی متن، لیکنه کې د لنډۍ‌یو، ټپو، ټیکۍ‌یو او مصرۍ‌یو کچې، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګڼه یې په: داني) ۱۹٤

۱۵. ۱٦ لښتیلیک:. ځېره ۲. د – ۱ حبیب الله رفیع د هارون حکیمي د مرکې د پوښتنو ځوابونو کې ,, د پښتو لنډیو ژوند ځلورنیمو زرو کلونو ته رسوي ،، په دې لیکنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې د لنډۍ‌یو، ټپو، ټیکی‌یو او مصری‌یو کچې، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې) ۲۰٤

۱۵. ۱۷ لښتیلیک:. څېره ۲. ډ محمود نظري ,, په لنډیو کې طنزي او خندونکي توکي ،، په دې لیکنه کې د لنډۍ‌یو، ټپو، ټیکی‌یو او مصری‌یو کچې، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې) ۲۱۰

۱۵. ۱۸ لښتیلیک:. څېره ۲. ر سرباز خان ,, پښتو ادب کې د ټپې یا لنډۍ مقام ،، په دې لیکنه کې د لنډۍ‌یو، ټپو، ټیکی‌یو او مصری‌یو کچې، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې) ۲۲۲

۱۵. ۱۹ لښتیلیک:. څېره ۲. ړ پوهنمل سرفراز مومند څخه ,, د ډیپلوم اینجینیر عبدالکادر مسعود غوښتنه ،، په دې لیکنه کې د لنډۍ‌یو، ټپو، ټیکی‌یو او مصری‌یو کچې، ۱۳۹۱ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې) ۲۲۵

۱۵. ۲۰ لښتیلیک:. څېره ۲. ز پوهندوی لال پاچا ازمون ,, د لنډۍ او دوبیتي پرتله! ،، کړې. ما ځنې لنډۍ او د پر ترښتی ځنې راخېستې، دوبیتې او تله یې پاتې په دې لیکنه کې د لنډۍ‌یو، ټپو، ټیکی‌یو او مصرو کچې،۱۳۹۴ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې) ۲۳۵

۱۵. ۲۱ لښتیلیک:. څېره ۲. ژ عبدالباري جهاني ,, یوه ځل بیا د لنډۍ‌یو په باره کې ،، په دې لیکنه کې د لنډۍ‌یو، ټپو، ټیکی‌یو او مصرو کچې، ۱۳۹۵ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې) ۲۵۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۷. د کره ليکنی پښتو په پښتو تشريحي وييکو چوپړي، د پښتو ابېڅې په سته په لاندې لښتيليک کې کښل شوي:

بېلګې:-

وی د ابېڅې په سته مانا، د چوپړي ګڼه له ټکی لرونکې کامې او ټکي نه ورسته په شمېر باندې ښودل شوي.

۱. اې (ا، الف)

اباـ: پلار، د مور خاوند، د مور څښتن، د مور ساتونکی، د مور میړه، والد.؛. ۷۳ چوپړي کې (پاڼه کې ، مخ کې ، صفحه کې، مخګڼه کې) شتون لري.

ابېڅه: یوه توری، یوه حروف، ښځېنه لړ نوم دی یا مفرده ښځېنه وی ده. لکه:. ا (اې)، ب (بې)، ت (تې). ؛. ۷۶

ابېڅې: ډېر نوم د تورو دی ښځېنه وی ده، ټول توري، ټوله الفابا، الفابيټ له اې څخه تر يې پورې.
لکه:. زموږ د پښتو ژبې ۷۶ ابېڅې:
الف ا، آ، ب، پ، ت، ټ، ج، چ، ځ، څ، خ، د، ډ، ر، ړ، ز، ژ، ږ، س، ش، ښ، غ، ک، ګ، ل، م، ن، ڼ، و (اوږد واو)، و (لنډ واو)، و (بېواک واو)، ه، زورواله هې(ه يا ــه)، زورکی هې(ه يا ــه)، ې، ي، ی، ۍ، ئ ث، ح، ذ، ص، ض، ط، ظ، ع، ف، ق
دوديز: ا؛ غږېز(فونوميک): a؛ نوم: اې (اه، زور)؛ بېلګه: اره، اړ؛ غږېزليک ará, aṛ.
؛. ۳، ۱۰، ۲۲، ۳۱، ۳۸، ۴۹، ۶۳، ۶۷، ۱۰۱، ۲۵۹، ۲۶۳ او ۲۶۶ چوپړو کې شتون لري (او ۲۸ وارې نور په بېلا بېلو چوپړو کې راغلی دی).

ابېڅی: یوه توری، یوه حروف، نر لړ نوم دی یا مفرده نر ويکی دی. ا (اې)، ب (بې) ت (تې). ؛ ۷۳، ۷۴، ۷۵، ۸۱، ۲۷۳ او ۲۷۸ چوپړو کې راغلی دی.

ابېڅي: ډېر نوم د تورو دی نر وی ده، ټول توري، ټوله الفابا، الفابيټ له اې څخه تر يې پورې.
لکه:. زموږ د پښتو ژبې ٤٩ ابېڅې:
الف ا، آ، ب، پ، ت، ټ، ج، چ، ځ، څ، خ، د، ډ، ر، ړ، ز، ژ، ږ، س، ش، ښ، غ، ک، ګ، ل، م، ن، ڼ، و (اوږد واو)، و (لنډ واو)، و (بېواک واو)، ه، زورواله هې(ه يا ــه)، زورکی هې(ه يا ــه)، ې، ي، ی، ۍ، ئ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ث، ح، ذ، ص، ض، ط، ظ، ع، ف، ق). ؛ ۲۷۳

اخته: مشغول. ؛. ۱۲۵ او ۲۵۳

ارو: راګ دی: سا دې دې ګې دې ما نا دې په دې ګې ما پا نې سا. ؛.۲۶۰

اشنا: ملګری، دوست، انډيوال. ؛. ۹، ۲۲ او ۲۴۸ (ټول ټال۴۶ وارې نور)

انګړ: اکر، حالت او وضع (بد انګړ) ؛. ۲۶۰

اوب: اوبدل يا (بافت) . ؛. ۷۶

اوړدپېړی: اوږد پړاوی. ؛. ۶

اوړدمنګی: اوږد عمری. ؛. ۶

اېنجينېر: يوه فرانسوي وی ده. هغه څوک چې طبيعت په خبرو راولي، د طبيعت ژبه ده چې زي روح شيان په خبرو راولي،بردابنت، طاقت، ظرفيت، څرګند والي او ځانګړنې يې معلوموي. او په اصطلاح کې هغه متخصص ته وايي چې د يو شي په باره کې په زهن کې پلان جوړوي او بيا يې د خطونو په واسطې سره ترسيم او تياره وي. ؛. ۲، ۳، ۱۰ او ۲۸۷، ټول ۲۱ واري راغلی دی.

۲. آ

آر: اصل. ؛. ۶

آړوتی: شرطی. ؛. ۶

آند: فکر، نظر ، اند. ؛.۶

۳. بې (ب)

بوړ: راټول. ؛. ۲۶۰

بوړولي: راټول کړي، راټولولي. ؛. ۲۶۰

بوړم: راټولوم. ؛. ۲۱، ۳۰، ۳۷، ۴۷، ۷۶، ۲۵۳ او ۲۵۴

بوړوم: راټولوم. ؛. ۳۵، ۹۳ او ۱۰۵

بولن: معقول، بولنې (معقولې). ؛. ۲۶۰

بيديا: ټټنګ، بيابان، دښته، صحراء. ؛. ۲۶۹

بېلګه: نمونه، ورته بڼه، مثال. ؛. ۴، ۱۲، ۱۳، ... . او ۱۷۹ (۱۴ وارې نور په بېلابېلو چوپړو کې راغلی دی)

٤. پې (پ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

پار: ساعت، وار. ؛. ۲۶۱
پړ: چپه، نسکور، ژیرمخی، زیرمخی، ملامت. ؛. ۲۶۱
پښت: نسل . ؛. ۴۶
پښبله: قافیه ؛. ۷۰، ۷۳ او ۲۷۴
پلوه: اړخه. ؛. ۲۱، ۲۲۴ او ټول ټال ۱۹ داني نور شتون لري.
پوړ: منزل. ؛. ۴۵، ۷۸، ۹۴ او ۱۵۳
پیداینت: زوکړه. ؛. ۳۸ او ۲۷۰
پینې: کائینات. ؛. ۲۶۱
پیبله: اشلوک، شېر، شعر، (نظم). ؛. ۲۵ او ۳۱
پیېړن: پیبله، اشلوک، شېر، شعر، (نظم). ؛. ۲۵ او ۳۱

۵. تې (ت)

توکي: مواد. ؛. ۹، ۲۲، ... . (ټول ټال ۱۸ وارې نور)
تور: په پړتیا تورن، ملامتیا. ؛. ۲۶۱

۶. ټې (ټ)

ټپه: د وی یا ویکیي له پامه (په لغات کې) ټپه هغه دوې سرې پیبلې (پیېړن، اشلوک، شېر یا شعر) ته وایي چې د ټپ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی، هېښونکی، سندریز، خوږ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخیل ډک شېر دی چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ړ، ڼ، ئ او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پیداینت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکي بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

ټپې د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته. (دفتنګونه د ټپې توکي دي لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وی!، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای، وروره، یه الکه، یه پښتونه، یه کربانه، کنه او داسې نور... .)،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښېلې یا قافیې کلمې یا غونډلې نه لري. خو د دوېیمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره ټپه باید د ه (زموږ خپله ,,ه، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګنه ابېڅې ده. په واول یا غږن اواز پایته رسېدلې وي، ټپه د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي.

په نورو ژبو کې د دې ډول پېیله (البته په همدې وزن او اهنګ) ځرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د ټپې په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرټولو ټپو، باندې یوه رښت (دودی یا قانون) د تطبیق وړ دی، یانې داچې د هرې ټپې لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنګونو پرته، او دوېیمه ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.
د هرې ټپې، د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه؛ د دوېیمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي؛ ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري. ؛. ۷، ۲۶، ... . ۲۵۵ (ټول ټال ۹۵ واری نور)

ټپې: ټپه یې یوون نوم دی، یا مفرده وۍ یې ټپه ده او ټپه ډېرنوم ټپو (نارینه وۍ) او ټپې (ښځېنه وۍ) کېږي. ؛. ۷، ۸، ۱۰ ... . ۲۸۳ (ټول ټال ۱۷۵ وارې نور)

ټپه ایزې (ټپیزې): د وۍ یا ویکیي له پامه ټپه ایزه هغې درې سرې پېیلې ته وایي چې درو ټپو سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، ځرنګوالی او ځرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه وګړنۍ، پیاوړې، غښتلې، هېښونکې، سندریزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پېیله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ږ، ڼ، ۍ او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدایښت سره جوښت یې جوت کړې دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادبي بيرغي کولو (فلګياريزم، د بل چا افکار او ليکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

د کوشنی ټپه ايزې د مسرو شمېر يې ۳، د څپو شمېر يې ۳۱ له دفتنګونو او پارنوييکيو پرته دی. (دفتنګونه , اليده ، اضافه، سرباري او اوسترباری، غونډلې يا کلمې دې چې سندره , اهنګ؛ ترنګتوک؛، يې لا خوږوي، په بله مانا ديفتنګونه , غبرګغږونه يا واکه مرکب ، هغه اوازو ته وايي چې د خپلواک او نيمواک په ملګرتيا منځ ته رازې او لکه يوستووی اواز يوه وار پټليز له خولې راوزې د يوه غبرګغږ لومړی ټوک يوه خپلواک او دوېيم ټوک يې يوه نيم واک اواز وي، کله زورکی واله يې يا نرمه ,,ی،، او زرکی واله يې يا درنه يې ,,ئ ،، او داسې نور. ديفتنګونه ,غبرګغږونه، ناټروييکي، ټروييکي، ستربل، اوستربل، پارنوييکي، بلنوييکي، اندېښنې، هيېجاني چغې، لکه: الله وئ!، وئ، او، نو وئ!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شيرينه، ګرانه، يا الله، يه، وا!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وئ!!، وا وئ، وای وای،. نو، الله، او، ګرانه!، يه کربانه!، يه پښتيانا!، يه ځلميه!، هه بچيه!، فردوس خانه!، لغمانيه!، يه که ځاره!، ای الکه! وروره!، بخته ميره!، وئ اه!، دغه راز هو، نه، ښه، څنګه، ولې...)، نومړي ټول د ټپه ايزې (ټپيزې) توکي دي، چې لکه هرې مسرې پيل کې، کله منځ او ډېرای وخت په پای کې ويل کېږي او د څپو په شمېر کې ډېر والی راولي.

د پښېلې کلمې يا غونډلې لرې لري. خو ډېری وخت د لومړۍ، دوېيمې او درېيمې مسرې په پای کې ترنګتوکه غونډله لري، چې دوی ټول ترنګتوک بشپړوي. هره لنډئ ايزه بايد د ه (زموږ خپله ,, ه، هـ يا هي ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنی ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، يا عينکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وايو) چې د پښتو ژبې ،نهويشتم، ګڼه ابېڅې ده. په واول يا غږن اواز پايته رسېدلې وي، ټپه ايزه د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غږيز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي.

او درېيمه مسره يې ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته. د هرې ټپه ايزې، د لومړئ او دوېيمې مسرې څلورمه او اتهمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

څپه او د درېمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، باندې زورنه وي او ډېری وخت په کې کومه څپه باندې زورنه نه احساسېږي. له سيمه ييزو غږو سره هم څپه په خپل څه رنګوالي نه پاتې کېږي او په ځنې سيمه کې بېلوالی لري. په بله وينا لنډۍ ايزې مېچې د څپيزه او خجيزه ټولوالې سره سره پر يوه نازورنه څپه يا يوې خوږ غږې يا ترنمي څپه پای ته رسي. مانا دا چې د دغې وروستۍ نهمې، اتلسمې، او يوه دېرشتمې څپې خوږ غږي د ټپه ايزې مېچې د څپيزه او خجيزه ټولوالي ترڅنګه د ټپيزې يوه بل رغنده توک ګڼل کېږي او نه شتون يې رغښت له پوښتنې سره مخامخوي؛ د پېيلي په توګه يې يوه څپه کمېږي او له موسقي پلوه خوږ غږ له لاسه ورکوي. دغه پايني ټوکونه په يوه پير کې له دغو درېواړو څپو څخه هره يوه د ور مخکې نهمې، اتلسمې، او يوه دېرشتمې زورنې څپې له يوه څه اغېز سره ټپه ايزې ته يوه خوږ غږي وربښي او پر همدې لاسوند له هرو درو څخه وريته هره يوه څپه هم ايوفوني (euphony) بلل کېږي چې پښتو انډول يې ترنګتوک يا ترنمي توک کېدای شي. غوره سټه د ترنګتوک په پاينۍ مسره کې دی چې نوموړې مسره د ايزې رغښت پنځ کوي، د ايزې غوره توک او منځې راځي.

په ټوله کې غوره ايزې هغه دې چې د لنډۍ، ټپې، ټېکۍ او مصرۍ، له هرې يوې مسرې سره ورته لړونه، پښيلې، ځانګړې ځانګړنې، بېلونکي نخښې، سرباري اهنګينه پاينۍ څپې ولري، د ډيفتنګونه او پارنويکي سره، خو له نيمکۍ، انګۍ، لنډکۍ، بګټۍ، کېسۍ (شبې)، پاړکۍ، کاکړۍ، نارې، بدلې، لوبې، سندرې، چاربيتۍ، سپينۍ (ازادې پيېلې)، کېسه ګۍ، د اتڼ غبرګۍ، درې څپېزۍ، څلور څپېزۍ، پينځه څپېزۍ، شپږ څپېزۍ، اووه څپېزۍ، اته څپېزۍ، نهه څپېزۍ، لس څپېزۍ، هايکويۍ، مونډۍ (سر پرېکړۍ)، انځورګۍ، کېنتوزۍ (سانتۍ)، نامانېزۍ، زخۍ، بې تولۍ، تولونجۍ، نا پښېليزۍ، ناپيېلۍ او سلسلۍ، دې ټولو پيېلو سره د سکالو (موضوع، مسلې، دننه نۍ برخې، Dialogue) له ستې بېلوالی ولري، د دې له پاره چې دا ټول په ډېری بڼه له درې مسرو څخه رغښت

(c) ketabton.com: The Digital Library

موندلی دی او زوکړه شوي، ان له ساده درې غونډله ايزه وينا او يادونې سره. نوموړو ټولو ته پام وي، پرې برلاسې وي، رڼ ببلوالی يا ګړندی فرق يې وکولی شي، ورته ګڼلي وي او د ټولو زهنې پرتلنه په رپ سوب کې ټول پښتون پښت کولی وشي.

د دې له پاره زما ځېړنه دا سپيني ته را اوباسې چې زه خپل د ژبې يوه څو سره ټپيله د څو سره ټپه ايزې نوم باندې نوموم، چې دې پښتو درې سرې ټپيله له درو سره ټپ يا درو سره زخم يا درې زخمه يا درې ټپه، درو سره ټپه ايزې، څلور سره ټپ له څلور سره ټپه ايزې سره، پېنځه سره ټپ له پېنځه سره ټپه ايزې سره، شپږ سره ټپ له شپږ سره ټپه ايزې سره، اووه سره ټپ له اووه سره ټپه ايزې سره، اته سره ټپ له اته سره ټپه ايزې سره، نهه سره ټپ له نهه سره ټپه ايزې سره او لس سره ټپ له لس سره ټپه ايزې سره... . ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې لري. ؛. ۲٦۲، ٦٦٦ ټول ټال ۱۴ نور.

ټول: واړه، درست . ؛. ۱۷

ټېټه: سويي لوړې، کوزې، لاندې. ؛. ۲٦٥

ټيکۍ: د وی له پامه ټيکۍ هغه دوې سرې ټپيلې ته وايي چې د ټيک سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.

او په اصطلاح کې هغه ولسي، پياوړی، غښتلی، هېښونکی، سندريز، خوږ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخيل ډکه ټپيله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نيکونو او نياګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ږ، ڼ، ۍ او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پيدايښت سره جوښت يې جوت کړي دي. پښت يې هم کولی شي چې لرليد (راتلونکې بڼې) يې پرته له ادبي بيرغي کولو (فلګياريزم، د بل چا افکار او ليکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

ټيکۍ د مسرو شمېر يې ۲، د څپو شمېر يې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوييکيو پرته. (دفتنګونه د ټيکۍ توکي دي لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شيرينه، ګرانه، يا

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله ویٔ!، ای!، وه الله ویٔ!!، وا ویٔ، وای وای، وروره!، یه پښتونه!، یه کربانه، کنه ... .،)، د پښبلې (قافیې) کلمې یا غونډلې نه لري. خو د دوېیمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره ټیکۍ باید د ه (زموږ خپله ,,ه،، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,,ه،، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېڅې ده. په واول یا غږن اواز پایته رسېدلې وي. ټیکۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول پېیله (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د ټیکۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.

پرتولو ټیکۍیو، باندې یوه ربښت د تطبیق وړ دی، یانې داچې د هرې ټیکۍ لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنګونو پرته، او دوېیمه ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته. د هرې ټیکۍ د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه او د دوېیمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي. ډېرې وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي. له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري. ؛. ۳۸ چوپړی او ۲۳۲ وارې نور راغلی دی

ټیکۍیو: ټیکۍ یې یکړه ویٔ (یوون ویکی یا مفرد لغات) دی یا د ټیکۍ ډېر نوم دی. ؛. ۲، ۶، ۲۶۶... . (۷۳ وارې نور راغلی دی)

ټیکۍ ایزې (ټیکیزې): د ویٔ یا ویکیي له پامه ټیکۍ ایزه هغې درې سرې پېیلې ته وایي چې د څو سره ټیک سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه وګړنۍ، پیاوړې، غښتلې، هېښونکې، سندریزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پېیله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ږ، ڼ، ۍ او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له

(c) ketabton.com: The Digital Library

زوکړې له پيدايښت سره جوښت يې جوت کړي دي. پښت يې هم کولی شي چې لرليد (راتلونکې بڼې) يې پرته له ادبي بيرغي کولو (فلګياريزم، د بل چا افکار او ليکنې په خپل نوم تېروول، Plagiarism) کښلی شي.

د کوشنۍ ټيکۍ ايزې د مسرو شمېر يې ٣، د څپو شمېر يې ٣١ له دفتنګونو او پارنوييکيو پرته دی. (دفتنګونه , اليده ، اضافه، سرباري او اوستربارۍ، غونډلي يا کلمې دې چې سندره , اهنګ؛ ترنګتوک؛، يې لا خوړوي، په بله مانا ديفتنګونه , غبرګغږونه يا واکه مرکب ، هغه اوازو ته وايي چې د خپلواک او نيمواک په ملګرتيا منځ ته رازې او لکه يوستووی اواز يوه وار پټليز له خولې راوزې د يوه غبرګغږ لومړی ټوک يوه خپلواک او دوهيم ټوک يې يوه نيم واک اواز وي، کله زورکۍ واله يې يا نرمه ,,ی،، او زرکۍ واله يې يا درنه يې ,,ۍ ،، او داسې نور. ديفتنګونه ,غبرګغږونه، ناتړوييکي، تړوييکي، ستربل، اوستربل، پارنوييکي، بلنوييکي، اندېښنې، هيېجاني چغې، لکه: الله ویۍ!، وۍ، او، نو وۍ!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شيرينه، ګرانه، يا الله، يه، وا!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وۍ!!، وا وۍ، وای وای. نو، الله، او، ګرانه!، يه کربانه!، يه پښتيانا!، يه ځلميه!، هه بچيه!، فردوس خانه!، لغمانيه!، يه که ځاره!، ای الکه! وروره!، بخته ميره! دغه راز هو، نه، ښه، څنګه، ولې...)، نومړي ټول د ټپه ايزې (ټپيزې) توکي دي، چې لکه هرې مسرې پيل کې، کله منځ او ډېرای وخت په پای کې ويل کېږي او د څپو په شمېر کې ډېر والی راولي.

د پښېلې کلمې يا غونډلي لړې لري. خو ډېری وخت د لومړۍ، دوهيمې درېيمې، څلورمې او پېنځمې مسرې په پای کې ترنګتوکه غونډله لري، چې دوی ټول ترنګتوک بشپړوي. هره ټيکۍ ايزه بايد د ه (زموږ خپله ,, ه، هـ يا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، يا عينکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وايو) چې د پښتو ژبې ،نهويشتم, ګڼه ابېڅې ده. په واول يا غږن اواز پايته رسېدلې وي، لنډۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ايزه د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غږيز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي.
او د لومړۍ ټيکۍ ايزې څلورمه او د دوېيمې ټيکۍ ايزې پينځمه مسره يې ١٣ څپې وي له دفتنګونو پرته.

د هرې ټيکۍ ايزې، د لومړۍ او دوېيمې (د پورتنۍ څلور سرې مسرې درېيمه، او د پينځه سرې مسرې څلورمه) مسرې څلورمه او اتهمه څپه او د درېمې مسرې (پاينۍ مسرې،) څلورمه، اتهمه او دولسمه څپه، باندې زورنه وي او ډېرې وخت په کې کومه څپه باندې زورنه نه احساسېږي. له سيمه ييزو غږو سره هم څپه په خپل څه رنګوالي نه پاتې کېږي او په ځنې سيمه کې بېلوالي لري. په بله وينا ټيکۍ ايزې مېچې د څپيزه او خجيزه ټولوالي سره سره پر يوه نازورنه څپه يا يوې خوږ غږې يا ترنمي څپه پای ته رسي. مانا دا چې د دغې وروستۍ نهمې، اتلسمې، اووه ويشتمې او څلوېښتمه (د پينځه سره ټيکۍ ايزې يې نهمې، اتلسمې، اووه ويشتمې، شپږدېشتمې او نهه څلوېښتمې) څپې خوږغږې د ټيکۍ ايزې مېچې د څپيزه او خجيزه ټولوالي ترځنګه د ټيکيزې يوه بل رغنده توک ګڼل کېږي او نه شتون يې رغښت له پوښتنې سره مخامخوي؛ د پېيلې په توګه يې يوه څپه کمېږي او له موسقي پلوه خوږ غږ له لاسه ورکوي. دغه پايني توکونه په يوه پير کې له دغو درېواړو څپو څخه هره يوه د ور مخکې وروستۍ نهمې، اتلسمې، اووه ويشتمې او څلوېښتمه
(د پينځه سره ټيکۍ ايزې يې نهمې، اتلسمې، اووه ويشتمې، شپږدېشتمې او نهه څلوېښتمې) زورنې څپې له يوه څه اغېز سره ټيکۍ ايزې ته يوه خوږغږې وربښي او پر همدې لاسوند له هرو درو څخه وريته هره يوه څپه هم ايوفوني (euphony) بلل کېږي چې پښتو انډول يې ترنګتوک يا ترنمي توک کېدای شي. غوره ستړه د ترنګتوک په پاينۍ مسره کې دی چې نوموړې مسره د ايزې رغښت پنځ کوي، د ايزې غوره توک او منځې راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲٦۹ چوپړی

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انګړ
ځېرنـــــــچوپړي (ریســــــــــرچ پاڼې)

په ټوله کې غوره ایزې هغه دې چې د لنډی، ټپې، ټېکی او مصری، له هرې یوې مسرې سره ورته لړونه، پښیلې، ځانګړې ځانګړنې، بېلونکي نخښې، سرباري اهنګینه پاینی ځپې ولري، د دیفتنګونه او پارنویکي سره، خو له نیمکی، انګی، لنډکی، بګټی، کېسی (شبې)، پاړکی، کاکړی، نارې، بدلې، لوبې، سندرې، چاربیتی، سپینی (ازادې پېیلې)، کېسه ګی، د اتڼ غبرګی، درې ځپېزی، څلور ځپېزی، پېنځه ځپېزی، شپږ ځپېزی، اووه ځپېزی، اته ځپېزی، نهه ځپېزی، لس ځپېزی، هایکویی، مونډی (سر پرېکړی)، انځورګی، کېنتوزی (سانتی)، نامانېزی، زخی، بې تولی، تولونجی، نا پښېلیزی، ناپېیلی او سلسلی، دې ټولو پېیلو سره د سکالو (موضوع، مسلې، دننه نی برخې، Dialogue) له ستې بېلوالی ولري، د دې له پاره چې دا ټول په ډېری بڼه له درې مسرو څخه رغښت موندلی دی او زوکړه شوي، ان له ساده درې غونډله ایزه وینا او یادونې سره.
نوموړو ټولو ته پام وي، پرې برلاسې وي، رټ بېلوالی یا ګرندی فرق یې وکولی شي، ورته ګڼلي وي او د ټولو زهنې پرتلنه په رپ سوب کې ټول پښتون پښت کولی وشي.

د ټیکی ایزې د ځپې شمېر بېلګه داسې ده چې درې سره لري ۳۱ ځپېزې وي، څلور سره ټیکی ایزې ۴۰ ځپېزې وي، پېنځه سره ټیکی ایزې ۴۹ ځپېزې وي، شپږ سره ټیکی ایزې ۵۸ ځپېزې وي، اووه سرې ټیکی ایزې ۶۷ ځپېزې، اته سره ټیکی ایزې ۷۶ ځپېزې وي، او نهه سرې ټیکی ایزې یې ۸۵ ځپېزې وي او لس سره ټیکی ایزې ۹۴ ځپېزې وي. چې تر ټولو غوره یې څلور سره ټیکی ایزې ۴۰ ځپېزې رانښلولې لړی لري او څلور دانې وویل شي. خوند رنګ، د نوي وخت او هندارو په ښکاروندو په ستېه ولاړ راځي، ډېرې ښې یې اته سره ټیکی ایزې ۷۶ ځپېزې وي چې دوې دانې وویل شي، ښې به بیا درې سرې ټیکی ایزې دې اته دانې یا دولس وویل شي، لږې ښې بیا پېنځه سره ټیکی ایزې یا پېنځیزونې ټیکی ایزې دې چې پېنځه دانې وویل شي ښې راځي، دا بیا له څلورو دانو شپږ سره ټیکی ایزو سره خوا په خوا ځای نیسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې له پاره زما ځېړنه دا سپينې ته را اوباسي چې زه خپل د ژبې يوه ځو سره پېيله د څو سره ټيکی ايزې نوم باندې نوموم، چې دې پښتو څلور او پېنځه سره پېيله له څلور سره او پېنځه سره ايز ټيک، پېنځه سره رټ رمټ ايز يا پېنځه سره سم برابر ايز او ايزې سره تشبع کوم، چې ورته ټيکی ايزه وايي، په دغه ډول ځېړې لري، درې سره ټيکی ايزې، څلور سره ټيکی ايزې، پېنځه سره ټيکی ايزې، شپږ سره ټيکی ايزې، اووه سره ټيکی ايزې، اته سره ټيکی ايزې، نهه سره ټيکی ايزې او لس سره ټيکی ايزې... . په بڼه مندل کېږي. د ټولو پام د ناوې ناويتوب درناوې ته چې په همغه شپبو او چارپېريال کې ويل کېږي نوموم يې. ټولې ځنګېړنې يې د بناډی د دې شپبو سره ورته وي. هر څه د ناوې برابر وي سم برابر، يوازې د ناوې ستاينه په کې کوي همدغه چارپېريال سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې لري. ؛. ۲۶۷ او ۲۶۹

۷. چې (ج)

جانان: زما ريضائي نوم دی، زما ريضايي مور را باندې جانان نوم ايښی و، په دغه نوم به يې نومولم ، ۲:) لالی، معشوق، حبيب، محبوب. ؛. ۹، ۲۵۷ او ۵۴ وارې نور.

جرګه: د پښتنو دود مجلس چې هلته فيصله کېږي. ؛. ۱۰۳، ۱۵۲ او ۲۸۳

جغات: کوشش، ربړ، زيار، زحمت . ؛. ۱۲ او ۲۷۸

جګړې: جمع وی ده جنګونه، مفرده وييکي يې جګړه. ؛.۱۵، ۱۶، ۲۵، ۴۴ او ۱۲۱

جنبان: لړزنده، لړزيدونکی. ؛. ۲۷۰

۸. چې (چ)

چوپړي: چوپړی يا مخ، پاڼه ، ورقه، صفحه يې يکړ وی ده، لکه د کتاب او داسې نورو چوپړی. ؛. ۲، ۹، ... . ۲۸۸ او ۳۸ وارې نور ټول ټال کښل شوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹. ځې (ځ)

ځاځ: غصه، قهر. ؛. ۲۴۹

ځانګړې: خاصه . ؛. ۵، ۷، ۲۸۲ او ۳۸ وارې نور.

ځانمني: کرجنی، مغرور . ؛. ۲۷۱

ځغ: غویانو په اوږو یې ږدې، سپاره تړ، موټې، پال، تیر، رسی، ځوندې او غویه کنټرول وې ؛. ۲۷۱

۱۰. څې (څ)

څارل: تعقیبول . ؛. ۱۱

څپیزو: څپه ییزو. ؛. ۲۷۱

څڅبېکی: ګړندی، چټک، تیز، ژر،رټ، بیړه. جمع وی یې څڅبېکي ؛. ۲۷۱

څلبر: د بېدیا تالاو، د صحرا تالاب، د مېرې ډنډ، د سارا حوض، د صحرا ډند، د ټټنګ حوض، د ښتې ډنډ، په دشته کی ډنډ په ټیټنګ کې ډنډ په بیدیا کې تالاو، جوور، تربلی، اود . ؛. ۷۶، ۹۵، ۹۶، ۱۰۳، ۲۵۵، ۲۵۶ او ۲۸۸

څورلېځ: څورلېځی، چورلېځ، لټ، محور. ؛. ۲۷۱

۱۱. خې (خ)

خولګی: وړه خوله، کوچنی خوله، مچو، مچې، مچکه، چپو، خولګوټی. ؛. ۱۰۱، ۱۰۸، ۱۰۹... . او نور ۱۷ ټول ټال راغلی

۱۲. دې (د)

دا په دا: په دې سبب، په دې وجه، په دې خاطر. ؛. ۲۷۱

دانې: ګڼه. ؛. ۲، ۴، ۹ او ۲۸۱ (ټول ټال ۹۰ واري نور.)

دد: ځناور، ځیرونکی ځاروی، ځیرونکی ژوی، وحشي حیوان. ؛. ۷۶

ددو: د دد جمع ده، ځناورو، ځیرونکي ځاروي، ځیرونکي ژوي، وحشي حیوانات . ؛. ۹۵، ۹۶، ۲۵۵، ۲۵۶ او ۲۸۸

درناوې: د درناوی یې مفرده وی ده، احترام، قدر کول، ځیګی، ځیکتوب. ؛. ۲۷۰.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دود: دستور، د ژوند تګلاره، رواج . ؛.۴۴، ۴۹ او ۴۹ وارې په نور په نورو چوپړو کې شتون لري.
دوې ګرایه: دوې هومره، دوې چنده. ؛. ۲۷۱

۱۳. ډې (ډ)

ډاډ: مطمعین، باوري . ؛.۱۹۱، ۱۹۲

۱٤. رې (ر)

رپ: ثانیې ۱۰۰ برخه. ؛. ۲۶۴، ۲۶۵، ۲۷۷ او ۲۸۱
رټ: تیز، ګړندی، څڅبېکی . زړور، په زړه ببر، تکړه سر تېره: بې باکه: څرګنکد، بر جسته، وتلی ؛. ۵۱، ۲۶۵، ۲۶۹، ۲۷۰، ۲۷۱ او ۲۸۱
رټې: تیزپیغله، ګړندۍ پېغله، څڅبېکې پیغله. ؛. ۲۷۲
رغاوه: صنعت. ؛. ۲۷۲

۱۵. ړې (ړ)

۱٦. زې (ز)

زده کړه: تحصیل. ؛. ۱۲، ۲۶، ۸۱، ۱۵۷ او ۲۴۲
زرغون: شین ، سمسور، زراع، شنه. ؛. ۱۷۶
زوکړه: پیدایینت ؛. ۲۶، ۲۷، ۳۶، ۴۶، ۱۰۵، ۱۶۱، ۱۶۴، ۲۶۹، ۲۷۵، ۲۷۷ او ۲۸۱

۱۷. ژې (ژ)

ژبپانګه: وییپانګه، وییزېرمه، ویکبلري، ډیکشنري، (ذخیره زبان) . ؛. ۲۷۲
ژاپن: جاپان . ؛. ۲۷۲
ژمنه: وعده. ؛. ۱۹۲
ژۍ: غاړه، کناره، جۍ، پیڅه، څنډه، ۲) ژۍ: د اوبو مشک، ۳) ژې: د پښتو الفاباء لیکل شوی او کاپي شوی ۲۰ حروف، ۲۰ حوف . ؛. ۴۲

۱۸. ږې (ږ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ږغرل: د زړه په غوږو او ریدل، د زړه له کومې اوریدنه . ؛. ۲۷۲

۱۹. سې (س)

ستو: کوشنئ قطره. ؛. ۲۷۳
ساز: برابر، ورته، مساوي، هم شکله، یوه بڼه. ؛. ۹۰، ۱۵۳، ۱۷۷ او ۱۸۹
سکالو: موضع، مضمون، مطلب، مسله. ؛. ۶، ۷، ۱۰، ۱۳، ۲۲، ۳۱، ۳۸، ۴۹، ۲۶۴، ۲۶۹، ۲۷۷، ۲۸۰ او ۱۸۶
سول: عقل. ؛. ۵۹

۲۰. شې (ش)

شتئ: تیر، سوفار، خدنګ. ؛. ۲۷۳

۲۱. ښې (ښ)

ښکالو: د پخښو غړ. ؛. ۲۷۳
ښکالوه: سرخج، بحث، مباحثې. ؛. ۲۷۳

۲۲. غې (غ)

غړیالي: ړوب، عضلاتي، تنومند. ؛. ۲۷۳
غورځاوڼ: د یوې ډلې غړی. ؛. ۲۷۳
غونډې: ورته؛. ۱۵، ۴۵، ۴۹، ۵۲، ۵۹، ۶۰، ۷۷، ۹۵، ۱۵۳ او ۲۴۲

۲۳. کې (ک)

کټ مټ: یوه شان، ورته، هم شکل. ؛. ۱۱، ۱۸۴(ټول ټال ۱۸ وارې نور)
کړئ: حلقه، دایره . ؛. ۳۵، ۷۲
کلام: ویناوې، خبرې . ؛. ۱۶۶
کلام: خبره، وینا. ؛. ۲۴۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

کم اصل: بې نسبه، سوی اصیل، ډم، ناین، جولا، نداف، قوال، بازینګر، نڅی. ؛. ۱۳۵، ۱۶۳ او ۱۷۹

کوکۍ: ډولیوزې، شا وزرې، (پکه بي بي، شاه پرک) ۲. مشره خور ؛. ۲۷۳

۲٤. ګې (ګ)

ګر: ظلم، ستم. ؛. ۱۷۲

ګس: کین، چپ. ؛. ۳۷

ګوتپېر: ګوتلید، زاویه دید. ؛. ۲۷۴

۲۵. لې (ل)

لالا: ستر ورور، ستر اوښی، ستر کاکا، مشری ورور، خور. مشر. ؛. ۷۶ او ۱۰۱

لالیه: پر مېرمنې چې خپل خاوند ډېر ګران وې نو په لالیه یې رابولي. شرین، خور، شات. ؛. ۱۱۱، ۱۶۲، ۱۸۵ او ۲۷۴

لرلید: دوربین . ؛. ۲۸۲

لرلید: ورستی ګنه، راتلونکي بڼه . ؛. ۲۲، ۳۱ ،۳۸، ۴۹، ۲۶۱، ۲۶۵، ۲۶۶ ۲۷۵ او ۲۷۸

لرې ویشتونکی: لېندوک، سنیپر، لرېویشتونکی ټوپک، لېندوک باندې تارول (یوه ډول مرغه) په غلچکي ډول وېشتل، خپل ښکار په پټ او لرې ځایه وېشتل، له لرې او پټ ځایه وېشتل، یوړ یو وېشتل. ؛. ۲۷۴

لړ: لړ (ردیف) داسې تعریف کوو چې هغه غونډلې، وییکي (ویوکي یا وی) او ابېڅې چې په ټول او تله برابر یا مقفي شعر په پای کې د ټولو قافیه والو مسرو په یوه بڼه او یوه مانا تکرار راځي ورته ردیف وایو.
تر ټولو ډېرې پېیلې (پیرانو، شېرونو، شعرونه یا اشلوک) د پښتو ژبې د ، ه ، ابېڅې باندې پښبله (قافیبه) او لړ (ردیف) شوي دي. که د ، ه ، ابېڅې د هرې وییکي له بېل بېل ابېڅې و منو نو د ، ه ، ابېڅی په کې لړ (ردیف) راځي. لکه وینه، دینه، شینه، ځینه، بینه په د غو وییي پښبلې کې د ، ه ، ابېڅې لړ ده. یا قافیي دې چې د ه ردیف لري. ۷۳، ۲۷۴ ... . (ټول ټال ۴۰ وارې په بېلابېلو چوپړو کې راغلې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړی: پروسه . ؛. ۴۴، ۱۴۱، ۱۸۶، ۲۱۲، ۱۶۹ او ۲۸۱

لغمانی: هغه کس چې په لغمان سیمه کې زوکړه شوی وي، هغه تن چې په لغمان سیمه کې پیدا شوی وي، د نوموړې سیمې ژوند کړ. ؛. ۵۱، ۸۳، ۸۴، ۲۶۳، ۲۶۴، ۲۷۸

لمپاکا: د لغمان ولایت پخوانی نوم دی. ؛. ۸۳

لنډون: مخففات، چې د اصلي کلمو پر ځای یې د سر، پیل ابېڅی یا د پیل پېژند ابېڅي راځي. لکه: ت. و (تخنیکي وی)، ا. غ ,, و. غ ،، (اقتصادي غونډله یا وتېزه غونډله)، ابنج (انجینیر)، س (ساینسي)، ک (کیمیا)، ر (ریاضي)، ح (حساب)، ا.ا.ج (افغانستان اسلامي جمهوریت).. . ؛. ۱۵۰ او ۲۸۴

لنډی: په لغات کې لنډی هغه دوې سرې شعر ته وایي چې د لټکې سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی، هښنونکی، سندریز، خوږ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخیل ډک شعر دی چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ړ، ڼ، ی او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پیدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

لنډی د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته. (دفتنګونه د لنډی توکي دي لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وی!، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای، ګرانه، وروره، یه کربانه! کنه او داسې نور) د قافیې کلمې یا غونډلې نه لري.
خو د دوېیمي مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړ وي. هره لنډی باید د ه (زموږ خپله ,,ه،، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنی ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه،، وایو) چې د پښتو ژبې

(c) ketabton.com: The Digital Library

،نهویشتم, ګڼه ابېڅې ده. په واول یا غږن اواز پای ته رسېدلې وي، لنډۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول شعر (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د لنډۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.

پرټولو لنډۍیو، باندې یوه ربنت (قانون) د تطبیق وړ دی، یانې دا چې د هرې لنډۍ لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنګونو پرته او دوېیمه ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.

د هرې لنډۍ، د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه او د دوېیمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي او ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري. ؛. ۲۳ او ۲۷۶. (ټول ټال ۱۱۲۲ وارې په دې کښلې کې راغلی دی.)

لنډۍیو لنډۍ یې یوون (یکړ یا مفرده) وۍ ده، د لنډۍ ډېرنو یا جمع وۍ یا لغات لنډۍیو کېږي. ؛. ۲۳ او ۲۷۶. (ټول ټال ۴۲۷ وارې په دې کښلې کې راغلی دی.)

لنډۍ ایزې: د وۍ یا ویکیي له پامه لنډۍ ایزه هغې درې سرې پېیلې ته وایي چې د لټکې سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.

او په اصطلاح کې هغه وګړنۍ، پیاوړې، غښتلې، هېښونکې، سندریزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پېیله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ږ، ڼ، ۍ او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدایښت سره جوښت یې جوت کړې دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (پلجیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

د کوشنۍ لنډۍ ایزې د مسرو شمېر یې ۳، د څپو شمېر یې ۳۱ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته دی. (دفتنګونه , الیده ، اضافه، سرباري او اوسترباری، غونډلې یا کلمې دې چې سندره , اهنګ؛ ترنګتوک؛، یې لا خوږ وي، په بله مانا دیفتنګونه , غبرګغږونه یا واکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرکب، هغه اوازو ته وايي چې د خپلواک او نيمواک په ملګرتيا منځ ته رازې او لکه يوستووی اواز يوه وار پټليز له خولې راوزې د يوه غبرګغږ لومړی ټوک يوه خپلواک او دوېيم ټوک يې يوه نيم واک اواز وي، کله زورکۍ واله يې يا نرمه ,,ی،، او زرکۍ واله يې يا درنه يې ,,ۍ ،، او داسې نور. ديفتنګونه ,غبرګغږونه، ناټرويیکي، ټروييکي، ستربل، اوستربل، پارنوييکي، بلنوييکي، انديښنې، هيېجاني چغې، لکه: الله ویۍ!، ویۍ، او، نو ویۍ!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شيرينه، ګرانه، يا الله، يه، وا!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله ویۍ!!، وا ویۍ، وای وای،. نو، الله، او، ګرانه!، يه کربانه!، يه پښتيانا!، يه ځلميه!، هه بچيه!، يه کربانه!، ای الکه! وروره!، بخته ميره! دغه راز هو، نه، ښه، څنګه، ولې...)، نومړي ټول د لنډۍ ايزې توکي دي، چې کله د هرې مسرې پيل کې، کله منځ او ډيری وخت په پای کې ويل کيږي او د څپو په شمېر کې ډېروالی راولي.

د پښېلي کلمي يا غونډلي لړې لري. خوډېری وخت د لومړۍ، دوېيمې او درېيمې مسرې په پای کې ترنګټوکه غونډله لري، چې دوی ټول ترنګټوک بشپړ وي. هره لنډۍ ايزه بايد د ه (زمور خپله ,, ه، هـ يا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، يا عينکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وايو) چې د پښتو ژبې ،نهويشتم, ګڼه ابېڅې ده. په واول يا غږن اواز پايته رسېدلي وي، لنډۍ ايزه د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غږيز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. او درېيمه مسره يې ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.

د هرې لنډۍ ايزې، د لومړۍ او دوېيمې مسرې څلورمه او اتهمه څپه او د درېمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، باندې زورنه وي او ډېری وخت په کې کومه څپه باندې زورنه نه احساسېږي.

له سيمه ييزو غږو سره هم څپه په خپل څه رنګوالي نه پاتې کيږي او په ځنې سيمه کې بېلوالی لري. په بله وينا لنډۍ ايزې مېچې د څپيزه او خجيزه ټولوالي سره سره پر يوه نازورنه څپه يا يوې خوږ غږې يا ترنمي څپه پای ته رسي. مانا دا چې د دغې وروستۍ نهمې، اتلسمې، او يوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دېرشتمې څپې خوږ.غږي د لنډۍ ایزې مېچې د څپیزه او خجیزه ټولوالي ترځنګه د لنډۍ ایزې یوه بل رغنده توک ګڼل کېږي او نه شتون یې رغښت له پوښتنې سره مخامخوي؛ د پېیلې په توګه یې یوه څپه کمېږي او له موسقي پلوه خوږ. غږ له لاسه ورکوي. دغه پاینې ټوکون په یوه پیر کې له دغو درېواړو څپو څخه هره یوه د ور مخکې نهمې، اتلسمې، او یوه دېرشتمې زورنې څپې له یوه څه اغېز سره لنډۍ ایزې ته یوه خوږ.غږي وربښي او پر همدې لاسوند له هرو درو څخه وریته هره یوه څپه هم ایوفوني (euphony) بلل کېږي چې پښتو انډول یې ترنګتوک یا ترنمي توک کېدای شي. غوره ستېه د ترنګتوک په پاینۍ مسره کې دی چې نوموړې مسره د ایزې رغښت پنځ کوي، د ایزې غوره توک او منځې راځي.

په ټوله کې غوره ایزې هغه دې چې د لنډۍ، ټپې، ټېکۍ او مصرۍ، له هرې یوې مسرې سره ورته لړونه، پښیلې، ځانګړې ځانګړنې، بېلونکې نخښې، سرباري اهنګینه پاینۍ څپې ولري، د دیفتنګونه او پارنویکې سره، خو له نیمکۍ، انګۍ، لنډکۍ، بګتۍ، کېسۍ (شبې)، پاړکۍ، کاکړۍ، نارې، بدلې، لوبې، سندرې، چاربیتۍ، سپینۍ (ازادې پېیلې)، کېسه ګۍ، د اتڼ غبرګۍ، درې څپېزۍ، څلور څپېزۍ، پېنځه څپېزۍ، شپږ څپېزۍ، اووه څپېزۍ، اته څپېزۍ، نهه څپېزۍ، لس څپېزۍ، هایکویۍ، مونډۍ (سر پرېکړۍ)، انځورګۍ، کېنتوزۍ (سانتۍ)، نامانېزۍ، زخۍ، بې تولۍ، تولونجۍ، نا پښېلیزۍ، ناپېیلۍ او سلسلۍ، دې ټولو پېیلو سره د سکالو (موضوع، مسلې، دننه نۍ برخې، Dialogue) له ستې بېلوالی ولري، د دې له پاره چې دا ټول په ډېرای بڼه له درې مسرو څخه رغښت موندلی دی او زوکړه شوي، ان له ساده درې غونډله ایزه وینا او یادونې سره. نوموړو ټولو ته پام وي، پرې برلاسې وي، رټ بېلوالی یا ګړندی فرق یې وکولی شي، ورته ګڼلې وي او د ټولو زهنې پرتلنه په رپ سوب کې ټول پښتون پښت کولی وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې له پاره زما ځېړنه دا سپيني ته را اوباسي چې زه خپل د ژبې يوه ځو سره پېيله د ځو سره لنډۍ ايزې نوم باندې نوموم، چې دې پښتو درې سرۍ پېيله له درې سرې لټکې يا درې سرې لنډۍ ايزې، څلور سره لټکې له څلور سره لنډۍ ايزې سره، پېنځه سرې لټکې له پېنځه سرې لنډۍ ايزې سره، شپږ سره لټکې له شپږ سره لنډۍ ايزې سره، اووه سرې لټکې له اووه سرې لنډۍ ايزې سره، اته سرې لټکې له اته سرې لنډۍ ايزې سره، نهه سرې لټکې له نهه سرې لنډۍ ايزې سره او لس سره لټکې له لس سره لنډۍ ايزې سره... . ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې لري. ؛. ۲۶۴، ۲۶۷، ۲۷۷ او ۲۷۶.

لوبغالې: لوبغاله يې مفرده وۍ ده، ستېډيوم، د لوبې ميدان . ؛. ۲۸۴

لوري: سمتونو، طرفونو، له اړنه، د لورۍ يې مفرده وۍ ده. ؛. ۲۱، ۳۷، ۶۷ وا ۲۵۳ (ټول ټال ۴۶ وارې نور راغلی دی)

لېيلي: هڅولي، جغات ورکولي، تشويق کولي. ؛. ۱۲۷

۲۶. مې (م)

مانيز: معنايي، معنوي. ؛. ۱۵۹

مسره: د پېيلې نيمه کړۍ، نيم بند يا نيم بيت ته مسره وايي چې يوه لنډۍ، ټپه، ټيکۍ او مصرۍ دوې مسرې لري. ؛. (ټول ټال ۷۲وارې په بېلابېلو چوپړو کې راغلې)

مسرې مسره يې يوون نوم دی يا د مسره ډېرنوم دی؛ د پېيلې يوې کړۍ يا کړۍ، بند يا بيت ته مسرې وايي چې يوه لنډۍ، ټپه، ټيکۍ او مصرۍ يوه مسرې وي. ؛. (ټول ټال ۷۲وارې په بېلابېلو چوپړو کې راغلې)

مسجد: د لونځ ځای، چې يوازې الله تعالی ته په کې عبادت کيږي. ؛. ۴۶

مصرۍ: د وۍ يا وييکي له پامه مصرۍ هغه دوې سرې پېيلې ته وايي چې د لرغون مصرۍ تورې، مصرۍ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، ځرنګوالی او ځرګندوالی لري. او په اصطلاح کې هغه ولسي، پياوړې، غښتلې، هېښونکې، سندريزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخيل ډکه پېيله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نيکونو او نياګانو د پښتو ژبې د ابېځو ,, ښ، ډ، ږ، ڼ، ۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ... .،، د مصرۍ لرغون اهرمو غونډې چې ترننه یې نه جوړونکو او نه د هغوی نومونه معلوم نه دي ځخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

مصرۍ د مسرو شمېر یې ۲، د ځپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته. (دفتنګونه د مصرۍ توکي دي لکه: وۍ، او، نو وۍ!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وۍ!، ای!، وه الله وۍ!!، وا وۍ، وای وای، نو، یه کربانه!، وروره!، کنه، ولې اواسې نور ... .)، د پښېلې (قافیې) غونډلې (کلمې) نه لري. خو د دوېیمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی تول اهنګ بشپړوي. هره مصرۍ باید د ه (زموږ خپله ,,ه،، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه،، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېځې ده.

په واول یا غږن اواز پای ته رسېدلي وي، مصرۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول پېیلې (البته په همدې وزن او اهنګ) ځرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د مصرۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرتولو مصرۍ یو، باندې یوه رښت (دودی یا قانون) د پلې (تطبیق) وړ دی، یانې دا چې د هرې مصرۍ لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنګونو پرته، او دوېیمه ۱۳ ځپې وي له دفتنګونو پرته.

د هرې مصرۍ، د لومړۍ ځلورمه او اتهمه ځپه؛ د دوېیمې مسرې ځلورمه اتهمه او دولسمه ځپه، خجنه وي. ډېری وخت په کې کومه ځپه په کې نه احساسېږي له سیمه ییزو غږو سره هم ځپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په

(c) ketabton.com: The Digital Library

نيمه سيمه کې توپير لري. ۴. ۶ ، ۴۹، ۵۰، ۲۸۸. (ټول ټال ۳۷۵ وارې نور)

مصريو: مصرۍ يې يکړه وی ده، يا د مصرۍ ډېرګڼی نوم دی. ۴. ۱، ۲، ۳، ۴، ... . ۲۸۰. (ټول ټال ۸۰ وارې نور)

مصرۍ ايزې (مصريزې): د وی يا ويکيي له پامه مصرۍ ايزه هغې درې سرې پېيلې ته وايي چې د څو سره مصرۍ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه وګړنی، پياوړې، غښتلې، هېښونکې، سندريزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخيل ډکه پيبله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نيکونو او نياګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ږ، ڼ، ی او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدايښت سره جوښت يې جوت کړي دي. پښت يې هم کولی شي چې لرليد (راتلونکې بڼې) يې پرته له ادبي بيرغي کولو (فلګياريزم، د بل چا افکار او ليکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

د کوشنی مصرۍ ايزې د مسرو شمېر يې ۳، د څپو شمېر يې ۳۱ له دفتنګونو او پارنوييکيو پرته دی. (دفتنګونه , اليده ، اضافه، سرباري او اوستر باری، غونډلې يا کلمې دي چې سندره , اهنګ؛ ترنګتوک؛، يې لا خوږوي، په بله مانا ديفتنګونه , غبرګغږونه يا واکه مرکب ، هغه اوازو ته وايي چې د خپلواک او نيمواک په ملګرتيا منځ ته رازې او لکه يوستووی اواز يوه وار پتليز له خولې راوزې د يوه غبرګغږ لومړی ټوک يوه خپلواک او دوېيم ټوک يې يوه نيم واک اواز وي، کله زورکی واله يې يا نرمه ,,ی،، او زرکی واله يې يا درنه يې ,,ی ،، او داسې نور. ديفتنګونه ,غبرګغږونه، ناتروييکي، ترو ييکي، ستربل، اوستربل، پارنوييکي، بلنوييکي، انديښنې، هيېجاني چغې، لکه: الله وی!، وی، او، نو وی!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شيرينه، ګرانه، يا الله، يه، وا!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای. نو، الله، او، ګرانه!، يه کربانه!، يه پښتيانا!، يه ځلميه!، هه بچيه!، فردوس خانه!، لغمانيه!، يه که ځاره!، ای الکه!

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروره!، بخته ميره! دغه راز هو، نه، ښه، څنګه، ولې...)، نومړي ټول د مصرۍ ايزې توکي دي، چې کله د هرې مسرې پيل کې، کله منځ او ډېری وخت په پای کې ويل کېږي او د څپو په شمېر کې ډېر والی راولي.

د پښتو کلمې يا غونډلې لرې لري. خو ډېری وخت د لومړۍ، دوېيمې درېيمې، څلورمې، پينځمې او شپږمې مسرې په پای کې ترنګتوکه غونډله لري، چې دوی ټول ترنګتوک بشپړوي. هره مصرۍ ايزه بايد د ه (زموږ خپله ,, ه، هـ يا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، يا عينکو والا، عصري او ځانښودې، ,,ه،، وايو) چې د پښتو ژبې ،نهويشتم, ګڼه ابېځې ده. په واول يا غږن اواز پايته رسېدلې وي، مصرۍ ايزه د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غږيز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. د لومړۍ مصرۍ ايزې پينځمه او د دوېيمې مصرۍ ايزې شپږمه مسره يې ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.

د هرې مصرۍ ايزې، د لومړۍ او دوېيمې (د پورتنۍ پينځه سره مسرې څلورمه، او د شپږ سره مسرې پينځمه) مسره څلورمه او اتهمه څپه او د پينځمه او شپږمې مسرې (پاينۍ مسرې،) څلورمه، اتهمه او دولسمه څپه، باندې زورنه وي او ډېری وخت په کې کومه څپه باندې زورنه نه احساسېږي.

له سيمه ييزو غږو سره هم څپه په خپل څه رنګوالي نه پاتې کېږي او په ځنې سيمه کې بېلوالی لري. په بله وينا مصرۍ ايزې مېچې د څپيزه او خجيزه ټولوالي سره سره پر يوه نازورنه څپه يا يوې خوږ غږې يا ترنمي څپه پای ته رسي. د هې ابېځی دی چې غږ يې نس څخه هوا په حنجرې کشوي، چې خولې مخکې مو ورغوی او نيسئ او ه يا هه ووايئ نو هوا ويچې او د نس ډکيدل او تشيدلو باندې پوهېږئ چې همدې ته ترنګتوک وايي، مانا دا چې د پيلنۍ مصرۍ ايزو نهمې، اتلسمې، اووه ويشتمې، شپږدېشتمې او نهه څلوېښتمې (د پينځه سره مصرۍ ايزې يې ايزو نهمې، اتلسمې، اووه ويشتمې، شپږدېشتمې، پينځه

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلوېښتمې او اته پېنځوستمې) څپې خوړغړي د مصرۍ ايزې مېچې د څپېزه او خجيزه ټولوالي ترڅنګه د مصرۍ يوه بل رغنده توک ګڼل کېږي او نه شتون يې رغښت له پوښتنې سره مخامخوي؛ د پيېلې په توګه يې يوه څپه کمېږي او له موسقي پلوه خوړ غړ له لاسه ورکوي. دغه پاينې توکونه په يوه پير کې له دغو درېواړو څپو څخه هره يوه د ور مخکې وروستۍ نهمې، اتلسمې، اووه ويشتمې، شپږدېشتمې او نهه څلوېښتمې (د شپږ سره مصرۍ ايزې نهمې، اتلسمې، اووه ويشتمې، شپږدېشتمې، پېنځه څلوېښتمې او اته پېنځوستمې) زورنې څپې له يوه څه اغېز سره مصرۍ ايزې ته يوه خوړغړي وربښي او پر همدې لاسوند له هرو درو څخه وريته هره يوه څپه هم ايوفوني (euphony) بلل کېږي چې پښتو انډول يې ترنګتوک يا ترنمي توک کېداى شي. غوره سټه د ترنګتوک په پاينۍ مسره کې دى چې نوموړې مسره د ايزې رغښت پنځ کوي، د ايزې غوره توک او منځې راځي.

په ټوله کې غوره ايزې هغه دې چې د لنډۍ، ټپې، ټېکۍ او مصرۍ، له هرې يوې مسرې سره ورته لړونه، پښيلې، ځانګړې ځانګړنې، بېلونکي نخښې، سرباري اهنګينه پاينۍ څپې ولري، د ديفتنګونه او پارنويکي سره، خو له نيمکۍ، انګۍ، لنډکۍ، بګټۍ، کېسۍ (شبې)، پاړکۍ، کاکړۍ، نارې، بدلې، لوبې، سندرې، چاربيتۍ، سپينۍ (ازادې پيېلې)، کېسه ګۍ، د اتڼ غبرګۍ، درې څپېزۍ، څلور څپېزۍ، پېنځه څپېزۍ، شپږ څپېزۍ، اووه څپېزۍ، اته څپېزۍ، نهه څپېزۍ، لس څپېزۍ، هايکويۍ، پټۍ (تې خورو اړوندې پيېلې)، مونډۍ (سر پرېکړۍ)، انځورګۍ، کېنتوزۍ (سانتۍ)، نامانېزۍ، زخۍ، بې تولۍ، تولونجۍ، نا پښېليزۍ، ناپيېلۍ او سلسلۍ، دې ټولو پيېلو سره د سکالو (موضوع، مسلې، دننه نۍ برخې، Dialogue) له سټې بېلوالى ولري، د دې له پاره چې دا ټول په ډېرى بڼه له درې مسرو څخه رغښت موندلى دى او زوکړه شوي، ان له ساده درې غونډله ايزه وينا او يادونې سره. نوموړو ټولو ته پام وي، پرې برلاسې وي، رڼ بېلوالى يا ګړندى فرق يې وکولى شي، ورته ګڼلي وي او د ټولو زهنې پرتلنه په رپ سوب کې ټول پښتون پښت کولى وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مصری ایزې د ځپې شمېر ببلګه داسې ده چې درې سره لري ۳۱ ځپېزې وي، څلور سره مصری ایزې ۴۰ ځپېزې وي، پېنځه سره مصری ایزې ۴۹ ځپېزې وي، شپږ سره مصری ایزې ۵۸ ځپېزې وي، اووه سرې مصری ایزې ۶۷ ځپېزې، اته سره مصری ایزې ۷۶ ځپېزې وي، او نهه سرې مصری ایزې یې ۸۵ ځپېزې وي او لس سره مصری ایزې ۹۴ ځپېزې وي. چې تر ټولو غوره یې څلور سره مصری ایزې ۴۰ ځپېزې رانښلولې لړۍ لري او څلور دانې وویل شي. خوندور رنګ، د نوي وخت او هندارو په ښکاروندو په ستّه ولاړ راځي، ډېرې ښې یې اته سره مصری ایزې ۷۶ ځپېزې وي چې دوې دانې وویل شي، ښې به بیا درې سرې مصری ایزې دې اته دانې یا دولس وویل شي، لږې ښې بیا پېنځه سره مصری ایزې یا پېنځېزونې مصری ایزې دې چې پېنځه دانې وویل شي ښې راځي، دا بیا له څلورو دانو شپږ سره مصری ایزو سره خوا په خوا ځای نیسي.

د دې له پاره زما ځېرنه دا سپینې ته را اوباسې چې زه خپل د ژبې یوه څو سره پېیله د څو سره یا څو مخه مصری ایزې نوم باندې نوموم، چې دې پښتو پېنځه او شپږ سره پېیله له پېنځه سره او شپږ سره مصری ایزې، مصری تورې او مصری ایزې سره ورته ډېرې ځانګړې ځانګېرنې لري، چې ورته مصری ایزه وایي، په دغه ډول ځېرې لري، درې سره مصری ایزې، څلور سره مصری ایزې، پېنځه سره مصری ایزې، شپږ سره مصری ایزې، اووه سره مصری ایزې، اته سره مصری ایزې، نهه سره مصری ایزې او لس سره مصری ایزې... . په ښه مندل کېږي. او مصری ایزې ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې داسې دي. ؛. ۲۸۰ ، ۲۸۱، ۲۸۲، ۲۸۳ او ۲۸۴

مل: بډه، ملګری، انډېوال، دوست، اشنا، یار. ؛. ۱۶، ۲۸۷ (ټول ټال ۲۰۶ وارې نور)

منځه: منځی، هسته. ؛. ۱۷، ۲۹، ... . او ۲۴۳ (ټول ټال ۱۳ وارې نور)

میر: مشر، سالار، ښاغلی. ؛. ۲۱۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۷. نې (ن)

ناوې: ناوې، ناوکی. ۶. ۳۸، او ۴۰
نغوټنه: عشاره، تلميح، کنايه. ۶. ۲۸۴
نګېرني: حس، مونث جمع وويکی يې نګېرنې ده. ۶. ۲۸۴
نندارہ: ليدنه، کتنه، ۲:) ننداري يې جمع ده يا سينما. ۳:) نندارتون : نمايشګاه. ۶. ۳۶، ۴۳، ۱۱۷ او ۱۵۴
نټه: انکار، نه منل. ۶. ۲۸۴
نټيالي: منکر. ۶. ۲۸۴
نوږی: جنس (نر او ښځه) . ۶. ۱۵۵
نوموړې: مېړنی، سرغندوې، سرلوړې، سرفرازه . ۶. ۶۰، ۲۶۴، ۲۶۸، ۲۷۴، ۲۷۷ او ۲۸۲
نۍ: هفته. ۶. ۲۶
نياو: عدل، داد. ۶. ۲۸۴
نياوتون: ستره محکمه. ۶. ۲۸۴
نياو وزارت: عدلي وزارت. ۶. ۲۸۴

۲۸. ڼې (ڼ)

ڼنکی: زنکی، جمعه يې زنکـــــيان، هغه ماشومان چې پر مور باندې ډېر زيات ګران وي، د ناصرو قوم ځيني خلک رنکي ته ڼنکی وايي. ۶. ۲۸۵

۲۹. وې (و)

واړه: ټول، درست، ګرسره . ۶. ۳۵، ۹۵. (ټول ټال ۲۷ واري)
واند: تخيل، شېرې خيال، د شعر پيپلی انځور.۶. ۲۲
وخت: پېر، زمان، سهولتونه، ګرځيدنه، ځرخا، تاويدنه، چورليدنه داعصابو پاريدنه، ګبنۍ اخيستنه، ترله وتنه: چکروهنه: بدليدنه: کړ ليچ: پيښه: کار، چوپړ، خدمت: وار، روڼ: سينګار: ځيره، جوله، بڼه: طرز، چم: ميلان. ګرځول، چورلول: بڼه ورکول: راپه زړه کول: تاوول: اړول: ستنول: په بل مخ اړول: بې ځايه کول: بدلول: تنبول، په شاکول: مخ کول، توجه کول، سپارل: ترجمه کول، ژباړل: جوړول: ګرځيدل، تاويدل، ځرخيدل، چورليدل، ستنيدل: اوښتل. لکه: زه به لوبغالي ته په يوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نۍ ، منځنۍ (یک شنبه، سه شنبه،) تلم په یکی باندې، لرلید داره بادې ټوپک مې و، په نښه ویشتو کې ګسمتې یمه ځکه کېږ لورې سترګه مې عادت د پټېدو نه لري. کلي کې مو ځای نه و، په بیړنیو شیبو کې به یوه بل ته چمتو وو؛ په خپل منځو کې به مو ښې لوبوې کولې، لکه ډباډب، کیکیشن کای کراټي، کرکټ، خوسی. ؛. ۶، ۱۱، ... . (ټول ټال ۱۱۳ وارې نو)

وراشه: وجیز، ښې خبرې. ؛. ۱۵۷

ورهڼیزي: کسبي. ؛. ۲۸۵

ولس: قوم، د سیمې وګړي، د سیمې ژوندګړ، جرګه، د مشررانو ناسته (اجلاس). ؛. ۲۴ ټول ټال ۱۲۸ وارې نور

ولوله: احساس، عاطفه. ؛. ۲۲

ولولیز: عاطفي، احساساتي. ؛. ۲۵

وګړیو: خلکو، ولس. ؛. ۴۱

ونج: عوض، تعویض، میز. ؛. ۲۸۵

وېلاړ: تصمیم، عزم، اراده. ؛. ۲۸۵

ویار: عیب، کمی. ؛. ۲۴۹

ویوکي: لغات، وییکي، ویکي، ویي. ؛. ۷۳

وی: لغات، وییکی. ؛. ۷۳،... . ۱۸۳. (۱۲۹ وارې نور)

وی: د حیرانتیا اوز، بې برکته ناره یا غږ، پارنویکی دی. ؛. ۲۲،... . ۲۸۱ . (۱۰ وارې نور)

وییپوهه: لغاتپېژندنه. ؛. ۲۸۶

۳۰. هې (ه یا هـ)

هېر: له یاده وتلی، په پام کې نه. ؛. ۹، ۱۱۵ او ۲۳۵

۳۱. یې (ې)

یږ: خرس. ؛. ۲۸۶

یږې: د کښتۍ لاستی. ؛. ۲۸۶

۳۲. ي

یکی: بیسکل. ؛.۲۸۵

یوه نۍ: یک شنبه. ؛. ۲۸۵

یېبرور: بارور، حاصلخېزه. ؛. ۲۸۶

یېبره: ابره، اېبره، حاصل، ثمره. ؛. ۶

۳۳. ی

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوون: یکړ، واحد، یونټ. ؛. ۲۶۶

۳۴. ی

۳۵. ئ

دا لاندې نې په هغه ویکیو کې ترې ګټنه اخستل کېږي چې کټ مټ د عربي ژبې لغات وي، په پښتو ژبه کې دا توري نه کارول کېږي، خپلې ژبې وی لرو ورته.

۳۶. ثې (ث)

۳۷. حې (ح)

۳۸. ذې (ذ)

۳۹. صې (ص)

صفی الله: (صفي الله) زما نوم دی یا د لیکوال نوم دی، د عربي ژبې وی ده، د الله رښتینی ملګری، د الله صادق دوست، ۲:) د حضرت آدم ع تخلص دی. ؛. ۱۶ او ۱۲۸

۴۰. ضې (ض)

۴۱. طې (ط)

۴۲. ظې (ظ)

۴۳. عې (ع)

۴۴. فې (ف)

۴۵.ق

لنډون
په دې ټولګه کې مخففات د اصلي کلمو پر ځای یوازې دغه لاندېنی راغلی دی.
اېنج. ص. ف: اېنجینېر صفي الله ,, فردوس ،،. ؛. ۲۸۷ چوپړی

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۸. بیبلو ګراپي Bibliography

د هغو لیکونو لېست چې په یوه سکالو یا بوږونکي او کښونکي پورې اړه و لري.

۱. **Admin**, Posted on (۳۰ November ۲۰۱۰), Views: ۹۵٦ views, Tanegashima Municipal Government Hall, town officials said. *Two headed Snakes-Twice as dangerous*.

۲. **Aszafe**, (September ٥ ۲۰۱٤), important measurements of a newborn. https://www.slideshear.net

۳. **Edged weapons,** *BCE Sumerians are depicted wearing helmets, the sword, Ramses III wielding a sickle shaped sword ۲۰۰۹.*

٤. **Elgood.** *1979, p.203.*

٥. **Lionel. Menasche.** *(September 23rd 1997)& (2001, 5 ed.), writing a Research Paper, Rev. end. (Pitt Series in English as a Second Language. ISBN 0472083694 (ISBN 13: 9780472083695).*

٦. **Hillary Mayell**, (March ۲۲, ۲۰۰۲), for National Geographic Kids News, *Life Is Confusing For Two-Headed Snakes*.

۷. **Jimmy Wales and larry Snager.** Nonprofite Wilimedia Foundation, (Janvary ۱٥, ۲۰۰۱), *Wikipedia, the Free encyclopedia Laghman province.* (January ۳۱, ۲۰۱۱, ۱۲:۰۰am)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. **John Benjamins,** (۲۰۰٦), *Philadelphia, (m/The_Turns_of_Translation_Studies_New_Paradigms_or_Shifting_Viewpoints) p. 133*

۹. **Lizette Borreli**, (September ۵ ۲۰۱٤), *Healthy Living Male Anatomy 101:8 little –known Facts about penis size-medical daily.* www.medicaldaily.com>male anatomy

۱۰. Britanica Junior (World Almance (published annually by the new yark world- telegram and sun). Encyclopaedia Britannica, Inc., ۱۹۸۷,.

۱۱. **Mamluk Sword in the style of the Blessed Sword of the Prophet Mohammed**

۱۲. **Namit Bhatia,** (۱۹۹۲), *The Oxford Companion to the English Language, ed. Page 1.*

۱۳. **Omani.** *example is included in this sale as lot 151 Mohamed 2007, p.79, cat.43*

۱٤. **Petrie. W.M.Flinders.** *Karnak Stela of Amenhotep II A History of Egypt, Part Two, p.155.*

۱۵. **Piero Morandi,** (*1968*), *Villa-Italian-Traveler-Kafiristan, Luca Villa, Page # 141* [https://edspace.american.edu/silkroadjournal/wpcontent/uploads/sites/۹۸٤/۲۰۲۱/۰۳/Villa-Italian-Traveler-Kafiristan.pdf]

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱٦. **Zahra Barnes**, (Decembers ۱٦ ۲۰۱٤), *The size of your Vagina:is it_Normal? – Womwn's Health.* www.womenshealthmag.com > health.

۱۷. **القران الکریم.** (۲۰۰۳ م کال)، د الله ج کتاب، یا کتاب الله، زما قران چې وایم یې (بعون الله وحمده تمرطبع هذا المصحف الشریف فی مجمع الملک فهد لطباعة المصحف الشریف بالمدینة المنورة باءشراف وزارة الحج والاوقاف المملکة العربیة السعودیة عام ۱۴۰۶ق ، مجمع الملک فهد لطباعة المصحف الشریف المراقبة البائیة رقم ۱۰۹۰۱، ج - ۰۱۷-۳۰۰۴)، (قران کریم،۸ سورت یا انفال سورت ، ۹ ایت، چوپړی ۱۷۸).

۱۸. **برهان دین (الدین) صدیقي. مولانا.** (۲۰۰۶ میلادي کال)، د اسلامي معلوماتو ذخیره ، د مولانا غفران رشیدي کیرانوي د کتاب ژباړه، د مکتب دیوبند خپرندویې ټولنې تخنیکي څانګه پېښور. ۴۷چوپړي.

۱۹. **پښتو ټولنه.** (۱۳۵۴ لېږدی)، د پښتو څېړنو د ننګرهار مرکز د ننګرهار سیمینار د مقالو مجموعه، پښتو څېړنې ، د چاپ کال ۱۳۵۶ لېږدی، چاپ شمېر ۱۰۰۰، پر له پسې نمبر ۲۲۳، د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۴ده ، پښتو څېړنې، پښتو ټولنه، ۵۰ چوپړی.

۲۰. **پیرو مرنډي.** (۱۹۶۸ زېږدی)، ګرځندوی په کافرستان کې ایټالیاوی دره، د انسان پېژندنې دوره او د توکم پېژندنې موزیم ټولونه، ۱۰ څېره، د نځا تیارول، ۱۴۱ چوپړی.

۲۱. **پینده محمد. زهیر.** (۱۳۱۰ لېږدی یا ۱۹۳۲ زېږدې)، غوړشکه د لنډیو، خطي نسخه ملي ارشیف، استقلال لېسه کې کښلې، ۱۳۱۸ لېږدې کې پښتو ټولنې ته سپارلې. اوس یې ملي ارشیف کې د موندنې ګڼه ۴/۵۲ پر له پسې ګڼه ۴۶۳۸ ده، ۱۲۲ چوپړی.

۲۲. **حبیب الله رفیع.** (۱۳۴۹ لېږدی)، د خلکو سندرې، افغانستان اکاډمي، د تاریخ او ادب ټولنه، ۱۰۹ چوپړی.

۲۳. **حبیب الله رفیع.** . (۲۰۱۰ زېږدی کال)، د پښتو لنډیو ژوند څلورنیمو زرو کلونو ته رسېږي ، هارون حکیمي مرکه. [۹:۱٤:۱۲ PM Sunday November ۲۸, ۲۰۱۰] ۱۶:۰۳ د شپې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۴. **حبیب الله رفیع.** . (۲۰۱۰ زېږدی کال)، په پښتو کې لنډۍ څه ته وايي؟ ، د آلمان ږغ راډیو سره د اوستاد حبیب الله رفیع دمرکې متن. په دې برېښلیک يې وګورئ:
[http://www.khost-web.net/adabyat/landay/۵۸۸۱-۲۰۱٤-۰۸-۰۲-۱۰-۱۵-۵۲]، [۲۰۰۸-۳-۲٤]، [۹:۱٤:۱۲ PM Sunday November ۲۸, ۲۰۱۰] ۱۹:۴۳ د شپې.

۲۵. **جانان.** (۲۰۰۶ زېږدی کال)، په پښتو لنډیو کې ښځینه محرومیتونه، له اېنټرنېټ څخه يې لیکنه په نوم او د مقالې په نوم موندلی شئ. برېښلیک يې وګورئ:
[http://janaan.bloguna.tolafghan.com/posts/۷۱۵]، [۱۵,۱۰,۲۰۰٦]، ۰۷:۲۹ د سهار.

۲۶. **جانباز سرفراز. مولوي. پوهندوی.** (۲۰۱۳ میلادي کال)، الرحیق المختوم، سیرت النبي ژباړن، صفی الرحمن. مبارکپوری. پوهاند. د کتاب لیکوال. دوهم کتونکی رفع الله .عطاء . دکتور. ۳۱۶چوپړي.

۲۷. **(د لیکوال پېژند څرګند نه دی).** (۱۳۱۲ لېږدی یا ۱۹۳۴ زېږدې)، منتخبات لغات متفرقه پښتو، خطي نسخه (کلمي کښلې یا په قلم لیکلې) ملي ارشیف، په ۱۳۱۸ لېږدې کې پښتو ټولنې ته سپارلې شوې وه. اوس يې ملي ارشیف کې د موندنې ګڼه ۴/۸۲ پر له پسې ګڼه ۵۳۸۲ ده، ۲۲۴ چوپړی.

۲۸. **دوست محمد دوست شینواری. څېړنوال.** (۲۰۰۶ میلادي کال)، د پښتو د ولسي ادب لارې، لنډۍ سرلیک، د دانش خپرندویې ټولنې تخنیکي څانګه پېښور.

۲۹. **سرباز خان.** . (۲۰۱۰ زېږدی کال)، پښتو ادب کښې د ټپې یا لنډۍ مقام، ټپه، لنډۍ، مصره، په پښتون فورمز کې پورته کړې لېکنه، په دې برېښلیک يې وګورئ:
[http://www.pashtunforums.com/literature-/۹۰۵-۱٦٦۲-۱٦۹۰-۱۵۷۸-۱٦۰۸-۱۵۷۵-۱٦۰٦-۱٦۰٤-۱۵۷۵-۱٦۱۰-۱۷٤٤-۱٦٦۲-۱٦٦۰-۱۵۸۳-۱۷٤٤-۱٦۹۰-۱۷۰۵-۱۵۷٦-۱۵۸۳-۱٦۰۵-۱۵۷۵-۱٦۰۲-۱٦۰۵-۱۷٤۱-۱٦۷۳-a.html] ، [۲۰۱۰-۰٤-۲۷]، ۰۵:۴۶ د سهار.

۳۰. **سرفراز مومند. پوهنمل.** (۲۰۱۲ زېږدی کال)، څخه د ډیپلوم انجنیرعبدالقادر مسعود غوښتنه.

۳۱. **سلطان عزیز. عزیز ابوحذیفه. مولوي.** (۱۳۹۱ لمریز لېږدی، ۱۴۳۳ سپوږمیز لېږدی، ۲۰۱۳ زېږدی)، د عزیز التفاسیر لیکونکی، د قران کریم پښتو ترجمه او تفسیر، خپرندوی دارالکنوز العلمیة تخنیکي څانګه پېښور،۶ ټوک، ۱۳ سپاره، ۱۳ سورت، الرعد، ۲۴ ایت ۴۱۲ چوپړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۲. **سليمان لايق. څېړونکی.** (۲۰۰۸ زېږدی کال)، سليمان لايق په لنډيو غږېږي، د اګست په ۲۱ نېټه قلم نړيوالې ټولنې د لنډيو په هکله سليمان لايق غږولی و او بازمحمد عابد ثبت کړی و چې دا دی کټ مټ يې ستاسې په وړاندې خپروم.

۳۳. **سليمان لايق او مجاور احمد زيار مومند.** (۱۳۶۱لېږديز لمريز کال)، پښتو لنډۍ، پښتو لنډۍ د شفاهي ادب او فوکلور د ډيفارټمنټ د علمي غړو د ۱۳۶۱ لېږدي ګډه علمي پروژه، د لنډيو په باب تحليلي څېړنه، د سليمان لايق او د مجاور احمد مومند په زيار، د پښتو ټولنې د ادبياتو د څانګې له خوا، د پښتو ټولنې د نشراتو نمبر يا پرله پسې نمبر يې ۸۲، افغانستان د علومو اکاډمۍ مرکزي علمي کتابتون ګڼې کوډ ۱۵۲۴۷، عمومي مطبعه کابل ،۱۰۰۰ چاپ ګڼه، چاپ کال ۱۳۶۴ لېږدی، د افغانستان د علومو اکاډمي کتابتون کې د موندنې ګڼه ۵۳ ده، څلورم چوپړی.

۳۴. **سلما شاهين. ډاکټره.** (۱۹۸۴ زېږدی)، روهي سندري، پېښور د پښتو اکاډيمی مخکنی رئيسې، پېښور پوهنتون،۳۸۰ چوپړی.

۳۵. **سيد بهاء الدين مجروح. پوهاند. ډاکټر.** (۱۳۵۴ لېږدی)، پښتو څېړنې، د پښتو ټولنې ادبياتو د څانګې له خوا، د چاپ کال تله ۱۳۵۶ لېږدی، چاپ شمېر ۱۵۰۰، پر له پسې نمبر ۲۲۳، د پښتو څېړنو د نړيوال مرکز د نړيوال سيمينار د مقالو مجموعه (۱۳۵۴). د پښتو ټولنې له لورې. د افغانستان د علومو اکاډمي کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۴ پ، ۱۵۳ چوپړی.

۳۶. **سيد عبدالسلام رستمي ابو زکريا. علامه الشيخ.** (۱۳۹۲ لمريز لېږدی، ۱۴۳۵ سپوږميز لېږدی، ۲۰۱۴ زېږدی)، احسن الکلام ليکونکی، د قران کريم پښتو ترجمه او تفسير، خپرندوی جامعه عربية لاشاعة التوحيد و السنة بده بېره پېښور،۵ ټوک، ۱۳ سپاره، ۱۳ سورت، الرعد، ۲۴ ايت ۲۸۳ چوپړي.

۳۷. **سيد محی الدين هاشمي. محقق.** (۱۳۸۶ لېږديز لمريز کال)، ادب پوهنه ,ادبيات او ادابي څېړنې، ۴۶چوپړي.

۳۸. **شهسوار سنګروال. پوهاند. تاريخ پروفيسور.** (۱۳۹۱ لېږدی- ۲۰۱۲ زېږدی) ، تاريخ مرصع تاريخي څېړنه، افغان ادبي جرګه – لندن خپرندوی، ۱۰چوپړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۹. **صفي الله فردوس. ډيپلوم. انجېنر.** (۱۳۸۸ لېږديز لمريزکال)، څلېر کې د ددو دود، زما د شعرونو ټولګه.
[http://www.ketabton.com/book/id/۸۲۰]، [January ۳۱ ۲۰۱٦]، ۲۲:۱۸ د شپې.

۴۰. **صفي الله فردوس. ماستر. اېنجينېر.** (د کب ۱۲، ۱۴۰۰ لېږديز لمريزکال)، د ټاټوبي ټنګټکور او پېيلې، وړيا پوهنغونډ ويکيپېډيا له پاره ليکنه، ۱۱ چوپړی.
[https://ps.wikipedia.org/wiki/د_ټاټوبي_ټنګټکور_او_پېيلې]، [November ۱۱ ۲۰۲۲]، ۱۱:۴۰ د ورځې.

٤۱. **عبدالباري جهاني.** (۳۱، جنوري، ۲۰۱۶زېږدی کال)، يو ځل بيا د لنډيو په باره کې ، تاند خپرندوی، تر اوسه ۳ درې وار ليدل شوي په انټرنټ پاڼه کې د خپريدو له وخته. برېښليک يې وګورئ:
[http://www.taand.com/archives/٦٢٦٧٦]، [Written by: Tand, ۳ Replies]، [January ۳۱ ۲۰۱٦]، ۲۲:۱۸ د شپې.

٤۲. **عبدالروف. بېنوا** (۱۳۳۷ لېږدی)، لنډۍ چاڼ کوونکی او فارسي مترجم، انګرېزي ژباړه يې محمد ابراهيم شريفي کړې، پښتو ټولنه، ۱۳۳۷لېږدي کې د کابل عسکري مطبعې (د ملي دفاع وزارت مطبعه) څخه له چاپه تېره شوي ټولګه ده، په عامه کتابتون کې يې د موندنې ګڼه ۳۹۸/۲ ل ۴۵ ب دی، ۱۲۲ چوپړی.

٤۳. **عبدالروف. بېنوا**. (۱۳۸۷ لېږدی)، پښتولنډۍ، دوېيم چاپ، تاج الدين ايجاز زاوه وال اوردو ژباړه، په کندوز کې د رېدي ګل مشاعرې په وياړ، دانش خپرندويه ټولنه، ۷۶ چوپړی.

٤٤. **فرهاد. محمد غالب ترين. خويشکی.** (۲۰۰۳ م کال)، مشکات شريف پښتو ژباړه، څلورم ټوک، د بيان او د شعر بيان، ۴۵۸۰ ګڼه حديث، ۱۴ چوړی.

٤٥. **فياض على شاه. اخونزاده.** (۲۰۰۷ زيږدی کال)، د پښتو اولسي شاعري کې د ټپې اهميت، له برېښنايې پاڼې څخه.

٤٦. **ګل باچا الفت. د ادب ستوری.** (۱۳۲۵ لېږدی يا ۱۹۴۶ زېږدی)، پښتو سندرې، ګل باچا الفت د پښتو ټولنې مبصر او د صحافت او تاليف د څانګو امير، د پښتو ټولنې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

نشراتو نمبر ۹۵، عمومي مطبعه کابل ، د افغانستان د علومو اکاډمي کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۲ ده، ۱۱۲ ـ ۱۱۹ چوپړي.

٤۷. **لال باچا ازمون. پوهندوی.** (۲۳، اګست، ۲۰۱۵ زېږدی کال)، دلنډۍ او دوبيتي پرتله!- ، ۰۰۴ ګڼه او تر اوسه ۱ يو وار ليدل شوي په انټرنټ پانه کې د خپريدو له وخته. انعکاس راډيو، (http://www.enikaasradio.com)

٤۸. **محمد آقا شېرزاد او جمشېد رشيدي. پوهنمل.** (۱۳۸۵ لېږديز لمريز کال)، پښتو ژبه او ادبيات، کابل، ښېلا ښېل چوپړي. ۹ چوپړی

٤۹. **محمد اسمعيل يون. پوهيالی.** (۱۳۷۷ لېږديز لمريز کال)، د پښتو شعر هندسي جوړښت، کابل، ۴ چوپړی.

۵۰. **محمد حامد حليمي.** . (۲۰۰۷ زېږدی کال)، لنډۍ د ګلونو په سمندر کې. په دې برېښليک يې وګورئ: [http://www.benawa.com/pashto/print.php?id=۱۱۹۹۵]، [۲۰۰۷-۰۵-۰۱]، ۱۸:۴۰ د شپې.

۵۱. **محمد داود وفا.** (۱۳۹۲ لېږدی)، د فلکلور پېژندنې لاربود ، ختيځ اکاډمي ننګرهار، ۴۳ چوپړی.

۵۲. **محمد دين. ژواک.** (۱۳۳۴لېږديز لمريز کال)، پښتنې سندرې، لومړۍ برخه، د پښتو ټولنې د ادبياتو د څانګې له خوا، د پښتو ټولنې د نشراتو نمبر يا پرله پسې نمبر يې ۱۱۵، افغانستان د علومو اکاډمی مرکزي علمي کتابتون ګڼې کوډ ۱۲۵۹۴، عمومي مطبعه کابل ،۲۵۰۰ چاپ ګڼه، د افغانستان د علومو اکاډمي کتابتون کې د موندنې ګڼه ۴ ده، د او هـ چوپړی.

۵۳. **محمد رحمت الله تنها. پوهنيار.** (۲۵ د ليندۍ، ۱۳۹۱ لېږدی، ۱۵ ډيسمبر ۲۰۱۲ زيږدی)، موږ په بې رنګه نړۍ کې ژوند کوو.، په پورتنۍ نېټه د بي بي سي له پانې د ګرينويچ په وخت: ۲۱:۲۱ – يونۍ خپور کړی، ۱ چوپړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٥٤. محمد رحيم الهام. پوهاند. ډاکټر. (۱۳۷۹ لېږدی)، لنډۍ ها، د اريک سيار کتابتون اداره او مسلسله ګڼه يې ۴۳، د عامه کتابتون کې د موندلو ګڼه ۲/ ۳۹۸ ل ۳۸ الف:. ۱۶، ۸ او ۹ چوپړی

٥٥. محمد عمر. (۱۳۱۸ لېږدی یا ۱۹۴۰ زېږدي)، متلونه او لنډۍ (ذخیرة الغات پښتو)، خطي نسخه ملي ارشيف، ۱۳۱۸ لېږدي کې پښتو ټولني ته سپارلي. اوس يې ملي ارشيف کې د موندني ګڼه ۴/۸۲ پر له پسې ګڼه ۵۳۸۲ ده، ۶۳ چوپړی.

٥٦. محمود نظري. . (۲۰۱۰ زېږدی کال)، په لنډيو کې طنزي او خندونکي ټوکي.
په دې برېښليک يې وګورئ: [http://www.khost-web.net/adabyat/landay/۵۸۸۰-۳۱-۱۳-۱۰-۰۲-۰۸-۲۰۱٤]، [۲۰۱۰ ,۲۸ Sunday November PM ۹:۱٤:۱۲] ۱۹:۴۳ د شپې.
۱۸:۴۰ د شپې.

٥٧. مجاور احمد زيار. پوهاند. دوکتور. (۱۳۸۵ لېږدی، ۲۰۰۶ زېږدی)، ليکلار ښور , يوه پښتو – کره پښتو، د نوې ژبپوهني په رڼا کې، ساپي پښتو څېړني او پراختيا مرکز، ۵۱ چوپړی.

٥٨. ولايت خان ځدراڼ. (۲۰۰۸ زېږدی کال)، د پښتو لنډيو په اړه يو څو خبرې، سويډن، له انټرنېټ څخه يې ليکنه په نوم او د مقالې په نوم موندلی شئ. په دې برېښليک يې وګورئ:
[http://baheer.com/baher/modules.php?name=News&file=article&sid=۳۷۷٦]،
[شنبه، ۱۵ چنګاښ ، ۱۳۸۷]، ۱۸:۴۰ د شپې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

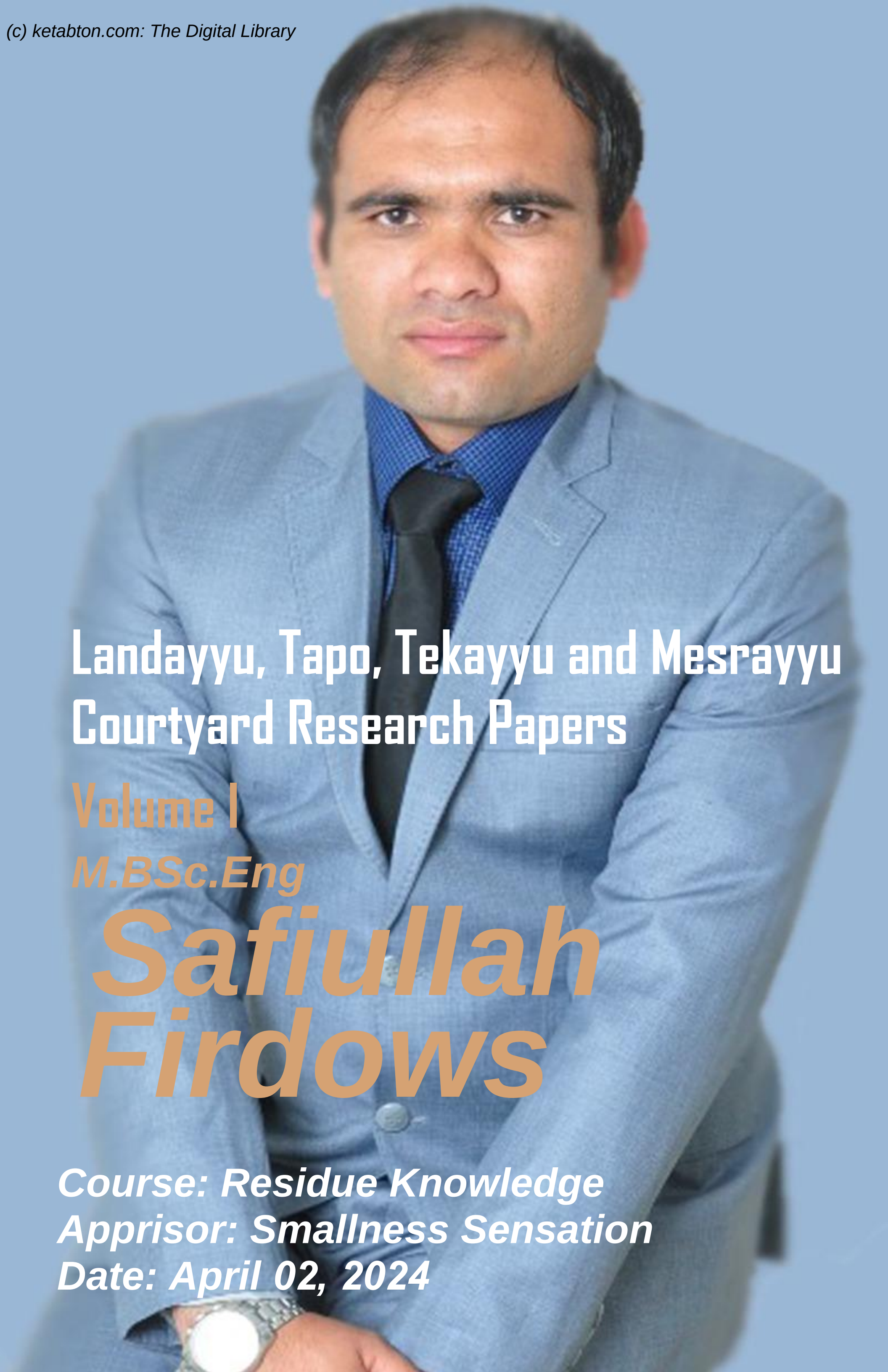

Landayyu, Tapo, Tekayyu and Mesrayyu Courtyard Research Papers

Volume I

M.BSc.Eng

Safiullah Firdows

Course: Residue Knowledge
Apprisor: Smallness Sensation
Date: April 02, 2024

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library